

Rapport

Med forbehold om endringer

Anbefalinger og rapport fra Mangfoldsåret 2008

KULTUR- OG KIRKEDEPARTEMENTET

En stor takk til Yvonne Rock, Samordner for Mångkulturåret 2006 i Sverige. Gjennom planlegging og gjennomføring av Mangfoldsåret 2008 har Yvonne Rock vært en sjenerøs inspirator, veileder og rådgiver. Hennes brede kontaktnett, ideer, forslag og råd har hatt avgjørende betydning for utviklingen av Mangfoldsåret 2008 i Norge. Sekretariatet for Mangfoldsåret takker for meget nyttig og intens kontakt.

Kapittel 1 INNLEDNING OG ANBEFALINGER

Forord	5
Sammendrag	6
Summary (English)	12
Anbefalinger	18
Petit: Mangfolds-Bråthen	23

Kapittel 2 MENINGER OM MANGFOLD

Et mer fleksibelt fellesskap: Nasjonsbygging mot 2014	25
Mangfold må frikobles fra etnisitet	29
Identitetspolitikk, medier, kunst og kvalitet	35
Apropos en redigert kulturoffentlighet	41
Forsøk på begrepsavklaring	48
”Cultural diversity”: Lost in translation	52
Are there Foreigners in Art?	56
Analyse: Mangfoldsåret i mediene	61

Kapittel 3 KULTURINSTITUSJONER FOR SAMMENSATTE SAMFUNN

Institusjonsledelse: Uten ombud	75
Teatersjef Ellen Horn: Mangfold fornyar teatret	82
Betydningen av mangfoldig ledelse i kultursektoren	88
Å ville det, å gjøre det	92
Fargelegg utenfor strekene - om publikumsarbeid og mangfold	96
Balansekunst - samarbeid mellom store og små	102
Analyse: Institusjonenes mangfoldsarbeid i 2008	109
Museene satser bredt og langsiktig	122
Frivillig virke og gode krefter i lokalsamfunnet	128

Kapittel 4 GLOKALSAMFUNNET NORGE

(Kulturelt) mangfold i regionene - en (kultur)politisk utfordring?	131
Norge rundt med fylkeskontaktene	135
Hedmark: Vendte rygger ble et vendepunkt	143
Rekruttering til mangfold i museene	148
Minoritetenes favoritt: bibliotekene	150
Den globale møteplassen	154
Mangfoldige minner: Fortellinger om veier til Norge	158

Kapittel 5 HÅP FOR FREMTIDEN

De kommer fra steder i Norge. Og de kommer med noe mer	161
Utdanning for et sammensatt samfunn	165
Kunst og kultur i opplæringen	168
De kreative industriene er for homogene	174
Kulturminner på reise	180
Nye scenetekster	182
Norske talenter	186

Kapittel 6 MANGFOLDSÅRET OPPSUMMERT

Med forbehold om endringer	193
Mangfoldsårets bakgrunn og mandat	200
Organisering av Sekretariatet for Mangfoldsåret	203
Prosjekter og tiltak initiert av Mangfoldsåret	206
Referansegruppens erfaringer	211
Norsk kulturråd og Mangfoldsåret 2008	213
Fra Stavanger via Bjørvika til Torshov	216
Veier videre	225

APPENDIKS

Stortingsmelding 17	231
Litteraturliste	239

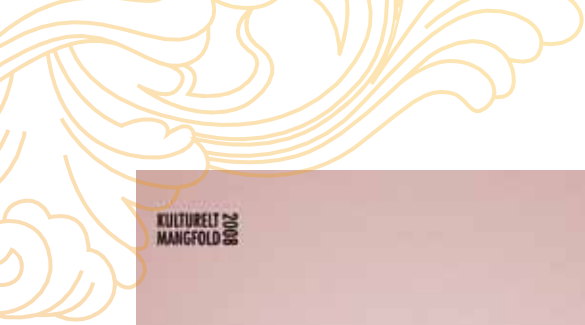
Med forbehold om endringer

Anbefalinger og rapport fra Mangfoldsåret 2008

Utgitt av Sekretariatet for Mangfoldsåret, på oppdrag fra Kultur- og kirke departementet 2009.

Ansvarlig redaktør: Bente Guro Møller. Redaksjonssekretær: Ellen Stokland

Forsidefoto: Ellen Stokland. Redaksjonelle konsulenter: Andrimne Forlag. Design: B27. Trykk: Borg AS
Opplag 4000.

KULTURELT
MANGFOLD
2008

Dette er ikke norsk kultur
Det er bare en bitte liten del av den. Du finner mye mer på www.kulturetmangfold.no

Ruter#

KULTUR- OG KIRKEDEPARTEMENTET

KULTURELT
MANGFOLD
2008

Dette er ikke norsk kultur
Det er bare en bitte liten del av den. Du finner mye mer på www.kulturetmangfold.no

Ruter#

KULTUR- OG KIRKEDEPARTEMENTET

KULTURELT
MANGFOLD
2008

Dette er ikke norsk kultur
Det er bare en bitte liten del av den. Du finner mye mer på www.kulturetmangfold.no

Ruter#

KULTUR- OG KIRKEDEPARTEMENTET

KULTURELT
MANGFOLD
2008

Dette er ikke norsk kultur
Det er bare en bitte liten del av den. Du finner mye mer på www.kulturetmangfold.no

Ruter#

KULTUR- OG KIRKEDEPARTEMENTET

Forord

Med forbehold om endringer heter denne rapporten fra Sekretariatet for Mangfoldsåret 2008. Hvorfor forbehold?

- Fordi kulturfeltet er i kontinuerlig bevegelse, som samfunnet for øvrig.
- Fordi likeverdige vilkår for samfunnsdeltakelse er avhengig av politisk vilje og en oppfølging på alle nivåer.
- Fordi endelige oppskrifter på kulturelt mangfold ikke finnes.
- Fordi kulturelt mangfold blant annet handler om å kunne skifte perspektiv.
- Fordi mange gode intensjoner står og faller på om vi oppriktig vil og er beredt til endring.

I denne rapporten legger Sekretariatet for Mangfoldsåret 2008 fram sine erfaringer fra arbeidet med å koordinere forberedelser til og gjennomføring av markeringsåret for kulturelt mangfold. Siden sekretariatet først og fremst har hatt en samordnende funksjon, har vi funnet det riktig å slippe til noen av de aktører, skribenter, forskere og debattanter som bidro til gjennomføringen av Mangfoldsåret – også i denne rapporten. Med deres bidrag har vi ønsket å belyse dilemmaer, potensialet og utfordringene som ligger i det å utvikle et kulturliv for nåtid og framtid.

Vi har også invitert skribenter med ulike typer erfaringer fra interkulturelt arbeid til å bidra med sine synspunkter. Alle signerte artikler, essays og intervjuer uttrykker forfatterne eller intervjuobjektene meninger, og gjenspeiler ikke nødvendigvis sekretariatets synspunkter. Eksterne skribenter og forskere er blitt engasjert til å analysere rapporter fra institusjoner, fylker og mediedekning av Mangfoldsåret. Vurderinger og meningsinnhold i disse tekstene tilskrives forfatterne. Vi har valgt å trekke fram eksempler på praksis vi mener kan ha overføringsverdi, og latt både veteraner og nykommere dele sine erfaringer med leserne. Vi håper at disse bidragene kan være til nytte og inspirasjon.

Sekretariatet for Mangfoldsåret har vært tilknyttet Kultur- og kirkedepartementet, men har fått anledning til å formulere selvstendige vurderinger og anbefalinger. Anbefalingene er altså sekretariatets anbefalinger til departementer, fylkeskommuner og kommuner, samt til institusjoner, organisasjoner og aktører i feltet.

Bente Guro Møller
nasjonal koordinator for Mangfoldsåret 2008

Sammendrag

Kapittel 1 Innledning og anbefalinger

Sekretariatet for Mangfoldsåret avslutter med dette sitt arbeid og overleverer sine anbefalinger til Kultur- og kirkedepartementet. I denne rapporten har vi også sluppet til noen av de aktører, skribenter, forskere og debattanter som bidro til gjennomføringen av Mangfoldsåret.

Kapittel 2 Meninger om mangfold

Hva innebærer 'kulturelt mangfold' – hvem omfattes av det, og hva krever det av handling? Dette kapitlet forsøker å nyansere innholdet i begrepet og hvilken relevans dette kan ha for samfunnsinstitusjonene. Det setter særskilt søkelys på mediernes rolle og hva mediene har vært opptatt av i sin dekning av Mangfoldsåret.

Et mer fleksibelt fellesskap

Av Thomas Hylland Eriksen, professor i sosialantropologi

Det vil ikke være noen enkel oppgave å skulle skape et nasjonalt fellesskap for Norge utover i det 21. århundret. Men om noen skulle ha trodd noe annet, hadde ikke 1800-tallets nasjonsbyggere en lett jobb heller. Deres selvpålagte mandat bestod i å skape en ny nasjon; den nåværende utfordringen består i å omdefinere nasjonen slik at kartet stemmer noenlunde overens med terrenget.

Mangfold må frikobles fra etnisitet

Av Rasoul Nejadmehr, filosof og mångkulturkonsulent i Västra Götaland

Globalisering og menneskers bevegelse over grenser, har ledet til at ulike kulturer og meningsystem deler livsrom. Innvandring er helt klart en viktig faktor, men å etablere en årsakssammenheng mellom innvandring og kulturelt mangfold er å forenkle et komplisert spørsmål.

Identitetspolitikk, medier, kunst og kvalitet

Av Helge Rønning, professor i medievitenskap

En åpen samtale forutsetter respekt for og anerkjennelse av avvikende synspunkter. Det innebærer også at mangfoldet i mediene og i kunsten må

vokse fram av møtet mellom ulike holdninger og uttrykk som går inn i en kritisk debatt. Den må blant annet angå spørsmål om hva som er kunstnerisk kvalitet, ikke bare representativitet.

Apropos en redigert kulturoffentlighet

Av Samir M'kadmi, kurator

Samir M'kadmi setter søkelys på kulturjournalistens rolle som gatekeeper med konkrete eksempler fra billedkunstfeltet. Han mener en analyse av utstillingen Lights On – ung norsk samtidskunst på Astrup Fearnley-museet i Oslo fra 2008 og mediernes dekning av utstillingen, avdekker hvordan kulturjournalistikk kan unnlate å sette pekefingeren på kunstinstitusjonens ekskluderende praksis og retorikk.

Forsøk på begrepsavklaring

Av Viggo Vestel, forsker ved Nova

Innlegg til en vedvarende debatt om begrepsbruk, for hvordan ord brukes og oppleves endres over tid. Det hjelper lite om den som bruker begrepene har de beste intensjoner, hvis den de brukes om opplever dem som nedsettende, gale eller lite passende, skriver han og oppfordrer til bruk av ord som er inkluderende, ikke utøver vold men den de er ment å beskrive og åpne for forandelighet.

“Cultural Diversity”: Lost in translation

Av Agnes Fife, mag.art i pedagogikk

Det norske begrepet "mangfold" er ikke dekkende for det abstrakte og ukjente som ligger i "diversity". Det germanskbaserte kulturområde vi lever i er preget av konkrete og absolutte ytringer. Men i de fleste kulturer tolker man hverandre ut fra atferd og kontekst, mer enn ut fra ord. Vi har derfor lett for å miste deler av det som formidles, fordi vi ikke er vant til å "lete" etter tegn som tilsier noe annet enn det som blir sagt.

Are there Foreigners in Art

Av Natalie Hope O'Donnell, kurator og stipendiat

I dette essayet diskuteres om såkalt ikke-vestlige kunstnere har lik tilgang på eksponering i det vi liker å tro er en globalisert og tolerant kunstverden. Blir de stående med en representasjonsbyr-

de, som talspersoner for ulike minoritetsgrupper, eller står de fritt til å velge sitt kunstneriske innhold uavhengig av kulturbakgrunn?

Analyse: Mangfoldsåret i mediene

Av Kristina Nilsen, analysesjef i Retriever

På oppdrag fra Kultur- og kirkedepartementet har Retriever gjennomført en analyse av mediedekningen av Mangfoldsåret. Medieinteressen beskrives som massiv, og det er en langt større andel leserinnlegg og leder- og kommentarartikler enn det mange andre temaer i samfunnsdebatten ellers har.

Kapittel 3 Kulturinstitusjoner for sammensatte samfunn

Som offentlig finansierte arenaer har kulturinstitusjonene et ansvar for å gjenspeile sitt samfunn – i innhold så vel som i deltakelse. Hvilke krav stiller det til ledelsen, hvilke muligheter er det som åpner seg? Dette kapittelet inneholder eksempler på praksis og nøkterne analyser. I tillegg definerer tre institusjonsledere på ulikt vis sine prioriteringer for fremtiden.

Institusjonsledelse: Uten ombud

Av Birgitta Englin, administrerende direktør for Riksteatern i Sverige

Hvilken norm trenger vi for å møte morgendagen, spør Birgitta Englin. Hun mener de nordiske institusjonene må kvitte seg med sin tradisjonelle rolle som kulturens ombud på vegne av folket, og invitere folk inn og la dem være delaktige på egne vilkår. Da kan de bidra til en aktualisering og en fornyelse som institusjonen ikke makter alene.

Ellen Horn: Mangfold fornyar teatret

Av Marianne Sunde, frilansjournalist

Teatersjef Ellen Horn ynskjer at Riksteatret skal vere eit teater som går føre og er oppteken av strategi og visjonar. Ho drøymmer om å få til eit forteljar-teater med ikkje-etnisk norske skodespelarar som fortel si eiga historie og som kan reise på turné.

Betydningen av mangfoldig ledelse i kultursektoren

Av Jon Rogstad, forsker ved Institutt for samfunnsforskning

Mens aktørbasert mangfold handler om synliggjøring og representasjon av minoriteter, innebærer systemisk eller oppgavebasert mangfold at ledelsen – de som løser de overordnede oppgavene og er retningsgivende for institusjonen – er mangfoldig i sin tilnærming. Derfor er det viktig med mangfold også på beslutningsnivåene.

Å ville det, å gjøre det

Av Svein Sturla Hungnes, tidligere teatersjef for Oslo Nye Teater

Klarer vi å åpne opp institusjonene i større grad for andre uttrykksformer er det mange og viktige resultater å høste. Svein Sturla Hungnes tror dette også vil skape en plattform der deres relevans som institusjon utvides og forsterkes. Det vil kunne tiltrekke et nytt publikum, som vil ha en opplevelse av at deres kulturelle uttrykk finner en plass i norsk offentlighet.

Fargelegg utenfor strekene - om publikumsarbeid og mangfold

Av Neha Naveen, frilansskribent

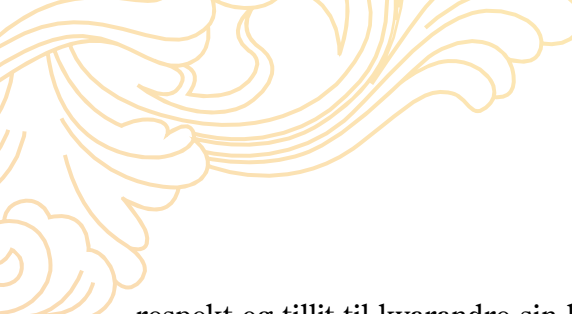
- Melas publikum er blitt oversett av kunstinstitusjonene. Det betyr ingenting for dem om dette publikummet finnes eller ikke. Det er dette vi har tatt fatt i. Dette publikumets behov og ut fra det har vi vurdert hvilken kunstnerisk ramme festivalen skal ha. De skal få det de ønsker, men samtidig åpnes for å møte en kunstverden de ennå ikke kjenner, sier Khalid Salimi i denne reportasjen om publikumsarbeid. Også Film fra Sør er målrettet i sitt publikumsarbeid. Et internasjonalt filmprogram og annonsering på t-banen treffer minoritetspublikummet hjemme.

Balansekunst

- samarbeid mellom store og små

Av Lisa Marie Gamlem, frilansjournalist

Skal store kulturinstitusjonar og små mangfoldsaktørar få til gode samarbeid, handlar det mykje om å vere einige om premissane og ha gjensidig

respekt og tillit til kvarandre sin kompetanse og behov. For institusjonane handlar det om å tore å gje frå seg makt og opne seg for nye arbeidsmetodar. Viktige erfaringar er gjort av Teater Polyfon og Ringve Museum, taterane/romanifolkets organisasjonar og Glomdalsmuseet, og Nordic Black Theatre og Den Norske Opera & Ballett.

Analyse: Institusjonenes mangfoldsarbeid i 2008

Av Egil G. Skogseth, stipendiat ved UIO

En analyse av rapportene fra kulturinstitusjoner, -organisasjoner og frie grupper som mottar støtte fra Kultur- og kirke departementet, fremgår det at de aller fleste har rapportert på kulturelt mangfold, men at forståelsen av hva dette arbeidet skal omfatte varierer. I denne analysen gjennomført på oppdrag fra KKD, er det særlig institusjonenes arbeid med strategi, personal, program og publikum som er gjennomgått. Flest rapporterer om programaktiviteter i Mangfoldsåret.

Museene satser bredt og langsiktig

Av Fride Berg Hansen, frilansskribent

En gjennomgang av norske museers rapporter for 2008 på oppdrag for KKD, viser stor bredde i tiltak, kompetanseheving og langsiktig tenkning. 30 prosent oppgir at kulturelt mangfold er en del av deres langsiktige strategi, og det rapporteres om tiltak knyttet til intern bevisstgjøring, kompetanseutvikling, målgruppefokusering og etablering av samarbeid.

Frivillig virke og gode krefter i lokalsamfunnet

Frivilligsentralane finst over heile landet og er møtestader og samhandlingsarenaer for frivillig virke som skal styrkje og fremje det frivillige arbeidet. For frivilligsentralane var arbeidet med Mangfoldsåret 2008 ei vidareføring av ein prosess dei allereie var godt i gong med.

Kapittel 4 Glokalsamfunnet Norge

Det globale gjør seg gjeldende overalt i det lokale og regionale Norge. Den lokale og regionale markeringen av Mangfoldsåret har tatt opp i seg en rekke regionalpolitiske utfordringer. I kjølvannet av gjennomførte kulturaktiviteter meldes det om økt bevissthet og en rekke politiske prosesser har blitt satt i gang. I kapitlet inngår også artikler om de viktigste kulturarenaene i regionene: bibliotekene, festivalene og frivillighetssentralene.

(Kulturelt) mangfold i regionene - en (kultur)politisk utfordring

Av Helene Egeland, kultur- og samfunnsforsker

Helene Egeland har gjennomgått rapporter fra Mangfoldsårets fylkeskontakter på oppdrag for Kultur- og kirke departementet. Hun finner at en del fylker har utvidet sin tolkning av kulturelt mangfold og inkludert alle marginaliserte grupper i samfunnet.

Mange regioner har dessuten brukt markeringsåret til å tematisere arbeidsmarked- og regionalpolitikk, og forskeren mener det kan hevdes at Mangfoldsåret på lokalplan gikk fra å være et kulturpolitisk prosjekt til å belyse regional- og lokalpolitiske utfordringer.

Norge rundt med fylkeskontaktene

Ved Namik Mackic, rådgiver

Mangfoldsåret har hatt koordinerende fylkeskontakter i alle fylker. De fleste rapporterer om høy aktivitet og nyskapende prosjekter, i flere fylker har det også skjedd en politisk utvikling i retning av økt bevissthet og satsning på kulturelt mangfold. Vi tar turen Norge rundt og får glimt fra hva som har foregått i Mangfoldsåret.

Hedmark: Vendte rygger ble et vendepunkt

Av Erik Larsen, frilansjournalist

Med tverrpolitisk vilje og konkrete tiltak over lang tid, har Hedmark fylkeskommune kvittet seg med rasiststempelet fra hendelsene i Brumunddal og fått høy flerkulturell bevissthet. Fem grep har vært særlig viktige: en rådgiver for flerkulturelt arbeid, rådgivende innvandrerråd, flerkulturelt

kunnskapssenter, videreutdanning for offentlig tilsatte og lokale kulturaktiviteter.

Rekruttering til mangfold i museene

Av Hans Philip Einarsen, Interkulturelt Museum og Gazi Özcan, Mangfoldsnettverket

Med prosjektet Mangfold i museene rekrutteres personer med minoritetsbakgrunn til hospiteringsordning i museumssektoren. Slik skal museene bli bedre til å speile samtiden og det kulturelle mangfoldet, for også her må minoritetenes egne fortolkninger inkluderes.

Minoritetenes favoritt: bibliotekene

Av Grete Bergh, seniorrådgiver i ABM-utvikling

Bibliotekene er en av de mest brukte møteplassene for alle minoritetsgrupper i Norge, og de er overrepresentert blant brukerne. Forklaringen er at dette er et lavterskeltilbud og særlig utenlandske nettaviser og Internett generelt er populært, men også øvrige tjenester og biblioteket som kulturarena benyttes hyppig. Mange biblioteker hadde flere ekstra tiltak i Mangfoldsåret.

Den glokale møteplassen

Av Hilde Bjørkum, festivaldirektør for Førdefestivalen

Førdefestivalen freistar å forhalde seg til det fleirkulturelle samfunnet i sitt daglege virke. Men det er likevel liten tvil om at mykje er ugjort på dette feltet, og det er kanskje tankane og haldningane hjå kvar enkelt av oss som må endrast i første omgang. Samstundes meiner festivaldirektøren at Mangfoldsåret 2008 verken var starten eller slutten på debatten om utfordringar og moglegheiter i det fleirkulturelle samfunnet.

Mangfoldige minner: Fortellinger om veier til Norge

Av Ida Tolgensbakk Vedeld, prosjektleder

Prosjektet Mangfoldige minner skal styrke dokumentasjonen om og formidlingen av minoritetskulturer på lokalplanet i Norge gjennom intervjuer av innvandrere i Norge i dag, og innsamling av folkeminnemateriale i migrantmiljøer.

Resultatet så langt er blant annet 65 livshistorier om migrasjon, flere av dem presentert på Internett.

Kapittel 5: Håp for fremtiden

Veien til profesjonelt virke i kulturfeltet og i de kreative industriene er betraktelig smalere for unge med flerkulturell bakgrunn. Hvordan sikre at mangfoldet av dagens talenter også blir morgendagens kulturaktører? Dette kapitlet tar opp blant annet kunst og kultur i skolen, rekruttering til institusjonene og peker på utdanningsinstitusjonenes ansvar så vel som ungdomskulturarenaenes viktige rolle.

De kommer fra steder i Norge. Og de kommer med noe mer

Av Dag Larsen, Norsk barnebokinstitutt

Norge har i dag mange unge sønner og døtre av innvandrere, unge folk som er norske, men på en annen måte. Mangelen på en bred litterær representasjon i barne- og ungdomslitteraturen av disse nordmennenes erfaringer, betyr at bøkene i beste fall ikke når godt nok ut til barn og ungdommer med en innvandrerbakgrunn, i verste fall at disse ungdommene i praksis er stengt ute fra vesentlige deler av samtidslitteraturen som utgis i Norge.

Utdanning for et sammensatt samfunn

Av Knut Kjeldstadli, professor i historie

Skolen er dominert, ikke bare av en middelklasseskultur, men av en norsk flertallskultur – i personale, i hvilke ritualer en feirer, i felles gymtimer, i pensu og læreplaner som i historie fortsatt sier at en skal "framstille oppdagingsreiser som europeerne gjorde." Blikkpunktet, hvem som ser på hvem, er her klart. Der vi tror det er mangfold, kan det være autoritær enhet. Men en skole for et sammensatt samfunn må ha rom for kulturell forskjellighet, større og vanskeligere enn den har vært vant til.

Kunst og kultur i opplæringen

Av Liv Klakegg Dahlin, koordinator for Nettverk for estetiske fag ved Høgskolen i Oslo

Den norske skolen er per i dag ikke klar til å gjøre bruk av det kulturelle mangfoldet som preger Norge. Dahlin sammenligner kunst- og kulturinnholdet i den norske skolen med nyere satsinger på kreativitet hos barn og unge i Storbritannia, og peker på hvordan man kan møte elever med ulik kulturell og språklig bakgrunn på deres egne premisser, stimulere deres skapertrang, forbedre deres skoleprestasjoner og gjøre dem bevisst sine egne valgmuligheter.

De kreative industriene er for homogene

Av Ellen Sæthre-McGuirk, leder for Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen

Uten initiativ som tar sikte på å øke rekruttering av etniske, kulturelle og språklige minoriteter til de kreative industriene, vil Norge få en relativt homogen skapende sektor. Da taper vi konkurransedyktighet i global sammenheng. For å snu utviklingen trengs en helhetlig og systematisk gjennomgang av hvordan kunst og kultur brukes i opplæringen, og av rekrutteringsveiene til de kreative utdanningsinstitusjonene.

Kulturminner på reise

Av Liv Bjørnhaug Johansen

Kulturminner på reise er et samarbeid mellom Sekretariatet for Mangfoldsåret og Kulturminneåret 2009. Åttendeklassinger i flere av landets fylker har samarbeidet med et lokalt museum. Her skulle historien utforskes gjennom å ta bilde av og skrive om en gjenstand som hadde en spesiell betydning for mor, bestefar, tante eller en nabo.

Nye scenetekster

Av Ragnhild Mærli, sjefsdramaturg ved Det Åpne Teater

Prosjektet Nye scenetekster er et samarbeid mellom Sekretariatet for Mangfoldsåret og teatre i Oslo. Det inviterte personer med flerkulturell bakgrunn til å skrive for scenen, og tre talenter ble plukket ut til hardt arbeid og dramaturgisk utvikling av sine tekster. En av dramatikerne har fått kontrakt med Nationaltheatret for å skrive fer-

dig sitt stykke. Under Twist-festivalen i november 2008 ble tekstene presentert, der de var i prosess.

Norske talenter

Av Hanne Eide Andersen/Felix Media

Adil. Karpe Diem. Yusuf i Madcon. Mira Craig. Disse og flere suksessrike, norske artister med minoritetsbakgrunn har vanket på ungdomskulturhuset X-ray i Oslo. De er levende dokumentasjon på at det er like tett mellom de store talentene blant minoritetsungdom som ellers i befolkningen. Og liknende ungdomsdrevne kulturhus finnes over hele landet. Men fremdeles er persongalleriet i det profesjonelle kulturlivet mer ensartet enn virkelighetens Norge.

Kapittel 6: Mangfoldsåret oppsummert

Dette kapittelet omhandler organiseringen av Mangfoldsåret og erfaringer sekretariatet gjorde i sitt arbeid. Det redegjøres for prioriteringene som inngikk i sekretariatets arbeid og de initiativ og prosjekter som sekretariatet har satt i gang eller støttet, i dialog med feltet.

Med forbehold om endringer

Bente Guro Møller i samtale med journalist Øystein Rakkenes

Mangfoldsårets nasjonale koordinator forteller om de erfaringene hun har gjort seg gjennom et hektisk år. „Det er langt fram før vi kan si at kulturlivet speiler samfunnets demografi. Ingen har trodd at ett års oppmerksomhet på dette temaet er nok. Det langsiktige, bestandige arbeidet for holdningsendringer, økt bevissthet og endret praksis må fortsette. Samtidig er det nødvendig å finne virkemidler som kan stimulere en ønsket utvikling med noen øremerkede midler og moderat kvotering.

Det er imidlertid viktig å utrede meningsfulle kriterier for hvordan virkemidlene kan og bør brukes,” sier hun. Hennes råd til er: „Lev med kompleksiteten, uenigheten og dilemmaene. Øv deg på å forholde deg til den.“ Arbeidet for et mer mangfoldig kulturliv må foregå på flere fronter, politisk, forvaltningsmessig og blant aktører. Sammen må vi finne et ”vi” med muligheter for

å ta opp i seg de endringer som utviklingen av et moderne globalisert samfunn innebærer.

Mangfoldsårets bakgrunn og mandat

Av Bente Guro Møller

Kulturelt mangfold er ikke noe nytt verken i Norge eller i resten av verden. I lengre tid har også kulturelt mangfold vært et mål i kulturpolitikken nasjonalt og internasjonalt. Initiativet til Mangfoldsåret 2008 var inspirert av det svenske Mångkulturåret 2006, og bygger videre på mangeårig internasjonalt arbeid, blant annet i FN og Unesco, for å ivareta kulturelt mangfold som et positivt aspekt i samfunnsutviklingen.

Mangfoldsåret er et statlig politisk tiltak for å utvikle kulturfeltet slik at det kan oppfylle sitt potensiale som pådriver for deltakelse i et moderne flerkulturelt samfunn. Det overordnede målet har vært langsiktig og prosessorientert: starte prosesser som kan bidra til at kulturelt mangfold blir et gjennomgående trekk i norsk kulturpolitikk.

Organisering av Sekretariatet for Mangfoldsåret

Av Bente Guro Møller

Mangfoldsåret har hatt et koordinerende sekretariat med en nasjonal koordinator og to rådgivere tilknyttet Kultur- og kirkedepartementet. Sekretariatet har etablert og samarbeidet med et nettverk av rådgivere, fylkeskontakter og andre nøkkelaktører. En interdepartemental gruppe har også arbeidet for å bidra til økt fokus på kulturelt mangfold.

Referansegruppens erfaringer

Av referansegruppen for Mangfoldsåret

I denne rapporten gjør den rådgivende referansegruppen på 14 personer sine refleksjoner og konkluderer blant annet at: de større potensialene som finnes i mangfoldets Norge, vil bare kunne virkeliggjøres ved at den norske staten legger til rette for at alle borgere får lik tilgang i form av rettigheter og muligheter til å benytte landets kulturelle ressurser. Mangfoldsåret 2008 – og den estetisk-kunstneriske dimensjonen som har vært dette årets hovedfokus – er derfor bare en del i

en større sammenheng som handler om hvordan det kulturelle mangfoldet, i en langt videre betydning, får anledning til å utvikle seg i dagens og fremtidens Norge.

Norsk kulturråd og Mangfoldsåret 2008

Av Ole Jacob Bull, direktør for Norsk kulturråd

Mye av det som skapes av kunst i samtiden, særlig innenfor og som en kombinasjon av uttrykk innenfor feltene billedkunst, scenekunst og musikk, inngår i komplekse relasjoner, der det er både vanskelig og problematisk og bryte produksjonene ned til å handle om "kulturelt mangfold" ettersom svært mye i en viss forstand dreier seg om dette innenfor samtidskunsten. Generelt må det sies at Kulturrådet i sine tildelinger har forsøkt å legge avgjørende vekt på selve prosjektets karakter, i motsetning til forhold som for eksempel har å gjøre med avsenders etniske eller kulturelle bakgrunn.

Veier videre

Av Bente Guro Møller, nasjonal koordinator for Mangfoldsåret

"Kulturelt mangfold handler om oss alle, våre relasjoner til hverandre og betingelsen for hvordan vi kan leve sammen og delta i utformingen av vårt samfunn. Kort sagt det handler om demokratiutvikling", skriver Bente Guro Møller. Hun mener at gjennomføringen av Kulturløftet 2 bør ha kulturelt mangfold som et selvfølgelig og gjennomgripende trekk. "Dette", hevder hun, "er en gylden anledning til å ikke bare gi disse aktørene en velfortjent påplussing i budsjettet, men også sikre at den kompetansen de sitter inne med kan komme institusjoner som har liten erfaring med kulturelt mangfoldsarbeid arbeid til gode".

Summary

Chapter 1 Introduction & recommendations

The Secretariat for the Year of Cultural Diversity hereby finalise its work and presents recommendations for the Ministry of Culture and Church Affairs. In this report we have also invited cultural workers, writers, researchers and intellectuals who participated in the Year of Cultural Diversity.

Chapter 2 Views on diversity

What does “cultural diversity” entail? Who does it encompass and what kind of action does it require? This chapter attempts to nuance the meaning of the term and its relevancy for the institutions of society. In particular, it highlights the role of the media and what they have focused on in their coverage of the Year of Cultural Diversity.

A more flexible community

By Thomas Hylland Eriksen, Professor in social anthropology

It is no easy task to create a national community for Norway in the 21st century. Should anyone believe otherwise, the 19th century national builders did not have an easy task either. Their self-assigned mandate consisted of creating a new nation; the current challenge consists of redefining the nation so that the map corresponds, to some degree, with the terrain.

Diversity must be liberated from ethnicity

By Rasoul Nejadmehr, philosopher and cultural diversity consultant in Västra Götaland, Sweden

Globalisation and human migration across borders have led to different cultures and belief systems sharing a living space. Immigration is obviously an important factor, but establishing a causal link between immigration and cultural diversity is to simplify a complicated issue.

Identity politics, media, art and quality

By Helge Rønning, Professor at the Department of Media and Communication, University of Oslo

Respect for and recognition of diverging opinions are prerequisites for an open conversation. This also entails that diversity in the media and in art

must grow from the meeting of different attitudes and expressions, as part of a critical debate. It must include, among other things, questions of what constitutes artistic quality, not just representativity.

Apropos of an edited public culture

By Samir M'kadmi, curator

Samir M'kadmi highlights the role of culture journalists as gatekeepers, drawing on specific examples from the art world. He argues that an analysis of the exhibition Lights On – young Norwegian contemporary art at the Astrup Fearnley Museum in Oslo in 2008 and the media's coverage of it reveals how culture journalists avoid pointing out the art institutions' excluding practices and rhetoric.

An attempt at clarifying the terminology

By Viggo Vestel, researcher at Norwegian Social Research (NOVA)

This is a submission to the continuing debate over terminology; how words are used and experienced change over time. “The good intentions behind the use of a certain terminology are of little help if the people it refers to find it condescending, wrong or inappropriate”, he writes and encourages the use of terms that are inclusive, non-confrontational and open to development.

“Cultural Diversity”: Lost in translation

By Agnes Fife, mag.art in pedagogy

The Norwegian term “mangfold” does not capture the abstract and unknown elements of the term “diversity”. The Germanic-based cultural domain we operate in is characterised by concrete and absolute expressions. However, most cultures interpret each other based on behaviour and context rather than words. We, therefore, often lose parts of what is being communicated because we are not used to “looking” for signs that suggest anything other than what is being said.

Are there Foreigners in Art?

By Natalie Hope O'Donnell, curator and PhD candidate

This essay discusses whether so-called non-Western artists have the same access to exposure in what we like to believe is a globalised and tolerant art world. Are they subject to a “burden of repre-

sentation” as spokespersons for different minority groups or are they free to decide on the artistic content of their work, independent of their cultural backgrounds?

Analysis: the Year of Cultural Diversity in the media

By Kristina Nilsen, Media Analysis Manager at Retriever

The Ministry of Culture and Church Affairs commissioned Retriever to conduct an analysis of the media coverage of the Year of Cultural Diversity. The interest from the media was described as massive and the topic had a much larger proportion of readers’ letters, editorials and comments than many other current affairs.

Chapter 3: Cultural institutions for a compound society

As publicly funded arenas cultural institutions have a responsibility for reflecting society – in terms of content as well as participation. What requirements are put to institutional leaders, what opportunities open up? This chapter includes examples of practices and temperate analyses. Moreover, three institutional leaders define their various priorities for the future.

Without guardians

By Birgitta Englin, Head of Riksteatern in Sweden
“What norms do we need for tomorrow?” asks Birgitta Englin. She asserts that the Nordic institutions must rid themselves of their traditional role of cultural guardian on behalf of the people, and instead invite individuals in and let them participate on their own terms. In this way, these people can contribute to actualising and renewing institutions that are unable to this by themselves.

Ellen Horn: Diversity regenerates the theatre

Interview with Ellen Horn, Director of Riksteatret
Ellen Horn wants Riksteatret to be a pioneering theatre and is concerned with its strategy and vision. She dreams of creating a narrative theatre where non-ethnic Norwegian actors can tell their own stories in performances that can be toured. The theatre director is interviewed by freelance journalist Marianne Sunde.

The importance of diverse management in the cultural sector

By Jon Rogstad, Senior Researcher at the Institute for Social Research

While practitioner-based diversity involves the visibility and the representation of minorities, systemic or assignment-based diversity entails that the leaders – those who handle the overall agenda and set the direction of the institution – are diverse in their approach. It is, therefore, important that diversity is taken into account on the decision-making levels.

To want it, to do it

By Svein Sturla Hungnes, previously Director of Oslo Nye Teater

If we can manage to open up the institutions to a greater degree towards other means of expression, there will be many important benefits to enjoy. Svein Sturla Hungnes also believes that this will create a platform where their relevancy as institutions can be widened and strengthened. They will be able to attract new audiences who will find that their cultural means of expression have a place in the Norwegian public domain.

Colour in beyond the borders

By Neha Naveen, freelance writer

The Mela Festival’s audiences have been overlooked by the art institutions. It means nothing to the institutions whether these audiences exist or not. This is what we have sought to address; the needs of these audiences have set the artistic framework for the Festival. They will get what they want, but at the same time we open up to an art world that they are not familiar with, says Khalid Salimi in this article on audience development. Films from the South are also focused in their audience development work: an international film programme and advertising on the metro reaches minority audiences.

Collaborations between large and small - A balancing act

By Lisa Marie Gamlem, freelance journalist.

If large cultural institutions and small organisations promoting diversity are going to enter into fruitful collaborations, they need to agree on the terms, show each other mutual respect and trust

in their respective capacities and needs. For the institutions, this involves daring to relinquish control and open up for new methods of working. Important experiences to draw on include those of Teater Polyfon and Ringve Museum, the Romani People's organisation and Glomdal Museum, and Nordic Black Theatre and the Norwegian Opera and Ballet.

Analysis: The institutions' promotion of diversity in 2008

By Egil G. Skogseth, PhD candidate, University of Oslo

A review of the reports from cultural institutions, organisations and independent groups that receive support from the Ministry of Culture and Church Affairs (KKD) reveals that, while most have reported on cultural diversity, the understanding of what this entails varies. This analysis commissioned by KKD focuses, in particular, on the institutions' work in terms of strategy, personnel, programme and audiences. Most of them have reported on their programme activities during the Year of Cultural Diversity.

The museums opt for broad and long-term strategies

By Fride Berg Hansen, freelance writer

A review of the reports from Norwegian museums in 2008, commissioned by KKD reveals a broad range of measures, skills enhancement and long-term thinking. 30 % responded that cultural diversity was part of their long-term strategy, and reported measures relating to internal awareness campaigns, skills development, target group focusing and the establishment of collaborations.

Volunteer work and good efforts in the local community

Frivilligsentralane (volunteer centres) can be found all over the country and function as meeting places and arenas for coordinating volunteering, which strengthen and promote voluntary work. For Frivilligsentralane, working with the Year of Cultural Diversity 2008 was a continuation of a process that was already well underway.

Chapter 4: The Glocal Community in Norway

The global has an impact everywhere, including in local and regional Norway. The local and regional celebrations of the Year of Cultural Diversity have seen a number of regional political issues arise. In the wake of the completed cultural activities, we saw several reports on increased awareness and the start of a number of political processes. This chapter also includes articles on the most important regional cultural arenas: libraries, festivals and volunteer organisations.

(Cultural) diversity in the regions - a challenge for (cultural) policy?

By Helene Egeland, culture and social researcher

Helene Egeland was commissioned by the Ministry of Culture and Church Affairs to review the reports from the counties during the Year of Cultural Diversity. She found that a number of counties had expanded the interpretation of cultural diversity to include all marginalised groups in society. Several regions had also used the celebration to highlight employment- and regional issues, and Egeland argues that the Year of Cultural Diversity locally changed from being a cultural policy project to highlighting political challenges of a local and regional nature.

All over Norway with the county contacts

By Namik Mackic, advisor to Secretariat for the Year of Cultural Diversity

The Year of Cultural Diversity has had contact persons in each county. Most have reported high levels of activity and innovative projects, several counties have also seen political developments towards greater awareness and strategies for promoting cultural diversity. We took a trip around Norway for a glimpse at the activities held during the Year of Cultural Diversity.

Hedmark: Turned backs became a turning point

By Erik Larsen, freelance journalist.

Through cross-political desire and specific, long-term measures, Hedmark County Council has shed its racist label from the events in Brumunddal and has increased multicultural awareness. Five measures have been particularly important:

the appointment of an advisor for the promotion of cultural diversity, an advisory immigrant council, a multicultural knowledge centre, further education for public employees, and local cultural activities.

Recruiting for diversity in the museums

By Hans Philip Einarsen, IKM (Intercultural Museum) and Gazi Özcan, Mangfoldnettverket (the Diversity Network)

The project Diversity in the Museums recruits people from ethnic minorities to intern across the museum sector. In this way, minorities' interpretations will be included and the museums will better reflect contemporary society and its cultural diversity.

The minorities' favourite: the libraries

By Grete Bergh, senior advisor to the Norwegian Archive, Library and Museum Authority

Libraries are one of the most frequented meeting places for minority groups in Norway, and these groups are overrepresented among library users. The reason is that the library is an activity with a low entrance threshold, where foreign online newspapers and other Internet sources are particularly popular, but other services offered by the library as a cultural arena are also used. Many libraries set up additional measures as part of the Year of Cultural Diversity.

The glocal meeting place

By Hilde Bjørkum, Director of the Førde Festival
The Førde Festival works on promoting cultural diversity as part of its daily activities. Nevertheless, it is clear that there is still a considerable way to go in this area, and it is perhaps individual ideas and attitudes that, initially, have to change. At the same time, the Festival Director asserts that the Year of Cultural Diversity 2008 was neither the beginning nor the end of the debate on the challenges and potential of the multicultural community.

Diverse memories

By Ida Tolgensbakk Vedeld, project leader for Mangfoldige minner (Diverse Memories).

The project Diverse Memories aims at strengthening the documentation and promotion of minority cultures on a local level in Norway through

interviews with immigrants in Norway today and the gathering of cultural memory material from migrant communities. The results so far include 65 life stories relating to migration, many of which have been presented via the Internet.

Chapter 5: Hope for the future.

The path that leads to professional life in culture and the creative industries is significantly narrower for youth with multicultural background. How to make sure that the diverse young talents of today grow to become the cultural agents of tomorrow? This chapter raises issues such as arts and culture in education, recruitment to institutions, and points at the responsibility of the educational institutions as well as the important role played by the youth cultural houses.

They come from places in Norway and they bring something more.

By Dag Larsen, Head of the Course for Authors at the Norwegian Institute for Children's Books

Norway today is home to a number of young sons and daughters of immigrants, children who are Norwegian, but in a different way. The lack of broad literary representations of these Norwegians' experiences means that, in the best case, the books do not reach these young people. In the worst case, that they are excluded from significant parts of contemporary literature published in Norway.

Education for a compound society

By Knut Kjeldstadli, Professor in History at the University of Oslo

Schools are dominated, not only by a middle class culture, but by a Norwegian majority culture, in terms of personnel, the rituals we celebrate, mixed gender gym classes, and in curricula and teaching plans in history, which continue to state that one should "present the journeys of discovery that the Europeans conducted."

The gaze, the who's looking at who, is evident. Where we think there is diversity, there may merely be an authoritarian entity. However, schools for compound societies must have room for cultural differences, greater and more complex than they have been used to.

Art and culture in education

By Liv Klakegg Dahlin, coordinator for the Network for art, design and drama at Oslo University College
Norwegian schools today are not ready to utilise the country's cultural diversity. Dahlin compares the art- and cultural content of Norwegian schools with new measures to generate creativity among children and young people in the UK, and points out how one can meet pupils from different cultural and linguistic backgrounds on their own terms, stimulate their creativity, improve their performances at school and make them aware of their potential options.

The creative industries are too homogenous

By Ellen Sæthre-McGuirk, Head of the Norwegian Centre for Arts and Culture in Education.

Without measures that aim to increase the recruitment of ethnic, cultural and linguistic minorities to the creative industries, Norway will have a relatively homogenous creative sector. We will lose our competitive ability on a global scale. To reverse the trend, we need an overall and systematic review of how art and culture is used in education and of the recruitment channels used by the creative educational institutions.

Cultural Heritage on Tour

By Liv Bjørnhaug Johansen

Cultural Heritage On Tour is collaboration between the Secretariat for the Year of Cultural Diversity and the Norwegian Year of Cultural Heritage 2009. Eighth graders in several counties across the country have worked together with a local museum to research history based on an object that has particular significance for relatives or a neighbour. The presentation consists of images and written texts on the object.

New Scripts

By Ragnhild Mærli, Head Dramaturge at Det Apne Teater

The project New Scripts is a collaboration between the Secretariat for the Year of Cultural Diversity and theatres in Oslo. The project invited people from diverse cultural backgrounds to write for the stage, and three talented young writers were selected to work on and dramaturgically develop their texts. One of the writers has been given a

contract with the National Theatre to finish writing the play. The texts were presented as work in progress at the Twist Festival in November 2008.

Norway's got talent

By Hanne Eide Andersen/Felix Media

Adil. Karpe Diem. Yusuf in Madcon. Mira Craig. These and many other successful, Norwegian artists from minority backgrounds have hung out at X-ray, the youth cultural house in Oslo. They are living testaments to the fact that talent is as widespread among minority youngsters as the in the rest of the population. Similar youth-run cultural houses can be found across the country. However, galleries in the professional art world in Norway are still far less diverse than the real world.

Chapter 6: A summary of the Year of Cultural Diversity

This chapter deals with the organisation of the Year of Cultural Diversity and the experiences of the Secretariat. It is an account of how priorities were set out and how the Secretariat operated, as well as the initiatives and projects the Secretariat generated or supported in dialogue with others in the field.

To be confirmed

Bente Guro Møller in conversation with the journalist Øystein Raknes

The national coordinator for the Year of Cultural Diversity shares her experiences of this hectic year. She asserts: "We are a long way from saying that the cultural domain reflects the demographics of society. Nobody ever thought that one year's attention to this issue would be enough. The long-term, on-going work on changing attitudes, increasing awareness and altering practices must continue. At the same time, it is necessary to find ways of stimulating the desired development with certain earmarked funds and moderate quotas. It is, however, important to define some meaningful criteria for how such measures can and should be used." Her advice is: "Live with the complexity, disagreements and dilemmas – practice dealing with them. The work towards achieving a more diverse cultural life must take place on several fronts, politically, administratively and among human resources. Together we have to find a 'we'

with the possibility of absorbing the changes that come with the development of a contemporary, globalised society.

The background and mandate of the Year of Cultural Diversity

By Bente Guro Møller

Cultural diversity is not a new issue, not in Norway or in the rest of the world. For quite some time, cultural diversity has also been an aim of cultural politics, nationally and internationally. The initiative for the Year of Cultural Diversity 2008 was inspired by the Swedish Mångkulturåret in 2006 and continued to build on the international work that has been going on for years, in the UN, UNESCO and elsewhere, to promote cultural diversity as a positive aspect in the development of society. The Year of Cultural Diversity is a political measure instigated by the government to develop the cultural domain so that it can fulfil its potential for promoting participation in our contemporary, multicultural society. The overall aim has been long-term and process-oriented: to begin processes that can contribute to cultural diversity becoming a prominent feature throughout Norwegian culture and politics.

The organisation of the Year of Cultural Diversity and the Secretariat's work

By Bente Guro Møller

The Year of Cultural Diversity has had an organising Secretariat with a national coordinator and two advisors, who have been allied to the Ministry of Culture and Church Affairs. The Secretariat has established and collaborated with a network of advisors, county contacts and other key figures. One interdepartmental figure has also worked on highlighting cultural diversity.

The consultancy group's experiences

By the consultancy group for the Year of Cultural Diversity

In this report the consultancy group, consisting of 14 people, note some of their reflections. One of the conclusions they draw is that the great potential that lies in Norway's diversity will only be realised if the government facilitates equal access for all citizens in terms of rights and opportunities to utilise the country's cultural resources. The Year

of Cultural Diversity 2008 and its aesthetic and artistic dimensions, which has been the main focus this year, is therefore part of a greater whole, which concerns how cultural diversity – in a much wider sense – can develop in Norway today and in the future.

The Arts Council Norway and the Year of Cultural Diversity 2008

By Ole Jacob Bull, Director of the Arts Council Norway

Many contemporary art practices – particularly within the combined approach of fine art, performing art and music – enter into complex relations where it is both difficult and problematic to break the production down and point to distinct “culturally diverse” elements, particularly as many aspects within contemporary art, to some extent, deal with this issue. As a general rule, the Arts Council tries to award funding based on the particular character of the project, rather than on factors such as the creator's ethnic or cultural background.

The way ahead

By Bente Guro Møller, National Co-ordinator for the Year of Cultural Diversity

“Cultural diversity concerns us all, our relations with each other and the terms of how we live together and participate in the shaping of our society. In short, it's about the development of democracy,” writes Bente Guro Møller. She believes that the carrying out of Kulturløftet 2 (“the Cultural Promise 2”) should have cultural diversity as an obvious and prominent feature. “This”, she argues, “is a golden opportunity, not only to give these practitioners a well-deserved budgetary increase, but also to ensure that the expertise they hold can benefit institutions that have little experience of promoting cultural diversity.”

Anbefalinger fra Sekretariatet for Mangfoldsåret

I St.meld. 17, står det at 2008 "skal markere starten på en utvikling der stimulering av kulturelt mangfold blir et markant og gjennomgående trekk ved norsk kulturpolitikk."

Sekretariatet for Mangfoldsåret understreker at mangfoldsperspektivet må forstås både som et Sredskap til å sikre likeverdige vilkår for delaktighet i kulturfeltet for alle borgere, og som en inngang til en fornying av kulturfeltet – sosialt og strukturelt så vel som estetisk.

Det demokratiske argumentet forutsetter et programfestet mål om å motvirke diskriminering og fjerne hindre for bredere deltakelse på utøver- så vel som beslutningsnivå.

Fornyingsargumentet, på den annen side, er samtidig et argument mot utviklingen av en ny ombudspraksis der myndighetene, institusjonene og organisasjonene definerer og organiserer et kulturelt mangfold på borgernes vegne.

Borgernes egenaktivitet må vektlegges, ved at initiativ som springer opp fra aktører utenfor institusjonene oppmuntres og styrkes. Strukturene og konvensjonene som hittil har regulert forholdet mellom kulturelvet og brukerne behøver å bli utfordret av en overskridende praksis.

Det abstrakte begrepet 'publikum' bør forstås som et mangfold av potensielle brukergrupper med rett til å være delaktig i kulturfeltets kontinuerlige omforming.

På bakgrunn av de erfaringer som er gjort i forberedelsene til og gjennomføringen av Mangfoldsåret vil sekretariatet gi følgende anbefalinger:

I. POLITIKK OG STYRINGSENHETER

Kultur- og kirkedepartementet (KKD)

1. **Strategier for kulturelt mangfold i stats- og tilskuddsinstitusjonene bør følges opp i den løpende styringsdialogen.** Eventuelle tilskuddsøkninger bør være i samsvar med institusjonenes oppfølging av styringsdialogen. Institusjoner som har igangsatt tiltak for å varig sikre mangfoldsdimensjonen i sin virksomhet, bør stimuleres.

2. **En koordineringsgruppe for oppfølging av mangfoldsdimensjonen på tvers av avdelingene** anbefales opprettet, med mandat til å forankre og konkretisere mangfoldsperspektivet i kulturforvaltningen. Gruppen bør ha rullerende sammensetning av saksbehandlere og embetsmenn fra samtlige avdelinger og seksjoner, og holde seg oppdatert om relevant forskning, internasjonal politikktutvikling og aktørenes praksis.

3. **Kompetansehevende tiltak og dialog med relevante aktører i feltet** bør regelmessig utvide og styrke forvaltningens interkulturelle kapasitet.

4. **Et eksternt rådgivende kontaktutvalg bestående av interkulturelle aktører i kulturfeltet** bør opprettes, bredt sammensatt med hensyn til alder, etnisk opprinnelse og virkeområde. Halvparten av kontaktutvalget bør skiftes ut annethvert år. Utvalget bør fungere som et rådgivende organ i overordnede saker og som en formidler av innspill og tiltaksforslag fra aktørnivå til forvaltningen.

5. **Flere kulturorganisasjoner med interkulturell profil** bør komme med på listen over KKD's høringsinstanser.

6. Departementet bør holde seg orientert om **kulturpolitikkutvikling på europeisk samarbeidsnivå, med spesielt henblikk på de interkulturelle initiativene.**

7. I **Kulturloftet II** bør mangfoldsperspektivet skrives inn sentralt og overordnet i visjonene for de ulike felt i kulturelvet.

8. **Kulturelt mangfold bør utgjøre et sentralt perspektiv i markeringen av 2014** som 200-årsjubileet for Grunnloven. KKD bes spille inn dette perspektivet aktivt til 2014-komiteén som er oppnevnt av Stortinget.

9. Ved hjelp av eksternt utarbeidede indikatorer for kulturelt mangfold (se avsnittet "Forskning og utredning") bør KKD **monitorere oppfølging av mangfoldssatsingen på kulturfeltet med jevne mellomrom**, med 2014 som første milepæl.

10. Det anbefales at KKD påtar seg rollen som **saksordfører for at kulturelt mangfold legges inn i nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging**, som regjeringen formulerer for hver stortingsperiode.

11. Det foreslås at KKD spiller inn til Fornyings- og administrasjonsdepartementet (FAD) forslag til en **felles føring i tildelingsbrev som kan ivareta kulturelt mangfold i styringsdialogen på tvers av departementene**.

Øvrige departementer og interdepartementale samarbeid

Arbeidet med å forankre mangfoldsperspektivet i kulturfeltet er best ivaretatt om samtlige departementer har en felles overordnet forståelse av hva et mangfoldsperspektiv innebærer, og koordinerer sine ordninger og tiltak. Mangfoldsperspektivet må kontinuerlig prøves og videreutvikles gjennom dialog og samarbeid på interdepartementalt nivå, og i dialog med grasrotaktører i de respektive departementenes myndighetsområder.

Nedenfor følger anbefalinger til samarbeid på områder som sekretariatet for Mangfoldsåret har vært involvert i.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID)

1. Det anbefales at AID ber Sametinget **skrive inn mangfoldsperspektivet i styringsdialogen med samiske institusjoner og organisasjoner**, og oppfordre til utveksling og samhandling mellom det samiske samfunnet, andre minoriteter og majoritetsbefolkningen. *Se også anbefalinger under Kunnskapsdepartementet (KD), punkt 1 og 5.*

Barne- og likestillingsdepartementet (BLD)

1. **Ungdomskulturarenaer bør styrkes** som kulturelle møteplasser, arenaer for rekruttering og kreativitetsfremmende og talentutviklende fritidstilbud. Da det er en del tangeringspunkter

mellom BLD og KKDs ansvar på dette området, anbefales det en nærmere interdepartemental dialog om temaet.

Kunnskapsdepartementet (KD)

1. Det bør inngås et langsiktig samarbeid mellom KD, AID og KKD om å delta på likeverdige premisser i utredningen og utviklingen av en **strategiplan for bredere rekruttering av fremtidige deltakere i den kunnskapsbaserte økonomien og i de kreative industrier**. Samarbeidsgruppen bør bestå av embetsrepresentanter med aktuell kompetanse og med beslutningsmyndighet på samme nivå innad i sine respektive departement.

2. Arbeidet med strategiplanen bør bygge på en erkjennelse av at
- a. i en kunnskapsbasert, globalt konkurrerende samfunnsøkonomi har kunst og kultur økende aktualitet som kilde til nyskaping,
 - b. en livskraftig kultur- og kunnskapsøkonomi er avhengig av bredere og mer mangfoldig tilfang av talent og perspektiver,
 - c. det er avgjørende å utvide rekrutteringsgrunnlaget med hensyn til sosial, etnisk, språklig og kulturell bakgrunn;
 - d. skolen er en arena for stimulering av skapertrang, kritisk tenkning og gyldiggjøring av individuelle perspektiver,
 - e. arbeidsstyrken i kultur- og kunnskapssektoren bør gjenspeile samfunnet og sikre interkulturell kompetanse.

Som et av innledende ledd i strategiutviklingen bør det gjøres en utredning av rekruttering og inntak til hele spekteret av estetiske og kulturfaglige utdanninger på videregående trinn og høyskole-/universitetsnivå, i tillegg til kulturskolene.

3. Støtteordninger til alternative informasjons- og rekrutteringstiltak for høyere kunst- og kulturfaglige utdanninger anbefales opprettet.

4. **Kulturskolenes virksomhet bør styrkes med sikte på en faglig kompetansesammensetning som kan imøtekomme og fange opp et mangfold av talent og estetiske perspektiver i befolkningen.** Kulturskolenes tilbud bør videre

gjøres tilgjengelig for så mange som mulig.

5. Det anbefales at det opprettes **hospitant-/traineeordninger for akademisk eller kunstnerisk utdannede personer som har særskilte behov for nettverksbygging**. Ordningen bør gjelde høyere utdannings- eller kulturinstitusjoner/-organisasjoner og være forbundet til konkrete faglig eller administrativt ansatte som vil fungere samtidig som mentorer og formidlere av oppdrag. Det anbefales at KD, AID og KKD oppretter en dialog om muligheter for en slik ordning.

Se også anbefalinger til forskning og utredning under eget kapittel.

Miljøverndepartementet (MD)

1. MD og KKD ved SF-avdelingen bes opprette dialog om KKD's deltakelse i **iverksettelsen av den europeiske Landskapskonvensjonen**, med hensyn til målsetningene om lokalt demokrati, økt medvirkning fra befolkningen og attraktive samfunn som stimulerer til borgernes skaperevne og tiltaksløst.

Utenriksdepartementet (UD)

1. Norges **internasjonale omdømmebygging bør inkludere kulturelt mangfold** som et naturlig trekk ved kulturlivet i Norge og det norske samfunn.

2. UDs **underliggende forvaltere av tilskudd til profilering og turnévirkosomhet for kunst og kultur fra Norge til utlandet, bør ha strategier som sikrer at mangfoldsdimensjonen ivaretas så vel i utvelgelser som innad i egen virksomhet.**

II. FORSKNING OG UTREDNING

1. Det anbefales en **gjennomgang av kulturinstitusjonene og det frie feltet**, med søkelys på strukturelle forhold og sammenhenger mellom

- makt
- ressursfordeling
- sammensetning av deltakere (stab) og brukergrupper (publikum)
- intern og ekstern organisasjonsdynamikk og

e. fornyende/overskridende praksis

'Fornyende/overskridende praksis' vil i denne sammenheng omfatte organisasjons- og produksjonsformer, samarbeidsmodeller, programpolitikk, infrastrukturutnyttelse, formidling, kommunikasjon m.m.

2. Forslag til aktuelle FoU-oppdrag:

- analyse av offentlig finansierte kulturinstitusjoners fortolkning av sitt samfunnsoppdrag;
- kvalitativ analyse av rekrutteringsprosesser i kultur- og kunnskapssektoren;
- gjennomførbarhetsstudie og konsekvensutredning av henholdsvis moderat og radikal kvotering ved ansettelser ved ulike kulturinstitusjoner og ved inntak til kunstfaglige utdannelser
- analyse av normative begreper som (kunst faglighet, kvalitet, profesjonalitet, originalitet, nyskaping – hvordan de oppfattes og anvendes i det profesjonelle kulturliv så vel som i utdanningsinstitusjonene;
- kartlegging og analyse av medias dekning av kunst- og kulturfeltet, sett i et transnasjonalt perspektiv;
- ideologisk analyse av mekanismer og premisser som betinger innslipp i den offentlige arena, av kunst- og kulturarbeidere generelt, og personer med minoritetsbakgrunn spesielt;
- kvalitativ undersøkelse av ulike minoriteters bruk av kulturtilbud
- kvantitativ undersøkelse av ulike minoriteters aktive involvering i kulturfeltet
- en oversikt over ulike typer kulturorganisasjonsformer i minoritetsmiljøene og hvilken rolle disse spiller i de ulike fasene av migrasjonsprosessen.

3. **Muligheter for utvikling av indikatorer for kulturelt mangfold bør utredes** i samråd med et bredt utvalg aktører i kulturfeltet – produsenter og utøvere så vel som ulike brukergrupper.

4. **Inntakskriterier, pensum og fagideologier ved ulike kunst- og kulturfaglige utdanningsinstitusjoner bør gjennomgås** med sikte på å identifisere mekanismer og trekk ved

interne kulturer som kan ha en utelukkende eller marginaliserende virkning på søkere og elever med minoritetsbakgrunn.

5. FoU-seksjonen i Norsk kulturråd bør etableres som et selvstendig forskningsmiljø på kultur- og kulturpolitikkområdet, som anbefalt av Løken-utvalget. Et tverrfaglig forskningsmiljø bør søke å tilføre nye stemmer og perspektiver til den eksisterende norske diskursflora ved å involvere et bredere spekter av forskere fra inn- og utland.

III. KULTURLIVET – OFFENTLIGE INSTITUSJONER

1. Institusjonene bør utarbeide strategidokumenter der mangfoldsperspektivet er sentralt forankret. Videre oppfordres institusjonene til å utarbeide handlingsplaner og måleindikatorer som er relevante for deres virksomhet.

2. Institusjonene oppfordres til å inngå tverrsektorielle samarbeidsprosjekter, så vel som samarbeid med kulturaktører med et interkulturelt perspektiv.

3. Institusjonene oppfordres til å utrede muligheter for og ta initiativ til samarbeid med ungdomskulturarenaer.

4. Lederforum, et tverrfaglig forum hvor ledere i viktige kulturinstitusjoner drøfter og utvikler strategier for kulturelt mangfold, bør videreføres med KKD som fast observatør. Programmering og arrangering av samlinger i møteforum foreslås gå på omgang mellom de deltakende institusjoner.

5. Regionale utgaver av Lederforum foreslås opprettet og fulgt opp av regionale kulturmyndigheter (kulturavdelingene i fylkeskommunene).
Se også anbefalinger under Norsk kulturråd, punkt 2 og regional og kommunal forvaltning, punkt 2.

Personal

1. Ved nyansettelser bør transnasjonal

erfaringsbakgrunn og/eller interkulturell kompetanse vurderes som en egen kvalifikasjon hos søkere. Betydningen av at nye perspektiver tilføres virksomheten bør understrekes i personalpolitikken.

2. Kulturinstitusjoner oppfordres til samarbeid med NAV og IMDi om opprettelse av praksisplasser innenfor kvalifiseringsprogrammet Ny sjanse og introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere, for personer med kvalifikasjoner relevante for den enkelte institusjonen.

Se også anbefalinger under forskning og utredning, punkt 2c.

Norsk kulturråd

1. Det anbefales at Kulturrådet får flere frie midler til utviklingsprosjekter og utprøving av nye modeller for infrastruktur og samarbeids- og organisasjonsformer, som kan bidra til utvikling nye praktiske plattformer for inkludering i kulturfeltet av både aktører og brukergrupper.

Se også anbefalinger under Forskning og utredning, punkt 5.

IV. KULTURLIVET - DET FRIE FELTET

1. Institusjoner og organisasjoner som over lengre tid har arbeidet ut fra et interkulturelt perspektiv har kompetanse og nettverk som bør videreutvikles gjennom involvering av yngre aktører, og videreformidles gjennom samarbeid med andre kulturinstitusjoner og organisasjoner som har begrenset erfaring med interkulturelt arbeid.

Se også anbefalinger under Norsk kulturråd, punkt 1 og 2.

V. MINORITETSORGANISASJONER

1. Minoritetsorganisasjoner anbefales å melde interesse til fylkeskommunene for å delta i regionale partnerskap som samler innspill til utarbeidelse av regionale planer.

2. Minoritetsorganisasjoner oppfordres til tverrkulturelle samarbeid og

samproduksjoner, for å øke sin synlighet og bidra til gjensidig forståelse mellom minoritetsgrupper og ulike grupper i majoritetsbefolkningen.

VI. REGIONAL OG KOMMUNAL FORVALTNING

1. **Regionale planleggingsmyndigheter bør invitere minoritetsorganisasjoner og innvandrerråd til å delta i regionale partnerskap** som samordnings- og samarbeidsarena i forbindelse med utarbeidelse av regionale planer.

2. **Regionale lederforum**, hvor institusjonsledere møtes for å utveksle erfaringer og strategier for kulturelt mangfold, **anbefales opprettet**. Koordineringsansvaret anbefales lagt til fylkeskommunen ved kulturavdelingen som den regionale kulturmyndighet.

3. **Regionale utgaver av prosjekter og tiltak som tar sikte på å rekruttere og kvalifisere kandidater til styreverv med minoritetsbakgrunn og/eller interkulturell kompetanse** og relevant faglig bakgrunn bør stimuleres og støttes.

VII. NORDISK OG INTERNASJONALT SAMARBEID

1. Det foreslås at KKD inviterer til **et nordisk interdepartementalt møte om kulturelt mangfold på embetsnivå**. Nordisk Forum for Interkultur bør regnes som en sentral ressurs og anbefales aktivt involvert i planleggingen og gjennomføringen av seminaret. Nordisk Kulturfond anbefales invitert som observatør til seminaret.

2. Det foreslås at **KKD under Norges formannskap i Nordisk Ministerråd i 2012 fremmer forslag om utforming av en felles nordisk strategi for kulturelt mangfold på kulturpolitikkområdet** om at den offentlig finansierte kultursektoren i stab og styre

gjenspeiler befolkningen den tjener, og at det utarbeides en handlingsplan for kulturelt mangfold som dekker hele spekteret av institusjonenes virksomhet.

3. Sekretariatet slutter seg til anbefalingene fra den nordiske arbeidsgruppen for kulturell kompleksitet og sameksistens om **at de nordiske landene ved Nordisk Ministerråd tar initiativ til en internasjonal prosess for å etablere indikatorer for kulturelt mangfold**. Norge kan være saksordfører for denne prosessen, under sitt formannskap i 2012.

Se også anbefalinger under Kultur- og kirke departementet, punkt 6.

Mangfolds-Bråthen

Petit av: Are Kalvø

Bjarne Bråthen blei tidlig god på munnharpe. Alle i heimbygda Langheiane forstod at dette var eit talent utanom det vanlige. Ein kunstnar. Om det var ein butikk som skulle opnast, eit jubileum som skulle markerast eller eit skuleår som skulle avsluttast, så kunne du vere sikker på at Bjarne Bråthen dukka opp med munnharpa si.

Det er no veldig lenge sidan Bjarne begynte på det som skulle vere hovudverket hans: Eit munnharpespel om Langheianes historie, med spesiell vekt på den gongen i 1924 då den amerikanske presidenten Calvin Coolidge vurderte å feriere i Langheiane og heile bygda gjorde seg klare til å ta imot den viktige gjesten.

Bjarne Bråthen jobba med dette verket i årevis. Rykta gjekk i bygda om kor stort dette ville bli. Om kor mange som skulle vere med. Om at dette ville sette bygda på kartet.

Folk som gjekk forbi huset til Bjarne Bråthen hørde munnharpespel både tidlig og seint. Det var få som såg Bjarne ute i denne perioden.

Så endelig var Bjarne klar. Verket var ferdig. Og skulle presenterast for alt folket. Han trengde mange munnharpespearar, han trengde skodespearar, han trengde kor. Han trengde pengar.

Og det fekk han ikkje. Han søkte og søkte. Etter det tiande avslaget forstod Bjarne at han måtte gjere noko.

- Eg begynte å bli desperat. Eg ville gjerne sjå verket bli framført. Eg ville at folk skulle få vite om dette. Det var då han begynte å tilpasse seg, i håp om offentlig støtte og interesse.

I samband med hundreårsmarkeringa for unionsoppløysinga i 2005, bestemte Bjarne seg for å skrive om verket for å få det til å passe inn i feiringa av sjølvstendet. Der må det vere pengar å hente, tenkte Bjarne.

- Det var ikkje så lett å få til, sidan handlinga i verket mitt er lagt til 1924. Men eg fekk det til. Eg flytta handlinga til 1905, bytta amerikansk president til Roosevelt, og la skulda på ein svenske for at presidentbesøket ikkje blei noko av.

Men omskrivinga tok for lang tid. Då Bjarne var ferdig og klar til å søke om støtte, hadde det allereie blitt 2006.

- Eg arbeider for seint, seier Bjarne. - Alle i Langheiane gjer det.

Men Bjarne gav ikkje opp. 2006 var Ibsen-år og ein ny sjanse. Bjarne prøvde å få historia si til å bli ein lokal Peer Gynt-parallell, men gav opp då han innsåg at historia mangla ein Peer. Dessutan hadde det allereie blitt for seint igjen.

- Mangfaldsåret var mitt siste håp. Då eg hørde om Mangfaldsåret, så forstod eg kva eg måtte gjere. Eg måtte få med ein utanlandsk muskar. Det ville vere redninga mi. Spelet mitt skulle bli multikulturelt. Det var lettare sagt enn gjort.

- Det er ingen utlendingar i Langheiane.

Bjarne hadde høyrte eit rykte om at det budde ein afrikanar i nabobygda og drog dit for å helse på.

- Han verka litt overraska. Han var tydeligvis ikkje van med at nordmenn han ikkje kjende berre stod på døra hans for å helse på. Men han verka litt glad også, og inviterte meg inn. Vi drakk kaffi og snakka om laust og fast. Han viste seg å vere ein veldig trivelig fyr, og det blei fleire besøk. Eg besøkte han i nabobygda. Han besøkte meg i Langheiane. Han fortalde meg om heimlandet sitt Eritrea, og eg fortalde han om den gongen den amerikanske presidenten Calvin Coolidge nesten kom til Langheiane. Vi blei gode venner. Etter at eg hadde kjent han i eit par månader, tok eg mot til meg og foreslo eit samarbeid om spelet. Først då kom det fram at mannen var totalt umusikalsk.

Bjarne forstod at han hadde fått det travelt igjen.

- Denne gongen hadde eg begynt tidlig og eg trudde eg hadde god tid. Men no skjønnte eg at eg ikkje kom til å rekke dette heller. Berre det å finne ein utlending til på desse kantar ville ta for lang tid. Bjarne gav opp. No har han lagt munnharpa på hylla og jobbar som bakar.

- Har livet ditt vore mislykka?

- På ingen måte. Eg har lært mykje om Ibsen og unionsoppløysinga og eg har fått meg ein eritreisk venn. Før satt eg stort sett berre inne og spelte munnharpe. Eg har det betre no enn på lenge.

Kapittel 2 Meninger om mangfold

Altan Urag med mongolsk rock på Riddu Riddu 2008. Foto: Ellen Stokland

Et mer fleksibelt fellesskap: Nasjonsbygging mot 2014

Av: Thomas Hylland Eriksen

Det vil ikke være noen enkel oppgave å skulle skape et nasjonalt fellesskap for Norge utover i det 21. århundre. Men om noen skulle ha trodd noe annet, hadde ikke 1800-tallets nasjonsbyggere en lett jobb heller. Deres selvpålagte mandat bestod i å skape en ny nasjon; den nåværende utfordringen består i å omdefinere nasjonen slik at kartet stemmer noenlunde overens med terrenget.

Det var på 1800-tallet at Norge ble en moderne stat basert på en felles nasjonal identitet. Et av de store paradoksene i norsk historie er at det var nettopp i "svensketiden", altså under den påtvungne unionen med Sverige (1814–1905), at nasjonalismen blomstret opp i Norge. Det var særlig etter 1850 at kunstnere, diktere, historikere, politikere og intellektuelle definerte Norge primært som en etnokulturell nasjon, altså en nasjon basert på en felles opphavsmyte og en felles kulturell identitet – til forskjell fra f.eks. den franske nasjonen, som var basert på territorialitet og statsborgerskap, og den britiske, som fremfor alt var en imperiemakt og langt fra noen nasjonalstat i etnokulturell forstand. Gjennom det meste av det 20. århundre ble den tidlige norske nasjonsbyggingen videreført i lett modifiserte utgaver, og etableringen av velferdsstaten gav den et solid fundament i statsapparatet.

På midten av 1800-tallet var identifikasjonen med Norge fremdeles svak i store deler av befolkningen, men den var på fremmarsj. Det var jo ingen grunn til at bønder og fiskere i førmoderne samfunn skulle identifisere seg med en stat eller et abstrakt fellesskap som en nasjon. Bøndene i Norge visste nok at de var norske, men det hadde liten betydning i det daglige. For dem var det gjennom lokale nettverk, slektskap og naboskap at det fløt ressurser de trengte. Det var bybefolkningen og, i noen grad, den fremvoksende industriarbeiderklassen, som hadde behov for en overgripende fellesskapsideologi som kunne erstatte den tapte hjemstedsfølelsen. En av nasjonalismens oppgaver er å imitere slektskap og lokalsamfunn; å projisere det nære og lokale opp på et abstrakt lerret, på en slik måte at det fjerne og abstrakte fremstår som intimt og personlig. Når det lykkes, angår det meg hva en person i Båtsfjord eller Farsund gjør, for vi er alle norske og derfor en slags slektninger.

Det er krevende å overbevise folk om at de er ett folk og at dette faktum skaper bestemte moralske

forpliktelser. Gjennom et stadig mer omfattende (og nasjonalistisk) skolevesen, fremveksten av en gradvis sterkere stat, som kunne trekke veksler på både pisk og gulrot i stadig nye situasjoner, samt etableringen av et nasjonalt lønnsarbeidmarked, ble det abstrakte fellesskapet Norge tydeliggjort for en voksende del av befolkningen. Jernbaner, postkontorer, dampskipruter og veier knyttet de ulike delene av landet sammen, sørget for mobilitet og økt kontakt, og var med på å gi folk en opplevelse av å tilhøre et storsamfunn og ikke bare et lokalsamfunn.

Selv om norsk nasjonalisme hentet impulser både fra fransk republikanisme og tysk romantikk, er det mye som tyder på at den romantiske innflytelsen har vært sterkest. Dyrkingen av bonden som den mest autentiske av alle nordmenn, en tendens som er tydelig den dag i dag, står i klar motsetning til den franske fremhevelsen av le citoyen, den opplyste samfunnsborger, som ideal. Utover i det 20. århundre ble den norske nasjon stadig mer konsolidert. Staten vokste i makt og innflytelse, den konsoliderte både sitt skattemonopol og sin metaforiske foreldrerolle som kontrollinstans og velgjører; moderne massemedier som radio og tv bidro ytterligere til å binde landet sammen, og på 1970-tallet fremstod Norge som en av verdens mest vellykkede nasjonalstater, vurdert med den klassiske nasjonalismens kriterier: Samholdet i befolkningen var betydelig og konfliktnivået lavt; sammenfallet mellom territorium, etnisk gruppe, språk, religion og identitet var nesten eksepsjonelt – de små og fremdeles svake etniske minoritetene var effektivt assimilert eller skjøvet ut i mørket – og staten nøt en høy grad av legitimitet.

I de siste tiårene av det 20. århundre begynte dette tette, slektskaplignende fellesskapet å slå sprekker. Religionen hadde gradvis mistet sin samlende kraft, og luthersk protestantisme spilte nå en beskjeden rolle i folk flests dagligliv. Kringkastingsmonopolet ble opphevet og NRK

” Med 1980-tallets økonomiske liberalisme kom ”jappetiden” og en individualistisk ideologi som hadde lite til overs for forpliktende metaforisk slektskap av nasjonalistisk (eller annen) type. Det var også i denne perioden at innvandring fra ikke-europeiske land langsamt begynte å sette sitt preg på de største byene i landet.

mistet evnen til å synkronisere en hel nasjon. Med 1980-tallets økonomiske liberalisme kom ”jappetiden” og en individualistisk ideologi som hadde lite til overs for forpliktende metaforisk slektskap av nasjonalistisk (eller annen) type. Det var også i denne perioden at innvandring fra ikke-europeiske land langsamt begynte å sette sitt preg på de største byene i landet.

I 2009 har én av ti innbyggere i Norge ikke-norsk opprinnelse. Når man snakker om kulturelt mangfold, er det gjerne denne tiendedelen som får mesteparten av oppmerksomheten. Når

man snakker om ”integrering i samfunnet” og utfordringer for det nasjonale fellesskap, er det også vanligvis etniske minoriteter man har i tankene. Av grunner som har lite å gjøre med det norske samfunn, men desto tyngre geopolitiske dimensjoner, blir særlig muslimer bosatt i Norge assosiert med ”integreringsproblemer”. Prinsipielt burde det være gåtefullt hvorfor f.eks. hinduer og Smiths Venner slipper så billig unna, men ser man den geopolitiske konteksten, først og fremst USAs ”krig mot frykt” (terror betyr ikke terror, men iskald frykt) trenger man ikke å lete så lenge etter en forklaring på at muslimene blir gjort til selve symbolet på den onde andre.

Det er uansett misvisende å hevde at problemene forbundet med nasjonale fellesskap, som er reelle i Norge som i resten av Vest-Europa, skyldes at innvandringen sprenger kiler inn i nasjonens grunnfjell. Innvandringen er en bit av puslespillet, men langt fra hele bildet.

Foto: Jorun Vang, NRK Hedmark og Oppland

I nøyaktig samme periode som innvandringen til Norge har skutt fart, har også ulike typer rettighetsbevegelser stukket hodet frem og til dels fått juridisk anerkjennelse og politisk innflytelse. Det begynte med feminismen og deler av kvinnebevegelsens krav om særrettigheter for kvinner (f.eks. kjønnskvotering). Så kom de gamle minoritetene på banen, i fremste rekke samer og homofile. I løpet av få år ble det ikke lenger utvetydig forbundet med skam å være same – ja, ikke så rent få tilhører nå kategorien som på Finnmarksvidda lett nedsettende blir omtalt som ”nysama”, altså fornorskede samer som søker tilbake til sine røtter. Å tilhøre den samiske minoriteten kan nå være en ressurs, ikke bare en ulempe.

Homofile har kjempet en sammenlignbar og kronologisk parallell kamp for likeverd. I dag virker det som mye mer enn en generasjon siden at den lesbiske Høyre-politikeren Wenche Lowzow fortalte om sjikane og undertrykkelse både innad i partiet og ellers. I dag er en av partiets mest respekterte rikspolitikere, samt Oslos populære byrådsleder, begge åpne homofile. Noen øyenbryn rynkes, men færre enn tidligere. Bare for et par generasjoner siden foreslo overlege Ødegaard ved Gaustad kastrering av homofile.

Plasshensyn forhindrer flere detaljer og eksempler, men hovedpoenget er at det siden 1970-tallet har vokst frem et mangfold av grupper og organisasjoner som har insistert på et skille mellom likhet og likeverd, og som har motsatt seg den kulturelle ensrettingen som var typisk for forrige fase av nasjonsbyggingen. Under annen verdenskrig var etniske nordmenn usedvanlig dårlige til å ta vare på norske jøder, og det var stor begeistring for raselovene som ble vedtatt i Norge i 1934, før Hitlers Nürnberg-lover.

Dreiningen mot økt pluralisme, valgfrihet og likeverd heller enn likhet har altså funnet sted parallelt med, men uavhengig av, innvandringen. Innvandringen har imidlertid bidratt, ikke bare med et økt, og annerledes kulturelt mangfold, men også med bevissthet om det eksisterende mangfoldet i den etniske majoriteten: Når noen argumenterer mot muslimske skoler, blir de følgelig raskt minnet om at et prinsipielt argument

også ville måtte rette seg mot kristne skoler. Slike skoler finnes jo, og de er der av hensyn til kulturelle minoriteter (altså dypt troende kristne) som ønsker et vern mot den ellers dominerende sekularismen. Så hva er forskjellen, vil man med nødvendighet spørre.

Den nasjonale identitet er under press av en rekke årsaker. Den økte differensieringen og bevisstheten om mangfold innad i befolkningen er bare én faktor. Åpenheten mot verden utenfor, som innvandringen er et resultat av, har også andre konsekvenser. Politikken utformes i stigende grad andre steder enn i nasjonalstatene – i større sammenslutninger som EU, i internasjonale organisasjoner, i transnasjonale selskaper – og livsstil og forbruksvaner får på vesentlige områder et mindre nasjonalt preg. Særlig bykulturene får en stadig mer kosmopolitisk karakter. Kulturen flyter og blander seg lettere enn noen gang tidligere. Alle grupper reiser mer. Noen har en gjennomført transnasjonal tilværelse, som norsk-pakistanere med dype moralske forpliktelser i begge land, eller norske klimaflyktninger i Syd-Spania; mens andre har daglig internasjonal kontakt i sitt arbeid eller annen nettverksvirksomhet. Antall internasjonale telefonsamtaler har eksempelvis økt eksponensielt siden 1980-tallet.

Disse og andre, beslektede prosesser (se eventuelt min bok *Globalisering*, Universitetsforlaget 2008) fører ikke nødvendigvis til at nasjonale identiteter blir svekket, men at de må forsvare seg, og kanskje gjenetablere seg, i en ny kontekst, både internt og eksternt.

Så til spørsmålet. Hvordan kan norsk nasjonsbygging finne sted i perioden fra Mangfoldsåret 2008 til Grunnlovsjubileet 2014? Her er det flere alternativer, og det er opp til befolkningen å velge. Naturligvis vil ikke alle gå inn for det samme; hadde de gjort det, ville man ikke lenger kunnet snakke om Norge som et liberalt samfunn.

”Fra å være et etnokulturelt nasjonalistrituale har 17. mai, iallfall i Oslo, altså i løpet av få år gått over til å bli et kosmopolitisk inkluderingsrituale. Dette, slår det meg, må være noe å bygge videre på

” Skall det være mulig for de aller fleste som bor i dette landet å identifisere seg med en norsk nasjonal identitet utover i dette århundret, kan den ikke basere seg på forestillinger om at det bare finnes én eller noen få måter å høre til i dette landet på.

Ett alternativ består i å holde fast ved den klassiske germanske nasjonalismen, altså ideologien om at en nasjon er basert på et etnokulturelt fellesskap. Men selv om man skulle gjøre dette (et valg som ville ekskludere både nye og gamle etniske minoriteter), vil det ikke være enighet om fellesskapets verdigrunnlag; etniske nordmenn har svært forskjellige syn på alt fra religion og varianter av norsk språk til EU-medlemskap (et sentralt identitetsspørsmål) og kjønnsroller. Altså eksisterer det grunnleggende forskjeller i verdispørsmål også i den etniske majoriteten.

Det andre hovedalternativet, som har mange varianter, tar utgangspunkt i Norge som territorium snarere enn som etnokulturelt fellesskap: det er ved å bo i Norge, respektere loven og betale skatt at man opparbeider tilhørighet. Om man er brun eller rosa, hedning eller hindu har man de samme rettighetene. Det store spørsmålet er fremdeles, som i det første alternativet, hvilket lim som skal holde befolkningen sammen, sikre institusjonenes legitimitet og skape trygghet og tillit. Skulle man gå inn for en variant av multikulturalisme der ulike kulturelle identiteter lever side om side som perler på en snor, bundet sammen av offentlige fellesarenaer som arbeidsmarked og utdannelsesvesen, men samtidig organisert i identitetsbaserte særinteresser? Eller skulle man snarere gå inn for en variant av en republikansk modell, der kulturell identitet, religion, seksuell orientering og morsmål blir privatanliggende, og hvor hele det offentlige rom er rensket for sekteriske identiteter?

Skall det være mulig for de aller fleste som bor i dette landet å identifisere seg med en norsk nasjonal identitet utover i dette århundret, kan den ikke basere seg på forestillinger om at det bare finnes én eller noen få måter å høre til i dette landet på. Det må finnes mange innganger og stor takhøyde. Den utbredte ideen om at alle verdens folk egentlig er kulturelt norske bare de får tenkt seg om, må

erstattes av en kosmopolitisk erkjennelse om at vi i visse henseender vil fortsette å være forskjellige, uansett hvor mye vi snakker sammen og forstår hverandre. Denne innsikten sitter langt inne hos mange politikere, ikke minst i Fremskrittspartiet og deler av Arbeiderpartiet.

Samtidig må et nasjonalt fellesskap være basert på noe felles; i motsatt fall eksisterer det ikke. Ingen grupper kan være så åpne at alle får lov til å være med; de må ha grenser. Derfor er ikke menneskerettighetene tilstrekkelige som grunnlag for en nasjonal identitet, selv om de kan gi et normativt fundament for mennesker som i andre henseender har lite felles. Kanskje Norge først og fremst er et språkfellesskap: Det er ved å bruke norsk språk i et mangfold av situasjoner at man viser sin tilhørighet.

Men det er også noe mer. For et par år siden var jeg i Oslo sentrum en formiddag på 17. mai for å se på barnetoget. En stor del av toget bestod av brune barn. De var glade og sang patriotiske sanger mens de viftet med de små flaggene sine. Fra å være et etnokulturelt nasjonalistrituale har 17. mai, iallfall i Oslo, altså i løpet av få år gått over til å bli et kosmopolitisk inkluderingsrituale. Dette, slår det meg, må være noe å bygge videre på. Med et lite, eksklusivt, felles språk (som riktignok eksisterer i et utall varianter) og et knippe kraftfulle fellesskapsritualer (17. mai er det mest opplagte; fotballkamper kan være et annet eksempel), har man et fundament å bygge videre på. Det kan neppe være mange som er hjerterå nok til å snakke aggressivt og nedlatende om manglende integreringsvilje hos de etniske minoritetene etter å ha bivånet et slikt barnetog.

Interessant nok stod språket og de nasjonale ritualene i sentrum også i forrige runde, på 1800-tallet. Da var målet å skape en stabil, homogen nasjonal identitet basert på en felles opphavsmyte. Nå er målet tvert i mot å skape en åpen, fleksibel nasjonal identitet der det finnes flere innganger. Men, som jeg har antydnet, midlene kan meget vel vise seg å være de samme også denne gangen.

Thomas Hylland Eriksen er professor i sosialantropologi ved Culcom, Universitetet i Oslo

Mangfold må frikobles fra etnisitet

Av: Rasoul Nejadmehr

– Globalisering og menneskers bevegelse over grenser har ledet til at ulike kulturer og meningssystem deler livsrom. Innvandring er helt klart en viktig faktor i denne sammenhengen. Men å etablere en årsakssammenheng mellom innvandring og kulturelt mangfold er å forenkle et komplisert spørsmål, skriver Rasoul Nejadmehr, medlem av den svenske kulturutredningen.

Kultur, kunnskap og utenforskap: Den siste tidens samfunnsendringer og deres betydning for kulturlivet er blitt diskutert flittig av en rekke betydningsfulle tenkere. Forskerne enes om at vi har gått fra et industrisamfunn til et postindustrielt samfunn, eller et tjeneste- og informasjonssamfunn. Kognitiv kapitalisme er et annet navn på samme fenomen. Et resultat av disse forandringene er at kunnskap har fått større betydning i samfunnslivet. På den andre siden har den såkalte postmoderne tilstanden stilt spørsmål ved de store fortellingene og løftet frem betydningen av de små fortellingene; de store Sannhetene er i dag under debatt. Den digitale teknikken har på sin side økt individets mulighet til selv å skape. Globalisering og menneskers bevegelse over grenser har ledet til at ulike kulturer og meningssystem deler livsrom. Innvandring er helt klart en viktig faktor i denne sammenhengen. Men å etablere en årsakssammenheng mellom innvandring og kulturelt mangfold er å forenkle et komplisert spørsmål.

Kulturelt mangfold handler med andre ord ikke bare om emigranter og innvandrere, men om dyptgående sosiale prosesser som har endret kulturens vilkår. En forståelse av disse prosessene hjelper oss å frikoble kulturelt mangfold fra etnisitet, og se det i sin rette sammenheng. Dette krever at vi nyanserer vår oppfatning når det gjelder globale forbindelser og kulturflyten. En slik nytenkning ville gi oss mulighet til å formulere veiledende prinsipper for et nytt kunnskapsideal som grunnlag for tiltak på kulturområdet. Et slikt kunnskapsideal tar utgangspunkt i grunnleggende spørsmål som: Hvordan vil en kulturpolitikk som er seg sin omverden bevisst se ut? Hva er det rimelig å forvente at vi kan oppnå med en slik politikk? Hvilke kunnskapsformer kreves for at politikken

skal nå disse målene? Generelt sett skal svarene på disse spørsmålene være både konstruktive og re-konstruktive. På den ene siden må de bidra til å bevare det som er verdifullt i det gamle. På den andre siden må de bidra til å skape et nytt grunnlag for innbyggernes engasjement. Det er imidlertid det nyskapende aspektet som har betydning i denne sammenhengen. Vår tid krever forandringer i så vel kulturpolitiske mål som i vårt syn på kunnskap. Fra rett synsvinkel kan kulturelt mangfold stå for forandring og fornyelse når det gjelder vårt kunnskapssyn og vårt syn på organisasjonsspørsmål.

I det følgende forsøker jeg å vise hvordan begrepene kognitiv inkludering og kognitiv utenforskap kan brukes i en kulturpolitisk sammenheng. De representerer to måter å forholde seg til kunnskapsspørsmålet på – med hver sine konsekvenser for kulturlivet.

Før vi går videre er det verdt å nevne at kulturpolitikken på 1900-tallet ble utformet etter nasjonalstatens behov og interesser. Statsborgerskap ble forbundet med et bestemt territorium og et bestemt etnisk opphav. I dag har situasjonen forandret seg. Mennesker har en mer nomadisk tilværelse, noe som byr på motstand mot nasjonalstatens behov for kontroll gjennom etnosentrisme. Nasjonalromantikken, med dens religiøse undertoner, kan ikke lenger fungere som grunnlag for forholdet mellom staten og innbyggerne. En voksende bevissthet minner menneskene stadig på deres mange identiteter og flerfoldige tilhørighet, noe som gjør det vanskelig å klassifisere befolkningen i stabile kategorier som etnisitet. Den nye situasjonen byr

”Å etablere en årsakssammenheng mellom innvandring og kulturelt mangfold er å forenkle et komplisert spørsmål.

på valgmuligheter for individet. Men den kan også lede til en følelse av kulturell desorientering. Kulturpolitikken oppgave blir derfor mer komplisert; den må ta utgangspunkt i individenes behov og bidra til kulturell orientering, dvs. til at individene kan finne sin plass i samfunnet gjennom kunsten. Vår tid krever at kulturpolitikken fremmer demokratiet på et kognitivt plan og følger en inkluderende tenkemåte – på så vel sosialt som kulturelt og kunnskapsmessig nivå. Fremstående tenkere har belyst betydningen av bakgrunn i kunnskapsproduksjonen. Samtidig har man vært bevisst på den allmenmenneskelige verden. Faktisk har tankens utvikling gått fra en rendyrket interesse for det allmenne og universelle, til en bevissthet om bakgrunnens betydning i kunnskapsproduksjonsprosesser. I et nøtteskall kan vi formulere det slik: "Guds død". En formulering som minner om mistro mot selvfølgelige autoriteter; mistro mot at ett eneste perspektiv kan fungere som et metaperspektiv (et perspektiv opphøyet over alle andre). I dag har tendensen vært en mer pluralistisk og demokratisk oppfatning av kunnskap. Som en følge av dette, egner i dag stadig flere tenkere seg til å finne en balanse mellom to tilsynelatende uforsonlige poler: de kulturspesifikke og de globale verdenene.

For vårt formål kan vi ta utgangspunkt i følgende resonnement: vi ble født og oppdratt i et bestemt kulturmiljø eller en bestemt kontekst, som påvirker vår kunnskap og vår væremåte. Dette er imidlertid bare den ene siden av saken. Spørsmålet har en annen side, nemlig endringer i et menneskes væremåte gjennom læring og erfaring. Læring skjer på sin side i samspill med "de andre" og i sosiale sammenhenger. En produktiv innstilling til læring er at vi forsøker å lære av den andre, istedenfor å lære om den andre, slik filosofen Levinas mener. Forskjellen består i at i sistnevnte er det jeget som avgjør den selvfølgelige normen; jeget er subjektet, mens den andre reduseres til et kunnskapsobjekt. Den andre blir et passivt objekt

for jegets aktive kunnskapsinnhenting. Da er det jegets kunnskap som er av verdi. Det leder til en ubalanse i maktforholdet mellom jeget og den andre; kunnskap er jo makt, i det minste om vi skal tro på filosofer som Foucault. Resultatet er at jeget inntar en posisjon som kan nedvurdere og marginalisere den andres perspektiv og kunnskap. Eller uttrykt på en annen måte: jeget ekskluderer den andre fra kunnskapsprosessen. Dermed forsvinner mangfoldigheten av perspektiv, og ett eneste perspektiv blir normgivende når det gjelder kunnskap. Dette kan vi kalle kognitiv ekskludering. Å tvinge mennesker til stillhet eller usynlighet gjennom å nedvurdere deres kunnskap og marginalisere deres perspektiv, er i praksis vold på en sofistikert måte. Uttrykt på en annen måte, går kognitiv utenforskap og kognitiv vold hånd i hånd.

På det kulturelle planet fungerer dette kunnskapssynet som grunnlag for det vi ofte kaller multikulturalismen. Multikulturalismen er en toppstyrt politisk ideologi, der mennesker rangeres basert på etnisk og kulturell tilhørighet. Majoritetskulturen inntar normposisjonen, og minoritetskulturer verdsettes basert på dette perspektivet. Mennesker som avviker fra normen ekskluderes til fordel for samfunnsgrupper som utgjør normen. En ensidig betoning av kulturelle ulikheter gjør kulturer ubegripelige for hverandre; resultatet blir kulturrelativisme. De avvikende bentes sammen og utpekes som et problem; de gjøres til innvandrergruppen og får stå for det som er annerledes, for utenforskapet. Da er det enkelte normaliserte innvandrere som får representere de ikke-normale. Mennesker med en annen etnisk bakgrunn gjøres til gjenstand for ulike prosjekter, uten at de selv er delaktige og påvirker innholdet i disse prosjektene. Man anser at man vet menneskers beste bedre enn dem selv. Problemer som egentlig bunner ut i sosiale misforhold, gjøres til innvandrernes kulturelle problemer. Dermed stilles de til ansvar for den manglende likestillingen de utsettes for. Mennesker avindividualiseres, stappes inn i en etnisk eller kulturell identitet og forventes å oppføre seg på en måte som tilsvarer majoritetskulturens forventninger. Slik skapes et bilde av andre som passer inn i vår kultur.

”Å tvinge mennesker til stillhet eller usynlighet gjennom å nedvurdere deres kunnskap og marginalisere deres perspektiv, er i praksis vold på en sofistikert måte.

De akademiske disiplinene bekrefter denne ideologien gjennom å gjøre subtile skiller gjeldende. Det kan for eksempel handle om at de andres kulturer studeres gjennom antropologien, mens den vestlige kulturen studeres gjennom sosiologien. Eller at den estetiske definisjonen av kultur ofte henviser til den vestlige kulturen, mens den antropologiske definisjonen refererer til kulturer i resten av verden. Som en følge av dette er den vestlige kulturen blitt likestilt med kunst, mens de andres kultur reduseres til sedvaner.

Multikulturalismen er i ferd med å bli stilt spørsmål ved. I Storbritannia, der multikulturalismen har stått sterkt, snakker man i sosiale sammenhenger snarere om at "kittet" som holder et samfunn sammen preges av ulikheter. Innen EU snakker man om interkulturell dialog. Til tross for dette er multikulturalismen fortsatt en innflytelsesrik ideologi. Begrepsendringer er ikke blitt fulgt opp med holdningsendring eller endring i måten vi forholder oss til hverandre på. En slik endring krever at man går over fra å lære om den andre til å lære av den andre. Gjennom dette skiftet kan vi ta et oppgjør med utenforskapet allerede mens våre oppfatninger av den andre tar form.

Å lære av den andre kan fungere som grunnlag for et kunnskapsideal basert på inkludering og likestilling mellom jeget og den andre. I dette kunnskapssynet er så vel jeget som den andre kunnskapssubjekter; de kommer i dialog med hverandre og tar del i kunnskapsproduksjonen; deres kunnskap blir dypere og større gjennom at de møtes som likemenn, og interaktivt gir og tar. Grunninnstillingen er at det alltid finnes noe interessant hos den andre som er verdt å lære; noe som jeg ikke vet. Man tilbyr den andre mer spillerom, ettersom man er klar over at å marginalisere den andres perspektiv er å skade sin egen kunnskap. Resultatet er at det oppstår et vekselspill mellom likestilte perspektiver, istedenfor at ett eneste perspektiv er normen. Man inkluderer den andre i kunnskapsproduksjonsprosesser. En slik kunnskap bygger på kommunikasjon og forståelse mellom mennesker; den evner sågar å håndtere misforståelser. Jeget og den andre setter sammen normen for hva som er av estetisk og pedagogisk verdi. Vekselspillet mellom jeget og den andre fører til at individene blir trent i å skifte perspektiv;

”Mennesker med en annen etnisk bakgrunn gjøres til gjenstand for ulike prosjekter, uten at de selv er delaktige og påvirker innholdet i disse prosjektene. Man anser at man vet menneskers beste bedre enn dem selv.

de ser verden fra den andres perspektiv. Man forholder seg åpent og annerledes. Følgelig blir kulturene åpne for hverandre og en interkulturell bevissthet oppstår. Denne interkulturelle bevisstheten bidrar til at man evner å bygge bro mellom ulike synsvinkler. Individene evner å tolke og forstå hendelser, normer og handlinger i andre kulturer og se dem i forhold til sine egne. Man er bevisst på sitt utgangspunkt i møtet med den andre, og gjør dem transparente for den andre. En slik bevissthet er en kritisk bevissthet; den utvider vår horisont gjennom å inkludere nye erfaringer i kunnskapsdomenene, og gjøre ulike normer oversettbare til hverandre. Slik kan de samme kulturelle ulikhetene som i dag risikerer å bli et verktøy for utestengning, bidra til kulturell vitalitet.

I dag er kognitiv eller kunnskapsmessig inkludering en økende tendens verden over. Innen vitenskapsfilosofien argumenterer mange kjente tenkere for å inkludere ulike perspektiv i vitenskapen. Filosofen Sandra Harding (1998) argumenterer for eksempel for å inkludere perspektivet til mennesker i de tidligere koloniene i det vitenskapelige paradigmet. Dette for å motvirke eurosentrisme i vitenskapen. Helen Longino (1998) og Cathleen Okruhlik (1998) krever at kvinnens perspektiv inkluderes i vitenskapen for å frigjøre vitenskapen fra sexismen. På samme måte kan vi argumentere for inkludering av marginaliserte samfunnsgruppers perspektiv i kulturproduksjoner – for å motvirke etnosentrisme og eurosentrisme i kulturlivet. Det er å tilby mennesker med ulik bakgrunn lik rett til deltakelse og til å gi uttrykk for sine livserfaringer.

Kulturelle ulikheter er blitt problematiske fordi vi har brukt dem til å garantere én etnisitet retten til dominans og til å marginalisere andre. For å ta et oppgjør med dette, må vi stille spørsmål ved hvorfor den delen av befolkningen med mest makt fortsetter å dominere kulturen. I praksis skapes kulturer gjennom at mennesker med ulik

”Gjennom at ulike perspektiv kommer i samspill med hverandre og lærer av hverandre, skapes nye estetiske verdener, basert på et mangfold av livserfaringer.

bakgrunn og interesser møtes og kommuniserer. Det finnes ikke etnisk rendyrkede kulturer. Man kan derfor ikke snakke om naturlige bånd mellom kulturer og etniske grupper. Med andre ord bestemmes ikke menneskers identitet bare av deres nedarvede kulturelle bakgrunn; individene har mulighet til å gi opp gamle identiteter og ta til seg nye. Eller ha flere identiteter samtidig. Dessuten kan ikke etniske grupper ses som representanter for de kulturer de en gang har forlatt. De kulturer som de i dag er bærere av, er et produkt av sosiale forhold i deres nye land. De må derfor betraktes i en lokal kontekst og ut fra et demokratisk perspektiv. Kulturelt mangfold betegner en situasjon der det ikke finnes en kultur som kan betraktes som metakultur (en kultur opphøyet over alle andre kulturer); den står for kulturell pluralisme. Et demokratisk syn på forholdet mellom kulturer krever at kommunikasjonen mellom kulturer og individer imellom ikke forstyrres av krav om dominans eller opprettholdelse av hierarkier i kulturlivet.

Etnisk diskriminering er nettopp et slikt forstyrrende element. Det krenker mennesker og ødelegger muligheten for kommunikasjon på likeverdig basis; da går det ikke å lære av hverandre. Etnisk diskriminering krenker ikke bare de som diskrimineres, men også menneskeheten som sådan. Den berører derfor oss alle. Allment anerkjente menneskerettigheter, likestilling mellom mennesker og demokratiske friheter og rettigheter er effektive verktøy mot diskriminering. Ingen får diskrimineres på bakgrunn av sin etnisitet, tro, hudfarge eller kultur. Et slikt menneskesyn fremmer likestilling innen kulturlivet gjennom å gjøre tilgang til kultur uavhengig av bakgrunn. I rett lys kan dette lede til sosialinkludering og til en rettferdig representasjon av ulike samfunnsgrupper og nasjonale minoriteter innen kulturinstitusjoner. Denne representasjonen er et bidrag til organisasjonenes utvikling og vitalitet. Gjennom at ulike perspektiv kommer i samspill med hverandre og lærer av hverandre, skapes nye estetiske verdener, basert på et

mangfold av livserfaringer. Slike mangefasetterte estetiske verdener bidrar ikke bare til fornyelse av vårt syn på kunst og kultur, men også til større samfunnsrelevans i kulturproduksjonene; de dekker et mangfold av livserfaringer og tilsvarende dermed ulike samfunnsgruppers estetiske behov. En kulturinstitusjon som utformer sitt repertoar i tråd med et slikt estetisk syn, kan oppnå høyere kvalitet enn en institusjon som utvikler det i tråd med det vanlige perspektivet – som jo ofte er det mannlige, vestlige. Det siste er et ekskluderende kultursyn basert på det tradisjonelle makthierarkiet mellom kulturer. Det fungerer dermed konserverende og hemmer fornyelse. Kulturelt mangfold utfordrer dette kultursynet gjennom å stå for den nye estetiske verdenen, som tar utgangspunkt i dagens forandrede verden.

En kulturpolitikk som tilbyr alle samme muligheter, uansett opphav, er en forutsetning for demokratiet. Det krever at de offentlig finansierte kulturinstitusjonene er fri for etnisk dominans og kulturelt hegemoni eller overlegenhet. I det hele tatt må den offentlige sfæren være etnisk nøytral. Det innebærer at individenes delaktighet i den offentlige samtalen blir uavhengig av etnisk tilhørighet. Etnisitet blir med andre ord uinteressant for den posisjonen et individ kan innta i samfunnet. Kampen om de ulike fortellingene kan da drives på rettferdig basis og uten krav om dominans. En slik offentlighet kan til og med håndtere kulturelle konflikter når de oppstår. Vi kan da stille nye spørsmål til den andres kultur ”som den ikke har stilt seg selv. I den søker vi svar på våre spørsmål, og den fremmede kulturen svarer gjennom å åpne nye sider for oss, nye meningsdyp...” (Bakhtin 1981:293). Dialogen mellom kulturer blir da en kritisk dialog; individene blir trent i å stille de riktige spørsmålene til andre kulturer. Gjennom denne dialogen oppdages så vel inkluderende som ekskluderende aspekter hos kulturer, uten at noen av dem blir underlegne.

I det forrige århundret anså man det som kulturpolitikens hovedoppgave å gjøre en bestemt kultur tilgjengelig for alle. Denne kulturen var basert på den store, nasjonale fortellingen og på etnosentrisme. Hensikten var å forsterke og bevare en bestemt maktstruktur. I

dag er utfordringen ikke bare å gjøre en bestemt kultur tilgjengelig, men også å oppnå et kulturliv som inkluderer ulike fortellinger og er tilgjengelig for en flerkulturell befolkning. Det kan vi ikke oppnå uten kognitiv inkludering.

For å kunne leve i et flerkulturelt samfunn, der mange mennesker ikke deler hverandres trosoppfatninger og verdier, er det nødvendig at innbyggerne har visse felles prinsipper. Da kan samfunnet møte økonomiske, sosiale og kulturelle utfordringer i samarbeidets og samholdets ånd. Disse prinsippene kan man ikke oppnå med en kulturpolitikk som forsøker å assimilere minoriteter til en ny etnisk identitet. Det handler om rettferdighet, ikke-diskriminering og en erkjennelse av menneskers flerspråklige og flerkulturelle tilhørighet. Det stiller krav til balanse mellom enhet og mangfold. Denne balansen innebærer at verken majoritetskulturen eller minoritetskulturene kan bevares uforandret. I et flerkulturelt samfunn forandres kulturer gjennom å påvirkes av hverandre. Kulturelle forandringer står da i samklang med erkjennelse og inkludering av minoritetenes livsstiler. Slik erkjennes kulturelle ulikheter på en måte som er forenlig med demokrati og allment anerkjente menneskerettigheter, samt med Unescos allmenne forklaring om kulturelt mangfold. Gjennom dette dokumentet påtar medlemsstatene seg: "Å fremme kunnskapsutveksling og beste praksis når det gjelder kulturell pluralisme, for at heterogene samfunn skal arbeide for at mennesker og grupper med ulik kulturell bakgrunn får delta i samfunnslivet" (§ 3). Denne målsetningen krever en forståelse for andre kulturer og et engasjement for de felles prinsipper som ligger til grunn for interaksjon mellom likeverdige kunnskapsperspektiv. Dette bidrar til å motvirke fremmedgjøring hos mennesker i områder der sosialt utenforskap og maktesløshet er i ferd med å bli en del av hverdagen. Man kan også få bukt med redselen for den som er annerledes, og samtidig forbedre menneskers følelse av samhörighet med sine egne kulturer. Gjennom å legge vekt på åpenhet, engasjere seg for mangfold og respektere ulikheter, kan kulturpolitikken bidra til en kulturelt litterat befolkning, en befolkning som forstår ulike kulturer. Under slike omstendigheter finner

” *Etniske grupper kan ikke ses som representanter for de kulturer de en gang har forlatt. De kulturer som de i dag er bærere av er et produkt av sosiale forhold i deres nye land. De må derfor betraktes i en lokal kontekst og ut fra et demokratisk perspektiv.*

kulturen og politikken sin rette plass. Det handler om å la politikken komme foran kulturen og troen når det gjelder samfunnsspørsmål. Vi må formulere visjoner som antar et universelt tanke sett når det gjelder lov, rett og statsborgerskap. Målet skal være å forsvare et holdbart demokratisk samfunn, som bygger på en allmenn visjon om den menneskeligheten samfunnet kan organiseres rundt. Et slikt syn på menneskeligheten er nødvendig for at vi skal kunne tenke i retning av politisk mangfold i dagens samfunn. Utfordringen er imidlertid at man stadig fornyer denne visjonen gjennom å ta inn nye perspektiver og nye livserfaringer. Med andre ord er kognitiv inkludering et krav for at demokrati og allmennmenneskelige prinsipper skal fungere.

Rasoul Nejadmehr er mångkulturkonsulent i Västra Götaland og medlem av kulturutredningen i Sverige.

Oversatt av Marianne Alfsen/Felix Media

Referanser

- Bakhtin, M (1981): The Dialogical Imagination, Austen: University of Texas Press.*
Harding, S (1998): Is Science Multicultural? Postcolonialisms, Feminisms, and Epistemologies, Indianapolis: Indiana University Press.
Longino, H (1998): "Value and Objectivity", i Philosophy of Science: the Central issues, red.
M. Curd and J. A. Cover, London: W. W. Norton and Company s. 170-91.
Okruhlik, C (1998): "Gender and the Biological Science", i Philosophy of Science: the Central issues, red.
M. Curd and J. A. Cover, London: W. W. Norton and Company, s. 192-209.

Lavleen Kaur: Lær av de frivillige

Tekst: Alan Aguiar Foto: Chris Morønning

– Jeg kom til et punkt der jeg aldri ville stå på en scene igjen som følge av erfaringene jeg gjorde meg ved de etablerte teaterscenene.

Danser og skuespiller Lavleen Kaur's møte med det etablerte teatret i Norge har gitt henne blandede erfaringer. Hun har vært med på oppsetninger på Oslo Nye, Rikstreatret og Nationaltheatret, og spilte tre Ibsenroller i løpet av 2006; Nora, Hedda Gabler og Fruen fra Det indiske hav. Men siden har det vært stille. Hun arbeider nå med en doktorgradsavhandling i kriminologi og rettsso-

siologi ved Universitetet i Oslo.

- Akkurat nå befinner jeg meg i tenkeboksen, sier Lavleen.

Hva skjedde?

- Individets møte med det etablerte apparatet er en tankevekker, forteller hun.

- Min egen erfaring - og jeg vet at andre har opplevd det samme - er at det snakkes mye og flott om å gi rom og plass til flerkulturelle kunstnere. Men man glemmer at når en slik kunstner først har kjempet seg til en plass, betyr det også at andre som har vært der lenge må vike. Noe som ikke alltid er like populært. På grasrotnivå ender "den nye" opp med å måtte forklare og forsvare sin posisjon. I mangel av andre argumenter blir "kultur" og annerledeshet brukt mot deg. Energien som skulle vært brukt på å skape god kunst går i stedet med til å svare for hvorfor du er der og forsvare din rett. Det har jeg opplevd og det gjør meg sint.

- Ikke misforstå meg, understreker Lavleen.

- Jeg har også hatt positive erfaringer. En av produksjonene var en veldig berikende prosess og en kassesuksess. Det var nettopp derfor sjokket ble så stort når teatret senere vegret seg mot å ta steget videre i samme retning. Og etter kritikk i media ble skylden lagt på oss "flerkulturelle aktører".

Debatten om en teater- og kunstscene som gjenspeiler mangfoldet i det norske samfunnet har foregått i mange

år. Hvilke råd vil du gi institusjonene for å fremme mangfold?

- Det må først og fremst en holdningsendring til. På alle nivåer. Fra politisk ledelse til grasrotnivå. Institusjonsteatrene kan ses på som et maskineri. Det er nødvendig å omjustere og bytte ut noen av skruene og delene for å få det på rett kjøll igjen.

Kan du utdype?

- Det er ikke nok bare å putte brune ansikter på scenen. Det handler også om hva som settes opp. Institusjonsteatrene presenterer gjerne et verdensbilde som ikke passer inn i dagens virkelighet. Kunnskapen og bagasjen er ikke der. Man presses inn i noe som allerede eksisterer uten mulighet for påvirkning. Jeg har for eksempel fått høre at "sånt gjør vi ikke på norske teatre". Men hva er egentlig det norske? Foruten svarte skuespillere på scenen, trenger vi derfor også dramaturger, regissører og manusforfattere med kompetanse, forståelse eller bakgrunn i det flerkulturelle felt. Bare slik kan scenene gjenspeile mangfoldet. Først da kan vi lykkes.

Lavleen har selv blitt stoppet på gata av ungdom som forteller engasjert om at de har blitt inspirert av henne og søkt seg på dramalinja. Hun ser derfor hvor viktig slike rollemodeller er for alle deler av teaterscenen.

- Yngre talenter må kunne se at det finnes muligheter. Hvis ikke fortsetter vi i en ond sirkel med institusjoner som sitter og venter på at noe skal skje, mens ungdom ikke tør å satse på en karriere på grunn av sin etniske bakgrunn.

Finnes det noen vellykkede arenaer for mangfold i Kultur-Norge?

- Ja, i det frivillige. Lavleen anbefaler det offentlige å lære av frivillig sektor. Hun har selv jobbet mye med frivillige organisasjoner. Hun har blant annet nylig vært med i en oppsetting om Østens tre vise kvinner, et samarbeidsprosjekt mellom KULT – senter for kunst, kultur og kirke, Kirkelig kulturverksted og forskjellige bydeler.

- Frivillige organisasjoner har jobbet med mangfold i mange år. De etablerte institusjonene derimot, bruker lang tid på å få med seg hva som skjer der ute. Men det skjer mye spennende i frivillige organisasjoner, til tross for lite finansiering. Når man tør å tenke annerledes, skapes det automatisk magi.

Identitetspolitikk, medier, kunst og kvalitet

Av: Helge Rønning Foto: Birgit Dannenberg

Mangfold i kulturen og mangfoldet i mediene¹: Kulturelt mangfold er i seg selv et svært komplisert spørsmål. For det første fordi vi bruker begrepet kultur på mange måter som griper over i hverandre, og som ofte dekker til de problemstillinger vi egentlig er opptatt av og uenige om.

I forbindelse med det såkalte Mangfoldsåret, som er en del av dagens norske kulturpolitikk, spilles dette uklare forholdet mellom flere kulturbegreper seg ut i fullt monn. For det første menes det i denne sammenhengen at det skal satses på kunst skapt av mange ulike grupper – i og utenfor det norske samfunn. Kunstnere med forskjellig bakgrunn skal få anledning til å vise seg og sin kunst fram. Dette gjelder så vel kunst skapt av norske kunstnere med minoritetsbakgrunn og kunst fra såkalt ikke-vestlige land. Men allerede i denne sammenstillingen kommer de to grunnleggende betydningene av kultur i en eller annen konflikt. For kultur betyr her både kunst og det mer omfattende antropologiske begrepet som kanskje kan sammenfattes i at kultur er den væremåten som binder individer fra ulike grupper sammen, og som forstås av dem selv og andre som identitet. Ved å skape et program om kulturelt mangfold, ønsker vi altså å fremme kunstneriske uttrykk skapt av individer og grupper med ulike kulturelle identiteter, som først og fremst har det til felles at de ikke tilhører den norske majoritetskulturen. Hva nå det måtte være? Samtidig vil vi vise fram at det norske samfunnet består av ulike kulturer, forstått som væremåter.

I debatten om kunst og identitet og gruppe og individ står vi overfor store utfordringer. Nå mener jeg at kunstneriske uttrykk fungerer på grunnlag av et slags intersubjektivt møte mellom en skapende og en mottagende instans. Innenfor litteraturen gjelder det en forfatter og en leser. Forfatteren har i sitt verk lagt inn lag på lag av uttrykk for de erfaringer som er knyttet til hennes/hans liv. Det gjelder forhold som kjønn, forflytting, utdanning, alder, historiske referanser, religion, møter med familie og venner. Alt dette er ulike former for

påvirkning som vi alle bærer med oss på hver vår måte. I det litterære verk blir dette bearbeidet og får et uttrykk som er grunnlagt på at rene subjektive erfaringer blir gjort intersubjektive og dermed kan tale til den som leser verket, som investerer det med sine egne subjektive erfaringer. Leseren gleder seg over skjønnheten eller gruen som vekkes av den estetiske opplevelsen som er en forutsetning for all kunstnerisk skaping og resepsjon. Men forutsetningen for at kunst skal fungere må være at det finnes en eller annen form for intersubjektivt møte, ellers blir verket en enetale som bare når den individuelle kunstner, eller eventuelt dennes umiddelbare omgivende snevre primærgruppe. Kunstnerisk mangfold forutsetter derfor mangfold i subjektive opplevelser, og det går på kultur forstått som væremåte.

For meg ligger ikke problemet i begrepet mangfold, men i hva vi forstår med kultur. For meg er mangfold en forutsetning for det å leve i en moderne verden, og det vil si å være deler av ulike kulturelle sammenhenger som vi hele tiden møter på grunnlag av mangslungne individuelle og kollektive erfaringer. Den moderne verden er den kulturelle situasjon vi er i. Den er preget av kulturmøter og utbytte av erfaringer. Ingen kulturer er rene, alle er hybride og de har ingen essens i seg selv. Uansett om vi velger å påberope oss en eller annen form for essensialisme, er det i seg selv et svar på at det finnes noe annet som man reagerer på. Å kreve en egenart er en konstruksjonshandling. For å parallellisere til Benedict Andersons berømte påstand om at nasjonen er "et innbilt fellesskap" (imagined community)² kan man også hevde at kulturene er slike innbulte fellesskap.

Kulturell identitet kan betraktes fra to perspektiver. På den ene side kan man stille spørsmålet: Er det noe som lukker noe annet ute? Noe man underordner seg som individ, og der den kollektive identiteten er sterkere enn den du har som individ? Er det slik at kulturen går forut for individet og er overordnet individets valg? Eller på den annen side: Er kulturell identitet noe som blir til i møte

¹ Innledning på konferansen "Kulturlivets internasjonale virkelighet – Hvilket ansvar har mediene?" Arrangert av Du Store Verden. Dansens hus. Oslo 25.–26. mars, 2009. Ved siden av referansene i teksten henter dette innlegget noen argumenter fra: Gitlin, Todd (1995). *The Twilight of Common Dreams. Why America Is Wracked by Culture Wars*. New York (Holt, Henry & Co) og Jens-Martin Eriksen & Fredrik Stjernfelt (2008): *Adskillelsens politikk*. København (Lindhardt og Ringhof)

² Anderson, Benedict (1983 o.s.) *Imagined Communities*. London (New Left Books/ Verso)

”Å hevde at noen kulturer er noe i seg selv, og som derfor må skjermes fra påvirkning fra andre kulturer, fremmer diskriminering.

mellom individer og grupper, og noe man åpner seg for gjennom prosesser som forutsetter en grunnleggende respekt for andres valg av kulturer og identiteter?

Om du som individ velger å være del av en kultur, er det en handling som er grunnlagt på det enkelte menneskets valg, og er derfor også noe man kan endre. Dette gjelder også når enkeltmennesket velger å gå inn i lukkede og strenge kulturelle fellesskap. Men det ter seg annerledes om man ser på kultur som noe kollektivt der det på en måte er kulturen som velger individet, og presser enkeltmennesket inn i en situasjon der det ikke finnes alternativer. Dette er kultur som noe begrensende og lukket. I kulturmøter må man forstå individene i kulturene og ikke bare kulturene som kollektiver. Det er her man finner et av de mest utfordrende trekkene i veksten i fundamentalistiske religioner, og særlig gjelder det islam.

Noe av det mest problematiske ved dagens debatt om kulturelt mangfold og identitet dreier seg om tendenser til reduksjonisme. Dette tar to former. Den første er å hevde at visse grupper – etnisiteter, religioner, raser, kjønn – er utstyrt med et gitt sett med egenskaper, som kan klassifisere, og som er klart gjenkjennelige. Det andre aspektet ved en slik reduksjonistisk tenkemåte er å tro at man ut fra slike iboende egenskaper kan forklare gruppers trossystemer, tanker og følelser, og handlingsmønstre. Det uhyggelige er at slike reduksjonistiske holdninger både er noe som pådyttes grupper utenfra, og som gruppene innenfra hevder at de har. Slik sett har bigotte grupper i det norske samfunn nøyaktig samme tendens til å tilskrive muslimer, afrikanere, pakistanere, arabere de samme klisjeene som de grupper som isolerer seg selv, tilskriver seg selv. Det finnes en ond dialektikk mellom det å stå for diskriminerende holdninger og det å selv oppfatte seg som diskriminert.

Kulturessensialismen er på en måte en form for en

selvoppfyllende profeti. Det er ikke uttrykk for å forstå andre grupper, men å lukke dem ute fra seg selv og sin lille krets. Å hevde at noen kulturer er noe i seg selv, og som derfor må skjermes fra påvirkning fra andre kulturer, fremmer diskriminering. Men på den annen side finnes det en slags godhetens og toleransens diskurs som fungerer slik at kulturer kan tilskrives egne logikker og egenskaper som må dyrkes fram gjennom ”mangfoldsår” og andre liknende og velmenende tiltak. Dette innebærer også at man faller i en slags essensialistisk felle. Historisk sett var det mest gjennomførte praktiske uttrykk for kulturessensialisme den sørafrikanske apartheidstaten. Den var ideologisk tuftet på og gjennomførte i sin rasistiske og diskriminerende politikk en oppfatning om at ulike raser og folkeslag hadde essensielle væremåter og kulturer som burde isoleres fra hverandre.

Kollektive identiteter defineres negativt. Det vil si at de gjøres på grunnlag av forskjell til de andre. Argumentet kan oppsummeres slik: ”Vi er ikke som dere, altså har vi vår egen identitet.” Og dette gjelder faktisk også i forhold til kjønn og hudfarge, selv om man der kan tale om en form for objektive, men ikke på noen som helst måte om absolutte kriterier. Identiteter er sammensatte, og ingen har bare én eller en gang for alle gitt dominerende identitet. Vanligvis har folk ingen problemer med å forholde seg til flere identiteter på én og samme tid. Det er bare når det dreier seg om identitetspolitikk, og dermed et spørsmål om eksklusivitet og særrettigheter, at det blir et problem. Identiteter endrer seg over tid og med skiftende historiske omstendigheter. Det er en slik innsikt som har fått den indiske nobelprisvinneren i økonomi Amartya Sen til å skrive:

En og samme person kan for eksempel være britisk borger med malayisk opphav, med kinesiske rasekjennetegn, aksjemegler, ikke-vegetarianer, astmatiker, lingvist, kroppsbygger, poet, abortmotstander, fuglekikker, astrolog og tro at Gud oppfant Darwin for å prøve de lettroende.³

Det er uforståelig at så store deler av det som kaller seg venstresiden politisk og kulturelt, kan gå inn for politikker som bygger på gitte identiteter. Identitetspolitikk har aldri vært noe man forbinder med radikal humanisme. Venstresidens politiske

prosjekt har alltid vært universalistisk – slik det kom til uttrykk første gang under den franske revolusjon – frihet, likhet og brorskap. Dette forutsetter inklusjon, ikke eksklusjon. Venstresiden har alltid vært tilhenger av kulturers sameksistens. Dette betyr også kulturell anerkjennelse av ulikhet innenfor rammene av en felles menneskelighet. Dette må igjen bygge på gjensidig toleranse og autonomi. Det er disse prinsippene som trues av identitetspolitisk essensialisme, hvor mye enn slike politikker seiler under flagg av å stå for mangfold og multikulturalisme.

I 1996 skrev den britiske historikeren Eric Hobsbawm en artikkel om "Identity Politics and the Left".⁴ Det er grunn til å referere noen av argumentene i denne artikkelen, fordi den retter seg mot mange av de velmenende, men misforståtte holdningene på den politiske venstresiden, som ofte støtter identitetspolitiske holdninger ut fra en forståelig motstand mot rasisme og fremmedfrykt. Venstresiden kan ikke hente sitt grunnlag i identitetspolitikk. Den har et mer omfattende mål. Nå betyr selvfølgelig ikke det at venstresiden ikke kan gi sin støtte til mange identitetsgrupper, i det minste over en viss tid og på visse tidspunkter, og at de på sin side vil støtte seg på en bred venstrebevegelse.

Det som binder venstresiden og disse gruppene sammen, er en lengsel etter likhet og sosial rettferd og et program som de tror er forenlig med begge deler. Men det er nettopp denne sammenhengen så mange på venstresiden viser at de har glemt i måten de kaster seg hodestups ut i identitetspolitikkenes grumsete farvann. Siden syttitallet har det vært en tendens, faktisk en økende tendens, til å betrakte venstresiden som en slags koalisjon av minoritetsgrupper og -interesser. Det gjelder rase, kjønn, og andre kulturelle kjennetegn og livsstiler. Identitetsgrupper dreier seg om seg selv, de fremmer sine egne interesser og ingen andres. En koalisjon av slike grupper bindes ikke sammen av ett felles sett av mål og verdier. Den utgjør bare et ad hoc-fellesskap. Uheldigvis er faren for at venstresiden skal oppløse seg i en allianse av minoriteter usedvanlig stor, fordi opplysningstidens universalistiske slagord har gått i oppløsning. Det var i disse grunnlaget for venstresidens utopi fantes. Det at de ikke lenger er

”Ingen kulturer er rene, alle er hybride og de har ingen essens i seg selv.

til stede, betyr at det ikke finnes noen klar måte å skape et felles mål som overskrider grensene mellom ulike særinteresser. Å ikke innse at, selv om noen prinsipper ble formulert på ett bestemt tidspunkt innenfor en historisk ramme, så er de ikke er universelt gyldige, er en partikularistisk feiltakelse.

Vi står derfor overfor et problem der det finnes en spenning mellom allmenne menneskerettigheter, individuelle rettigheter, sosiale rettigheter, kulturelle rettigheter, som må forenes ut fra en forestilling om at kulturer eksisterer som deler av et fellesskap og ikke i kraft av å være absolutt særegne. Istedenfor isolasjon og særbehandling er det radikale programmet som vi må stå for, integrasjon og likebehandling. Og dette gjelder ikke minst i forhold til kunstneriske uttrykk som nettopp, som jeg innledet med, skal uttrykke intersubjektive møter.

Liksom kultur mangfold kan forstås på ulikt vis og bli brukt på mange måter, gjelder dette også et begrep som mediemangfold. Vi kan snakke om mediemangfold når det gjelder hvilket publikum mediene når. Dette gjelder både reelt og i forhold til hvilke segmenter de ulike mediene oppfatter som sitt kjernepublikum. Vi kan snakke om mangfold i mediene innholdsmessig. Hva slags stoff av forskjellig art finnes i de ulike mediene? Vi kan snakke om mediemangfold i forhold til medietyper – trykte, elektroniske, kommersielle, public service, etc. Vi kan snakke om mediemangfold i forhold til eierskap, er det mange eller få eiere? Vi kan snakke om mangfold i forhold til politisk innretning. Alle disse måtene å forstå hva mediemangfold betyr, virrer rundt i debatten om hva som er og bør være mangfoldige medier.

Akkurat i forhold til kulturdekningen i mediene er det viktig å skille mellom såkalte omnibusmedier og nisjemedier. Omnibusmediene utgjøres av de store dagsavisene og av NRK. Deres oppgave er å dekke alle forhold ved samfunnet, og i denne sammenhengen er selvfølgelig kultur og kunst et viktig stoffområde. Publikum for omnibusmediene er den brede offentligheten, og det betyr at det ikke

⁴ *New Left Review* 1/217, May-June 1996

er alle deler av alle stofftyper som kan behandles like grundig. Det må alltid foretas redaksjonelle valg og utvalg av stoffområder, stofftyper og saker som kan få oppmerksomhet i de store omnibusmediene. Det er ikke alltid de ulike interessegruppene forstår dette, for de betrakter sine interesser og sitt stoff som viktigere enn annet. Det er i deres subjektive interesse å gjøre det, men det er ikke sikkert det er i det brede publikums interesse. Dette er det viktig å være oppmerksom på særlig når det gjelder kunst- og kulturdekningen. Dette er faktisk et område der det foregår en stadig økende produksjon av stoff og materiale, og der nye grupper med nye interesser er opptatt av å fremme sine interesser og påberoper seg en slags rett til å gjøre dette.

Jeg tror det er få områder der kampen om oppmerksomheten er så sterk som innenfor det vide kunstneriske feltet – litteratur av alle slag, musikk, bildende kunst. Det er også et område der gamle skiller mellom kulturformene er blitt brutt ned fra 1960-tallet og framover. Dette gjelder særlig forholdet mellom populære og elitære kulturytringer. Som i forhold til spørsmål om sosial tilhørighet, som jeg drøftet i første del av dette innlegget, er også de kunst/kulturelle identiteter preget av hybriditet og flytende grenser. Dette skaper problemer for omnibusmedienes mange valg, og det skaper åpninger for nisjemediene.

Nisjemedier er akkurat som navnet tilsier, medier som vender seg til særlige publikumssegmenter. Dette viser seg både når det gjelder det publikum disse mediene forestiller seg at de har, og som de også reelt har. Nisjemediene kan være av ulike slag. Noen er rettet mot relativt store grupper, men de velger ofte å dekke de ulike stoffområdene med et særlig perspektiv. Dette gjelder for eksempel Dagens Næringslivs kulturdekning, som er særlig innrettet mot kulturlivets og medienes økonomiske betydning. Andre nisjemedier kan på én og samme tid være både snevrere og bredere. Klassekampen er et eksempel på dette. Det er en avis som har klare elementer av å være et omnibusmedium. Den dekker mange ulike stoffområder, men den gjør det ut fra et særlig politisk perspektiv – den brede venstresidens, og den gjør det også med et særlig blikk for politisk, kulturell og kunstnerisk debatt. Som kulturorgan er derfor denne avisen langt viktigere enn dens opplag tilsier. Det samme

gjelder også ukeaviser som Morgenbladet og Dag og Tid. Den siste legger også vekt på å nå et særlig språklig publikum – den nynorske offentligheten.

De fire avisene jeg har nevnt hittil, regner jeg som en slags brede nisjemedier, men det er andre som er snevrere og dermed enda mer nisjepregete ved at de er særlig opptatt av spesielle stoffområder – litteratur, musikk, kunst, arkitektur. De har ofte form som tidsskrifter og vender seg mot et særlig interessert publikum. Det hører med til forholdene mellom nisjemedier og omnibusmedier at det stadig utvikles nye publikumsplattformer for et økende antall spesialmedier. Internasjonalt er dette et av de medieområdene som er i sterkest vekst. Det hører med til historien om mediens nisjeorientering at de store allmennkringkasterne – inkludert NRK – stadig legger mer vekt på å bygge tilbud rettet mot særlige publikumsgrupper. Slik sett er NRK 2 et av de viktigste kulturmediene i Norge, men det er en nisjekanal, og slik sett bryter den med noen av de mer hevdvunne oppfatningene av hva allmennkringkasting er, som innebærer at kanalen skal ha noe for alle publikumsgrupper og interesser – brede som snevre.

Grunnlaget for veksten i nisjemedier finnes nettopp i hvordan publikum utvikler nye identiteter og kulturelle identifikasjoner som ofte går på tvers av hverandre og omfatter mange ulike interesser. La oss ta et eksempel som kan være en slags parallell til sitatet fra Amartya Sen over. Én og samme person kan være norsk borger, men hun er av afrikansk herkomst og kom til Norge som liten. Hun studerer medier, og er særlig interessert i afrikansk rapmusikk og hvordan den formidles på nettet. Dette har hun tenkt å skrive masteroppgave om. Men hun har også lært å spille fiolin på en kulturskole. Hun er videre svært opptatt av film og går ofte på Cinemateket og leser Rushprint. Som allment kulturinteressert leser hun Morgenbladet regelmessig, men hun abonnerer også på Aftenposten. osv. osv.

Dermed beveger vi oss over i spørsmålet om medier og representativitet. Hvilke interesser skal mediene representere overfor hvem? I et demokratisk samfunn med ulike interessegrupper er det viktig at det finnes et mangfold av medier som vender seg til så mange av disse interessene

som mulig, og som uttrykker deres erfaringer på en så representativ måte som mulig. Men skal dette bety at alle skal lese om de samme forholdene, eller høre eller se samme radio- eller fjernsynsprogram? På en måte var det en slik lettere paternalistisk allmennpublikumstankegang som lå bak den gamle allmennkringkastingsideen. Men en slik mediemodell er umulig i en situasjon der det blir stadig flere kanaler som vender seg til stadig flere spesialinteresser. Dermed utfordres også den allmenne forståelsen av et mediefellesskap, og det som utgjør et kulturfellesskap står i fare for å gå i oppløsning. Public service-modellen må derfor endre innhold fra å være knyttet til det allmenne, til å gå over til å vektlegge at mediene skal være nettopp offentlige tjenester rettet mot samfunnets allmenne og nisje-offentligheter.

I denne sammenhengen er det grunn til å peke på at utviklingen av forholdene på Internett går i retning av at det blir stadig flere nisjeuttrykk, og færre allmenne henvendelsessteder. Dette er et problem som Andrew Keen har tatt opp i boka *The Cult of the Amateur. How Blogs, MySpace, YouTube and the Rest of Today's User Generated Media are Killing Our Culture and Economy*.⁵ Keen mener journalistikken og kulturdebatten er i ferd med å begå kollektivt selvmord på nettet. Den profesjonelle journalistiske kulturen har mistet selvtiliten. Scenene og debattene domineres i stadig sterkere grad av "bloggosfæren" hvor ulike spesialinteresser og meninger bare vender seg til seg selv og sine like. Den profesjonelle journalistikken overleires av amatørisme og særinteresser. Dessuten smuldrer forestillingen om redaksjonelt ansvar opp. Alt går. I stedet for fellesskapets kulturelle identiteter, finnes bare nisje- og særidentiteter. Disse krever sin egen plass i mediene der de får råde over sitt spesielle revir på sine egne premisser, på samme måte som de krever egne rom i samfunnet for å kunne hevde sine essensielle kulturer.

Slik sett er det nå viktigere enn noensinne å forsvare betydningen av mediene som "public services", som allmenne, som det sted der den opplyste offentlige

”Vanligvis har folk ingen problemer med å ha forholde seg til flere identiteter på én og samme tid. Det er bare når det dreier seg om identitetspolitikk og dermed et spørsmål om eksklusivitet og særrettigheter, at det blir et problem.

samtalen finner sted. Det er denne holdningen som får uttrykk i sjette punktum i den nye versjonen av Grunnlovens paragraf 100: "Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til Rette for en aaben og oplyst offentlig Samtale." En åpen samtale forutsetter respekt for og anerkjennelse av avvikende synspunkter. Det innebærer også at mangfoldet i mediene og i kunsten må vokse fram av møtet mellom ulike holdninger og uttrykk som går inn i en kritisk debatt. Den må blant annet angå spørsmål om hva som er kunstnerisk kvalitet, ikke bare representativitet. Det er ikke tilstrekkelig å hevde at de og de kunstneriske uttrykk er representative for ulike essensialistiske gruppers erfaringer, om man ikke er villig til å bevege seg inn i en diskusjon om estetiske og etiske verdier. Dette igjen forutsetter brede og felles medier og kulturer så vel som smale og særinteressers medier og kulturer.

I dette perspektivet er ytringsfrihetens betydning helt grunnleggende. Og jeg vil nok en gang vende tilbake til Amartya Sen. I boken *Development as Freedom* skriver han blant annet om ytringsfrihetens betydning for at det skal bli mulig å skape dialog og reise motstand mot autoritære kulturer og politikker.⁶

Ytringsfriheten er altså forutsetningen for at det kan eksistere et kulturelt fellesskap som ikke er homogent og som støter ut dem som ikke kan eller vil tilpasse seg flertallet. Ingen særinteresse kan kreve innskrenkninger i den allmenne ytringsfrihet ut fra henvisning til sin essensialistiske identitet. Dette vil bryte med hele forestillingen om at det finnes allmenne rettigheter.

Helge Rønning er professor i medievitenskap ved Universitetet i Oslo

⁵ Keen, Andrew (2007) *The Cult of the Amateur. How Blogs, MySpace, YouTube and the Rest of Today's User Generated Media are Killing Our Culture and Economy*. London. (Nicholas Brealey Publishing Ltd)

⁶ Sen, Amartya (1999) *Development as Freedom*. Oxford. (Oxford University Press) p. 247.

Mari Boine: Nyfikne er nøkkelen

Tekst: Alan Aguiar Foto: Chris Morønning

- Det samiske og andre minoritetar må vere ein naturleg del av det norske – det er så sjølvsgatt at det ikkje bør vere nødvendig å minne om det, meiner Mari Boine, Noregs kanskje største verdsmusikar.

Ho flytta til Oslo for å lære å snakke høgare. Men for Mari Boine var observerande deltaking den riktige måten å tilnærme seg det framande på. Med nyfikne.

- Nyfikne er nøkkelen. Det er viktig å nærme seg det som er annleis og mangfald med nyfikne. Ein må gløyme redsla for det som er annleis og slutte å sjå det som noko eksotisk eller rart. I lengda er

det eksotiske uinteressant.

Mari Boine har vunne Spelemannprisen tre gongar. Ho har gitt ut elleve album og har samarbeidd med ei rekkje ulike artistar, mellom anna Peter Gabriel, Jan Garbarek og El Axel. Hun vaks opp i ei samisk bygd ved Karasjok. Og med sin samiske bakgrunn vert ho lett plassert i bås.

- Men eg er frivillig blitt klassifisert som samisk artist. Likevel ser eg på meg sjølv først og fremst som ein verdsmusikar. Det er noko universelt med musikken. Det er det eg vil med min musikk. Eg vil få fram dei ulike stemmene, dei ulike fargane. Slik vert mennesket litt rikare. Dersom du ikkje frigjer deg frå tankane og mønstra som vert opplevd gjennom kolonialisering så vil du alltid vere eit ufullstendig menneske.

Som ung opplevde Mari at det norske storsamfunnet formidla at det samiske språket og kulturen var mindre verdt.

- Kulturelt mangfald er nettopp å få fram alle fargane, og la dei ulike stemmene få plass. Ein må gje rom for nyfikne heile tida og unngå at det "norske" alltid er det rette. I kunsten, i musikken, og i samfunnet. Det viktigaste er å fokusere på mennesket som individ, ikkje som gruppe.

Kva er så norsk kultur?

- Norsk kultur er ei blanding. Det er viktig å ta vare på tradisjonar, men ein må også gi rom for nye fargar. Slik vert kultur utvikla vidare. Ein smeltedigel som USA gledar meg. Også i Noreg er minoritetar med på å definere norsk kultur. Samfunnet blir vande til det og redselen for det framande forsvinn gradvis, seier Mari, og held fram:

- Eg er ikkje nasjonalistisk oppteken av det samiske. Det skal ikkje framhevast som noko ideal. Men det er viktig å synleggjere og skape rom for det som er annleis. Eg set stor pris på til dømes Black Sheeps som vann Grand Prix junior i 2008. Det er ei blanding av samisk og norsk. Men også en blanding av sjangrar.

Mari meiner ein skal gå på tvers av kulturar, og det går framover. Sakte men sikkert. Det er langt igjen. Derfor er det viktig med politisk innsats og støtteordningar.

Er det viktig at det finst særordningar som gir støtte til minoritetskunstnarar? Eller skal ein vurderast som individuelle kunstnarar på same vilkår?

- Begge delar. Det er viktig med offentleg støtte, men ein skal ikkje gløyme dugleikane. Ved arrangement er det viktig å tenkje breiare. Ein må også ta med det samiske og andre minoritetar som ein naturleg del av det norske. Dette må bli sjølvsgatt og det skal ikkje vere nødvendig å minne om det. Mangfaldsåret var derfor viktig, men problemet er at det blir ein "happening" som vert gløymt når ein er ferdig med det. Eg skulle ynskje at det var mangfaldsåret kvart år.

Apropos en redigert kulturoffentlighet

Tekst: Samir M'kadmi Foto: Sigurd M'kadmi

Særlig kunst og kultur ser ut til å lide mer under manglende balansert medieoppmerksomhet. For billedkunstfeltet er fraværet av medieoppmerksomhet kritisk hemmende, skriver kurator Samir M'kadmi i dette essayet.

Likhet med resten av verden er Norge i endring, både demografisk og kulturelt. Endringene er imidlertid ikke like synlige på alle felt; særlig kunst og kultur ser ut til å lide under manglende balansert medieoppmerksomhet. I billedkunstfeltet, som i dag omfatter et bredt spekter av nye medier, teknikker og aktører med bakgrunn fra ulike verdensdeler, er fravær av medieoppmerksomhet kritisk hemmende. Samtidig er dette fraværet symptomatisk for en institusjonalisert ekskluderende og marginaliserende holdning. Kulturjournalisten og -kommentatoren opererer som integrerte aktører i kunstfeltets maktstruktur og som gatekeepere oppfyller de en vesentlig rolle i produksjon og reproduksjon av marginalisering.

Mediefeltet i kunstfeltet

Medias innflytelse og makt i kunstfeltet er strukturell og relasjonell; den virker på flere nivåer og på ulike måter. Skjematisk sett består kunstfeltet av en rekke aktører og institusjoner med ulike posisjoner og disposisjoner: kunstnere, agenter, kuratorer, gallerister, museer, statlige institusjoner, kunstkritikere og kommentatorer.

Alle som ønsker inntreden i kunstfeltet avkreves spesifikke investeringer, som for eksempel, utdanning, kunnskap om kunst og fortrolighet med etablerte estetiske retninger, kunstneriske strategier og sjangre. Karrierer innledes og standpunkter markeres: for eller mot et kunstuttrykk eller en estetisk retning, for eller mot en aktør eller en institusjon. Gevinsten kan være av økonomisk og/eller symbolsk art, i form av en anerkjennelse som kunstner, kurator, gallerist, kunstsribent eller kunstkritiker. Det som står på spill, og som er felles for alle aktører i feltet, er spørsmålet om kriterier, om adgang til å definere kvalitet og kunstens verdi.

Det finnes ingen nøytrale aktører i kunstfeltet, alle har investert symbolske verdier de vil ha avkastning på. Alle har et fagideologisk og politisk ståsted, en skole, en praksis, en smak og et kvalitetsbegrep de kjemper om hegemoni for. Her finnes det ingen universell sannhet, alt oppnås gjennom utveksling,

konfrontasjoner, transaksjoner eller konsensus. Kunstkritikeren og kommentatoren er en del av kunstfeltets symbolske økonomi; også de har interesser, et ståsted, en fagideologi de skal forsvare, lojalitetsbånd de skal ta vare på. Disse interessene kan journalisten fremme gjennom sin utøvelse av journalistgjerningen. Gjennom seleksjon, anmeldelsesomfang, form og innhold kan journalisten regulere viktigheten av budskapet i et kunstverk. En kommentar eller kunstkritikk er sjelden en nøytral handling, som regel er opplysningen akkompagnert med en evaluering, råd og en kvalitativ verdisetting.

Media utgjør et ledd i velsignelsesprosessen, eller det den franske sosiologen Pierre Bourdieu kaller consecration, altså velsignelse i betydningen legitimering. For en kunstner kan kritikerens anerkjennelse bety forskjellen mellom synlighet og usynlighet. En omtale kan åpne dører, mens stillhet kan sende en kunstner eller et prosjekt tilbake til anonymitet.

Medienes gatekeeper-rolle

Autoritetsposisjoner i utdanningssystemer, statlige kulturinstitusjoner, gallerier, museer og media oppfyller ulike gatekeeper-funksjoner. Gatekeeping-teori, slik den ble formulert av psykologen Kurt Lewinⁱ og utvidet til kommunikasjon, fastslår at det er krefter som kan lette eller hindre sirkulasjonen av nye historier gjennom gatekeeping-prosessen. Tidligere undersøkelser i gatekeeping-teori konsentrerte seg rundt den enkeltes gatekeepers avgjørelser og valg. Professor og forsker i journalistikk, David Manning Whiteⁱⁱ, mente at nyhetsformidlingen er fullstendig basert på gatekeeperens holdninger, opplevelser og forventninger. Gatekeeperen bestemmer hva som får komme på trykk i avisen. Selv om dette synet er blitt nyansert gjennom ulike kritiske innvendinger i ettertid, peker teorien på aspekter ved nyhetsformidlingen som i dag har fått en ny aktualitet, gjennom blant annet den siste maktredningen i Norge.

I boken *Makten og demokratiet* påpeker Øyvind Østerud, Fredrik Engelstad og Per Selle at: ”Medienes makt ligger i å sette dagsorden, legge premisser til rette, definere situasjonen, autorisere hva som er betydningsfullt og hvem det er verdt å lytte til. De har makt gjennom valørene i det språket de bruker, gjennom kroning av helter og gjennom avsløring og detronisering. [...] Samfunnsdebatten er i sterkere grad sentralisert og regissert på journalistiske premisser.”ⁱⁱⁱ

Bagatellisering av mediemakten i kunstfeltet

Til tross for at gatekeeping er et kjent fenomen, fortsetter media å underslå makten de faktisk utøver. Få våger å konfrontere en kulturjournalist for partiskhet, favorisering, marginalisering, interessekonflikt eller overdreven anvendelse av makt-språk. De berørte aktørene ender selv opp med å bagatellisere mediemakten, fordi de ikke ønsker å fremstå som offer eller tapere. Samtidig samler alle visningssteder for kunst på anmeldelser som de henger godt synlig på oppslagstavler, eller samlere i mapper som settes frem til publikums disposisjon. Styrene i de store kunstinstitusjonene har en fast sak på sin dagsorden som de kaller presse eller media. Man er opptatt av hvordan man blir fremstilt og omtalt, og man har en mediestrategi. Mediesynlighet er et nøkkelord. Dersom en kunstinstitusjon som mottar store bevilgninger ikke er synlig nok, tar det ikke lang tid før man begynner å stille spørsmål ved institusjonens ledelse og kompetanse. Det samme gjelder kunstnere som i sine søknader om prosjekt- og stipendstøtte legger ved artikler og henvisninger til positiv kritikk og omtale. Med andre ord, de som har makt tar også media på alvor, mens de som ikke har makt, relativiserer mediemaktens rekkevidde.

Det er riks- og hovedstadsmedier som er hovedkanalene for bred, offentlig presentasjon av nye talenter og for gjenkjennelse og bekreftelse av de øvrige aktørene i kunstfeltet. Fagspesifikke medier som fagbladet *Billedkunst* eller nettstedet *kunstkritikk.no* er veldig viktige, men de er for interne og angår i hovedsak kun kunstfeltet selv.

Vilkårlighet i mediedekning av kunst og kultur

Verken pressen eller TV ser ut til å ha noen bevisst politikk når det gjelder dekning av kunstfeltet i sin sammensatte helhet. Det er den enkelte kulturre-

daktøren og/eller kulturjournalisten som avgjør hva som er verdt å dekke. Billedkunst generelt er stemoderlig behandlet i norsk presse og enda verre i NRK. Fravær av en reflektert og planmessig tilnærming til mediedekning med hensyn til representativitet av mangfoldet åpner for vilkårlighet, det vil si etablering av kulturjournalistens identitet og personlige preferanser som nærhetsprinsipp. Fravær av refleksjon rundt problemstillingen antyder fravær av bevissthet om representativitet og mangfoldsproblematikken. Det kan også antyde en bevisst avstandtagen til internasjonalisering og mangfold som fenomener kulturjournalisten forsøker å nedtone eller undertrykke gjennom de valgene han foretar i sitt daglige arbeid.

Kulturjournalister er, i følge Karl Knapskog^{iv}, de journalister som har høyest utdanning og lengst skoleing. Altså, gruppen med høyest kulturell kapital i mediefeltet finner ikke grunn til å stille spørsmål ved de gitte skjevhetene i mediedekningen av verken det internasjonale eller det nasjonale i kunstfeltet^v. Det er de samme som produserer og reproducerer disse skjevhetene gjennom det de ikke skriver om, det de ikke formidler og det de ikke kommenterer. Med Bourdieu kan jeg legge til, gjennom det utenkte, innskrevet i kulturjournalistens sosiale arv som habitus og doxa, som praktisk tro, og som primær erfaring og aksept av den etniske, sosiale og kulturelle orden som en selvfølge.

Det er rimelig å anta at skjevhetene i mediedekningen kan skyldes en slags ”blindhet”, der kulturjournalistens etniske identitet og sosiale tilhørighet fyller hele synsfeltet. Det kan også skyldes en vegring mot det ukjente, om ikke en bevisst fortregning av mangfoldsproblematikken. Et annet problem ved identitetsrelatert ”blindhet” er at den påvirker en fundamental funksjon ved kulturjournalistens praksis, nemlig dens maktkritiske rolle. Dette fører til at kulturskribenter ikke stiller kritiske spørsmål når mektige aktører i kunstfeltet utviser blindhet, etnisksentrert arroganse og mangel på sensitivitet med hensyn til representativitet og marginalisering.

Lights On, norsk samtidskunst som konkret eksempel

- utstillingen og arrangementet

Et konkret eksempel på måten kunstfeltet og media utviser etnisksentrert blindhet på er Astrup Fearnley-museets (AFM) store satsing på den unge norske kunstscene, som også kan sees på som et slags bidrag til Mangfoldsåret 2008. Gjennom utstillingen Lights On, norsk samtidskunst, fikk 31 unge kunstnere presentere sine arbeider på AFM i Oslo.

Utstillingen inkluderte et omfattende diskusjonsprogram som involverte en rekke aktører, fire ikke-kommersielle gallerier var involvert med egne programmer og kunstnerlister, til sammen godt over 100 deltakere. Utstillingen fikk stor medieoppmerksomhet; nesten alle de store riksmidlene omtalte den^{vi}. En kritisk tilnærming til arrangementet og utstillingen fra et pluralistisk og mangfoldsperspektiv ville imidlertid ha vist at Lights On, norsk samtidskunst var en skandale. Begreper som globalisering og internasjonalisering som AFMs kuratorer opererte med, ble i denne sammenheng, som en nærmere undersøkelse vil vise senere, synonyme med etnosentrisme og eurosentrisme: "I løpet av de siste 10 årene har vi vært vitne til en stadig økende globalisering av samtidskunsten. Kunstnere over hele verden deler problemstillinger som, om de ikke er felles, i det minste har stor likhet, hva angår forholdet til innhold, form og kunstnerisk språk."^{vii}

I et intervju med AFMs direktør i tidsskriftet Minerva, analysert senere i teksten, avsløres tvetydigheten og dobbeltkommunikasjonen. Denne tvetydigheten har en av utstillingens kommentatorer i bladet Billedkunst sett på som en modig handling: "Kanskje ingen har turt å gjøre et slikt grep tidligere av frykt for å bli rammet av den lenge dominerende politisk korrekte og ofte enkle kritikken om at samtidskunsten er global og at utstillinger med ordet "norsk" er plumpt og dumt. Astrup Fearnley er i kraft av sin posisjon temmelig alene om å bryte med denne type engstelig korrekthet."^{viii}

Problemet er at kommentatoren verken problematiserer eller undersøker hva "norsk" er for noe, hva begrepet "norskhet" innebærer i dag. En annen kunstkommentator i Aftenposten trakk frem

utstillingens "internasjonale" dimensjon: "Godt timet presentasjon av en usedvanlig og nyskapende, vital og internasjonalt orientert generasjon norske kunstnere." Samtidig som han beklaget utstillingens utdaterte nasjonale fokus: "Utstillingen "Norsk samtidskunst" på Astrup Fearnley-museet fremstår som svært vellykket, på tross av at det nasjonale fokuset oppleves som håpløst utdatert i en virkelighet som i stadig sterkere grad er preget av globalisering."^{ix}

Heller ikke denne kunstkommentatoren har tenkt eller sett det som sin oppgave å undersøke hvordan "norskhet" og internasjonalisering fremstilles gjennom utstillingen Lights On, norsk samtidskunst. Men han peker på tvetydigheten mellom det nasjonale og globaliseringen.

En gjennomgang av navnelistene og et par besøk til utstillingen ga klar indikasjon på at dette mangfold var svært selektivt tolket. Dobbeltkommunikasjonen gikk ut på at utstillingen og hele opplegget rundt Lights On ble legitimert ved bruk av begreper som internasjonalisering og globalisering, mens den i realiteten var både etnisk- og europeisk-sentrert.

Navnelistene i AFMs store markering var kjemisk fri for navn med klang fra Afrika, Sør-Amerika, Asia eller Midtøsten. En rekke dyktige unge norske kunstnere med sterke og relevante kunstnerskap med bakgrunn fra disse regionene ble utelatt. Hvorfor? Dette spørsmålet burde pressen ha sett som sin oppgave å stille AFMs^x direktør og hovedkurator Gunnar B. Kvaran. Hvor var det blitt av de kunstnerne som hadde blitt presentert noen få måneder tidligere på Høstutstillingen 2007? Hvor var det blitt av hovedprisvinneren Adriana Alves? Hva med Anawana Haloba, Roza Ilgen, Olga Robayo, Herman Mbamba, Jumana Manna? Hvorfor ble ikke Farhad Kalantary invitert for å snakke om Atopia, en kunstnerdrevet og meget viktig institusjon innenfor eksperimentell film og videokunst her i Norge?

For litt siden annonserte Aftenpostens faste kommentator, Lotte Sandberg, at Norges første deltager i Venezia-biennalens internasjonale hovedutstilling kommer fra Zambia og heter Anawana Haloba. Sandberg nevnte at Haloba debuterte med videoarbeidet Lamentation på Høstutstillingen 2007. Men hun nevnte ikke at Anawana Haloba ble utelukket fra AFM og Gunnar B. Kvarans eliteliste

i forbindelse med Lights On. NRKs kunstanmelder Jon-Ove Steihaug poengterer følgende: "Når en tung kunstinstitusjon som Astrup Fearnley-museet utroper bestemte kunstnere og tendenser til "det viktigste" eller "det beste", så vil det selvsagt føre til at nettopp disse kunstnerne får et forsprang i kunstlivets næringskjede av gallerier, samlere, kuratorer, kritikere og media." ^{xii}

Marginalisering har skjedd uten at noen medier i kunstfeltet stilte spørsmålet ved den. Verken fagspesifikke medier som Billedkunst og kunstkritikk.no, eller kulturjournalistene i den riksdekkende pressen var i stand til å rette et kritisk blikk på Lights On fra et annet ståsted enn det vanlige, det som er prisgitt ubevisste etnisk- og europeisksentrerte reflekser.

Derfor er det påfallende når Aftenpostens kommentator Lotte Sandberg nå skriver følgende: "At Haloba er et relativt ukjent navn i Norge, forteller mest om norsk kunstliv. Ja, i grunnen er dette et stort tankekors: Hvilke andre internasjonalt aktive kunstnere bor og arbeider i Norge – uten at vi legger merke til det?" ^{xiii}

Selvinnsikt ser ikke ut til å være kulturjournalistens beste eller viktigste egenskap. Hvem er det Sandberg retter spørsmålet til? AFM, Billedkunst, kunstkritikk.no, Morgenbladet, Dagsavisen, Dagbladet?

Hva om kommentatoren starter med seg selv? Hva har Lotte Sandberg i sin lange anmelderkarriere gjort for å motarbeide marginalisering, etnosentrisme og eurosentrisme i kunstfeltet?

Lotte Sandberg skal selvsagt ikke lastes for dette alene. Tvert imot, det er positivt at hun, i dag, maner kunstfeltet til introspeksjon. Men er hun rede til å ta sin del av ansvaret? For det er ansvar vi snakker om her, ansvar overfor kulturlivets transnasjonale ^{xii} virkelighet.

Intervju i forbindelse med Lights On

- Et globalt museum

I forbindelse med utstillingen Lights On, norsk samtidskunst ga AFMs direktør, Gunnar B. Kvaran, et intervju til tidskriftet Minerva ^{xv}. Samtalen tok for seg de største forskjellene mellom Astrup Fearnley-museet og Nasjonalmuseet, og i hvilken internasjonalt kontekst AFMs direktør plasserer norsk kunst. I introduksjonen til intervjuet ble det fremhevet at

"en vesensforskjell er at staten stiller krav til de offentlige museene som et privat museum kan unngå". Kravene det henvises til, kan man tenke seg at omfatter også de kravene som ligger til grunn for Mangfoldsåret 2008, en satsing enkelte kulturaktører har oppfattet som et utidig diktat fra myndighetene. I kraft av å være direktør for et privat museum, behøvde ikke Kvaran å forholde seg til disse kravene. I intervjuet blir AFM presentert som et globalt museum, med egen agenda og egen forståelse av globalisering og internasjonalisering. "Vårt mål er å samle på internasjonal samtidskunst. Spesielt amerikansk. Det gjør at vi i motsetning til Nasjonalmuseet og andre offentlige aktører, per definisjon har et globalt perspektiv." ^{xvi}

Hvilket globalt perspektiv er det snakk om her? Noe av svaret får vi når Kvaran forklarer i hvilken internasjonalt kontekst han ser norsk kunst.

"Vi kan si at norske kunstnere befinner seg i vestlig kontekst, nærmere bestemt innenfor hva jeg vil kalle den anglo-saxiske sfære. Et eksempel er påvirkningen fra britiske og amerikanske kunstnere." ^{xvii}

I Mangfoldsåret 2008, når en museumsleder blir bedt om å se norsk kunst i en internasjonalt sammenheng, er det nærliggende å drøfte temaer som globalisering og mangfold nærmere. Fordi det er et sentralt tema i Norge. Kulturelt mangfold ble fremmet av staten, gjennom Stortingsmelding nr. 17, og erklært som hovedtema for kulturlivet i Norge i 2008. Det er forståelig og en demokratisk rett å markere uenighet i måten staten intervensjoner i kunstfeltet på, selv om statens krav om inkludering og synliggjøring av mangfoldet er legitime. Staten er en betydelig aktør i kunstfeltet gjennom sine kulturinstitusjoner. Det er ikke uvesentlig å markere et standpunkt i en så viktig sak. De mest sentrale kunst- og kulturinstitusjonene som deltok i denne markeringen, har tatt et standpunkt. De som har valgt å uttrykke sin uenighet mot intervensjonen av staten i kunstfeltet, har gjort det på en kreativ måte. ^{xviii} Samtidig har de gjort det ved å ta opp mangfoldsproblematikken i en kunstnerisk sammenheng. De har gjort det ved å sette viktige spørsmål som globalisering og internasjonalisering i sammenheng med endringsprosesser som påvirker både kunstfeltet og definisjonen av norskhet.

Det interessante er at alle har forholdt seg til mangfold med utgangspunkt i en inkluderende tanke, gjennom synliggjøring av mangfold.

Landets største private museum, AFM, valgte å se på globalisering og internasjonalisering fra et motsatt perspektiv. Gjennom utstillingen Lights On, og i intervjuet med tidsskriftet Minerva, legger G. B. Kvaran særlig vekt på distinksjon og en etnisksentrert tolkning av det norske. I sitatet over kommer dette til uttrykk på følgende måter:

1. Ved innledningsvis å introdusere begrepet ”vestlig”, som distinksjon og identifiseringsramme for norsk samtidskunst, innsnevrer Kvaran det internasjonale som kontekst til begrepet vestlig. Vestlig fremmes som tolkningsramme og opplagt identitet, uten videre forklaring på hva som menes med eller legges i begrepet. Globalisering og internasjonalisering reduseres til den gamle blokktenningen ”vestlig”, ”ikke-vestlig”, eller ”vesten” versus ”resten”. Begrepet vestlig er en diffus kategori, med lite mening utenfor historie og filosofi. I dag tjener den først og fremst teoretiske og geopolitiske ideologier og påståtte maktforhold mellom ulike sivilisasjoner, à la Samuel Huntingtons Clash of Civilizations. Det er en forestilling som reiser kulturelle forskjeller opp til uoverkommelige grenser. I Lights On og i intervjuet brukes begrepet vestlig som naturlig miljø for det identiske og som skille og marginalisering av det ulike. Når den internasjonale konteksten reduseres til vestlig kontekst blir det avgjørende hva og hvem begrepet vestlig definerer.

2. Ved å gå et hakk lenger i distinksjonen, med en ekstra presisering, plasserer Kvaran norsk samtidskunst innenfor det han kaller den anglo-saxiske sfæren. Innenfor den første sirkelen ”vestlig”, tegner altså Kvaran en annen sirkel, en etnisk markør, den anglo-saxiske sfæren. Kvarans anglo-saxisme reduserer den norske kunstscenen til forestillingen om dens germanske genealogi. Referansen til urstammene fra Nord-Tyskland^{xix}, som anglo-saxisme innebærer, er en referanse som ikke kan anses som tilfeldig i Mangfoldsåret 2008. Den introduserer en så radikal distinksjon at den ikke kan forstås som noe annet en etnosentrisme, en statement, og en avstandtagen til ulikhet og mangfold. Det er også verd og merke seg at Kvaran definerer

dagens Amerika og Storbritannia som den anglo-saxiske sfæren. Selv om Amerika er multietnisk og et grunnleggende kulturelt mangfold^{xx} og Storbritannia for lengst definerer seg som a cultural diversity, omtales de her likevel ikke som engelsktalende, eller anglophone, men anglo-saxiske.

3. I intervjuet som var på ca. 10000 tegn, forekommer ikke begrepet kulturelt mangfold en eneste gang. Det er underlig å unngå så systematisk dette begrepet når tema for intervjuet var norsk kunst i en internasjonal kontekst, og særlig når den lokale sammenhengen var Mangfoldsåret 2008.

Fra et slikt anglo-saxisk froskeperspektiv på pluralisme og mangfold, er det ikke rart at AFMs direktør ikke ser ut til å betrakte Anawana Haloba eller noen av de andre ”ikke-vestlige” og ”ikke anglo-saxiske” norske kunstnere som en del av det norske kunstfeltet. Det henger sammen med hans forståelse av norskhet, identitet, ulikhet, mangfold, internasjonalisering og globalisering. Da er det ikke rart at han ender opp med et opplegg à la Lights On, der en viktig del av det norske kunstfeltet er blitt marginalisert.

Kulturjournalistens ansvar

Kulturjournalistens ansvar i denne sammenheng bør være å trekke frem og stille spørsmål ved kuratorens verdier og holdninger. Å ta ansvar for kulturlivets transnasjonale virkelighet må bety at kulturjournalisten retter søkelyset mot etnosentrisme, eurosentrisme og all svada om anglo-saxisme eller germanisme, all svada som vil fange kunst og kultur i lukkede omløp, i lukkede systemer og metaforer som sirkler og sfærer.

Disse er uttrykk som henviser til en spesifikk måte å se verden på. Uttrykk som ”ikke-vestlig”, eller ”utenfor den europeiske kulturkrets” er først og fremst distinksjonsuttrykk, der en bestemt tolkning av begrep som geografi, etnisitet, språk og kultur legges til grunn for en eksklusiv og eurosentrisk sortering av mennesker.

Å omtale kunst og kultur som krets eller sfære er å tviholde på forestillingen om kunst og kultur som lukkede og avgrensede territorier.

Den franske nasjonalisten Jean M. Le Pen hadde en yndlingsmetafor som han kalte ”konsentriske sirkler”. Den gikk ut på at det var helt naturlig å prioritere egne barn fremfor egne foreldre, og egne foreldre fremfor den øvrige familie, og den øvrige

familie fremfor andre. I utvidet betydning kunne han utlede og foreslå en diskrimineringspolitikk som prioriterte franskmenn fremfor utledninger og europeere fremfor ikke-europeere. Definisjonen av franskmenn og utlendinger er hos nasjonalisten ikke knyttet til statsborgerskap og demokratiske verdier, men til etnisitet, religion og en snever forståelse av kultur. Nasjonalisten Le Pens etikk er synonym med blodsbånd og tribalisme.

I kolonitiden ble eurosentrismen formulert som geografisk kraftsone, som krets; språk og kulturdominansen ble fremsatt i universelle termer og begrunnet kulturelt og biologisk som etnisk overlegenhet.^{xxi} Oksidenten (Vesten red.anm) og Orienten ble fremstilt som motpoler, det rasjonelle og det irrasjonelle. Fra dette perspektivet blir det viktig å undersøke hva man legger i, og hvordan man i dag forholder seg til uttrykk som ”folk utenfor den europeiske kulturkrets eller anglo-saxiske kultursfæren.” Hva kan vi forvente av en kunstkritiker eller kurator som i dagens globaliserte verden fremdeles oppfatter kulturer som lukkede kretser, eller definerer tilhørighet og deltakelse ut ifra etnisitet? Media og kulturjournalistens ansvar i denne sammenheng må bestå i å adressere marginaliserende holdninger og gruppebetinget refleks. Kulturjournalisten må starte med egne holdninger og ved å sette spørsmålsteget ved strategier som gjør ”nærhet” i mediedekning til prinsipp.

Kulturjournalisten, marginalisering og nærhetsprinsippet

I et innlegg om media og marginalisering henviser medieforsker Elisabeth Eide til nyhetsterskelen og nærhet som vesentlige faktorer for marginalisering^{xxii}. Hun peker på at nyhetsterskelen, det vil si det journalistiske kravet til god nyhet, må sees i sammenheng med nærhetsprinsippet. Nærhetsprinsippet går ut på at geografisk og kulturell nærhet til en bestemt målgruppe blir påvirkende parametre for valg og prioriteringer, og til en viss grad for definisjon av nyhetsterskelen.

”Mediene marginaliserer områder, saker og spørsmål. Hvilke land hører vi aldri noe om, med mindre noe går veldig galt? En kan undre seg over hva vi går glipp av” skriver hun. Utsagnet lyder som et ekko og en støydekode til Lotte Sandbergs undrende spørsmål: ”Ja, i grunnen er dette et stort tankekors: Hvilke andre internasjonalt aktive

kunstnere bor og arbeider i Norge – uten at vi legger merke til det?”

For Eide ligger noe av forklaringen for marginaliseringen i nærhetsprinsippet. Som Per Egil Hegge formulerte det i Aftenposten for noen år tilbake: Et sentralt journalistisk prinsipp bygger på nærhet og på at det som berettes, skal angå leseren, lytteren eller seeren. Det formuleres i mange varianter; den første jeg fikk høre som nybegynner i en norsk lokalavis, lød slik: ”Én nordtrønder tilsvarer en halv million kinesere”. Det var et mål for overskriftsstørrelse, ikke for menneskeverd - forutsetningsvis.

Eide mener at nærhet ikke betyr bare geografisk avstand; kulturell nærhet kan også være en påvirkende faktor. Som eksempel trekker hun misforholdet i pressedekningen av Lewinsky-affæren i forhold til flomrammede Bangladesh, der en million mennesker ble hjemløse – uten at det ble annet enn notiser om dette i norsk presse”.

Med andre ord, nyhetsterskelen defineres allerede gjennom definisjon av målgruppen ”nordmannen” (eller ” nordtrønderen”). Målgruppens kulturelle og geografiske posisjon påvirker valg og prioriteringer i mediedekningen. Medienes forestilling og definisjon av nordmannen blir retningsgivende for valg og prioriteringer i mediedekning. Definerer man målgruppen nordmannen som anglo-saxiske, vil forestillingen om det anglo-saxiske prege videre valg. Derfor bør analysen av nærhetsprinsippet utvides til også å gjelde kulturjournalistens forestilling om etnisitet. Dette vil kanskje synliggjøre den underliggende etnosentrismen som innvirker på medienes definisjon av målgrupper.

Nærhetsprinsippet bør videre settes i sammenheng med begrep som identification – identifisering, i betydning av å kjenne seg igjen i den andre, resemblance – det å ha felles trekk, dissemblance – ulikhet, kinship – slektskap, i hele begrepets betydninger. Da, kanskje, kan mediene og kulturjournalisten bli seg sitt ansvar bevisst.

Samir M'kadmi er kunstner og kurator, utdannet ved l'Ecole des Beaux-Arts, Frankrike

Referanser

- ⁱ Lewin Kurt, *Frontiers in group dynamics II: Channels of group life; social planning and action research. Human Relations*, 1, 143-153., (1947),
- ⁱⁱ David Manning White, *The "gate-keeper": A case study in the selection of news. Journalism Quarterly*, 27, 383-390., (1950),
- ⁱⁱⁱ Øyvind Østerud, Fredrik Engelstad og Per Selle, *Makten og demokratiet. En sluttbok fra Makt- og demokratiutredningen*, s 29. (2003)
- ^{iv} Rapport, *Kulturlivets internasjonale virkelighet – hvilket ansvar har mediene?*
Seminar 25.–26. mars 2009, Du Store Verden
- ^v *Du Store Verden (DSV) i samarbeid med Dansens Hus har nylig viet problemkomplekset et seminar, under tittelen: "Kulturlivets internasjonale virkelighet – hvilket ansvar har mediene?" En rekke toneangivende medievitere og journalister deltok i seminaret og flere hadde sammenfallende diagnose som bekrefter skjevhetene i mediedekning, se seminarrapporten fra DSV.*
- ^{vi} *Et søk på Internett på ordene "Lights On Astrup Fearnley" ga ca. 9060 treff.*
- ^{vii} *Lights On, norsk samtidskunst, 12.01–23.03.2008. Kuratorer for utstillingen er: Gunnar B. Kvaran, Hanne Beate Ueland og Grete Årbu. http://afmuseet.no/?exhibition_id=111*
- ^{viii} Kari J. Brandtzæg, *Selvbevisst mytologisering, Billedkunst*, 05.02.2008, No.1
- ^{ix} Truls Ramberg, *Kunst som imponerer. Publisert: 12.01.2008: http://oslopuls.aftenposten.no/kunst_scene/article576.ece*
- ^x *Da media sviktet burde professorene på Kunsthøgskolen ha reist spørsmålet offentlig, men heller ikke der ser bevisstheten på dette felt til å ha kommet noe særlig langt.*
- ^{xi} *Det at Anawana Haloba er Norges første deltaker i Venezia biennalens prestisjefylte hovedutstilling ble avkreftet av Harald Flor. Kjell Erik Killi Olsen deltok i 1986. Men avkrefteisen endrer svært lite i saken. Det er 23 år siden en norsk kunstner ble invitert.*
- ^{xii} Jon-Ove Steihaug, *Anmeldelse: Lights On. NRK, publisert 15.01.2008. <http://www.nrk.no/nyheter/kultur/1.4524907>*
- ^{xiii} *Deltar i Venezia, Lotte Sandberg, Aftenposten, publisert 18.03.2008*
- ^{xiv} *Jeg foretrekker begrepet transnasjonalt, i stedet for internasjonal, fordi det ikke er forholdet mellom stater eller nasjoner vi snakker om her. Men om kunstnere som definerer sin kunstneriske virksomhet i en transnasjonal kontekst.*
- ^{xv} Nicolai Strøm-Olsen, *Intervju med Gunnar B. Kvaran, Et globalt museum, Minerva*, (28. mars 2008),
- ^{xvi} *Ibid, Minerva.*
- ^{xvii} *Ibid, Minerva.*
- ^{xviii} *Preusmuseum, kuratorene for utstillingen "Bakgrunn/ Background", Jonas Ekeberg og Susanne Ø Sæther, markerte eksempelvis sine betenkeligheter ved å affisere en forstørret versjon av stortingsmeldingen i utstillingsrommet.*
- ^{xix} *Angelsaksere var en gruppe av germanske stammer, anglerne og sakserne fra Angeln (idag Syd-Slesvig) og Sachsen (tilsvarer det nåværende Niedersachsen) i dagens Nord-Tyskland, som ble dominerende i det området som utgjør dagens England fra midten av 4. Århundre.*
- ^{xx} *Det er ca. 25 prosent WASP, white anglo-saxon protestant i USA, med andre ord ikke nok for å kunne si at Amerika er anglo-saxisk.*
- ^{xxi} Knox Robert, *The races of man. Renshaw, London, (1850)*
- ^{xxii} Elisabeth Eide, *Media og marginalisering (Oktober 2002), <http://home.hio.no/~elisabe/Respekt.htm>*

Forsøk på begrepsavklaring

Tekst: Viggo Vestel Illustrasjon: Firuz Kutal

Bakgrunnen for dette forsøket på begrepsavklaring er den gamle sannheten om at språk er makt. Språket kan på mange måter forme virkeligheten og til tider låse deler av den inn i kategorier vi ikke ønsker. Men språket kan også tilsvarende "låse opp", og gi oss muligheten til ikke bare å se verden på nye måter, men også til å få øye på deler av den vi kanskje ikke tidligere har sett.

Med denne teksten ønsker vi - referansegruppa for Mangfoldsåret 2008 - å medvirke til en slik "åpning" og å stimulere til videre refleksjon. Diskusjoner om ordene vi bruker for å omtale mangfoldet og hvilke holdninger disse ordene speiler, kommer opp med jevne mellomrom i mediene. Dette skjedde senest i 2007 med Arbeids- og inkluderingsdepartementets lille, men viktige brosjyre Et inkluderende språk. Referansegruppa for Mangfoldsåret 2008 understreker at vi ser vårt bidrag som et innspill i en kontinuerlig debatt som verken kan eller bør avsluttes.

I dagens Norge finnes et stort antall fellesskap - med opprinnelser både langt utenfor landets grenser, og med opprinnelser fra landets geografiske region langt tilbake i tid - som i dag på ulike måter forholder seg til hverandre, også på mer hverdagslige arenaer. Hvilke ord bruker vi så om dette mangfoldet?

For noen tiår siden snakket man om "fremmedarbeiderne". Enda lengre tilbake snakket folk om "lapper", "fanter", og "tater". Ord som "flerkulturell", "norsk", "etnisitet", "pakistaner", "innvandrere", "svart", "minoritet", "utlending", "same", "urfolk" og mange andre møter oss nesten hver dag på ulike offentlige arenaer.

Hvordan ord brukes og oppleves endres over tid. Noen av dem kan oppleves som ubehagelige eller gale for dem de brukes om, mens de for brukeren kan framstå som nøytrale. Men det hjelper lite om den som bruker begrepene har de beste intensjoner, hvis den de brukes om opplever dem som nedsettende, gale eller lite passende.

For en referansegruppe som har til oppgave å være til hjelp i prosessene med å fremme det kulturelle mangfoldet i den norske offentligheten, er det derfor viktig at begrepene vi bruker i så

stor grad som mulig reflekterer dette formålet. De bør derfor ideelt sett oppfylle tre overordnede kriterier:

1. De skal være tilstrekkelig inkluderende, d.v.s. de skal favne det mangfoldet av fellesskap og enkeltpersoner vi ønsker å synliggjøre og henvende oss til.
2. De skal ikke øve vold mot selvoppfatningen til dem begrepene omfatter.
3. De skal være tilstrekkelig åpne slik at de dekker ulike grader av identifisering og ivaretar muligheten for foranderlighet i opplevelsen av identitet.

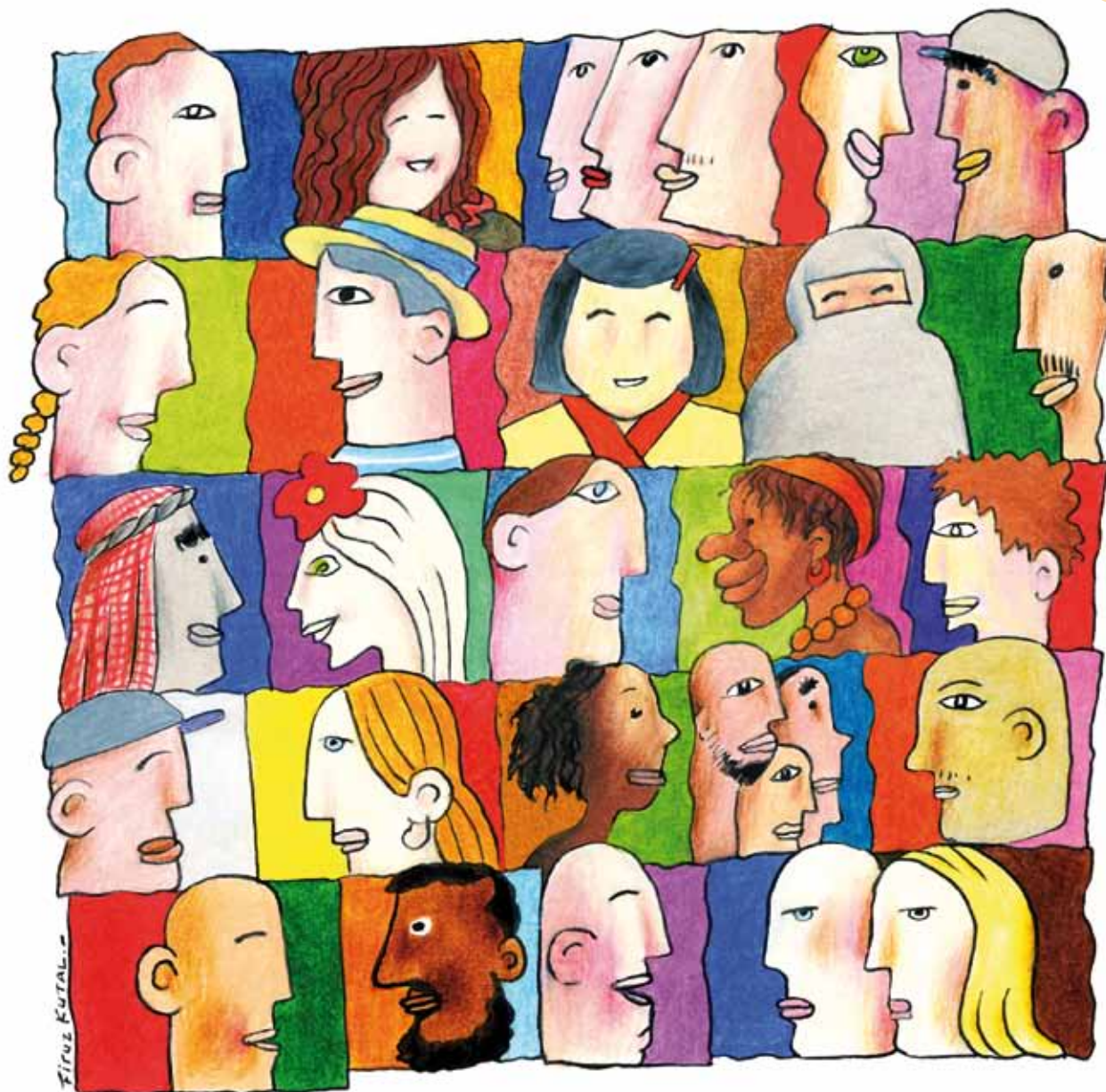
Utgangspunktet for vår forståelse av "mangfold" er Unescos definisjon fra 2005:

"Kulturelt mangfold" viser til de mange forskjellige måtene grupper og samfunns kulturer kommer til uttrykk på. Disse uttrykksformene overleveres internt i grupper og samfunn, og mellom disse. Kulturelt mangfold viser seg ikke bare i de forskjellige måtene menneskenes kulturarv kommer til uttrykk på, berikes og overleveres i kraft av forskjellige kulturuttrykk, men også - uansett hvilke midler og teknologier som brukes - i forskjellige former for kunstnerisk skaperkraft, produksjon, formidling, utbredelse og bruk av kulturuttrykk.

(Fra Unescos konvensjon om å verne og fremme et mangfold av kulturuttrykk, generalkonferansen i De forente nasjoners organisasjon for utdannelse, vitenskap og kultur, som var samlet i Paris fra 3-21 oktober 2005 i sin 33 sesjon.)

Med utgangspunkt i denne definisjonen vil vi presisere nærmere hva vi mener med noen viktige begreper:

- Mangfoldsårets formål er å fremme "kulturelt mangfold". Allerede i denne formuleringen finner vi flertydighet i hva dette begrepet hjelper oss å se. Dette har sammenheng med

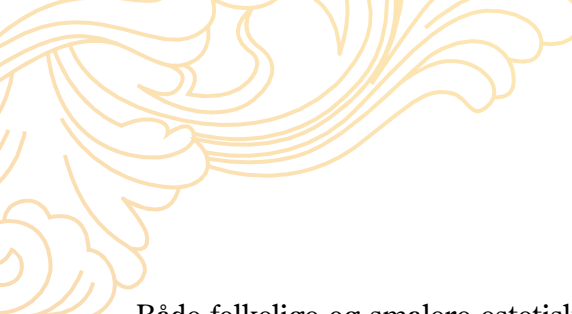

kulturbegrepets to betydninger. Kultur, i en samfunnsvitenskapelig betydning, handler om holdninger, verdier, væremåter, normer ol. som deles av dem som assosierer seg til en eller annen form for fellesskap. Men kultur har også et smalere innhold, i betydningen estetiske og kunstneriske uttrykk. Slik vi tolker Mangfoldsårets intensjon, er formålet å synliggjøre og bekrefte Norge som et mangfold av ulike kulturelle fellesskap i samfunnsvitenskapelig forstand, ved hjelp av estetiske og kunstneriske uttrykk som representerer og forholder seg til disse fellesskapene.

- Kultur har både **"røtter"** og **"føtter"**, som det ofte sies. I dette ligger at kultur kommer til

uttrykk både som kontinuitet og reproduksjon og som kreativitet og endring. Hvilket aspekt som til enhver tid er mest framtreddende, varierer både med erfaringene det er et resultat av og de fortolkningene de til enhver tid gjennomgår. Dette gjelder kultur i begge dens betydninger.

- Kultur, i estetisk og kunstnerisk forstand, har også blitt inndelt i såkalt **"høykultur"**, som gjerne ble assosiert med høyere samfunnslag og sett som "finere" og mer verdifull enn **"lavkultur"**, som hørte til de lavere samfunnslagene - de folkelige - og hadde tilsvarende lav status. En slik todeling finnes i mange kulturelle fellesskap. Vi ser liten grunn til å opprettholde disse merkelappene, og advarer mot å forveksle dem med skiller i kvalitet.

Både folkelige og smalere estetisk/kunstneriske tradisjoner vil uansett sees som viktige uttrykksformer i det kulturelle mangfoldet.

- De fleste kulturelle tradisjoner har utviklet noen estetiske uttrykk med stor grad av **særtrekk** og indre sammenheng. I en flerkulturell situasjon vil det imidlertid også utvikles kunstneriske uttrykk og genre der impulser fra flere ulike tradisjoner **blandes** til noe nytt. Vi ser begge disse uttrykksformene som verdifulle for å synliggjøre det kulturelle mangfoldet.

- Når vi omtaler **det flerkulturelle**, mener vi den flerheten av kulturer, i samfunnsvitenskaplig forstand, som finnes og samhandler i et område. Det flerkulturelle kan altså både betegne en situasjon og personer. I dagens Norge vil opplevelsen av å ha en sammensatt identitet være aktuell for stadig flere.

- Vi erkjenner at **andre kulturelle fellesskap** som for eksempel springer ut av seksuell legning, funksjonshemning, eller interesser (basert på, for eksempel, alder, yrke, kjønn) også inngår i mangfoldet. I denne sammenheng er det imidlertid fellesskap forankret i ulike innvandrergupper, urfolk, nasjonale minoriteter, det norske og spillet mellom disse som det er Mangfoldsårets mandat å fokusere på.

- **Innvandrer** benyttes om folk som har innvandret til Norge. Innvandrerfamiliene har både barn som er født i utlandet, og barn som er født i Norge. Mange av disse barna har likevel hatt mesteparten av oppveksten sin i Norge. Noen av dem vil identifisere seg mest med foreldrenes identitet, noen vil identifisere seg mest med "det norske", noen vil kombinere disse identitetene, mens andre kanskje vil identifisere seg med noe helt annet.

Opplevelsen av identitet vil også kunne variere i ulike situasjoner og i ulike livsfaser. For å holde alle disse mulighetene åpne omtaler vi disse barna som **"unge med innvandrerbakgrunn"**. En slik identitetsforståelse gjelder i prinsippet også voksne innvandrere, men ettersom barna deres vil ha flere erfaringer fra en oppvekst i en flerkulturell situasjon, er denne begrepsbruken

særlig viktig i omtalen av de unge. Denne identitetsforståelsen vil også være relevant for både urfolk og andre folkegrupper som inngår i det flerkulturelle Norge. Her vil **"flerkulturell bakgrunn"** være et alternativ.

- **Urfolk** benyttes om folk innenfor en stat som er ansett som opprinnelige fordi de nedstammer fra folk som bebodde landet eller regionen før de nåværende statsgrensene ble fastlagt, og som har opprettholdt og videreført deler av sine kulturelle særtrekk. I Norge har bare samene slik status.

- Jøder, kvener, rom (sigøynere), romanifolk (de reisende) og skogfinner er andre folkegrupper som regnes som **"nasjonale minoriteter"** med tilknytning til Norge, og som inngår i det kulturelle mangfoldet.

- **Etnisitet** refererer til sosiale grupper som ser seg selv, og blir betraktet av andre, som kulturelt forskjellige fra andre grupper. I større grad enn "kultur" har altså etnisitet en tydeligere aktiv, villet og politisert dimensjon, som handler om markering av forskjell og interesser vis a vis andre grupper.

- **Majoritet/minoritet** refererer vanligvis til en todeling der majoriteten forstås som den delen av befolkninger som har norskfødte foreldre i et stort antall generasjoner tilbake i tid, mens minoriteten forstås som ulike urfolk-, innvandrer- og andre folkegrupper. Det kan rettes innvendinger mot dette begrepsparet fordi det hele tiden orienterer oppmerksomheten mot styrkeforhold og maktrelasjoner mellom majoritet og minoritet. Dette kan oppfattes som uttrykk for manglende likestilling og likeverd mellom gruppene i disse kategoriene.

- **Det norske** brukes om hva folk som bor i Norge oppfatter som norsk kultur til enhver tid. Alle kulturer er resultater av historiske prosesser og er alltid i en tilstand av endring i ulike hastigheter. Slike endringer skjer blant annet gjennom samhandling med andre kulturelle fellesskap. Når Norge i økende grad er blitt et flerkulturelt samfunn, øker også mulighetene for gjensidige påvirkninger mellom kulturene som er representert. Det er i tråd med Mangfoldsårets

intensjon å arbeide for at disse gjensidige påvirkningene skal virke til en større integrasjon av kulturelle forskjeller inn i forestillingen om det norske, og at impulser fra det norske i større grad skal integreres i de øvrige fellesskapenes forestillinger om seg selv. Dette må forstås som en toveis prosess.

For virkelig å kunne realisere potensialene som finnes i det mangfoldige Norge, forutsettes imidlertid at den norske staten legger til rette for at alle borgere får lik tilgang i form av rettigheter og muligheter til å benytte landets

kulturelle ressurser. På veien mot et slikt mål, er Mangfoldsåret 2008 bare ett av flere nødvendige tiltak.

Viggo Vestel er forsker ved Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) og medlem av referansegruppa for Mangfoldsåret 2008. Teksten er skrevet på vegne av referansegruppa for Mangfoldsåret 2008

Tijan Jallow: Bergen bekymrer meg

Tekst og foto: Ellen Stokland

Minoritetene glimrer med sitt fravær i Festspillenes satsing på Nordiske impulser, og kommunen har for snever mangfoldssatsning.

Tijan Jallow er daglig leder og initiativtaker til nystartede Bergen Global Music Network. Han startet Bergen internasjonale musikkfest, er tidligere daglig leder for Bergen internasjonale kultursenter og Samspill, samt styremedlem i Du Store Verden

Hva har Mangfoldsåret betydd for organisasjonene du er tilknyttet?

Kulturelt mangfold har som vanlig vært programmet. Ikke noe utenom det vanlige ble gjort i 2008. Vi har heller ikke fått noen ekstra oppmerksomhet, men Samspill fikk økt økonomisk støtte fra Oslo kommune og Kulturrådet. Vårt nystartede Bergen Global Music Network har fått prosjektstøtte til oppstart av Kulturrådet i 2009.

Hva har skjedd ved kulturinstitusjonene i ditt nærmiljø i 2008?

I Bergen har ikke institusjonene gjort noen satsning i Mangfoldsåret, men i Oslo har jeg sett ting skje. Bergen bekymrer meg. Kommunen begrenser sitt fokus på mangfold til støtten til BIKS som jo er fundert på den internasjonale tilstedeværelsen i byen. Men mangfoldsperspektivet må også inn i de andre kulturinstitusjonene som er helt eller delvis finansi-

ert av kommunen. Satsningen kan ikke begrenses til én organisasjon. De nye minoritetene i Norden er videre så godt som fraværende i Festspillenes satsning på nordiske impulser. Det samme gjelder mange andre kulturinstitusjoner i Bergen. Bedre programmering er nødvendig om det kulturelle mangfoldet skal bli synlig.

Var Mangfoldsåret et positivt tiltak?

Mangfoldsåret var en god idé, men ett år er altfor kort. 2008 var bare starten, nå må arbeidet og samtalene fra Mangfoldsåret videreføres slik at vi får langsiktig virkning.

Hvilke råd gir du kulturministeren?

Mine anbefalinger til kulturministeren er at det dedikeres minst én stilling i departementet til å arbeide videre og overvåke institusjonene for å kontrollere at de møter kravene om kulturelt mangfold. I tillegg bør Norsk kulturråd få en ekstra pott til å støtte eksperimentelle kunstprosjekter som i dag faller utenfor rådets strenge kriterier.

“Cultural Diversity”: Lost in translation

Av: Agnes Fife

Unesco-konvensjonen om kulturelt mangfold, som ble innført 17. januar 2007, er et verktøy for interkulturell dialog i vår tids globaliserte verden. Men har vi egentlig fått med oss korrekt forståelse av diversity i vår norske fortolkning?

Med sin hovedmålsetting: ”to build peace in the minds of men”, mener Unesco at forståelse av ukjente situasjoner som oppstår i en tiltagende flerkulturell verden, kan minske kulturell antagonisme, lede til fred og forbedret sameksistens.

Medlemslandene er påbudt å tilrettelegge for utdanning og bevisstgjøring (artikkel 10) av egen folkegruppe om viktigheten og forståelse av kulturelt mangfold. Hva har dette pålegget resultert i her?

Unescos stikkord, ”en fredelig utvikling for menneskelig berikelse”¹, høres fint ut, men er det realistisk å tro at det kan skje? Med FNs 192 stater samlet rundt hver sin livsstil, hver en brikke som en del av et gedigent kulturelt puslespill. Gruppene utfyller hverandre med hver sin kunnskap og hver sin styrke innen sine egne levemåter. Hver brikke av puslespillet representerer evnen til refleksjon og til å ta moralsk ansvar overfor mennesker og miljø, tilpasset den del av kloden den representerer. Og brikkene må være ulike for å kunne identifisere seg fra hverandre.

Hvordan kan konvensjonen bli misforstått og begrep mistolket?

Vi mennesker lærer å fortolke omverdenens signaler fra vi ligger i mors liv. Gjennom oppvekst og skolegang blir vi alle spesialisert til å være mer eller mindre aktive fortolkere av vår egen kultur, noe som var nødvendig for at folkegruppen skulle overleve. Hovedbudskapet fra Unesco er at med globaliseringen må vi nå utvide våre fortolkninger av omverdenen til også å omfatte den andres verden. Vi må med andre ord kunne fortolke fremmede og ukjente kulturelle signaler.

Fra 1946 og utover, da Unesco startet arbeidet med slike spørsmål og fremsatte teorier som overhodet ikke var konkrete, ble organisasjonen på folkemunne ofte sett på som uproduktiv. Dens nabo i Paris, OECD, (the Organisation for Economic Co-operation and Development), ble derimot oppfattet som svært produktiv, for der arbeidet man med noe folk flest kunne forstå: økonomi og tall. Ikke menneskers følelser. Dét var lettere å håndtere.

Det er relevant å nevne dette, fordi OECD, som består av 30 medlemsland med velutviklet markedsøkonomi og demokrati, også hos oss har hatt mer gjennomslag i media enn Unescos enormt viktige arbeid. Mens OECD arbeidet med konkrete utviklingsmuligheter, viste i stedet Unesco at utvikling betydde menneskets evne til kognitiv vekst. Det fremheves spesielt i konvensjonens veiledende prinsipper.² Her får vi en anelse om hvordan betydningen av utvikling kan variere: OECD gjennom konkrete tiltak, mens Unesco i all hovedsak har det abstrakte på dagsorden.

Arbeidsspråkene i Unesco har vært fransk og engelsk, og hovedbegrepene grunnlagt i ”hvert begreps opprinnelige og primære betydning”. Dette er utgangspunktet i forståelsen av retningslinjene for hvordan fred skal kunne skapes gjennom utdanning og bevisstgjøring av befolkningene.

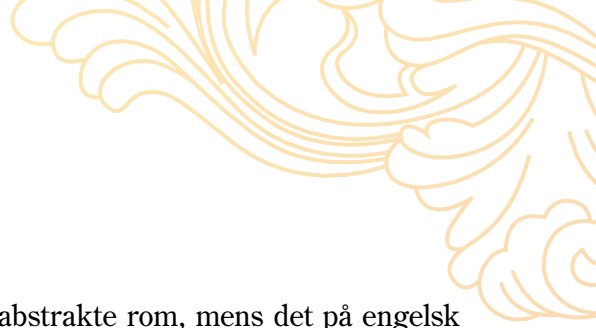
Unesco fikk et uforutsigbart problem: de skulle finne en rød tråd for slik kunnskapsutvikling. Men siden menneskeheten omfatter alle folkeslag og kulturer, ble den røde tråden raskt til flokete og løse trevler. Gruppen med internasjonalt anerkjente forskere innen ”menneskeheten” inkluderte etter hvert også forskere fra andre fagområder for ytterligere å forstå noe av helhetsbildet.

Mennesket ble definert som et kulturelt vesen allerede på 50-tallet. Og vi ser at begrepet ”kultur” fikk tilbake betydningen av vekst, som grobunn for utvikling, i dette tilfellet av mennesket i dets miljø. Den opprinnelige, klassiske betydningen av ”kultur”, hadde gjennom tidene fått andre nyanser, spesielt under Opplysningstiden, gjennom ytringer og aktiviteter som resultater av kulturen de ble utviklet i.³

Allerede på 40-tallet var det satt fokus på ”human diversity”. Lite visste forskerne at begrepet 50 år senere skulle skape fortolkningsvansker, fordi menneskenes hjerner gjenspeiler individets kultur og livserfaringer. Vi formidler med hele oss når vi ”sender” på vår kulturelle ”frekvens”,

52 ¹ Unesco Ten Keys, suppl. s. 1, pkt. 1 ”Why the Convention”

² St.prp. nr. 76 (2005-2006) Regjeringen/utenriksdepartementet

”Vanskeligheter oppstod allerede under fortolkningen av avtalen til eget språk, slik at Unesco i etterkant har vært nødt til å sende ut veiledninger for forståelse av dokumentets retningslinjer.

i det elektrokjemiske maskineriet vi kaller kognisjon. Alt det vi gjør, og ikke gjør, er per definisjon kommunikasjon. Vi forstår hverandre og er synkronisert med lyd som en viktig del i vår nasjonale forståelse og samklang. Og her er det kulturelle forskjeller fra nasjon til nasjon.

Vanskeligheter oppstod allerede under fortolkningen av avtalen til eget språk, slik at Unesco i etterkant har vært nødt til å sende ut veiledninger for forståelse av dokumentets retningslinjer. Dette er ikke et ukjent fenomen i internasjonale avtaler. Her blir det imidlertid spesielt relevant fordi avtalen berører i all vesentlighet mennesket som et kulturelt vesen. Den kan derfor være full av tvetydigheter fordi den er abstrakt. Men allerede Confucius visste jo at fremmede ikke oppfattet ting på samme måte som en selv.

I motsetning til det konkrete språket, som er det fremste kjennetegnet ved en kultur, er kultur et språk som viser folkegruppens egenart. Og det er kanskje i denne retningen vi nå bør bevege oss, i en abstrakt fortolkning av ordet kultur hvor all forståelse ligger forankret. Fordi menneskets evne til å uttrykke seg språklig oppstår kulturelt, innebærer dette at hele måten dette foregår på gjenspeiler en kulturs verdier. Den har skapt mønstre for forståelse, slik at meningsoverføring er avhengig av kulturelle og sosiale koder og kontekst for å bli korrekt oppfattet.

I noen kulturer har en ulike begrep for det rent lingvistiske konkrete språket og det abstrakte helhetsbildet, for eksempel "langue, langage" (fransk). Mens vi i vårt nordiske kulturområde verdsetter en konkret og rett på sak-talemåte og ser språket – ordene, selve utsagnet – som mer betydningsfullt enn sammenhengen dette foregår i. Vi har ikke vært vant til å måtte reflektere for å unngå tvetydigheter fordi vi ser språklige utsagn som meningsbærende. Her kan begrepet "rom" være et eksempel. Vi har samme ord for både det

konkrete og abstrakte rom, mens det på engelsk differensieres mellom det fysiske "room", og det mentale udefinerte "space".

Vi kan derfor forstå at meningen i konvensjonens hovedbegrep, som er både abstrakte og hypotetiske, ikke ble fanget opp hos oss som har spesielt sterke verdier for saklige og konkrete fakta. Men det meste er jo kommunikasjon, hvert blikk og tonefall. Den forholder seg til tiden på dagen, til folks sosiale status, ja alt kan ha betydning i de fleste deler av verden. Det sentrale her er at det er det ikke-verbale språket som vi mennesker stoler mest på, uansett hvilken kultur vi tilhører. Det er fordi det er naturens egne nevrofysiologiske strukturer og prosesser som evaluerer det våre sanser snapper opp og som skaper våre antagelser.

Det konkrete språket er derfor et medium for kulturen. Engelsk står her i en særklasse som det mest utbredte og er nok det mest varierende i forhold til fortolkninger. Det finnes flere titalls varianter av engelsk, "the World Englishes", med egne strukturer og betydninger. I tillegg er det engelske språket vi kjenner ansett som ganske unøyaktig, og absolutt avhengig av kulturell fortolkning. Fransk, derimot, er nærmest utvetydig og klart, det har vært diplomatiets språk. En kan i konvensjonens originaltekster se at de to språkene utfyller hverandre.

Mangfoldskonvensjonens store feil var at definisjon av definisjonene var utelatt. Det er rimelig å anta at byråkratene som behandlet saken rundt om i verden kjente til det enorme forarbeidet nedlagt gjennom årtier. Hvert ord og hvert tegn hadde vært gransket, for å skape "klarhet og sammenheng" for dokumentets seks språklige utgaver. Det var med andre ord grundig kontrollert. Men byråkratene i vår tid var selvsagt ikke de samme som på 50-tallet. Man burde også ha innsett at nettopp de gamle hovedbegrepene "culture, diversity, expression, development, interaction" ville bli endret på reisen gjennom livet og få ulik forståelse og fokus.

At "diversity" ville kunne skape problemer i de kulturer hvor likhet har stor verdi, slik som her hos oss, er klart. Vi har ikke ett begrep som dekker dette, og det har for eksempel heller ikke Japan. Men der har de forklart "diversity" med tre tegn,

3 Daun, Åke: *Sachs, Jonathan*

4 *Edström, B. (Red.)*

TAYOOSEI, som viser til noe som kan være av ulik karakter, type osv.

多様性

Fig.1: Det japanske tegnet for "diversity" består av ideogram som dekker tendens, karakter, kjønn + form, modell, stil + mange og mye.

Japan⁴, på lik linje med Skandinavia, vektlegger verdier som likhet og harmoni. Men i motsetning til oss, har de også et sett med verdier som ivaretar fremmedes ære og verdighet. For at utlendinger skal kunne fortolke og forstå deres verden, har japanerne derfor utstrakt informasjonsvirksomhet rettet mot fremmede om japanske verdier og væremåte.

Vårt norske begrep "mangfold" dekker ikke det abstrakte og ukjente som ligger i "diversity". Vi lever i et germanskbasert kulturområde⁵, som er preget av konkrete og absolutte ytringer. Det har vært vår styrke. Men nå i globaliseringens tidsalder, når vi ikke lenger er alene ute på markedene, kan den være en hemsko. I våre strøk ligger jo sannhet og ytringer mer i ord enn i situasjonen samhandlingen foregår.

Dette er ganske unikt i verdensmålestokk. I de fleste kulturer er man vant til å tolke hverandre ut fra atferd og kontekst, mer enn ut fra ord. Det å være høflig og konkret kan av andre fortolkes som hardt og fiendtlig. Mens vi som opererer ut fra vår målestokk, føler ansvar for våre ord – "och dom väger tungt", som svenskene sier.

Vi har derfor lett for å miste deler av det som formidles, nettopp fordi vi ikke er vant til å "lete" etter tegn som tilsier noe annet. Når vi i Norden fortolker fra engelsk, forsvinner ofte de abstrakte og hypotetiske nyansene, også i våre nyeste ordbøker. Dette er kulturelle skjær i sjøen, og dem er det mange av. Men hovedmålet med denne juridiske bindende konvensjonen er nettopp å overstige slike vanskeligheter i fortolknings situasjoner.

Det var ikke bare innen Unescos egne organer at det ble arbeidet med spørsmål rundt flerkulturell

forståelse. Siden dette innebærer nye måter å forstå og resonere på, ligger utgangspunktet alltid i menneskets kulturelle ståsted. Først når vi vet hvordan den egne kulturen er i og rundt oss, kan vi møte annerledeshet med innsikt. Det sentrale i avtalen er hva annerledes er.

Vi er mange som nå bruker begrepet "diversitet", for nye tider trenger nye ord. Om mangfold viser til ulike forskjeller, peker det på variasjoner av samme sak, for eksempel mange typer stoler, stort utvalg av grønnsaker, men de er alle stoler, eller grønnsaker. På engelsk kan man ikke si "diverse chairs", det avslører manglende engelskkunnskaper. Men på norsk kan vi si at det var diverse stoler i rommet. "Diverse" betyr på engelsk at det finnes motsetninger i ulikheten, slik at det er mulig å si "we sat in diverse directions". Vi ser her hvordan ord som reiser utenfor landegrensene raskt endrer betydning og tilpasser seg verdiene landet representerer.

Diversitet viser til saker som har en annen karakter eller tilstand, til ulike måter å kategorisere ting på, til å se verden på. Det kan ligge noe usammenlignbart, inkommensurabelt og vesensforskjellig i ordet. Det er ikke nødvendigvis slik, men man skal være åpen for muligheten og ha et mentalt rom for noe mer enn det man tror man vet. Det er den menneskelige evnen til å gjøre nettopp det som er utgangspunktet for artikkel 10.

Det er altså forventet at vi skal justere våre hjerner og følelser til å bli globalt innstilt, mens vi samtidig skal forsvare alt det vi står for. Det er i seg selv et paradoks, og i tillegg kan mye bli oppfattet som vi ikke kan fortolke. Når våre stressreduserende mekanismer ikke lenger orker å prøve å fortolke det tvetydige i alt det fremmede rundt oss, trekker vi oss gjerne tilbake og gjemmer oss i gamle vaner. For det å vise andre toleranse er ikke noe vi selv alltid bestemmer over, hjernen takler ikke for mye tvetydighet og anomali. Slik at uten kunnskap om hvorfor det skurrer, blir diversitet en komplisert og sammensatt utfordring. Men med innsikt ligger også kimen til å kunne utvide vår verden.

”At "diversity" ville kunne skape problemer i de kulturer hvor likhet har stor verdi, slik som her hos oss, er klart.

Chiku Ali: La ungdom ta plass

Tekst og foto: Ellen Stokland

Hvert medlemsland har altså et ansvar for at befolkningen bevisstgjøres gjennom utdanning og opplæring. Norge har nok kunnskap, men vi trenger mer tilretteleggelse for å skape bevisstgjøring. Først når folk generelt får innsikt i hvorfor ting oppfattes ulikt, minskes usikkerhet og fremmedfrykt gradvis. Dette kan være noe av grunnen til at innvandrerne "ikke ønsker å tilpasse seg". De klarer ikke å "lese" kulturen, fordi de fungerer ut fra andre autopilotsystemer. Når det norske hovedsamfunnet heller ikke vet hvordan dets egen kultur preger dem selv, er det duket for problemer.

Det har lenge foregått undervisning av interkulturell kompetanse ved noen norske høyskoler, og kunnskapsutvikling blir drevet frem gjennom NIC (Nordic Network of Intercultural Communication). Men det er ennå ikke en del av det nasjonale utdanningsbildet, i motsetning til våre naboland. I en spørreundersøkelse rettet mot noen norske studenter mot slutten av 90-tallet, ble de spurt om hva de selv syntes de hadde lært. Da fikk vi reaksjoner som: "...jeg har opplevd en mer personlig positiv utvikling gjennom dette året...", "...jeg har lært at mange kulturelle konflikter skyldes at man feiltolker signalene...jeg har lært å strukturere tankegangen". Og den kanskje viktigste reaksjonen som kom fra en som strøk til eksamen(!): "Lært nye uttrykk, fremmedord, spesielt bruk av tanker." Det viste at vi var på rett vei, for det er i refleksjonen at bevisstgjøringen ligger.

En slik bevisstgjøring vil være avhengig av en skånsomt tilrettelagt kunnskapsutvikling. Samtidig er det opp til hver nasjon å tilrettelegge for artikkel 10 på sin måte.

Med stadig økende behov for åpenhet i internasjonale situasjoner for å kunne opprette gjensidig tillit og respekt, er derfor interkulturell kompetanse i dag sett på som en normal del av generell fagkompetanse i svært mange land. Det vil passe perfekt inn Unescos hovedmålsetting "To build peace in the minds of men".

Agnes Fife er mag.art i pedagogikk og har i mange år undervist i interkulturell og tverrkulturell kommunikasjon.

Ungdom må få uttrykke seg på egne premisser, opprør er greit og graffiti er kanskje en av de viktigste ungdomskulturene de siste 20 år.

Chiku Ali er kulturarbeider, foredragsholder og integreringskonsulent i Bergen kommune. Hun er bystyremedlem for Rødt, initiativtaker og styrets nestleder for Bergen internasjonale kultursenter (BIKS), tidligere styremedlem i Festspillene og Kulturbymuseet i Bergen. Hun står bak en rekke kulturinitiativer for ungdom og eldre, er medlem i Kvinnefronten og driver skoleprosjekter i sitt fødeland Tanzania.

Hva tenker du om kulturelt mangfold?

I Norge har det lenge vært en prosess for hvordan man skal håndtere innvandrere. Med Mangfoldsåret har myndighetene anerkjent at Norge ikke lenger er et homogent samfunn, det liker jeg. Det styrker det flerkulturelle samfunnet og gir håp for minoritetsbarn som nå vokser opp.

Jeg blir glad av kultur, og fryder meg når buekorpsset kommer. Det er feil å sette en verdi på kultur. All kultur er bra for noen, om den er profesjonell eller av amatører, om det er dans, musikk, teater eller billedkunst. Enkelte ønsker å forby graffiti, men de ser ikke at det er kanskje en av de viktigste ungdomskulturene gjennom de siste 20 år. Ungdom må få uttrykke seg på egne premisser, få lov til å ta plass. Opprør er greit. Å holde dem nede kan koste samfunnet svært dyrt. Kultur gjør at barn kan vokse til å bli noe stort, det gir god helse og et godt liv.

Noe du vil si til kulturministeren?

Hils kulturminister Trond Giske fra meg og si at han må styrke det frivillige feltet. Det finnes så mye talent som ikke får utviklet seg på grunn av manglende ressurser. De har noe å formidle til samfunnet og trenger at Kulturdepartementet gir dem støtte. Prosjektene må evalueres og få vedvarende støtte slik at de frivillige kulturutøverne sikres kontinuitet.

Are there Foreigners in Art¹

Av: Natalie Hope O'Donnell

Finnes det "utlendinger" i det vi liker å tro er en globalisert og tolerant kunstverden? Har "de andre" – stort sett ikke-vestlige kunstnere – lik tilgang på eksponering som vestlige? Blir kunstnere stående med en representasjonsbyrde, som talspersoner for ulike minoritetsgrupper, eller står de fritt til å velge sitt kunstneriske innhold uavhengig av kulturbakgrunn?

Det noe retoriske spørsmålet *Are there Foreigners in Art* bringer inn to viktige aspekter i diskusjonen rundt kulturelt mangfold: Skillet mellom "oss" og "dem" og distinksjonen kunst/ikke kunst. Det andre aspektet går på kunstbegrepet: Er det ingen "utlendinger" i kunstverden fordi det ikke-vestlige kulturprodusenter lager, ikke sees på som kunst, men som kunsthåndverk, etnologiske objekter, eller turistnips? Det blir et definisjonsspørsmål som bunner i hvordan vi tolker estetiske objekter. Manglende erfaring gjør at vi ikke klarer å "lese" kunstneriske verk fra ukjente kontekster på samme måte som vi kan forstå og tolke kunstverk som benytter seg av koder og referanser basert på den etablerte kunsthistorien, diskursen og teorien vi kjenner til. Disse to begrepsparene – oss/dem og kunst/ikke-kunst – utgjør en nesten hundreårslang polarisering, siden Elie Faure først inkluderte ikke-vestlig kunst i sin generelle kunsthistorie i 1912.² Ikke at dette utgjorde et særlig godt utgangspunkt, verkene ble omtalt som "primitive" og beskrivelsen var gjennomsyret av rasisme. Mye har skjedd siden da, men vi har ennå ikke kommet til det punktet hvor vi kan si at kunstverden, på lokal, nasjonal eller internasjonal skala, reflekterer samfunnets kulturelle mangfold.

Representasjonen av "de andre"

Representasjon er et kjernetema i debattene rundt kulturelt mangfold. Utgangspunktet for å evaluere graden av mangfold er oftettallmessig representasjon, så hvis 10 prosent av landets befolkning er av en viss etnisk opprinnelse, så burde man finne 10 prosent representasjon av denne gruppen i politikken, i universitetene og i kulturlivet. For Oscar Pripp, forsker ved Universitetet i Uppsala og forfatter av rapporten *Tid för Mangfold*, en studie i svensk kulturelt mangfold, kan dokumentere at mindre enn 1 prosent av ledelsen i svenske kulturinstitusjoner har ikke-vestlig bakgrunn. Denne statistiske metoden har et visst fortrinn, og kan benyttes til å påpeke en samfunnsmessig ubalanse. Men som en måleenhet for kulturelt mangfold, risikerer denne

representasjonsstatistikken etnisk essensialisme, hvor kulturaktører blir tvunget til å representere en viss folkegruppe, henvist til spesifikke arrangementer og arenaer. Noen "flerkulturelle" utstillinger eller institusjoner blir stående som et alibi; de får opp statistikken, men har liten reell innflytelse på det generelle kulturbildet.

Representasjonsproblematikken utspiller seg også i måten noe eller noen representeres på. Koyo Kouho, frilanskurator basert i Dakar, har trukket frem den velkjente historien om Hottentott Venus, den sørafrikanske kvinnen Saartje Baartman, som ble fraktet fra hjemlandet tidlig på 1800-tallet og utstilt i Europa som en eksotisk kuriositet. Skjebnet hennes ble et emblem for europeernes misbruk av sine tidligere kolonier, hvor levende mennesker ble brukt for å understreke skillet mellom "oss" og "dem". Det var ikke før i 2002 at Frankrike endelig returnert levingene hennes til Sør-Afrika. Historien om Saartje Baartman tas opp av en rekke samtidskunstnere, spesielt kvinnelige, blant dem Tracey Rose, siden hendelsen den viser til, ikke bare er europeernes blikk på "de andre", men også det maskuline synet på den kvinnelige "andre". Det seksualiserte overtrampet som ligger i å utstille en naken afrikansk kvinne, og latterliggjøre spesielt de feminine attributtene, tar opp en feministisk problematikk som er like aktuell i dag.

Kunstverkets status og arena

Dette skillet mellom "oss" og "dem" utspiller seg også i forhold til valg av arena, som understreker distinksjonen mellom kunst og ikke-kunst. Gus Casely-Hayford, tidligere direktør for InIVA i London, har påpekt at ikke-vestlige kunstverk ofte ble vist i etnografiske museer, som antropologisk materiale, ikke som kunst. Selv når ikke-vestlig kunst ble "oppgradert" til kunstmuseene, var det tydelig at det etnografiske synet ikke hadde forsvunnet. Den kontroversielle utstillingen *Primitivism in 20th Century Art: Affinity of the Tribal and the Modern* på MoMA i New York i 1984, er et av de mest kjente eksemplene på dette. Rundt

200 ikke-vestlige objekter (tribal objects) ble utstilt som produkt av stammekultur og satt sammen med rundt 150 moderne kunstverk fra den vestlige verden for å vise affiniteten mellom dem. "Affinitet" i denne sammenhengen betydde ikke likeverdig slektskap eller innflytelse. Som James Clifford har påpekt, så hadde de to kuratorene som mål å vise en universell modernisme, med utgangspunkt i Nord-Amerika og Europa. Dermed nektet de ikke-vestlig land sine egne kunsthistorier, ved å se ethvert eksempel på modernisme utenfor Vesten som en etterligning.³ Kunsthistorien gir oss tydelige eksempler på at en denne konklusjon ikke stemmer, men en slik navlebeskuende holdning fantes, og finnes fortsatt, i mange vestlige kulturinstitusjoner.

Magiciens de la Terre i 1989 var den utstillingen som forsøkte å ta inn over seg en del av kritikken som hadde kommet i kjølvannet av Primitivism. De delte meningene om denne utstillingen blant paneldeltakerne på konferansen, viste at den fortsatt utgjør et kontroversielt bidrag til debatten rundt kunstverdens internasjonalisering. For David Elliot, frilanskurator med bakgrunn blant annet Modern Art Oxford og Mori Art Museum i Tokyo, var Magiciens et modig forsøk, men med et ubalansert syn på ikke-vestlige kunstverk, som ble stående som etnologiske og antropologiske manifestasjoner heller enn samtidskunst i sin egen rett. Elliott har selv lagt frem et korrektiv til Magiciens i vandreutstillingen Africa Remix – Contemporary Art of a Continent som han kuraterte sammen med Simon Njami i 2000. Koyo Kouho var mer positiv til denne utstillingen og kommenterte at tross i de posisjonene som kunstnere, kulturaktører og kritikere inntok i forhold til den utstillingen, så kan Magiciens i dag sees på som en drivende kraft som inspirerte mange på ulike plan og fra flere perspektiver med forskjellige motiver. Denne utstillingen markerte et fornuftig skille i vestlig kuratorpraksis. Et steg i riktig retning, og en påminnelse om at det finnes en berikende kunstverden utenfor de vestlige kunstinstitusjonene.

Terminologi og determinisme

I enhver diskusjon om kulturelt mangfold oppstår problematikken rundt merkelapper. Selv det relativt vage begrepsparet vestlig/ikke-vestlig, som ble benyttet på konferansen, er misvisende

på mange måter. Bare det å begynne å evaluere graden av kulturelt mangfold innbærer å sette mennesker i båser merket "innvandrere", "ikke etnisk norsk", "av utenlandsk opprinnelse", "1. generasjonsinnvandrere, 2. generasjonsinnvandrere", prefiks-suffiks-løsningen (f.eks. norsk-pakistaner) osv. Debatten som har oppstått rundt slik ordbruk her til lands vitner om hvor sensitiv dette temaet kan være. Selvfølgelig er det fristende å unngå merkelapper fullstendig, men som Pripp påpekte i sitt innlegg, så kan det å unngå definisjon faktisk skade arbeidet for større kulturelt mangfold: Vaghet og tvetydighet gir, tross alt, institusjonene muligheten til å hoppe over den utfordringen som representasjonsproblematikken utgjør. Så merkelappene er dessverre nødvendige, men de benyttes i hvert fall på en noe mer fintfølede måte i disse dager. I sitt innlegg vektla Bisi Silva, kurator og direktør for CCA Lagos i Nigeria, den gradvise forandringen i beskrivelsen av kunstnere i Storbritannia: fra "migrant" på 1950-tallet til "ethnic minority", til "Black" og nåtidens "culturally diverse".

Merkelappene påvirket ikke bare individuelle kunstnere, men hele kunstfeltet. Parallelt med utviklingen i merkelapper, gjennomgikk hele prosessen en navneendring, i hva Gavin Jantjes har kalt Den lange marsjen fra etnisk kunst til internasjonalisme. I Norge har vi sett en utvikling fra "flerkulturell" – som risikerte kulturell essensialisme ved å opprettholde skillet mellom ulike kulturer og ikke tillate hybriditet – til "kulturelt mangfold". Dette begrepet innbefatter mange ulike aspekter og Gus Casely-Hayford har lagt frem en definisjon som favner en del av dem: Mangfold; å akseptere et underliggende idégrunnlag, hvor alle kan nyte pluraliteten i kulturtilførselen. Dette handler om imøtekommenhet, assimilering og samarbeid – ikke bare toleranse. Det handler om å bryte ned barrierer, ikke støtte dem.

Arenaene har også åpnet seg, og man kan finne kunst fra hele verden i vestlige kunstmuseer, gallerier og auksjonshus. I norsk sammenheng ble eksempelvis kinesisk og indisk kunst nylig vist på Astrup Fearnley-museet, iransk foto på Stenersenmuseet, og afrikansk samtidskunst på Kunstbanken på Hamar, bare for å nevne noen få. Det norske kunstlivet berikes i økende grad av

² Flam & Deutch (eds), *Primitivism and Twentieth Century Art: a Documentary History*, University of California Press (2003)

³ James Clifford, 'Histories of the Tribal and the Modern' Art in America (April 1985)

internasjonale impulser. Som moderator Thomas Hylland Eriksen påpekte i sin sluttkommentar på konferansens første dag, så kan man ikke se den norske kulturkonteksten i isolasjon, da Norge kun er en node i en globalisert verden.

En globalisert kunstverden?

Biennaler og store internasjonale utstillinger verden over gir inntrykk av en globalisert, integrert og åpen kunstverden. Men i hvor stor grad har denne globaliseringsprosessen endret den tradisjonelle maktbalansen mellom vestlig og ikke-vestlig kunst? I *Globalization and Mixing in the Visual Arts: An Empirical Survey of 'High Culture' and Globalization*, benytter Alain Quemin kunstkompass som en indikator på hvor globalisert og inkluderende kunstverden er. Kunstkompass er et rangeringssystem for kunstnere som, siden 1970, har blitt publisert hvert år i det tyske tidsskriftet *Kapital*. Målet til Willi Bongard, som lagde systemet, har vært å etablere en skala for omdømmet til levende kunstnere basert på såkalte objektive mål for "estetisk verdi". Kunstnere blir rangert basert på en rekke vurderinger fra "eksperter" på samtidskunst (direktørene for Den vestlige verdens store museer og de største private samlerne) og artikler i diverse bøker og kunsttidsskrifter, som gir en indikasjon på hvor stor anerkjennelse kunstneren har. Separat- og gruppeutstillinger gir også poeng ut i fra spesifikke kriterier. Resultatet er hvert år en liste over de 100 mest anerkjente kunstnere i verden som inkluderer navn, alder, nasjonalitet og medium. Økonomisk verdi utgjør en annen tabell. Blant de 100 mest anerkjente i 2007- tabellen var det tre ikke-vestlige kunstnere: William Kentridge, Shirin Neshat og Rirkrit Tiravanija. Selv om dette bare er én målestokk, så indikerer den at det gamle maktskillet opprettholdes, og at det er langt igjen til en virkelig globalisert kunstverden. Som Homi Bhabha har påpekt: "Kloden krymper for de som eier den."⁴

Tverrkulturell forståelse?

Hvorfor dominerer den vestlige verden kunstfeltet? Et viktig aspekt ved konferansen var spørsmålet om tverrkulturell estetisk forståelse. Som vi har sett, bunner mye av det vestlige synet på ikke-vestlig kunst i en manglende forståelse av hva kunstbegrepet her består av. Els van der Plas, direktør for Prins Claus-fondet i Nederland, vektla

skjønnhetsbegrepet i sitt innlegg, noe som ble tatt opp av flere av deltagerne. Et av de store spørsmålene dreide seg om det var mulig å forstå fremmede kulturer. David Elliott argumenterte for at dette var fullt mulig, at kvalitet skiller seg ut selv om man ikke har mye erfaring med å lese de estetiske kodene i verket. Koyo Kouho, derimot, hevdet at konteksten rundt en kulturproduksjon er viktig og trakk frem Yousson D'Our som eksempel på en artist som utgir én versjon av sin musikk i Senegal og en mer "utvannet" versjon for det internasjonale markedet. Kunstbegrepet er et produkt av nasjonale kulturtradisjoner, og ofte bifaller vi det vi forstår og kritiserer det vi ikke vet hvordan vi skal tolke. Manglende erfaring på kunst utenfor den vestlige verden gjør at mange ikke klarer å få disse verkene til å passe inn i en tradisjonell kunstforståelse, og dermed ignoreres de. Den vestlige kunsthistorien har tradisjonelt sett vært en konservativ bastion med E.M Gombrich og H.W Janson som ledende eksempler på et ekskluderende kunstsyn, enten det gjaldt "villmennene" i Afrika (Gombrich) eller kvinnelige kunstnere verden over (Jansons kunstkanon består utelukkende av menn). I en inversjon av begrepet "vinnerne skriver historien", kan vi konkludere at de som skriver (kultur) historien vinner kulturell dominans.

Veien videre

Hvordan skaper man større mangfold i kulturlivet? For Oscar Pripp er såkalte svake forbindelser viktige. I Sverige foregår rundt 65 prosent av all jobbrehuttering gjennom slike svake forbindelser – sosiale relasjoner og uformelle nettverk – noe som ofte ekskluderer ikke-vestlige innvandrere.⁵ Dette skjer ikke nødvendigvis med overlegg, men er en del av daglige rutiner og arbeidsmetoder. Løsningen blir å skape profesjonelle og sosiale nettverk som kan bidra til å øke forbindelsene mellom ulike grupper. En annen lærdom fra Sverige viste at forsøk på å øke det kulturelle mangfoldet retter seg først og fremst mot publikum. Myndighetene støtter kulturproduksjoner (utstillinger, teaterforestillinger, konserter og annet) som retter seg mot et mangfoldig publikum, men den gruppen som leder disse produksjonene, som skaper innholdet, er overveldende homogen. Dermed ligger kulturledelsen og den kulturelle meningsproduksjonen fortsatt hos den dominerende kulturen. Dette viser seg også i større

⁴ Bhabha, 'Double Visions', *Artforum*, January 1992, side 88

⁵ Pripp refererte her til en studie utført av Bethoui (2004)

skala, der den vestlige verden har et tilnærmet diskursmonopol i kunstfeltet. Dette innvirker også på den kulturelle egenproduksjonen i den ikke-vestlige verden. Som Bisi Silva påpekte, retter afrikanske kunstnere seg ofte utad mot de vestlige kunstmetropolene heller enn innover i sitt hjemland eller på tvers av landegrensene innenfor kontinentet. Det finnes selvfølgelig unntak, som de nigerianske prosjektene *Overcoming Maps* og *Exit Art Tour* som strakk seg over hele det vestlige Afrika eller primæreksemplet som er *Dak'Art*, den afrikanske biennalen i Senegal, hvor både Silva og Koyo Kouho har vært kuratorer.

Derfor er prosjekter som *Afrika i Oslo* så viktige – utstillinger med Afrika som tematikk, som faktisk lages av afrikanske kuratorer i samarbeid med norske. Denne ekspertiseutvekslingen som kuratorene basert i Norge har vært med på, er også uvurderlig for nettopp å evne å lese verk som ikke passer inn i konvensjonelle vestlige koder. Arenavalget har vært viktig, at utstillingene også befinner seg på Museet for Samtidskunst, Stenersenmuseet, eller Kunsternes Hus, og ikke blir ghettoisert på tradisjonelle ”flerkulturelle” visningsrom. Disse arenaene er fortsatt viktige og har lenge gjort en god jobb med å vise internasjonal kunst når de tradisjonelle institusjonene har gitt uttrykk for et snevert kultursyn. Men det kulturelle mangfoldet må utspille seg på alle kulturarenaer for å bryte ned de eksisterende skillelinjene. Det er et prosjekt som *Afrika i Oslo* ikke gjør, er å overkomme den ubalansen i hvor i verden utstillingene vises. Utviklingen i kunstfeltet har gått til å vise ikke-vestlige kunstverk i sin egen rett, ikke som etnologisk produkter eller etterligninger, og benytte lokal ekspertise til å velge ut og kontekstualisere. Men fortsatt vises alle disse utstillingene stort sett i den vestlige verden. Når det foreligger en turneplan, så er ikke kunstverkene opphavssted på listen over stoppesteder. Dermed får ikke publikum der tilgang på verkene eller de diskusjonene som kuratorgrepene inviterer til. Publikum i for eksempel afrikanske land, får ofte ikke tilgang på det kulturelle mangfoldet som vises i New York, London, Paris, eller Oslo.

Kultur er et politisk virkemiddel, og dermed blir kulturelt mangfold en politisk fanesak, i hvert fall i det ene året det står på agendaen. For å oppnå

”Manglende erfaring gjør at vi ikke klarer å ”lese” kunstneriske verk fra ukjente kontekster på samme måte som vi kan forstå og tolke kunstverk som benytter seg av koder og referanser basert på den etablerte kunsthistorien.

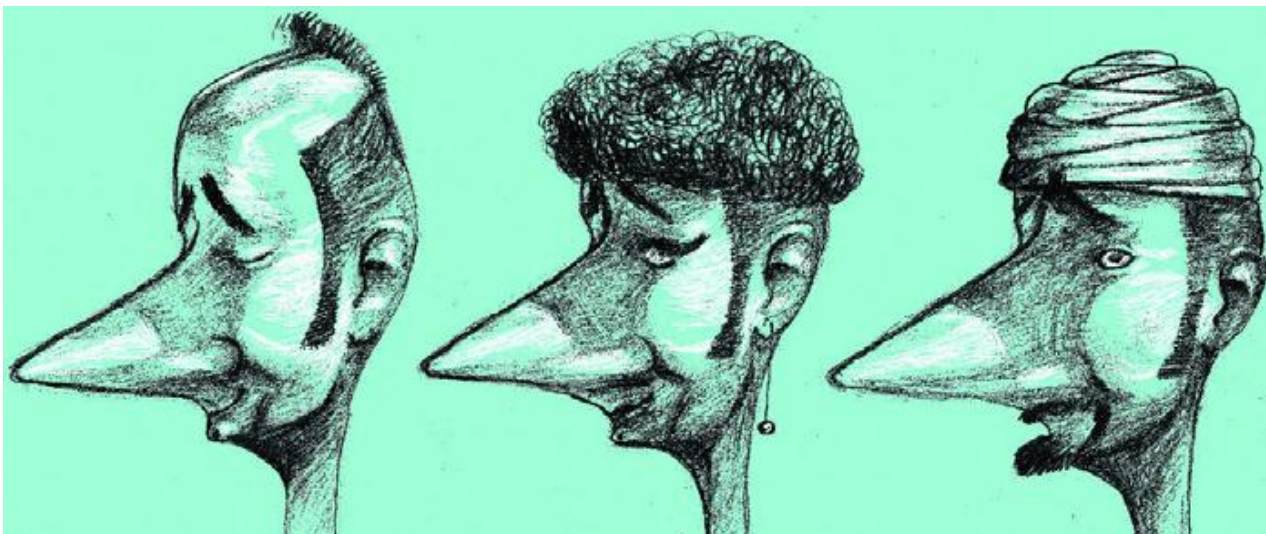
et varig mangfoldig kultur- og samfunnsliv, må det mer til enn enkelte utstillinger og flotte taler som stadfester hvor berikende nye impulser er for den nasjonale kulturarven. Det ”flerkulturelle” må gravlegges, kulturelt mangfold betyr ikke utstillinger, teaterforestillinger og konserter hvor minoritetskulturer separeres og plasseres i arenaer for de spesielt interesserte, hvor både utøver og betrakter settes i etnisk deterministiske båser.

Kulturelt mangfold gir takhøyde for hybriditet, for kulturproduksjoner som blander alle de elementene, historiene og tradisjonene som befinner seg i samfunnet. Nettverkene Oscar Pripp har nevnt utvikles gradvis gjennom tiltak som kuratorsamarbeidet i Afrika i Oslo-prosjektet, OCAs utvekslingsprogrammer og de ulike kulturbakgrunnene representert i studentgruppa på Kunstakademiet i Oslo som følge av en rekke internasjonale prosjekter. Slik uformell interaksjon knytter nettverksbyggende bånd for fremtiden, i tillegg til de mer formelle og viktige tiltakene for økt kulturelt mangfold. Diskursmonopolet som den dominerende kulturen har, må brytes ned. Kunsthistorien å lå Gombrich og Janson har fått sine korrektiv fra kommentatorer som Homi Bhabha, Olu Oguibe, Gayatri Spivak og andre, men disse alternative perspektivene må formidles til studenter på universiteter og høyskoler i Norge. På samme måte må kunstpublikummet eksponeres for alternative kunstneriske tilnæringsmøter. Tverrkulturell forståelse er mulig, men kunstverkene må vises, kontekstualiseres og formidles på lik linje med den kunsten vi er vant til å møte. Vi må lære oss å se og tolke. Som David Elliott påpekte, så vil ikke dette koste oss annet enn våre fordommer. Gevinsten er et rikere kulturliv.

Natalie Hope O'Donnell er nyutdannet kurator fra Royal College of Art i London

MANGFOLDSÅRET: Hvorfor skal vi kaste bort millioner av kroner på å «feire mangfoldet»?

Det naive mangfoldsåret

Tegning: Arne Nøst

Iffit Qureshi
Skribent

I SIN ARTIKKEL «Antirasisme for nordmenn» i Dagbladet 2. februar minner Knut Nærum oss om Norge på 80-tallet da slagordene var «ikke mobb kameraten min» og «ja til et fargerikt fellesskap». Vi har behov for en ny oppvekkelse av den antirasistiske bevegelsen fra 80-tallet i Norge i 2008.

Likestillings- og diskrimineringsombudets ferske rapport om at staten ikke tar rasisme og diskriminering på alvor og selv er med på å diskriminere etniske minoriteter, viser at vi har en lang vei foran oss før vi kan si at vi bor i et likestilt samfunn.

REGJERINGEN HAR tvangsinnført Mangfoldsåret for å dra etniske nordmenn inn i dagens flerkulturelle virkelighet. Plutselig skal alle feire kulturelt mangfold, om de vil eller ikke. Men fikk ikke nordmenn i en årrekke beskjed om at innvandrere hadde *for mye* kultur? Skulle ikke vi innvandre- rives ut av våre kulturelle bur og tvangsintegreres inn i det norske samfunnet? Var det ikke vi innvandrere som ikke tar innover oss at «[vi] bor i et vestlig demokrati med klare verdier. Blant annet at man oppfører seg som folk» (Bjarne Håkon Hansen, Tabloid TV2, 9/2006)? Det ville ha vært en fordel for alle borgere hvis regjeringen først ryddet opp i deres utydelige signaler, før de begynte med sitt nye prosjekt.

NRK HAR BLITT kritisert av sine egne for å undervurdere kompetansen til sine journalister med minoritetsbakgrunn. At 5200 tv-tittere anser TV2 for å ha bedre nyhetsdekning enn NRK (meningsmålingsinstituttet Norstat) har kanskje mye med at norsk-pakistanske Kadafi Zaman dekker nyhetsstoff som norske journalister vanligvis ville ha oversett eller ikke hatt tilgang til. Jeg har lenge vurdert å oppfordre alle etniske minoriteter på Facebook til å ikke betale NRK-lisensen i protest. Kanalen representerer ikke «oss». Stort sett er det diskusjoner om innvandrere uten nyanser. Det er absolutt behov for å heve kunnskapen om det kulturelle mangfoldet, men regjeringen kunne begynt med å sørge for å innføre litt mangfold i statskanalen, samt jobbe med folks holdninger, særlig i media der de fortsatt jobber ut fra de gamle utslitte klisjeene om «de andre», og der en kombinasjon av sex, vold og innvandrere garanterer seer- og lesertall.

DET ER IKKE nok med noen lettfordøelige ikke-vestlige innvandrere på norsk fjernsyn eller i reklamekampanjer for å bringe majoritetssamfunnet inn i den globale virkelighet. Islamofobisk og fremmedfiendtlig retorikk har vært hverdagskost siden 11. september 2001. Det har uten tvil økt rasismen og diskrimineringen i landet slik det har gjort i andre europeiske land. Det er på tide at man tar bladet fra munnen og snakker høyt om hvordan denne diskursen fører til avmakt, de-

presjon og identitetskonflikt blant en del av minoritetsbefolkningen.

ETTER DEN PINLIGE og mye omtalte Ali-saken, var de fleste fornuftige mennesker enig om at Integrerings- og mangfoldsdirektoratets inkluderingskampanje trengte hardere tiltak. Det var ikke nok med en smilende Bjarne Håkon Hansen som snakket om et moderne, demokratisk samfunn med likestilling, når uskyldige ikke-vestlige borgere ble sviktet av det offentlige hjelpeapparatet. En antirasistisk kampanje måtte innføres. Og hvem bedre til å spørre om veien ut av labyrinten enn Organisasjon mot offentlig diskriminering (OMOD), etniske minoriteters vaktbikkje i 15 år. De måtte tilkalles i en krisesituasjon for å hjelpe regjeringen med å rydde opp for det ble oppført i Oslo på linje med Paris.

MEN OMOD, som har fungert på minimalt med statlig støtte og med overarbeidete ansatte etter nedleggelsen av Senter mot etnisk diskriminering (SMED), ble tildelt stusselige kr.200 000,- for å kartlegge omfanget av offentlige rasisme. Kampen mot tvangsekteskap og kvinnelig omskjæring ble tildelt hele 88 millioner kroner av regjeringen, til tross for at det ikke eksisterer noen tall på omfanget i Norge. Det har vært mye synsing og fete overskrifter, men fortsatt ingen statistikk på kvinnelig omskjæring av jenter fra Norge. Diskriminering har derimot blitt registrert i en årrekke og rapportene fra OMOD, Anti-

rasistisk senter og tidligere SMED har lenge varslet alvoret i problemet. Likevel deler cirka 10 organisasjoner stusselige 11 millioner kroner mellom seg for å bekjempe diskriminering på nasjonalt nivå.

MANGLENDE STØTTE til minoritetsorganisasjoner som jobber målrettet mot diskriminering, avslører hva som prioriteres av regjeringen. Den sterke satsingen mot kvinneundertrykkelse i en del minoritetssamfunn har en dobbelt funksjon, den bekrefter og rettferdiggjør Norges inntrykk av seg selv som et moderne samfunn med kvinnefrigjøring, samtidig som den forsterker bildet av «de andre» som barbarer. Gjennom å sette fokus på «de andre» tar Norge vekk blikket fra sitt eget ansvar for å inkludere etniske minoriteter i fellesskapet og dermed opprettholdes det glorifiserte selvbildet.

REGJERINGEN TAR IKKE på alvor at tusenvis av mennesker er frarøvet et verdig liv fordi folkene som vurderer blant annet deres jobb- eller boligsøknad anser dem som mindreverdige på grunn av deres hudfarge eller navn. Hvor mange høyt utdannede etniske minoritetspersoner i Oslo har jobber som de er overkvalifisert for? Og hvor mange minoritetskvinner blir nødt til å jobbe som rengjørings- eller barnehageassistenter i Oslo kommune som en del av «arbeidspraksisen» for cirka kr.5000,- per måned i kontrakter

« Fikk ikke nordmenn i en årrekke beskjed om at innvandrere hadde *for mye* kultur?

som kan vare fra tre til ni måneder? Denne ordningen sparer kommunen hundre millioner av kroner på.

JEG VAR MER optimistisk etter Ali-saken, men da jeg nylig leste at ambulansesjåførene fikk beholde jobbene sine, lurer jeg på om Statens helsetilsyn har forstått hvilke signaler en slik avgjørelse sender til Norges befolkning? At det er greit å svikte i tjenesten og å forskjellsbehandle etniske minoriteter? Det er stor sannsynlighet for at etter at feiringen av Mangfoldsåret har lagt seg vil man måtte oppsummere at flere millioner kroner har blitt kastet bort på nok et naivt prosjekt. Uten å ta tak i roten til hverdagsrasisme og diskriminering etniske minoriteter opplever, er det høyst sannsynlig at vi vil fortsette å bli eksotifisert i kultur- og matprogrammene samtidig som vi blir demonisert i debattprogrammer og dokumentarfilmer.

>>> FORTSETT DEBATTEN PÅ db.no/debatt

Analyse: Mangfoldsåret i mediene

Tekst: Kristina Nilsen

Denne medieanalysen tar utgangspunkt i den norske mediedekningen av Mangfoldsåret 2008. Analysen er utført på oppdrag fra Kultur- og kirkedepartementet

Retrieverstotalekildegrunnlaget Mangfoldsåret 2008 omtalt i 2.629 medieoppslag i løpet av perioden 01.02.2007–01.02.2009. Kildegrunnlaget består av rundt 100 norske papiraviser, alle landets nettaviser samt nyhetssendinger fra etermediene NRK (radio og fjernsyn), TV2 og P4. Dette viser altså at det har vært en massiv medieinteresse rundt Mangfoldsåret 2008.

Videre har Retriever gjort en kvalitativ medieanalyse av omtalen i et utvalg kilder, og funnene beskrives videre i denne artikkelen. Kildegrunnlaget i denne kvalitative analysen består av fem aviser, der både papirutgavene og nettutgavene er inkludert. Dette er VG, Aftenposten, Dagbladet, Adresseavisen og Ny Tid. All omtale av Mangfoldsåret 2008 i disse mediene i perioden 01.02.2007 – 01.02.2009 er inkludert i datamaterialet.

Ettersom kildegrunnlaget måtte begrenses innenfor rammene av oppdraget, ble disse kildene valgt ut fordi VG, Aftenposten og Dagbladet er de tre største avisene i landet målt i opplagstall. Videre ble det valgt ut én tilfeldig regionavis, Adresseavisen, og ett nisjemedium, Ny Tid. Sistnevnte henvender seg til et lesersegment som antas å være mer enn gjennomsnittlig opptatt av problemstillinger rundt mangfold. Kildegrunnlaget er på ingen måte uttømmende, og kan derfor kun speile tendenser. Fordi et langt tidsrom ble prioritert framfor et større antall kilder, er styrken i metoden at funnene kan si noe om tendenser over tid, men svakheten er at funnene først og fremst vil representere de mediene som er analysert, og ikke nødvendigvis et større norsk mediebilde.

Datamaterialet er gjennomgått kvalitativt, og hvert oppslag er vurdert og kodet innenfor et sett med deskriptive variabler som ble fastsatt på forhånd. Funnene er krysskoblet og deretter presentert i grafiske framstillinger med forklaringer og eksempler. Alle mulige krysskoblinger er ikke omtalt i denne analysen – kun funn som anses som relevante er presentert.

Overblikk over tendensen i medieomtalen av Mangfoldsåret 2008

Diagram 1 gir et overblikk over antall artikler som omhandlet eller nevnte Mangfoldsåret 2008 i løpet av perioden 01.02.2007 – 01.02.2009, og et overblikk over tendensen i omtalen. Medieoppslagene er vektet innenfor en tredelt skala; positiv, negativ eller nøytral. Hvert oppslag er vurdert ut fra om det gir et fordelaktig eller ufordelaktig bilde av Mangfoldsåret som tiltak.

I løpet av den aktuelle perioden var det totalt 417 medieoppslag som omhandlet eller nevnte Mangfoldsåret i de analyserte mediene. Blant disse var det 133 artikler med en klar positiv vinkling, det var 45 artikler med en klar negativ vinkling, og de resterende 439 oppslagene framsto som mer nøytrale.

De artiklene som er vurdert som overveiende positive er enten ensidig preget av entusiasme rundt Mangfoldsåret som tiltak, gjerne gjennom intervjuobjekter som har tro på Mangfoldsåret, eller ved at kultur- og kirkeminister Trond Giske eller administrasjonen i Mangfoldsåret får mye spalteplass til å forklare intensjonene bak satsningen. Det finnes også en hel del omtale som vurderes som positiv fordi artiklene bruker stor plass på bestemte arrangementer, og omtaler dem med positivt fortegn.

De artiklene som er vektet negative, består av omtale som kritiserer satsningen på en eller annen måte. I en del nyhetsoppslag eller reportasjer blir to ulike syn belyst, for eksempel ved at kritikk målbares av én aktør, og at Mangfoldsårets ledelse får komme til orde med tilsvar. I enkelte tilfeller er det vurdert slik at de to sidene oppveier hverandre, og artikkelen er dermed vektet som nøytral.

Med andre ord er hver artikkel vektet med et grunnprinsipp om at det skal mye til før et oppslag anses som overveiende positivt eller overveiende negativt. Majoriteten av artiklene i datamaterialet

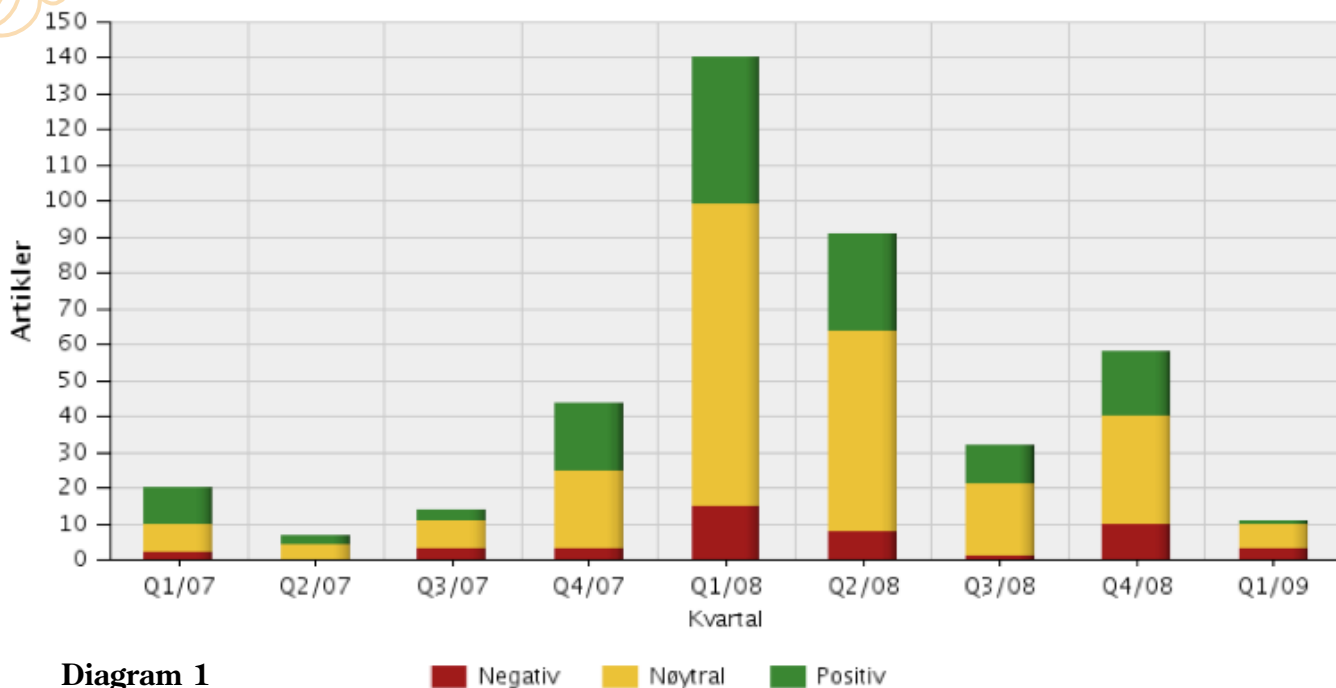

Diagram 1

er altså vektet som nøytrale. Dette dreier seg altså enten om oppslag som belyser flere sider av en problemstilling knyttet til Mangfoldsåret, eller arrangementsomtale som ikke er preget av en holdningsskapende vinkling. I kategorien nøytrale artikler finnes en hel del notiser som nevner arrangementer, og omtale av arrangementer i såkalte "det skjer"-spalter. Til tross for at dette ikke er vurdert som utpreget positiv omtale, må det presiseres at alle slike oppslag kan bidra til oppmerksomhet og interesse.

Bredest mediedekning i Aftenposten

Tabell 1 gir et overblikk over hvor mange artikler om Mangfoldsåret hvert enkelt av de analyserte mediene publiserte i den aktuelle perioden, og tendensen per kilde. Aftenpostens papirutgave var den redaksjonen som omtalte Mangfoldsåret mest. Som det går fram av tabellen, er det ingen av kildene som skiller seg ut med vesentlig mer negativ omtale enn andre. Det er stor forskjell på hvor mange artikler hvert enkelt medium har publisert, men prosentvis er tendensen i omtalen ganske jevn, og samtlige av mediene har både positive, negative og nøytrale vinklinger på omtalen.

Her er det for øvrig verdt å merke seg at Ny Tid har publisert like mange oppslag som flere av

dagsavisene, til tross for at Ny Tid utgis ukentlig. Videre viser tabellen at 78 prosent av artiklene er trykket i papiraviser, mens de resterende 22 prosentene er publisert i nettaviser. Som vi skal se, er medieomtalen preget av mange meningsbærende artikler, både redaksjonelle kronikker og leserinnlegg. Denne typen stoff er mer utbredt i papiraviser, og bidrar derfor til majoriteten av oppslagene finnes i papirutgavene.¹

Det totale antallet artikler der Mangfoldsåret ble nevnt i disse mediene i løpet av perioden, fikk en potensiell spredning til over 219 millioner lesere. Tallet kan oppleves som svært høyt fordi det er oppgitt som bruttotall, basert på hva respondenter svarer at de leser av papiraviser, tidsskrift og nettaviser. Kilden til tallene er Mediebedriftenes Landsforening og TNS-Gallups Forbruker & Media.

Tallet er påvirket av at flere av de mediene som har flest lesere, også er blant de som har omtalt Mangfoldsåret mye. Følgelig kan man si at omtale av Mangfoldsåret har nådd ut til svært mange lesere – gjennomsnittlig har hver artikkel som omtalte eller nevnte Mangfoldsåret nådd ut til rundt 52.500 lesere. Dette betyr at personer som jevnlig leser disse avisene har hatt god mulighet til å orientere seg om forhold rundt satsningen ved

Medietype	Kilde	Negativ	Nøytral	Positiv	Total
Papir	Aftenposten	12	95	55	162
Papir	Adresseavisen	6	39	24	69
Papir	Dagbladet	13	28	9	50
Web	Aftenposten	4	26	12	42
Papir	VG	2	14	8	24
Web	Adresseavisen	2	8	9	19
Web	Dagbladet	3	10	6	19
Papir	Ny Tid	3	9	7	19
Web	Ny Tid		5	2	7
Web	VG Nett		5	1	6
	Totalt	45	239	133	417

Tabell 2

at informasjon om og debatt rundt Mangfoldsåret er gjort tilgjengelig for dem ved en rekke anledninger.

Mangfold i temaer

Diagram 2 viser hovedtemaene innenfor omtalen av Mangfoldsåret i de analyserte mediene. En stor del av artiklene er notiser, arrangementsmeldinger og større reportasjer om konkrete arrangementer. Kategorien "Mangfoldsåret som tiltak", dreier seg om omtale som tar for seg intensjoner og ambisjoner, forhold rundt Mangfoldsåret som myndighetstiltak, mulige resultater og diskusjonen rundt Mangfoldsårets mandat. Videre er det enkelte artikler, syv prosent, som dreier seg om finansiering, støtte eller hva slags budsjett og økonomiske rammer Mangfoldsåret opererer med. For det meste handler disse artiklene om de store tildelingene, men det er også noe fokus på konkrete arrangementer, for eksempel finansieringen av Mela-festivalen.

Videre er det noe omtale av tilgrensende temaer, for eksempel innvandring, der Mangfoldsåret blir nevnt. Disse er plassert i kategorien "annet", og dreier seg ofte om omtale der Mangfoldsåret nevnes i periferien av en sak. I denne kategorien finner vi for eksempel medieoppslag som inngår i diskusjonen rundt bruken av ordet "neger" og

andre omstridte ord, noe Språkrådet, sammen med Likestillings- og diskrimineringsombudet, har grepet fatt i ved å lansere ideen om en "minefelt"-ordliste. Et eksempel på en helt annen type sak som finnes i "annet"-kategorien, er en kommentarartikkel av Aftenpostens debatt- og kronikkredaktør Knut Olav Åmås i desember 2007. I kommentaren viser Åmås til at kultur- og kirkeministeren nettopp har presentert planene for Mangfoldsåret 2008, og som et apropos til dette spør han: *"Hva med mangfoldet i mediene debattsider og kommentarer på papir og nett?"*. Svært mange av artiklene i "annet"-kategorien er av en slik art – de trekker Mangfoldsåret inn i en sammenheng der det egentlig ikke er snakk om mangfold i kulturlivet. Eksempelvis skriver en leser som er kritisk til at Munchmuseet skal flyttes fra Tøyen, følgende: *"... det skjer i Mangfoldsåret 2008 da man skulle forvente at også innenfor byutviklingen bør man ha ambisjoner om å oppnå større likhet mellom de forskjellige strøkene i hovedstaden."* For lesere som er klar over de konkrete intensjonene rundt Mangfoldsåret, eller personer som er spesielt bevisste på problemstillinger rundt mangfold, kan dette oppleves som støy i diskursen. I verste fall kan det tolkes som en utvanning av innholdet i og meningen med Mangfoldsåret, samt selve begrepet mangfold. Likevel avdekker dette en

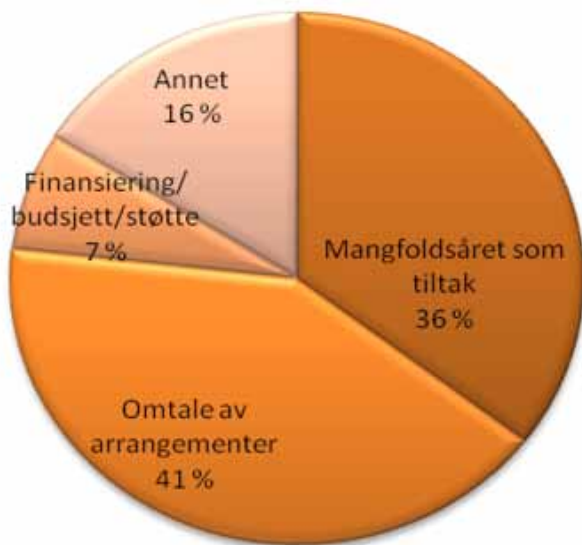

Diagram 2

klar tendens – Mangfoldsåret fikk tidlig fotfeste i folks bevissthet, ettersom slike referanser opptrer i datamaterialet allerede i 2007. Videre viser det at en del aktører utenfor den kretsen som er aktive i diskursen rundt Mangfoldsåret, har akseptert satsningen. Leserinnlegget om Munch-museet målbærer ingen kritikk av Mangfoldsåret – sitatet over bruker derimot satsningen som argument. Argumentet har kanskje liten slagkraft i den sammenhengen det er satt i, men synliggjør et bifall til Mangfoldsåret.

Sterkt innslag av debatt

Diagram 3 over viser medieomtalen av Mangfoldsåret fordelt på sjanger. Hovedvekten ligger på rene nyhetsoppslag eller reportasjer, og en stor del er også notiser. Innenfor kategorien "notiser" finnes blant annet de mange oppslagene om konkrete arrangementer i "hva skjer"-spalter i avisene, i tillegg til enkelte små notiser om hendelser og utspill. Kategorien "leserinnlegg" rommer alle eksterne innlegg i avisene – både små leserbrev og lengre kronikk- og debattinnlegg. Felles for dem alle er at de er forfattet av personer utenfor redaksjonen. Kategorien "leder- og kommentarartikler" omfatter alle meningsbærende artikler forfattet av redaksjonenes medarbeidere.

Medieomtalen av Mangfoldsåret er preget av en langt større andel leserinnlegg og leder- og kommentarartikler enn det mange andre temaer

i samfunnsdebatten ellers er. Slik det framgår av diagrammet over, er det blant leserinnleggene og kommentar- og lederartiklene vi finner størst andel negative oppslag, men det finnes også en hel del positive artikler i disse to kategoriene. Det er likevel verdt å presisere at en stor del av oppslagene innenfor hver eneste kategori er nøytrale. Dette viser at veldig mange leserinnlegg og leder- og kommentarartikler er balanserte, særlig ved at de tar for seg ulike aspekter ved Mangfoldsåret og veier argumenter for og imot, og på den måten er reflekterende framfor konkluderende.

Før vi går nærmere inn på hva kritikken består i, er det verdt å presisere at det neppe var ønskelig med et ensidig positivt preg på medieomtalen, ikke en gang fra departementets side. Både i de analyserte mediene og det øvrige mediebildet er Mangfoldsåret 2008 blitt beskrevet som et dristig tiltak. Da Aftenposten intervjuet Mangfoldsårets nytilsatte koordinator, Bente Guro Møller, satte de for eksempel følgende bildetekst til fotografiet av henne: "Inn i minefelt". Medienes samfunnsoppdrag borger selvsagt for en kritisk tilnærming til satsningen, og mediedramaturgisk er også temaet et takknemlig debattobjekt. Selv om det er interessant å få et overblikk over tendensen i omtalen, og et innsyn i hvorvidt omtalen er overveiende negativ eller positiv, er det vel så viktig å se på hvilke aktører som har hevet stemmen, og hva kritikken har dreid seg om.

Ulike aktørers bidrag

Diagram 4 over viser hvilke typer aktører som har uttalt seg i medieomtalen av Mangfoldsåret. Utøvende kunstnere og kulturarbeidere er de som har uttalt seg mest, mye fordi de ofte er blitt intervjuet om bestemte arrangementer. Kategorien "Mangfoldsårets ledelse" omfatter artikler der enten satsningens koordinator, rådgivere eller kultur- og kirkeministeren uttaler seg om Mangfoldsåret. "Institusjonsledere" inkluderer teatersjefer, museumsdirektører og andre personer som uttaler seg i kraft av sin stilling som leder for en kulturinstitusjon. "Borger i samfunnet" omfatter både "folk flest" og personer som uttaler seg i kraft av andre typer stillinger. Innenfor denne kategorien finner vi for eksempel et intervju med Språkrådets direktør Sylfest Lomheim, kronikker av Iffit Qureshi,

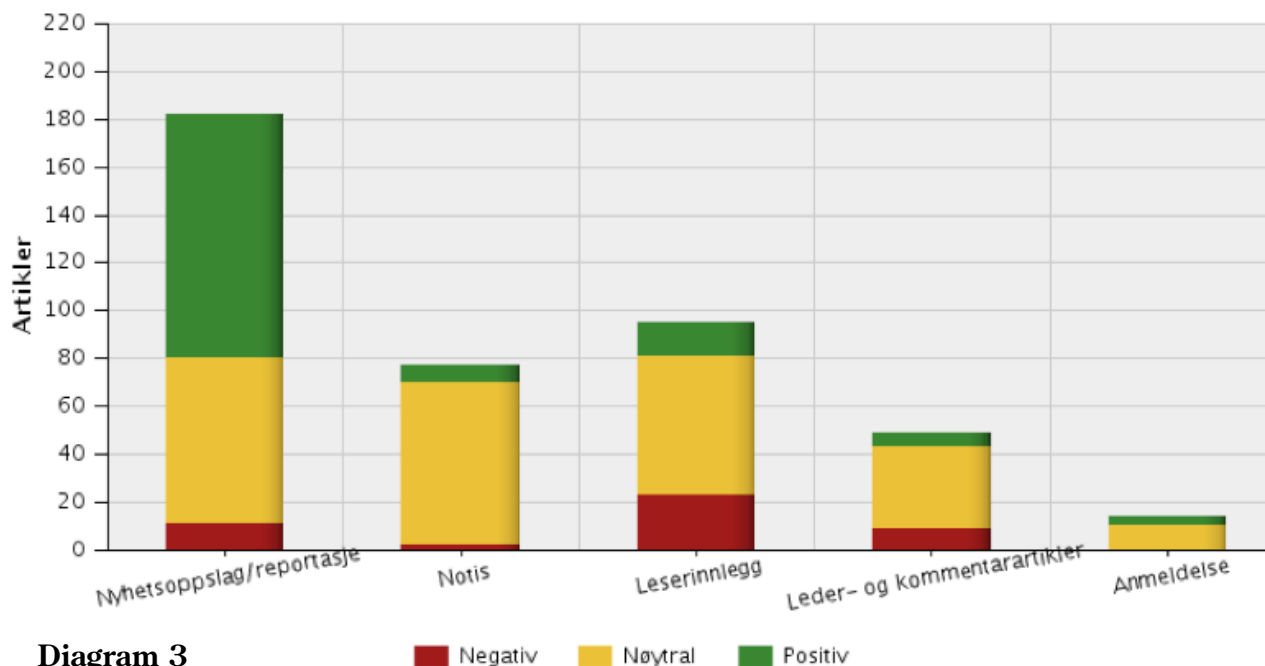

Diagram 3

som blir profilert som en skribent som tar opp problemstillinger relatert til mangfold, etnisitet og innvandring, og enqueter med tilfeldige personer "på gata".

Det er verdt å bemerke at alle aktørgrupper er representert innenfor sjangeren leserinnlegg, og at ingen av aktørgruppene peker seg ut som spesielt dominerende her. Aktørgruppa "borger i samfunnet", som består av svært ulike personer, står også for mange leserinnlegg og innsendte kronikker. De fleste av dem er intellektuelle, for eksempel statsvitere, sosiologer eller sosialantropologer. Noen ytterst få har signert leserinnleggene sine med navn uten tittel, og ingen er anonyme.

Tredelt kritikk

Diagram 5 under viser hva kritikken i medieomtalen består i. De aller fleste av artiklene som inneholder kritikk er vektet negative, men det finnes visse unntak. Til sammen finnes det 53 artikler i datamaterialet som målbærer en eller annen form for kritikk relatert til Mangfoldsåret som tiltak. Til sammen finnes det åtte medieoppslag som ikke er vurdert som overveiende negative, men som likevel inneholder kritikk.

Den kritikken som er kommet fram i de analyserte mediene, kan deles inn i tre hovedkategorier. Slik det framgår av diagrammet, handler det aller meste av kritikken om Mangfoldsårets mandat. Denne kategorien fungerer til dels som en sekkepost, for her finnes kritikk mot alt fra regjeringens samsvar mellom liv og lære, til kritikk mot at begrepet mangfold er blitt for smalt definert i Mangfoldsåret.

Sju artikler målbærer kritikk av forhold knyttet til finansiering og støtte. Dette handler blant annet om konkrete arrangementer og tiltak som ikke har fått tilsagn om midler, eller ønsker mer. For eksempel skriver Aftenposten Aften på lederplass 17.08.2007: "Giske bør se i øynene at en stiftelse som Horisont på mange måter leverer innholdet til den kultur- og integrasjonspolitikken som han ofte lovpriser på et retorisk plan. Få måneder før det såkalte Mangfoldsåret 2008 må ros og velvilje følges opp med et trygt økonomisk rammeverk". Den eneste artikkelen som målbærer mer strukturell kritikk innenfor dette temaet, er et intervju i Aftenposten med Mangfoldsårets koordinator, under overskriften "Trang start for mangfold". I denne artikkelen fokuserer avisa på hvordan ressursene administreres og fordeles, og flere aktører innenfor kulturlivet uttaler seg kritisk.

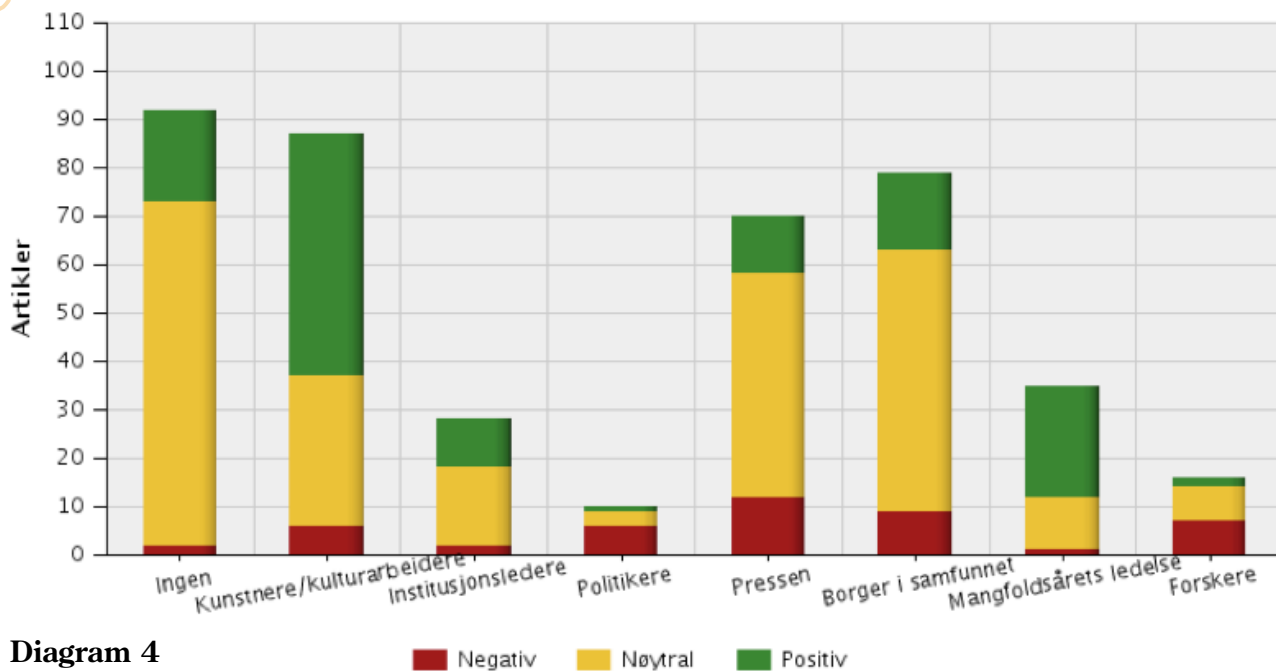

Diagram 4

Kategorien "manglende resultat" omfatter den kritikken som retter seg mot Mangfoldsåret som feilslått tiltak. En del av denne kritikken går på at det å fokusere på mangfold i kulturlivet i ett bestemt år, ikke er nok. En teaterprofessor formulerer det slik i et intervju i Aftenposten i begynnelsen av 2007: "Du overdriver temaet dette ene året, og etterpå faller det plutselig lenger tilbake enn det var. Det nytter ikke for teatrene å gjøre noe med dette på ett år."

Det er særlig før og i begynnelsen av 2008 at denne kritikken rammer Mangfoldsåret. Mot slutten av 2008 og i perioden etter at prosjektet er avsluttet, tar denne kritikken en litt annen dreining; den blir rettet mer konkret mot de faktiske resultatene. På lederplass 27.12.08 oppsummerte Adresseavisen Mangfoldsåret slik: "Trond Giske sa til Dagsavisen før jul at Mangfoldsåret har ført til varige endringer. Det er vanskelig å forstå at han kan ha dekning for det utsagnet. Verken Giske eller vi andre vet foreløpig om norsk kulturliv i årene som kommer i større grad enn nå vil gjenspeile at Norge er blitt et flerkulturelt samfunn. Hvis det skjer, kan det være et resultat av at utviklingen vil tvinge seg frem, helt uavhengig av Mangfoldsåret."

De mest omfattende motforestillinger mot Mangfoldsåret som tiltak, har imidlertid handlet

om satsningens mandat. Mangfoldsåret 2008 var klart definert av Kultur- og kirke departementet, og dreide seg først og fremst om mangfold i kulturlivet, med fokus på det flerkulturelle aspektet. En del av kritikken retter seg mot denne avgrensingen i seg selv. Dette er gjerne utspill der det hevdes at begrepet mangfold er for smalt definert, og aktørene spør for eksempel etter klasse og kjønn som mangfoldsbidrag. I tillegg finnes en rekke artikler der de kritiske røstene går utenom mandatet, og reiser kritikk som faller langt utenfor avgrensningene. I et leserinnlegg stilles for eksempel følgende spørsmål: "Vil staten i Mangfoldsåret vedta lover som avgrenser det religiøse mangfoldet?" Denne spørsmålsstillingen reiser altså kritikk mot regjeringens liv og lære, men tar ikke i betraktning at Mangfoldsåret var begrenset til kulturlivet.

Et annet eksempel på denne typen kritikk, er et utspill fra KrFs førstekandidat i Sør-Trøndelag, som på bakgrunn av at kultur- og kirke ministeren nettopp hadde satt sluttstrek for Mangfoldsåret, kom med følgende utfordring i Adresseavisen: "Giske må bekrefte at han og regjeringen vil ha mangfold og ikke vil privatisere valget om vi fortsatt ønsker barn med Downs blant oss."

Det kommer ikke fram av artikkelen om denne

politikeren kjenner til Mangfoldsårets mandat og avgrensning. Enten kjenner han ikke til det – noe som i så fall kan indikere at intensjonene bak Mangfoldsåret ikke er blitt gjort godt nok kjent gjennom mediene, eller så kjenner han til dette, men aksepterer ikke begrensningene i begrepet innenfor satsningen. Uansett hva som er bakgrunnen, så synliggjør dette en typisk tendens i kritikken – den går langt utover de avgrensningene som er gjort fra myndighetenes side.

Et annet eksempel på hvordan Mangfoldsårets mandat blir kritisert mer direkte, finner vi i en kronikk forfattet av Aftenpostens daværende kultureddaktør Per Anders Madsen. Han viser til et perspektiv i diskusjonen som er kommet fram i tidsskriftet Samtiden, og gjengir: *”Det er påfallende hvor lite det norske mangfoldsprosjektet handler om sosial ulikhet og klasseforskjeller og hvor mye det handler om inkludering, dialog og toleranse.”*

Mer enn noe annet understreker denne typen kritikk det problematiske i å avgrense et begrep som mangfold. At brorparten av kritikken består i nettopp slike innvendinger, betyr imidlertid ikke at alle artiklene ensidig kritiserer forhold rundt Mangfoldsåret. De fleste problematiserer mangfold både som begrep, praksis og løsning, noe som viser at Mangfoldsåret har tilført diskursen ny næring gjennom konkret tilnærming. Mange vil mene at en slik debatt er påkrevd når temaet blir satt på dagsorden gjennom en konkret satsning fra myndighetenes side. I en slik tankerekke er det

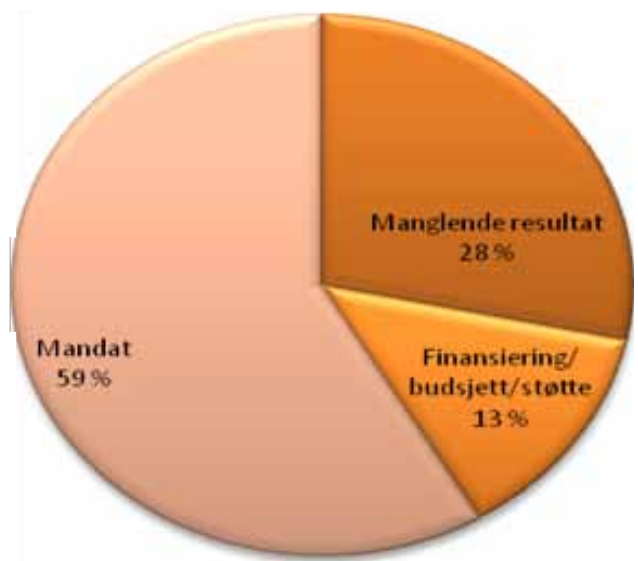
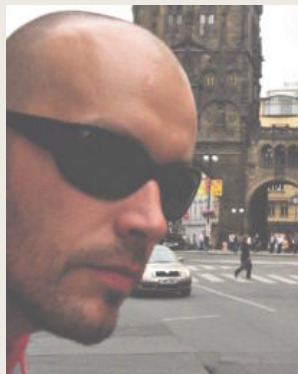

Diagram 5

demokratisk og sunt for samfunnet å komme ut på den andre siden av 2008 med klarere opptrukne linjer i diskursen, uansett om kritikken i enkelte tilfeller har rammet Mangfoldsåret som prosjekt og tiltak.

Kristina Nilsen er analysesjef i Retriever Norge

Melbumann: Filmen *Edderkoppen bakeri* av Terje André Nymark fra Melbu står på programmet tirsdag kveld.

Film fra Melbu

Forberedelsene til årets Laterna Magica er i gang. Det blir også i år visning av kortfilmer laget av «tilbakestrømmere» som satser profesjonelt på film.

Flere av filmene har fått spesiell oppmerksomhet og vært vist på prestisjetunge festivaler. Filmen *Edderkoppen bakeri* av Terje André Nymark fra Melbu står på programmet tirsdag kveld. Filmen var tatt ut til årets kortfilmfestival i Grimstad, melder Kultursamarbeidet i Vesterålen. Temaet for filmfestivalen i år er LIK – ULIK og knytter seg til Mangfoldsåret. På forskjellige måter preger temaet program-

met både når det gjelder filmvalg, utstillinger og andre innslag. Laterna Magica skal stimulere barn og unge til å lage film selv, enten det skjer på fritida eller i skoletida. Deltakelsen fra Hadsel er i år som tidligere god. Hele sju filmer er sendt inn. I underkant av 27 unge hadselværingar står bak disse filmene. Noen filmer er laget på skolen, andre på fritida.

Mandag viser Museum Nord – Sortland museum filmen «Den frosne smeltingelen» om utlendinger i fiskeindustrien. En sekvens i filmen er fra Melbu.

Visning av kinofilmer hele uka er også en viktig del av Laterna Magica. De vises på dagtid for barnehagene og alle skolene i Sortland. I år blir det også nattkino.

Mangfoldig utstilling

14 forskjellige bildekunstnere fra til sammen
13 forskjellige land viser fram kunsten sin på
Galleri Skårer.

Av Karianne Foss
karianne.foss@rb.no
63 80 48 00

SKÅRER

På utstillingen Internasjonale Krysninger, kan du se alt fra abstrakte bilder, til videokunst og treplater med sykkeldekk. Utstillingen er en viktig del av Mangfoldsåret 2008, som skal sette søkelyset på kulturelt mangfold innenfor kulturtilbud.

– Jeg fikk en telefon fra en annen kunstner hvor vi begynte å snakke om å lage en utstilling hvor innvandrere kunne stille ut sine verk, forklarer utstillingsleder Mamta Baruah Herland.

Planen begynte ved inngangen av året, og i sommer var første utstilling klar. Den ble holdt i Regjeringsgalleriet R5 i Oslo, og varte i nesten to måneder. Lørdag åpnet utstillingen på Galleri Skårer.

– Da var det fullt hus her, og både ordfører og kultursjef var til stede, forteller leder av kunstforeningen i Lørenskog, Elisabeth Rist Olsson.

Identitet

Utstillingslederen er opprinnelig fra Assam i Nordøst-India, men flyttet til Norge i 1986. Etter å ha studert informatikk ved Høgskolen i Oslo og Bergen, begynte hun på kunststudier i Australia i 1995, som ble starten på kunstnerkarrieren hennes. Siden da har hun hatt en rekke utstillinger både innenlands og utenlands.

Av Herlands bilder i denne utstillingen, er det en bildeserie som er blikkfang. Serien har hun kalt «Identities», og motivet er barn dekket av en maske. Masken består av enda mindre bilder av barn. Hun mener at identitet er viktig

stikkord til utstillingen, men at barn har et helt annet syn på temaet enn voksne.

– For barn betyr ikke identitet så mye. De vil for eksempel ikke merke forskjellen mellom å vokse opp i en sort eller hvit familie, forteller hun.

Innvandrerkunst

Herland forteller at kunsten i galleriet kan lage debatt om hvorvidt den kan plasseres innenfor kategorien «innvandrerkunst».

– Kan man for eksempel se at disse bildene er laget av en franskmann? spør hun og peker bort på verk av franskmannen Jean-Louis Tarrow.

Å gjette seg til nasjonaliteten til alle kunstnerne bak utstillingen, vil uansett ikke være lett. For mangfoldet er stort, med kunstnere fra India, Frankrike, Italia, Nederland, Kina, Indonesia, Japan, Colombia, Cuba, Filippinene, Afrika, Sverige og Norge.

– Alle de forskjellige uttrykkene er veldig godt satt sammen, og denne allsidigheten bør oppleves, forteller Olsson.

Internasjonale krysninger

Alle kunstnerne bak utstillingen har en form for tilknytning til utlandet.

Åpningen av utstillingen skjedde lørdag 23. august. Utstillingen har åpent på onsdag 10-18, torsdag og fredag, 10-15 lørdag og søndag.

Du kan også se en utstilling med samme konsept i september. Den finner du i Regjeringsgalleriet R5 i Oslo.

ALLSIDIG: Mamta Baruah Herland lager mye digital kunst – Jeg liker å eksperimentere med forskjellige teknikker, forteller utstillingslederen. FOTO: KARIANNE FOSS

Faksimile: Romerikets Blad 27.08.2008

Barneforestilling: Geirr Lystrup og Vasana.

Geirr Lystrup på eventyrleg konsertreise

Torsdag 4. september held Geirr Lystrup konsert Ål kulturhus – saman med Skarvebarna.

Geirr Lystrup med band reiser med sjumiltsstøvlar og musikk som svingar til fjerne himmelstrok, når dei denne hausten reiser på norgesturné med forestillinga «Med Geirr på tur – til Yebo, Vasana og Omis». Denne gongen følgjer me Geirr Lystrup inn i folketradisjonar frå Noreg, Sierra Leone, Sri Lanka og Nepal. Det blir gjenhøyr med populære sanger om Yebo og Vasana, og for fyrste gong tek han med seg på tur historia

om Omis, ein barneheimsgut på 8 år fra Nepal. Her får me blant anna høyre om ein katt og ein mann og ein du, som saman finn vegen til Katmandu, og barneheimen til Omis... Sungen om Omis kjem ut i september og er Geirr Lystrup si tredje barneplate for utvekslingsorganisasjonen FORUT.

Konserten gjev publikum ein unik sjanse til å oppleve ei mangfaldig barneforestilling med ein sjeldan norsk trubadur. Geirr Lystrup er fødd og vaks opp i Vinje i Telemark og har vore aktiv som visesongar heile sitt vaksne liv. Han har hatt stor suksess med dei to barneplatene sine. Den afrikanskinspirerte Sungen om Yebo mot-

tok han Spellemannprisen for i 2005. Lystrup sine sanger er populære, og både Sungen om Yebo frå Sierra Leone og Sungen om Vasana frå Sri Lanka har vorte «landeplager». Visene blir sunge i barnehagar og skular over heile landet. I høve Mangfoldsåret 2008, har Rikskonsertene invitert ein musikkar frå Nepal (fløyte) og ein musikkar frå Sør Afrika (perkusjon) til å turnere saman med Geirr Lystrup og bandet hans.

Barnekoret Skarvebarna frå Hovet blir også med og lagar liv på scena i Ål kulturhus.

Geirr Lystrup har med desse musikkarane: Øivind Madsen, Børre Flyen, Olav Lystrup Thesen og Durga Khatiwada.

Faksimile: Hallingdølen 30.08.2008

FESTIVAL: En rekke nederlandske byer har arrangert ramadan-festivaler. Her et glimt fra en av dem. (Foto: Leonard Fustletel)

Internasjonalt Hus tar sats i 2008: Første ramadan-festival

Internasjonalt Hus har fått hodet over vannet og byr på en rekke arrangementer i 2008. Blant annet Norges første ramadanfestival.

Dan Tagesen tekst

HILLEVÅG: –Vi har i over tre år slitt med å holde hodet over vannet, men tar nå ny sats med en rekke arrangementer i kulturhovedstadsåret, sier direktør i Internasjonalt Hus, Petter Gilsvik til Aftenbladet.

I løpet av 2008 blir det Afrikanske dager, Anne Frank-utstilling, den tradisjonelle 17. mai-feiringen i Bjergsted, ramadan-festival og jubileumsfest.

Men selv om Internasjonalt Hus hadde et vanskelig år også i 2007, ble det satt ny besøksrekord med 60.000 besøkende i huset i Hillevåg i Stavanger.

RAMADAN

HVA: Islams fastemåned.

NÅR: Den niende måneden i den islamske kalenderen.

HVORFOR: Markeres fordi Muhammed mottok sin første åpenbaring i de siste ti dagene i måneden.

Kilde: Wikipedia

SALG: Internasjonalt Hus er kommet i en forbedret økonomisk situasjon etter å ha solgt 500 kvadratmeter av sine lokaler til Stavanger kommune og ved salget av 60 prosent av tolkeselskapet Interpreto til et svensk selskap.

– Nå kan jeg heldigvis konsentrere meg om andre ting enn å finne penger til lønn og drift, sier Gilsvik.

Planleggingen av kulturprogrammet for 2008 startet ikke før i september i fjor og inngår

ikke i det offisielle programmet for Stavanger 2008.

– Men vi har orientert Stavanger 2008 om våre arrangementer. Det viktigste er uansett at vi på denne måten bidrar både til kulturhovedstadsåret og Mangfoldsåret, som også åpnes lørdag, sier Gilsvik.

RAMADAN: Det mest nyskapende i programmet er ramadanfestivalen i september, den første i Norge noensinne.

– Vi har innledet samarbeid med et internasjonalt nettverk og vil sammen med arrangører i Amsterdam, London, Paris, New York og Dubai arrangere en slik festival, sier han.

Gilsvik understreker at ramadanfestivalen ikke er en religiøs festival, men en plattform der mennesker med forskjellig kulturell og religiøs bakgrunn kan møtes. I Nederland ble det arrangert slike festivaler i sju byer i fjor.

AFRIKA: Men Afrikanske dager i mars er det første arrangementet i 2008. Det store mangfoldet i Afrika skal reflekteres gjennom konserter, barneprogram, temamøter og filmprogram.

8. mai åpner en vandretstilling om Anne Frank, den modige jødiske jenta som skrev en berømt dagbok i Amsterdam under den andre verdenskrigen.

– Vår årlige 17. mai-fest i Bjergsted er jo en suksess og samler 6000-7000 mennesker hvert år. Vi satser på at årets arrangement blir enda fyldigere på grunn av kulturhovedstadsåret, sier Gilsvik.

I år er det 25 år siden Internasjonalt Hus startet i Brødregaten, og dette vil bli markert med en jubileumsfest 24. mai.

Også «Free2choose» står på menyen i oktober. Det er et interaktivt program der deltagerne skal ta stilling til ulike dilemmaer om menneskerettigheter.

dan.tagesen@aftenbladet.no

Mangfoldsåret 2008

Regjeringen har besluttet at 2008 skal være et markeringsår for kulturelt mangfold hvor det overordnede målet er at kulturlivet i Norge fra og med i år i større grad skal gjenspeile samfunnet for øvrig. Det skal være en synliggjøring og styrking av det mangfoldet som finnes, og det oppfordres til ytterligere samarbeid og videreutvikling av kulturaktiviteter. I Tromsø er vi kommet langt, og kulturlivet reflekterer på mange måter menneskene som bor her. Men det er alltid mulighet til å forbedre situasjonen. Hvordan er for eksempel staben sammensatt hos de ulike kulturinstitusjonene i her?

Det yrer av kultur av alle slag i Tromsø, både når det gjelder arrangementer, tiltak, egen deltakelse og så videre. Problemet er at det oftest er de store som er mest synlige. En synlig-

gjøring av den variasjonen som finnes i Tromsø kan åpne opp for nye muligheter. Dermed er det også en oppfordring til media om å være en støtte-spiller for flere slik at byens befolkning får en bedre innsikt og oversikt over hvilke muligheter man har når det gjelder kultur. Dette vil også bli et ledd i arbeidet om øke innbyggernes kunnskap om kulturelt mangfold som en positiv dimensjon ved det norske samfunnet. Det er en kjent sak at det man ikke kjenner, er man ofte skeptisk til.

Ett aspekt ved Mangfoldsåret som er minst like viktig som kulturelle uttrykk, er at det skal «stimulere til økt kunnskap og respekt for kulturelt mangfold i institusjoner, media, politikken og i befolkningen som helhet.» Mangfold er alle uansett etnisk bakgrunn, religion, funksjonshemninger og seksuell legning, men jeg vil likevel i denne sammenheng trekke fram den delen av befolkningen som har en annen etnisk og kulturell bakgrunn enn den etnisk norske.

Idag er arbeidsledigheten svært lav i Norge, men samtidig er den høyere for mennesker med innvandrerbakgrunn. Statistikkene sier ingenting om hvor mange innvandrere det er som ikke har relevante jobber i forhold til utdanning og annen kompetanse, og dessverre er det slik at altfor mange høyt utdannede innvandrere ikke får seg jobber de er kvalifiserte for. Blant andre kjenner jeg en høyst oppgående dame fra Irak som ikke bare har en, men to, utdanninger fra universiteter i hennes fødeland. Hun har til sammen ti års høyere utdanning, og her i Tromsø har hun ikke fått annet enn assistentjobber de årene hun har bodd her. Hvorfor er det slik?

Ett av de tiltakene som nå skal opp til politisk behandling i Tromsø kommune er å sette ned et arbeidsutvalg bestående av personer med ulik bakgrunn som til sommeren skal legge fram forslag til tiltak og videre arbeid når det gjelder å ta i bruk innvandrerbefolkningens kompetanse i Tromsø. Dette er et viktig arbeid nettopp fordi kommunens befolkning er svært kompetent på mange måter. Når situasjonen i dag ikke er bra nok, må det gjøres noe, og Mangfoldsåret kan være et godt utgangspunkt for en langsiktig tenkning og en bevisstgjøring av de ressurser vi har.

Tromsø har fått hederspris fra Fredskorpset og KS for å være en internasjonal kommune med begrunnelsen: «Kommunen, dens innbyggere og organisasjonsliv har en etablert og aktiv kontakt med land i sør, driver aktivt solidaritetsarbeid og informasjonsarbeid om nord-sør-spørsmål, mottar flyktninger, og arbeider aktivt med integreringstiltak for innbyggere med minoritetsbakgrunn.» Vi må ikke glemme at det er mye som fungerer kjempebra i byen vår. Folk flest har det godt i Tromsø, men her er ting som ikke er tilfredsstillende, og min oppfordring til oss alle er å se på det positive, ta lærdom av det, for så og overføre det til det som er mindre bra.

Noe av kritikken av Mangfoldsåret har vært at dette blir et «raritets-år», hvor forskjellene mellom mennesker bare vil bli mer markante og påtrengende, men dette er ikke intensjonen. Tanken er at man i år skal sette søkelyset på et arbeid som skal pågå i lang tid, nemlig inkludering av alle mennesker med ulik bakgrunn i samfunnslivet. Det må heller ikke bli et år med festtaler og tomme ord, men et holdningsskapende og fremtidsrettet år hvor det arbeides med tiltak som vil bære frukter for alle, for her bor mennesker som ikke blir sett og som ikke får utnytte sitt potensial fullt ut, enten det er på jobben eller i fritida.

La oss sette i gang en debatt om hvordan Tromsø er og skal være for alle våre innbyggere!

PS! En nasjonal kalender er lagt inn på www.kultureltmangfold.no hvor arrangører kan legge inn sine aktiviteter og arrangementer. Her kan også publikum gå inn for å få en oversikt over det som skjer både i Tromsø og i resten av landet.

Elisabeth
Giæver-Many

Alder 30 år
Yrke:
Kultur-
rådgiver
i Tromsø
kommune

Hver lørdag fremover vil kvinner med tilknytning til Tromsø komme med sine betraktninger rundt ulike tema.

Finner ikke skuespillere

■ Vanskelig å besette flerkulturelle roller

Teatersjef Svein Sturla Hungnes er skuffet over manglende interesse fra skuespillere med etnisk bakgrunn fra Pakistan og India til oppsetningen av «Elektra».

ANN CHRISTIANSEN

– Det er et voldsomt trykk utenfra på at vi skal bekle forskjellige roller med folk fra annen kultur og hudfarge enn etniske nordmenn. Både et politisk trykk og fra miljøet selv. Men det viser seg at når vi skal ut og besette rollelisten, så er det veldig få der ute. Og hvis vi skal gå etter kvalitet, så er det enda færre, sier teatersjef Svein Sturla Hungnes.

Det er en omvendt problemstilling Oslo Nye Teater opplever for tiden. Vanligvis oversvømmes teatret av interesserte når det annonseres med åpen audition, denne gangen har det vært bortimot helt tyst.

Teatersjef Svein Sturla Hungnes.

Mann. Teatret søker etter en person som skal spille en norsk-pakistansk mann i alderen 20–50 år til vårens oppsetning av «Elektra». Både etnisk norske skuespillere og skuespillere med etnisk bakgrunn fra Pakistan/India blir bedt om å søke. Annonsen har stått i Dagbladet og Aftenposten og ligger ute på teatrets nettside.

I går var det audition med 12 personer, bare to av dem meldte seg selv på bakgrunn av annonsen, resten har teatret selv kontaktet via nettverk og kataloger.

– Dessverre spiller det seg i den jakten vi har hver gang vi skal besette disse stykkene. Det er en voldsom jobb å prøve å finne folk som er bra nok, sier Hungnes.

Hva gjør dere selv for å finne skuespillere?

– Vi gjør alt. Vi bruker samme kontakter som i forbindelse med forårets «Bollywood Ibsen», og som kjenner veldig godt til de utøvere som finnes. Men responsen er så liten at det er et stort problem.

– Forsiktigere. Handlingen er lagt til en norsk-pakistansk familie. For å finne hovedpersonen «Elektra» – som skal ha norsk mor og pakistansk far – gikk Hungnes og regissør Erik Ulfsby også gjennom alle de kjente med en annen etnisk bakgrunn, men det er Pia Tjelta som har fått rollen.

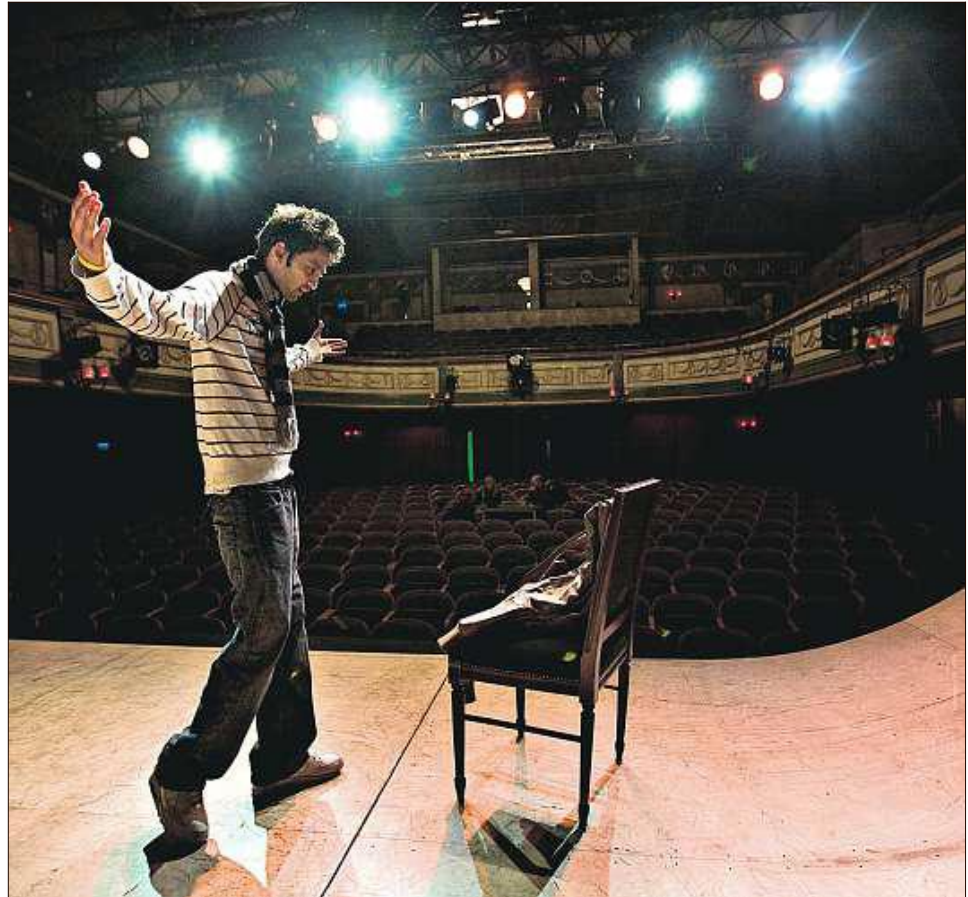
– Vi fant ingen av samme kaliber som henne. Det vi ofte ser, er at de er litt forsiktigere i uttrykket, mer dannede, mener Hungnes.

– Krever dere for mye av skuespillere fra dette miljøet?

– Det hevdes ofte, men det er jeg uenig i. Her er situasjonen at svært få melder seg, da kan man heller ikke si at de er forfordelt, sier Hungnes. Han spør seg imidlertid om teatret muligens går for fort frem når det gjelder denne type teater.

– Noe av målet med Mangfoldsåret er at man ikke skal skille mellom etnisk bakgrunn. Hvorfor har dere lagt forestillingen til et pakistansk miljø?

– Da kan man også spørre hvorfor

Ayaz Hussain fra Oslo på audition på Centralteatret i går.

man ikke like gjerne skal la en hvit nordmann spille pakistaner. Grunnen er at en del av spørsmålsstillingene i «Elektra» er relevante for det flerkulturelle miljøet som Oslo er blitt. Vi synes det er spennende å se dette ut fra den moderne virkelighet, men med utgangspunkt i den greske antikken. Vi gjør det ikke fordi vi må – vi gjør det fordi vi synes det er spennende, sier Hungnes.

– Synd. Regissør er Erik Ulfsby. Han var også regissør for fjorårets suksess «Bollywood Ibsen» ved samme teater. Ulfsby understreker også at «Elektra» ikke er et resultat av noe press.

– Mangfoldsår eller ikke, på Oslo Nye er man veldig flinke til å spille en del av Oslos nye virkelighet – og har nå suksess med «Nøtteknekkeren». Dette er en forlengelse av den linjen.

Han synes også det er synd at det er så få som melder seg når man går ut med en annonse.

– Men når vi aktivt setter oss ned og blar gjennom kataloger, klarer vi å få frem noen folk. Men det er synd at det skal være sånn.

– Hvorfor tror du det er så vanskelig?

– Det kan være at man ikke leter etter informasjon på de samme steder. Men det er bare en spekulasjon. Nei, jeg er overrasket. Det viktigste er at vi finner én – og det er jeg trygg på at vi gjør.

ann.christiansen@aftenposten.no

For få som kan?

Ayaz Hussain tror det er for få kvalifiserte skuespillere i gruppen teatret er på jakt etter.

ERIK HAUGESTAD
ARASH A. NEJAD (foto)

– Er du svart og kan snakke, så holder det i massevis til en rolle. Og det blir jo helt feil.

Slik lyder Ayaz Hussains oppfatning av tilstanden i den bransjen han vil inn i. Hussain (24) brenner for en fremtid som skuespiller, og tror han vet hovedårsaken til den labre responsen på annonseringen av «Elektra»-auditionen. I den gruppen Oslo Nye Teater spør etter, er det for få som kan faget. Da er veien kort til spissformuleringen om at hvis utseendet stemmer og du kan snakke, så er oppdrags-giveren glad til.

Ayaz Hussain har drevet med dans, først og fremst hiphop, i tre år.

– Det var dansingen som åpnet teaterdøren for meg, sier han. – Jeg er utdannet i

barne- og ungdomsarbeid, og hadde tenkt å gå i den retningen da jeg plutselig fant ut hva jeg virkelig ønsket meg.

Nåløyet er trangt. Hussain ønsker et liv på scenen. Han vil kvalifisere seg. Han vet at det ikke finnes snarveier, og at nåløyet er trangt for alle. I går spilte han siste forestilling av «Hva skjedde femte mai» på Det Åpne Teater, og snart leverer han søknad til Teaterhøgskolen.

Ayaz Hussain tror familietradisjon og syn på kunstneriske yrker kan ligge bak når forholdsvis få andre med minoritetsbakgrunn velger som han selv.

– Jeg har selv hatt en diskusjon hjemme, sier han.

– Faren min hadde synspunkter på dansen min, og jeg skjønner ham med bakgrunn i hans oppvekst. Vi er sta begge to, men som eldste sønn har jeg lært mye på egen hånd – og blitt selvstendig når det gjelder tankegang.

«Elektra»

I gresk mytologi var «Elektra» datter av Agamemnos og Klytæimnestra.

For å hevne farens død, fikk hun broren Orestes til å drepe moren og hennes elsker Agisthos.

Den greske dramatiker Sofokles – født rundt 496 f.Kr. – har skrevet tragedien «Elektra» og trolig 122 andre teaterstykker. Bare syv er i behold i sin helhet, hvorav kong Ødipus er det mest kjente.

Sofokles' «Elektra» er omskrevet av Petter Rosenlund til norsk virkelighet nesten 2500 år etter at originalen så dagens lys.

Det handler om brutale æresbegreper, blodhevne og øye for øye.

Prøvene begynner på Centralteatret (del av Oslo Nye Teater) 10. januar.

Erik Ulfsby har regien og stykket får premiere 7. mars.

Aftenposten fakta

– Både Punjab og Toten

Koordinator for Mangfoldsåret 2008, Bente Møller, vil ikke koble mangfold utelukkende til nasjonalitet.

KULTUR

Av Karin Haugen

– At vi ikke bare skal koble mangfold til nasjonalitet er jeg helt enig i. Men det gjør vi faktisk ikke. Mangfold i Norge består av samspillet mellom folk i Norge, enten de har besteforeldre fra Punjab eller Toten, sier Bente Møller, koordinatoren for Mangfoldsåret 2008.

I går intervjuet Klassekampen den svenske sosialantropologen Oscar Pripp om erfaringene fra det svenske Mångkultursåret som gikk av stabelen i 2006. Pripp anbefalte en bred forståelse av hva mangfold er. Han fikk følge av sosialantropolog og journalist Lorenz Khazaleh, som bekymrer seg for om kulturminister Trond Giske og Mangfoldsåret kommer til å reprodusere tvilsomme klisjeer. Innvandrere kan ikke bare ses på som bærere av en fremmed kultur, de er like forskjellige fra hverandre som en fisker i Lofoten er fra en aksjemegler på Aker Brygge, argumenterte han.

Møller mener ikke Mangfoldsåret rammes av kritikken, og sier hun ikke vil begrense Mangfoldsåret til innvandrere eller flerkulturelles kulturuttrykk, og at norsk folkekultur er inkludert.

Strukturelle endringer

– Men Mangfoldsåret skal vel først og fremst bote på at kulturlivet er så hvitt?

– Ja. Men vi må ikke dermed låse folk inn i en fast identitet. Den viktigste øvelsen neste år blir å tenke komplekst. Det er forskjellige måter å være norsk på, og den forskjelligheten er en rikdom. Alt trenger ikke være likt. Men det skal være likeverd.

Pripp mente man trenger et mangfoldsår ikke for å paradere eksotisk innvandrerkultur, men for å endre de reelle maktforholdene i kulturlivet, som er kritthvitt.

– Jeg er enig med Pripp i hans vurderinger. Vi ønsker ikke mangfold som et pauseinnslag. Det er en skeiv fordeling innen arbeidslivet, og særlig i kulturlivet. Da er det

FLERKULTURELT: Bente Møller koordinerer Mangfoldsåret 2008 og reserverer ikke begrepet mangfold for innvandrerkultur.

nødvendig å gjøre noen strukturelle endringer. Vi må se på hvem som tar avgjørelser, hvordan man jobber med programprofilen sin, og hvordan ensembler ser ut. Dette jobber vi med, sier Møller.

– Kultimulti

På Norsk Kulturråds årskonferanse i Stavanger i forrige uke gikk kulturrådsmedlem Hallgrim Berg ut med kritikk av det flerkulturelle fokuset i kulturlivet. «I samfunnsdebatten i dag skal alt være kultimulti og multikulti. Det norske skal liksom devalueres og relativiseres», sa han til NRK Kulturmytt.

Dette reagerer Møller sterkt på:

– Jeg vet ikke hvor Berg får ideene sine fra, men det må være fra sin egen angst. Hvorfor bekymrer han seg ikke over amerikansk kulturs innflytelse, men dette?

– Han kan ikke ha rett da, i at vi i iveren etter å rette på at vi har gitt for lite oppmerksomhet til andre kulturer nedvurderer vår egen?

– Vi har holdt på med vår egen kultur, som for øvrig alltid har vært kompleks, i mange hundre år. Vi skal ikke glemme den, og jeg er stolt av det vakre landet vårt. Et er

«Mitt oppdrag er ikke å dyrke hardingfela eller rosemalinga»

BENTE MØLLER, KOORDINATOR FOR MANGFOLDSÅRET

ingenting i veien med å ta vare på egne kulturuttrykk, men man må også åpne seg for andres kultur. Et kulturuttrykk som lukker seg om seg selv, vil dø ut. Levende kultur er dynamisk og i forandring. Det må være rom for både tradisjon og fornyelse, mener hun.

– SELVFØLGE: Jan Lothe Eriksen

– Hvis Berg vil sitte for seg selv og tviholde på sin måte å spille hardingfela på, får han fortsette med det, men jeg synes det er trist. Mitt oppdrag er ikke å dyrke hardingfela eller rosemalinga. Mitt oppdrag er ikke å dyrke noe som helst, men å lage rom for det mangfoldet som finnes i dag – også det spesifikt norske.

Vil være med

Jan Lothe Eriksen, daglig leder i Riksscenen for nasjonal og internasjonal folkemusikk, joik og folkedans, ser på sitt eget virke som en naturlig del av et mangfoldsår:

– Hvordan reagerer du på Bergs utspill?

– På en måte skjønner jeg han godt, fordi vi ofte møter en holdning om at norsk folkemusikk ikke er en del av det kulturelle mangfoldet, det er gjerne reservert innvandrer-kulturen, til nød det samiske. Men Riksscenen er en mangfoldsscene. Vi skal dekke det samiske, det norske og innvandrer-kulturen. Det gjør vi allerede fra og med programmet i høst. Samtidig er jeg uenig med Berg i at det norske svekkes av fokus på «multikulti», sier Lothe Eriksen.

Han mener tradisjonell norsk og flerkulturell musikk

har mange fellestrekk:

– Jeg synes det burde være en selvfølge at norsk folkemusikk og dans blir tatt inn i varmen som del av det kulturelle mangfoldet. Ikke bare fordi vi oppfattes som en «smal» sjanger, men fordi vi hører naturlig hjemme der. Norsk folkemusikk har selvfølgelig sitt særpreg, men er også nært beslektet med tradisjonell musikk fra andre steder på kloben som også er tradert muntlig fra mester til elev. Det er tøv å karakterisere folkemusikk som en lukket og lite inkluderende sjanger. Er det noen som har vært åpne for andre kunstneriske uttrykk er det folkemusikere.

karin.haugen@klassekampen.no

FAKTA

Dette er saken:

■ Neste år skal bli et mangfoldsår. Mangfoldsåret 2008 har ansvar for å iverksette og koordinere en rekke tiltak. Alle kulturinstitusjoner oppfordres til å registrere sine tiltak hos Mangfoldsåret, som til nå har registrert rundt 500 aktiviteter til neste år.

■ Mangfoldsåret har tre ansatte. Nasjonal koordinator er Bente Møller. I tillegg har Mangfoldsåret fylkeskontakter i alle fylker i hele landet, og en referansegruppe som er satt sammen fra hele landet.

■ I statsbudsjettet er det foreslått tre millioner kroner til prosjekter Mangfoldsåret selv iverksetter. I tillegg får andre kulturinstitusjoner ekstra midler øremerket mangfoldsprosjekter, bl.a. får Norsk Kulturråd 10 millioner de kan fordele innenfor sine ordinære ordninger.

■ I går intervjuet Klassekampen den svenske sosialantropologen Oscar Pripp om erfaringene fra det svenske Mångkultursåret i 2006. Pripp anbefalte en bred forståelse av hva mangfold er.

■ Sosialantropolog og journalist Lorenz Khazaleh ytret bekymring for at Mangfoldsåret kommer til å reprodusere tvilsomme klisjeer.

Klassekampen i går.

Kampen om Jerusalem

Palestina-konferansen 2007

Lørdag 24. november kl. 11 – 17
Håndverkeren, Rosenkrantzgate 7, Oslo

Galleri 3,14: Kulturlivet trenger mer risikovillig kapital

Tekst og foto: Ellen Stokland

Man kan finne fantastiske ting i alle kulturer, noe trenger bare en litt mer guidet hånd. Da må støttemulighetene utvides og pionerer i feltet få et økonomisk løft. Profesjonaliseringen av tilskuddsforvaltningen har gitt mindre mangfold.

Malin Barth og Gøran A. Ohldieck er henholdsvis daglig leder og styreleder for Stiftelsen 3,14 i Bergen. Ohldieck er også kunstner og en av initiativtakerne til Stiftelsen 3,14, som ble etablert i 1985 for å bryte med en kunstverden som begrenset seg til de etablerte kunstsentrene i Vest-Europa og USA. De samarbeider om og formidler billedkunst og kunstnere fra hele verden, særlig Asia, Afrika og Øst-Europa.

Hvordan opplever 3,14 satsningen på kulturelt mangfold?

Malin Barth: Det var veldig mye positivt ved Mangfoldsåret. 3,14 jobber kontinuerlig med mangfold, så utfordringen ble å gjøre noe annerledes. Vi valgte å gå spissere inn på et tema vi har behandlet lenge, nemlig kunstnere i diasporaen. Kunstnere som av ulike grunner har flyttet på seg og som snakker om denne forflytningen i sin kunst.

Gøran A. Ohldieck: Vi har arbeidet med arkeologi, det museale og samtidskunst fra alle land i alle år. Men etter profesjonaliseringen av kulturlivet og Utenriksdepartementets delegering av tilskuddsforvaltningen til den uavhengige stiftelsen Office of Contemporary Art (OCA), er mulighetene blitt innsnevret. OCA står fritt til å velge egen profil og prioriterte land, men hvor skal vi gå når OCA eller Kulturrådet ikke kan støtte oss? Vi tvinges til å følge andres strategier, det gir mindre mangfold.

Barth: Med Mangfoldsåret fulgte det forskjellige krav, og det er fullt legitimt at myndighetene legger føringer på bevilgningene som jo kommer fra folks skattepenger. Men for oss som er en liten, privat stiftelse med knappe 2,2 årsverk, er det vanskelig å sette inn ekstra innsats på områder vi ikke dekker i dag. Trond Giske kunne ha vunnet så mye på å la

det ha fulgt midler med kravet om at vi skal nå nye publikumsgrupper.

Rekruttering av publikum fra et bredere lag av folket må starte tidligere, i skolen, og ikke hos oss som leverer sluttproduktet. Mangfoldsåret har heldigvis rettet fokus på det langsiktige, og bevisstheten har økt. Men ett år og én regjeringsperiode er ikke nok.

Hva er de største utfordringene for å oppnå regjeringens mål om at kulturelt mangfold skal være gjennomgående for den norske kulturpolitikken?

Ohldieck: Det der var en veldig departemental setning. Med det mener jeg å si at avstanden er veldig stor mellom vi som har jobbet med dette i feltet over lang tid og departementets byråkratiske irrganger.

Barth: Denne type satsning bør følges med en form for insentiv til de som har vært lenge i feltet og hatt fokus på satsningsområdet uoppfordret. Departementet burde ha gitt et skikkelig økonomisk løft til disse organisasjonene og institusjonene, slik at vi kunne ha brakt dette arbeidet til et høyere nivå.

Ohldieck: Vi trenger også mer frie midler, risikovillig kapital. Man kan finne fantastiske ting i alle kulturer, noe trenger bare en litt mer guidet hånd.

Kapittel 3 Kulturinstitusjoner for sammensatte samfunn

Hørmendene på Helgeland med Issaka Sawadogo som Sigurd og Marte Tangen som Dagny. Foto: Ola Røe, Hålogaland Teater

Institusjonsledelse: Uten ombud

Tekst: Birgitta Englin Foto: Elisabeth Ohlson Wallin

Da mitt eget arbeid med mangfold begynte på 90-tallet, kunne jeg ikke forstå hvorfor all vår gode vilje og alle våre anstrengelser ikke hadde gjort teateret vårt til en naturlig arena for alle mennesker – uavhengig av kjønn, klasse og etnisitet. Hvorfor kom de ikke til oss?

Det enkle svaret, som det har tatt meg mange år å erkjenne, var at vi behandlet de nye målgruppene som objekter for å nå våre mål og resultater. Vi ville kunne si: "Se, politikere og media, vi er best i klassen på mangfold!"

Inne på teateret surmulte vi over at det kostet så mye å få dem til å komme når de likevel ikke så ut til å ha noen "connection" til Strindberg. De få som kom, kom heller ikke tilbake når mangfoldsprosjektet var over. Vi mumlet i røykerommet om hvor politisk korrekt det var å holde på med "mangfold", at det egentlig hemmet kunsten. Og før vi stumpet røyken, ytret vi et ønske om at den politiske populismen skulle ta slutt. "Vi kan jo ikke holde på å ansette skuespillere bare fordi de ser utenlandske ut. Hamlet kan i hvert fall ikke ha en svart mor. Han er jo hvit i vår forestilling. Da kan ikke Gertrud være svart; stykket utspiller seg jo i Danmark." Kunsten må få være fri og ikke underkastes politiske mål, slik tenkte jeg og mange med meg.

"Ville ikke den der multikulturelle målgruppen komme, var det i hvert fall ikke teateret det var noen feil med!"

At teateret, akkurat som demokratiet, har behov for å utvikles, av å bli betraktet og skapt fra flere ulike perspektiver, så vi ikke. At det faktisk kunne være vi på teateret som savnet kunnskap og kompetanse, falt oss ikke inn. At vi selv kunne bytte etnisitet og spille Othello eller Kleopatra, syntes vi ikke det lå noen motsetning i. Kunstnerskapet vårt bød på enda vanskeligere utfordringer, som å spille hest, gjenferd, troll eller tomat, men å la Hamlet ha en svart mor, så vi som et brudd mot en uuttalt scenelogikk. Vi fattet ikke engang at det ikke handlet om én multikulturell målgruppe, men flere, og at hver målgruppe bestod av unike individer som alle ville velge sin egen gruppetilhørighet.

Det gjorde at mange i det publikummet vi ville nå, unngikk kulturinstitusjonene. Den eneste gjenkjennelsen de kunne finne her, var at de verken ble ansatt i billettsalget eller på scenen, men fikk være takknemlige for at offentlige kulturtiltak viet seg til å fremstille innvandrere som offer for enten æreskultur eller tøffe asyllover.

Heldigvis har mange kloke mennesker bidratt til at verden har endret seg både innenfor og utenfor teateret. Men jeg pleier å piske meg selv med min tidligere ignoranse, for ikke å glemme at den fortsatt er enorm.

Da jeg for noen år siden skulle rekruttere en leder for administrasjonen på Riksteatern, stusset jeg over at hun ville gjøre et brudd i karrieren sin, og gå ned i lønn og status, for å arbeide hos oss. Som grunn oppga hun at hun ville jobbe ved et teater. Selv om det nå var for sent å skifte yrke, hadde hun som ung villet stå på scenen. Men siden hun som barn bare hadde sett "svenske" skuespillere på scenen, tok hun det for gitt at scenen ikke var en plass for noen med hennes utseende. Derfor valgte hun en annen karrierevei.

Det gjorde vondt å innse hvor stor betydning det hadde hatt at jeg og mine regissørkolleger – under oppveksten hennes – hadde vurdert at det var viktigere med etnisk logikk i rollebesetningen av Hamlet, enn å gi et ungt menneske mulighet til å identifisere seg og se scenen som en fremtidig arbeidsplass.

"Colour blind casting" var noe vi innførte under mitt første år som daglig leder på Riksteatern. Navnet er misvisende. Det er egentlig snakk om "colour aware casting", etnisk bevisst rollebesetning. Man kan også snakke om "gender aware", "class aware" eller "disability aware casting". Det viktige med arbeidet var å gjøre medarbeidere og gjesteregissører bevisste om

”Jeg hadde tidligere bare sett mangelen på etnisk logikk når bleke Hamlets mor var svart, men jeg så ikke konsekvensen av aldri å få se sitt eget opphav i en skuespiller på scenen. Jeg så det ikke, for jeg manglet den erfaringen. Den mangelen gjorde meg blind.

motivene bak beslutningene sine. Å bli bevisst sin makt. Riksteatern ville gå fra blindhet til et bevisst syn. Jeg ville gå fra et blindt lederskap til et bevisst. Jeg hadde tidligere bare sett mangelen på etnisk logikk når bleke Hamlets mor var svart, men jeg så ikke konsekvensen av aldri å få se sitt eget opphav i en skuespiller på scenen. Jeg så det ikke, for jeg manglet den erfaringen. Den mangelen gjorde meg blind.

Det er vanskelig å erkjenne at man er blind, og at det fins åpenbare ting man ikke forstår. Det er betydelig lettere å se seg selv som den gode viljens ombud, og tenke: ”Gud, så snill jeg er som gir denne iranske jenta en mulighet til å komme inn i kulturmiljøet”, enn å slippe frem den uroen som kverner, om at noen kommer til å ta min plass. Uroen avslører seg i fornektelsen av at den erfaringen hun besitter faktisk kunne være en virkelig kvalitet i yrkesutøvelsen. Du forsøker å forsvare ditt domene med at ”ikke visste jeg at hun var stjerne i en iransk film, som tydeligvis har dratt et publikum på flere millioner. Men det er bare fordi hun er innvandrer at hun får spille Ofelia, ellers hadde jeg fått den rollen”. Lettvint fornekker man betydningen av et millionpublikum bare fordi hun snakker persisk og gjør Ofelias problemer med riktig svensk uttale til en trussel mot publikums opplevelse.

Like vanskelig er det nok for den Ofelia som rekrutteres ut fra ”colour awareness”, å komme over alibiterskelen og tro på at hun ikke bare er en gjest, men en del av kulturinstitusjonen. Hun tenker: ”Jeg kom mervelt uansett ikke til å få utvidet kontrakt når Mangfoldsåret er over”.

Egentlig er fluktmekanismen vi bruker for å komme unna ansvaret for et perspektiv vi ikke helt forstår eller kjenner seg igjen i, den samme som i likestillingsarbeidet.

”Vi ville gjerne ansette en kvinnelig regissør, dramatiker, dirigent, komponist, koreograf, leder...

hvis det bare fantes noen med erfaring. Noen som var veldig dyktig.”

Man kan også komme seg unna ansvaret ved å stille ulike perspektiver opp mot hverandre. Det pleier å ta omlag sju minutter før argumentet ”egentlig er klasseperspektivet det viktigste” legges på bordet – for å avfeie betydningen av likestilling og mangfold. Dermed kan lederansvaret for spørsmålet legges til side. Dette innebærer ikke at man med liv og lyst eigner sitt lederskap til å gi kunstnere og publikum med arbeiderklassebakgrunn større innflytelse og mer ressurser. Man går ikke inn på hvilket ansvar man som leder tenker å ta for det faktum at kulturtiltakene på mange, mange år ikke har ført til færre klasseskiller eller økt deltakelse fra arbeiderklassen.

Så lenge vi ikke har en klar strategi om å unngå å stille kjønn, seksualitet, klasse og etnisitet opp mot hverandre, vil vi benytte oss av den fluktveien det er å stille mangfold opp mot likestilling eller klasseperspektiv. Vi stenger fluktveien når vi som ansvarlige ledere og sjefer kan forklare og være gjennomsiktede rundt rekrutteringer og valg av repertoar. Så lenge visomlederens slipper det ansvaret, kan vi opprettholde en norm og dermed også en marginalisering.

Hvilken norm trengervifor å møte morgendagen?... og de ”marginaliserte”, skal de forbli i ytterkanten?

Jeg synes det er merkelig at så mye og så mange kan oppfattes som marginaliserte.

La oss innse at vi i arbeidet vårt faktisk kan forandre hvem og hva det er som skal forbli usynlig, mangle plass på scenen og forvises til ytterkanten.

Det hviler på oss å finne veier og skape prosesser som reduserer mengden mennesker i ytterkanten. Vi kan bare klare det om vi gjør det sammen med disse menneskene som alle er individer med en etnisitet, en klasse, et kjønn, en seksualitet. Ikke en eneste av dem anser selv at deres liv er i ytterkanten. De er alle i sentrum av livet sitt og midt på scenen.

Det er på tide å innse at det ikke eksisterer noen norm. Det er en illusjon som skjuler det fantastiske liv og den mektige styrke som bor i ytterkanten.

Mange kulturinstitusjoner i Norden er blitt til da

utvikling og økt velferd ble skapt ved at demokratiets ombudsmenn gjorde seg til talspersoner for de "marginaliserte", de tilsidesatte, de som manglet stemme. Tradisjonelle kulturinstitusjoner baserer ofte virksomheten sin på antagelsen at kunst- og kulturutøverne vet mer enn sitt publikum. Deltakelse og innflytelse finnes i og for seg i virksomhetsplanen som kulturpolitiske honnørord. Kulturinstitusjonene oppfatter nok at de tar ordene på alvor, og anser selv at de er både demokratiske og samfunnskritiske. De føler at de driver en viktig virksomhet, og på en armlengdes avstand fra makten passer de på ytringsfriheten og spiller virkeligheten.

Men det kulturinstitusjonene egentlig gjør, er å opprettholde en ombudsmannsrolle i forhold til sitt publikum. Om kulturinstitusjonene skal ta honnørord som deltakelse og innflytelse fra ord til handling, må de gi slipp på tolkningen som underforstått er utgangspunktet i rollen som spill: Vi vet hva som skjer med dere. Denne selvpålagte holdningen hindrer at kulturinstitusjonene kan gå fra en undervisende, ta vare på innstilling til en deltakerstyrt innstilling.

Kulturinstitusjonen stiller fortsatt sitt eget ombudsbehov om å representere "marginaliserte" mennesker foran menneskers behov for å få representere seg selv, som subjekt. Vi som arbeider på og leder institusjoner har kommet til et punkt der vi aksepterer det med en annen representasjon, men virkelig deltakelse har vi vanskelig for.

Kan vi ta skrittet fra honnørord til praksis når vi snakker om tilgjengelighet og deltakelse? Demokrati forutsetter mangfold, likestilling og likeverd, og demokratiet er kanskje menneskets mest interessante utviklingsprosjekt. Demokratiet har utviklet seg i nær dialog med kunsten i flere tusen år.

Fra de greske tragediene til vår samtid er møter blitt skapt mellom kunst og mennesker, som har ført til den samfunnsrevolusjonerende innsikten at menneske er menneske uansett arv, kjønn eller etnisitet. Hvordan makten utøves og ressurser fordeles, er ikke gitt, men skapt av mennesker. På Shakespeares The Globe Theatre samspilte kunstnere og publikum på en måte som åpnet for en individuell og global utvikling – som var så

”Å la deltakerne aktivt være med å utvikle, er en metode som raskt genererer utvikling og kvalitetsforbedringer.

truende for kirke og stat at teatrene ble stengt i 1642.

Gjennom ny kommunikasjonsteknologi utvikles gjennomsiktighet og dialog over mange grenser. Det er ikke lenger selvsagt at kultur skapes eller oppleves i de tradisjonelle kulturinstitusjonene. Gjør det selv-innstilingen, kombinert med ny teknologi, utstyres mennesker med kultur og mulighet for medvirkning – som ikke lenger er sanksjonert av en kulturinstitusjonsledelse. Et sted på jorden skaper Shakespeares arvtagere den kulturen som fortsetter å gjøre individuell og global utvikling av demokratiet mulig. Et sted på jorden åpnes historiske rom, og hendelser kan omtolkes og betraktes fra et mangfold av perspektiver. Både historien og fremtiden vil bli omskapt og demokratisert.

Flere perspektiver må inkluderes i historiskrivningen for at fremtiden skal kunne skapes gjennom menneskers deltakelse og lyst til å være medskapende. Det har skjedd noe avgjørende og fantastisk for fremtiden. I dag møter vi hverandre både lokalt og globalt. Migrasjon og kommunikasjonsteknologi gir oss mulighet til å møtes "glokalt".

Våre kulturer utvikles i de virtuelle fellesskapene mennesker skaper på eget initiativ. Internett er en global kulturarena. En kombinert grasrots- og elitearena, der lidenskap og engasjement er nøkkelen til fellesskapet. Det er en arena der datteren min på 19 år diskuterer den fanfiction-episoden hun holder på å redigere som beta reader med en like fanfiction-interessert professor i Storbritannia.

De sosioøkonomiske, aldersmessige eller språklige forskjellene er ikke noe hinder for deres kulturforbruk eller kreativitet. Den virtuelle kulturarenaen de treffes på, har forkastet institusjonens tradisjon og regler for hvordan man inkluderes og hvilke retningslinjer som styrer innholdet. Kunnskap, kompetanse, følelser og kunst utveksles og utvikles fritt, uten krav til karakterer, tittel eller status.

Vi er fortsatt bare i begynnelsen av denne utviklingen. Hva kommer til å skje når teknologien utvikler og forbedrer mulighetene for direkte dialog mellom alle verdens språk?

For oss som har makt og ansvar, er det en fristende utfordring å engasjere alle de mennesker som befolker de virtuelle verdenene i våre kulturinstitusjoners virksomhet.

Tenk hvilken utvikling når de hjelper oss å finne synergiene mellom de virtuelle og de virkelige arenaene!

Jeg ber om unnskyldning for at jeg for enkelhetens skyld definerer de virtuelle arenaene som ikke-virkelige. Selvfølgelig er de også i høyeste grad virkelige, og datteren min ville heller definert våre kulturinstitusjoner som AFK-møteplasser – ”away from keyboard”. Hun ville sett utfordringen fra en annen side og spørre: ”Hvordan kunne de virtuelle arenaene utvikles om det oppstod verdifulle synergier med den kunnskap, kompetanse, kreativitet og erfaring som finnes på Operaen i Oslo?”

Jeg innser fullt ut at den åpenheten og gjennom-siktigheten som finnes på nettet, er krevende og vanskelig å håndtere for en kulturinstitusjon. Jeg innser at opphavsretten er en beskyttelse som må utvikles og tilpasses omverdenen. Jeg innser at den ubegrensede tilgjengeligheten til kunsten både er en mulighet og en trussel for kunstnerne. Mange signaliserer en redsel for at kulturen som skapes, kan bli utslettet av kommersiell main-stream-kultur.

Men resultatet blir antagelig det motsatte dersom institusjonene kan skape møteplasser der de samarbeider med alle de aktørene som har eksperimentert, testet og nå behersker de digitale arenaer – der den institusjonelle kulturen fortsatt går i bleier. Å føre sammen verdenene er nødvendig om vi vil fornye kulturen og bli en vesentlig del av samfunnet både lokalt og globalt. De stedene på jorden som skaper møter der grensene mellom lokalt/globalt, virkelig/virtuelt er lett å krysse, blir også plasser der noen eller flere av løsningene på vår tids store utfordringer vil bli til. Med flere virkelige og virtuelle arenaer og flere virkelige og virtuelle veier inn til kulturinstitusjonene,

kommer også flere mennesker lokalt og globalt til å oppfatte kulturinstitusjonen som en viktig del av sitt ”glokale” nettverk.

Kontoret mitt ligger i Botkyrka, en forstad til Stockholm. Mens TV fortsatt sendte analogt, hang det en parabolantenne på nesten hver eneste balkong. Det er lett å se at de fleste i området lever i en virkelighet som når langt utenfor den svenske grensen. For noen år siden hadde jeg besøk av min kollega Mazlum Kiper, daværende leder for det største teateret i Istanbul. Da vi gikk til sentrum av forstaden for å spise lunsj, flokket mange barn og tenåringer seg rundt Mazlum og ville ha autografer. Jeg visste at han var en fantastisk skuespiller og stor teatersjef i Istanbul, men hvordan visste barna i Botkyrka det? Det viste seg at de fulgte en TV-serie om en tyrkisk jentes forelskelse i en gresk gutt. Mazlum spilte jentas far. Selvsagt ville de også se Mazlum og sine andre idoler spille live på en scene i Sverige.

Mindre enn ett år etter lunsjen med Mazlum hadde vi vår første utveksling med gjestespillet Ben Anadolu, som spilte under Riksteaterns årlige festival Teaterdagarna. Tre forestillinger på tre dager. I forbindelse med forestillingene håpet vi å kunne etablere viktig kontakt og kunnskapsnettverk for tyrkisk kultur i Sverige. Den første dagen var det bare noen få tyrkisktalende i salen. Vi deppet. De neste to dagene kom tyrkisktalende publikum tilreisende fra hele Mälardalen, og vi måtte avvise mange som ikke fikk plass. De glokale nettverkene hadde fortalt om gjesteforestillingen i Botkyrka. Sammen med kontaktene vi etablerte blant publikummet som kom, fortsatte vi å arbeide med samproduksjon og produksjonsutveksling mellom Tyrkia og Sverige. Arbeidet inkluderte tradisjonell tyrkisk scenekunst så vel som hybridisert glokalkultur.

Høsten 2008 spilte vi for eksempel på både tyrkisk og svensk Fatih Akins Mot veggen. Ensemblet hadde ulike erfaringer med og relasjoner til Tyrkia, og flere av dem var tospråklige. Forestillingen var på turné i Sverige, til Volksbühne i Berlin og til Istanbul. Under turneen innså teatrene at vi faktisk deler et publikum som har felles interesser og som deler både problematikk og drømmer om framtiden. Dette glokale publikummet gir oss

Barth Niava: Barns rettigheter brytes hele tiden

Tekst: Renee Bjørstad Foto: Privat

Barth Niava er musikk- og dansepedagog, daglig leder og initiativtaker til Center for Afrikansk Kulturformidling (CAK) som ble opprettet i 1977. Han har mottatt en rekke priser, inkludert Fritt Ords honnørpris og Oslo kommunes kunstnerpris.

Hvilken betydning har Mangfoldsåret hatt?

Økt støtte over statsbudsjettet gjorde at CAK fikk mer penger og ressurser til synliggjøring og markedsføring. Denne kursen må opprettholdes på et jevnt nivå, støtten må følge de økonomiske konjunktorene i samfunnet. Mangfoldsåret har bidratt til å synliggjøre den kulturelle rikdom som finnes her til lands, flere institusjoner og enkeltpersoner er blitt synlige.

Nå må vi konsentrere oss om å finne en riktigere form å henvende oss til storsamfunnet på. Da er holdningsskapende arbeid viktig for å hindre fordommer og rasisme. Den multikulturelle innsatsen bør være homogen i den forstand at den er solid og samlet, det er ikke kulturen som skal være homogen.

Hvordan kan man oppnå kulturelt mangfold i fremtiden?

Det kreves tettere dialog mellom den mono-kulturelle politiske ledelsen og minoritetskulturene, fordi man ser tingene fra et mono-kulturelt perspektiv. Minoritetene må bli tatt med i debattene og inkludering er en viktig faktor, både i institusjonene og hos viktige aktører i kulturlivet. Minoritetene må få være med på å påvirke avgjørelser og det må være kontinuerlig dialog. Jeg synes kvotering av mennesker med minoritetsbakgrunn til styrer og stell kan være et positivt tiltak og et steg i riktig retning.

Hvilke råd om konkrete tiltak vil du gi den politiske ledelsen?

For Trond Giske og den politiske ledelsen krever det stor politisk vilje å videreføre Mangfoldsårets visjoner. Opp gjennom årene har man oppnådd mye positivt og fått til mange gode tiltak, men Mangfoldsåret har vært kronen på verket.

Jeg undrer meg over hvordan oppfølgingen av Mangfoldsåret sikres når sekretariatet avgår 1. juli 2009. Det verst tenkelige er at året bare blir et engangstilfelle.

Politikerne er nødt til å tenke på Norges forpliktelser internasjonalt. Norge har undertegnet konvensjoner i Unesco og FN for å være med på å øke den interkulturelle dialogen. Erfaringer og de positive oppnåelsene må videreføres, men hvem skal gjøre det? Det er viktig for meg å vite dette fordi det angår oss direkte. Vi ser daglig at mange konvensjoner brytes av offentlige instanser, blant annet blir barnas rettigheter brutt hele tiden.

Når det gjelder fremtiden undrer jeg: Hvem, hva, hvor? De andre departementene må følge opp og ta ansvar, ikke bare Kultur- og kirke departementet. Dette trengs å følges opp i både privat og offentlig sektor. KKD har vært toneangivende, men dette arbeidet angår alle sektorer.

helt nye utfordringer som krever stor kreativitet og deltakelse for å løse bra. Men publikummet vårt blir samtidig større. Det bor åtte millioner tyrkiskspråklige i Europa. Det er åtte millioner i ytterkanten...

Det samme ensemblet organiserte teaterworkshops i Diyarbakir (en kurdisk by i Øst-Tyrkia) – med unge teaterinteresserte, som ikke slapp inn på teaterskolene på grunn av sitt kurdiske opphav. Samarbeid er nøkkelordet, og Intercult, Garajistanbul, Volksbühne, Talimhane, Riksutstill-

ningar, Diyarbakir Art Centre, Arts Council UK, Sustained Theatre, Riksteatret Norge og mange flere har delt sine nettverk og sin kunnskap, akkurat som vi søker å dele våre nettverk. Samarbeid, samarbeid, samarbeid.

Yvonne Rock, som ledet det svenske Mångkulturåret, gjorde noe veldig lurt. Hun fikk ledere innenfor kultursektoren til å forplikte seg til å gjøre noe, å fortsette arbeidet. Hun tvang oss alle til å gi svar på: Hva kommer du til å gjøre? Hva blir ditt viktigste initiativ? Kan du samarbeide med

”Med flere virkelige og virtuelle arenaer og flere virkelige og virtuelle veier inn til kulturinstitusjonene, kommer også flere mennesker lokalt og globalt til å oppfatte kulturinstitusjonen som en viktig del av sitt ”glokale” nettverk.

noen? Hva gjør du for at flere skal bli delaktige?

De fleste av oss som leder kulturinstitusjoner, er født før ”the digital tribe” begynte å befolke jorden. Til tross for at vi ikke er digitalt innfødte, har vi et viktig ansvar for nødvendig utvikling.

De fleste av oss som leder kulturinstitusjoner i Norden, savner også interkulturell kompetanse og egne glokale nettverk der vi kan få tilgang til den kompetansen.

Ungdommene som ville ha Mazlums autograf, er i dag snart voksne med en stor og selvsagt aktivitet i sine glokale nettverk. Møtet skjer på nettet, i Botkyrka eller under sommerens besøk i foreldrenes gamle hjemland. Snart er de yrkesaktive og besitter en enorm kompetanse både språklig og kulturelt. Kommer de til å betrakte min eller våre kulturinstitusjoner som et sted der de kan omsette sin kompetanse, sin energi, sine drømmer?

Jeg mistenker at en av grunnene til at golf nesten kan sies å være en folkesport i Sverige, er det faktum at man kan erkjenne sitt handikap og få de ekstra slagene man trenger for at alle parter skal kunna spille et stimulerende og utfordrende slag sammen.

Når det gjelder kulturinstitusjonenes evne til å kommunisere troverdig og relevant med målgrupper som ikke opplever seg identifisert eller inkludert i kulturinstitusjonen, får vi nok erkjenne at institusjonene har et stort handikap og trenger å komme seg ut på banen ofte og spille med andre for at vi skal forbedre handikappet vårt.

Man kan bli svimmel av å forestille seg hva som ville skje om alle de vi ønsker skal delta, også fikk innflytelse over hvordan deltakelsen skal se ut.

Å våge å ta steget fra å snakke om tilgjengelighet, til i praksis å la dem som ikke oppfatter institusjonen som tilgjengelig, være med og bidra til løsninger. Å la deltakerne aktivt

være med å utvikle, er en metode som raskt genererer utvikling og kvalitetsforbedringer. Det er i ferd med å bli en langt vanligere metode i næringslivet, politikken (Obama), offentlig service osv. Kulturinstitusjonene er skeptiske til deltakerutvikling og argumenterer med at akkurat hos kulturinstitusjonene vil kvaliteten bli dårligere og den profesjonelle utøveren trues.

Men hva menes med kvalitet? Om det er nye kvaliteter som skal erobres og utvikles, må vi investere tid og penger for at ny kunnskap skal erverves og kompetanse utvikles. Vi må begynne å se langsiktig på prosessene. Enkelte profesjonelle utøvere kommer sikkert til å føle seg truet. Men kunstnerlig profesjonalitet kan utvikles også gjennom amatørvirksomhet, utenfor institusjonene og via andre utdanningsveier enn de som i dag er mest vanlige.

På nettet kan såkalt smale verk tiltrekke seg et millionpublikum. Institusjonen kan ofte ikke legitimere de høye produksjonskostnadene for smale produksjoner, tross enestående kunstnerlige kvaliteter – ettersom publikum ikke ser ut til å finne frem til AFK-arenaen (”away from keyboard”). Hvilken arena er det egentlig som risikerer å bli mainstream?

Hvordan kan publikums interesse og engasjement i kunstnere og deres arbeid – globalt/lokalt, virkelig og virtuelt – styrke og sikre forutsetningene for kunstnerens fortsatte utvikling og produksjon, på både virkelige og virtuelle arenaer?

Hvordan kan en glokal dialog mellom kunstneren og publikummet hennes utvikle institusjonene våre og engasjere både morgendagens kunstnere og publikum i kulturinstitusjonens overlevelse og utvikling?

Hvordan kan folk lokalt bidra med sine globale nettverk og kontakter for å utvikle møtet mellom kunst og menneske globalt og lokalt?

Hvordan bør vi som institusjonsledere bidra til utviklingen av den glokale dialogen mellom kunstnere og publikum? Hvor langt utenfor institusjonens vegger må våre kulturinstitusjoners virksomhet rekke – og samspille – for å få perspektivene, kunnskapen og deltakelsen som trengs for å bli en fullgod global/lokal møteplass

for morgendagens kunstnere og publikum. Hva gjør vi AFI – ”away from institution”?

Dajegiscenesatte Sofokles’ Elektra for flere års siden, ville jeg at publikum skulle føle at forestillingen var deres. Akkurat som operapublikummet trækker rundt på Operaen i Oslo, skulle mitt publikum få trampe rundt i alle prosessene. Jeg hadde tolv kvinnelige medregissører på 14 år, og vi opprettet ulike referansegrupper som vi kalte virkelighetskonsulenter. Ingen av disse hadde tidligere vært på teateret, men alle kjente seg igjen i historien om Elektra og så den som deres. De fikk oss på teateret til å komme ut – ”away from institution”. Takket være dem lyktes vi både med å skape en kunst vi aldri tidligere hadde skapt, og nå et publikum som aldri før hadde vært på teateret. I tillegg til medregissørene, rekrutterte vi virkelighetskonsulentene til å være billettører og publikumsverter og til markedsavdelingen. En av dem er i dag produsent på samme teater. Ikke en eneste gang reduserte de kvaliteten på arbeidet vårt. Tvert imot! Vi gikk dessuten fra å ha et homogent publikum til et heterogent publikum. Gjennom det nye publikummet fordypet vi forståelsen og opplevelsen hos det tradisjonelle publikummet.

Ikke dermed sagt at det er en enkel prosess.

Tradisjonelle arbeidsprosesser er heller ikke enkle, og framfor alt skaper de ikke alltid kvalitet. Derimot er de velkjente og oppleves derfor som mindre risikable.

Min daværende regiassistent, Farnaz Arbabi, regisserte senere forestillingen *Utvandrarna* på Riksteatern, der hun dramatiserte Mobergs svenske nasjonalepos og laget koblingen til dagens utvandrere – de som kommer til Sverige. Ved å arbeide med flerspråklige skuespillere, skapte hun en nøkkel for deltakelse for akkurat den delen av publikum som på andre forestillinger hadde følt seg mindre delaktig. Gjennom å arbeide med dobbel identifikasjon, skapte de en felles plattform for møter. Publikummere med eksilerfaring kunne relatere stykket til en viktig periode i svensk historie, samtidig som det øvrige publikummet kunne forstå sin samtid gjennom koblingen til deres egen kulturarv og historie. Forestillingen ble en stor suksess.

Å erkjenne at man ikke kan og vet, er vanskelig. Å erkjenne at man ikke en gang forstår problemet, er enda vanskeligere. Erkjenn og begynn å undersøke hvilket ansvar dere har for framtiden. Hvordan skal dere få tilgang til kraft, vitalitet og engasjement?

Representasjon er viktig for å gjøre makten og ressursene tilgjengelige for flere.

Deltakelse er en arbeidsprosess som avslører kvaliteten på demokratiet. Kvaliteten kommer til syne gjennom hvordan mennesker blir inkludert som en ressurs – ut fra hvilke erfaringer og kunnskap de har.

Kulturinstitusjoner er ofte pompøse byggverk som manifesterer nasjonens ambisjon om å tilrettelegge møtet mellom innbyggerne og kulturen. Selve huset gir ofte et hint om hvem som var delaktige i at huset ble til.

Når man besøker Operaen i Oslo, blir innbyggernes innflytelse påtakelig. Folk går bokstavelig talt på institusjonen. Tråkkende med føttene over den vakre, hvite Snøhetta-kreasjonen, manifesterer hvert individ sitt eierskap. Dette har sannsynligvis en avgjørende betydning også for hvordan de med sine mentale føtter promenerer videre inn i bygningens indre og blir delaktige i bygningens ulike fellesskap.

Kulturinstitusjonen kan bli en arena som gjør det mulig for flere å være medskapende i den stadige utviklingen av det demokratiske eksperimentet – hvis vi gjør dem delaktige på egne vilkår og uten ombud.

Birgitta Englin har vært administrerende direktør for Riksteatern i Sverige

Oversatt av Silje Berggrav/Felix Media

Teatersjef Ellen Horn: Mangfald fornyar teatret

Tekst: Marianne Sunde

Kven er den nye fleirkulturelle stjerna? Kan ein utan vidare forvente at ein kvinneleg skodespelar med asiatisk kulturbakgrunn vil kysse på scena? Er mangfald berre etnisk mangfald? Kvifor er teatersjefen og den tidlegare kulturministeren litt arg på kollegaer, lærarar, Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet?

Riksteatret satsa friskt i Mangfaldsåret 2008. Men korleis spegla teatret av det kulturelle mangfaldet i Noreg før Mangfaldsåret sette inn?

Riksteatret var tidleg ute. Pakkis, som bygde på boka med same namn, også kalla den første innvandrarromanen, skriven av Khalid Hussein, turnerte Riksteatret med allereie på 80-talet. Earl Hyman som var ein farga kjent amerikansk skodespelar, turnerte med teatrets tidlegare sjef Anne Gullestad enno lenger tilbake, på ei tid det var uvanleg og ganske sensasjonelt. Då eg tok til som sjef her i 2005, og vi skulle utarbeide ny strategi, vart mangfald vedteke som ein av fire kjerneverdier i teatret, etter ein prosess der heile organisasjonen var involvert. Vi la inn at vi skulle arbeide aktivt for mangfald både når det gjaldt bruk av kunstnarar, og når det gjaldt bruk av tekstar og repertoar.

- Så vi var i gang, og det ga oss eit fortrinn i høve til mange andre da Mangfaldsåret dukka opp. Eg hadde også engasjert meg i desse spørsmåla som kulturminister, mellom anna hadde eg prøvd å finne løysingar for Nordic Black Theatre, slik at teaterskulen for ungdom med anna etnisk bakgrunn, Nordic Black Express, skulle kunne overleve. Såleis hadde vi også ein del kontaktar. Ved Riksteatret var vi klare for å lage eit repertoar som viste mangfaldet, vi var inspirerte og det var motivasjon i organisasjonen. Men Mangfaldsåret 2008 ga vind i segla til den planlegginga vi ikkje hadde tenkt skulle gå så fort.

- Du meiner at med Mangfaldsåret fekk Riksteatret ein skikkeleg dytt?

- Absolutt, vi fekk ein dytt i riktig retning, det ga oss mot til å gjere enda meir. Vi tinga eit stykke av Erlend Sandem, Zivil. Stykket handlar om sivilbefolkning i krig, der vi kunne tilby gode roller til skodespelarar frå miljø som ikkje er etnisk norske. Og vi gjorde det som kanskje høyrest platt

ut. Vi sette opp Folk og røvere i Kardemomme by i eit mangfaldsperspektiv. Mange nordmenn var ikkje klar over at Thorbjørn Egner hadde skrive historia etter å ha vore i Marokko og blitt inspirert av mangfaldet og haldningane han møtte i det samfunnet den gongen. Og det passa det godt å minne om. Det skal seiast at det var folk i teatermiljøet som syntest det var det mest populistiske og banale mangfaldstiltak dei hadde høyrte om.

- Det å gje publikum ein svart politimeister Bastian frå Burkina Faso, det var eit ganske symboltungt val, men det slo veldig bra an! Vi oppdaga jo at barn er fargeblinde, dei såg berre politimeister Bastian. Foreldra derimot, stussa nok litt. Men det vart ei rik framsyning, og vi meiner at ein viktig del var å inkludere farga skodespelarar i å tolke stykket. På butikken hos meg på Frogner i Oslo vart eg stoppa av ei svart bestemor, dotter av den amerikansk-norske operasongaren Anne Brown. Ho hadde teke med barnebarnet på teater for første gong, og dei hadde sett Kardemomme by to gongar. Bestemora sa at det var av stor verdi for dei å sjå svarte på scena i Noreg. Fleire av skodespelarane kjende ikkje til historia på førehand sjølv om dei hadde vakse opp her i landet. Dei hadde ikkje fått med seg denne forteljinga heimanfrå slik dei fleste etnisk norske barn får. Så her var det utveksling og inkludering på kryss og tvers.

- Riksteatret tok også initiativ til å samarbeide med andre mindre teater om å lage festival?

- Ja, det var eit initiativ som vart motteke med opne armar. Vi gjekk i kompaniskap med Det Åpne Teater og Nordic Black Theatre om å lage ein mangfaldsfestival som vi kalla Twist. Det vart eit inspirerende møte. Det at Riksteatret som ein stor, tung, statleg, godt finansiert kulturinstitusjon søkte kontakt med det vesle Åpne Teater og det vesle Nordic Black, var nyttig. Cliff Moustache ved Nordic Black har vore ei eldsjel og ein pådrivar,

men også litt sann "enfant terrible". Han har vore mykje sint og frustrert og uttrykte også ein viss skepsis til Mangfaldsåret, han var redd at det berre skulle bli litt pynt på kaka. Men i eit intervju i Aftenposten i fjor uttalte han om samarbeidet mellom dei tre teatra: "No skjer miraklet". Dette samarbeidet vart substans, og vi var einige om at dette skal få varig verdi og etterbruk, at vi skal få

Foto: Marianne Otterdahl-Jensen

til ei oppfølging for framtida. Twist-festivalen var fantastisk. Det var utruleg verdifullt for oss.

- Sjefsdramaturg Ragnhild Mærli ved Det Åpne Teater uttalte at Twist-festivalen viste at ein har gode skodespelarar med fleirkulturell bakgrunn. Kva er Riksteatrets røysle, er der mange nok å ta av?

- Det er ikkje mange nok å ta av. Men vi har mange som er gode nok. Og det har vore mitt mantra, noko som var inspirert av min kollega i svenske Riksteatern Birgitta Englin. Ho er ein stor personlegdom i svensk teater, og ein stor tenkjar i denne samanheng. Sverige hadde mangfaldsår før oss og ho sa om teater og mangfaldsperspektiv; "No må det vere slutt; det er mange gode nok skodespelarar berre vi slepp dei til." Ho har forresten sagt det same om å få kvinner inn i kunstnariske leiarstillingar ved teatra. Viss du leiter så finn du. Det spørers jo kva for kvalitetskriterier ein legg til grunn. Mange av dei som er aktive no snakkar ikkje flytande norsk, men dei veit kva dei snakkar om, dei har en idé og ein tanke med det dei held på med, dei er dyktige skodespelarar, og det er etter kvart slik i Noreg i dag at mange snakkar eit meir gebrokkent norsk. Mange er barn av innvandrarar, kanskje er dei fødde i Noreg, og dei snakkar flytande norsk, dei har berre ein annan hudfarge. Dei har hissa seg opp over at dei ikkje har fått sleppe til og har kjent seg ekskluderte. Og eg meiner det er overmodent å seie at vi no må slutte å snakke om kvalitet, for det er mange nok som er bra.

- Men mangfald gjeld ikkje berre skodespelarar, men programval, tekstval, scenografar, regissørar og anna personale? Korleis er utfordringane i den samanheng?

- Det vi tenkte i Mangfaldsåret var at vi treng nye røyster, nye forteljingar. Vi treng fleire som er premissleverandørar inn. Også på scenografi og på regi. Der er vi på langt nær komne langt nok. Men det vart såleis utlyst ein dramatikkkonkurransse for personar med fleirkulturell bakgrunn. Dette var initiert av sekretariatet for Mangfaldsåret i samarbeid med Nationaltheatret, Det Norske, Oslo Nye, NRK, oss og dei to vi samarbeidde med allereie. Vi fekk inn om lag 40

tekstar, tre av dei vart arbeidde vidare med, og ein av tekstane lever vidare her i huset. Det viste at han som søker han finn. Men ein må være aktiv på å spørje. Det er mitt forsvar av Mangfaldsåret; ved denne føringa, ved denne direkte utfordringa frå Kulturdepartementet, så vart mange tvungne til å gjere noko dei ikkje aktivt hadde gjort før.

- Rasoul Nejadmehr, "mångkulturkonsulent" og medlem av utvalet som skreiv kulturutgreiinga i Sverige, uttalte under Noregs-besøk i fjor: Slutt å snakke om innvandrarak og etnisitet. Mangfald er ein måte å tenkje på. Institusjonane sitt mangfaldsarbeid handlar ikkje om å kvotere inn representantar for minoritetane. Det handlar om å ha ei kritisk haldning til eigne perspektiv og dei gitte sanningar, om å vere open for endring. Institusjonane må utfordre den vestlege kulturkanon. Ikkje for å øydeleggje han, men for å styrkje og utvide han. Mangfald i kultursektoren handlar om institusjonar, det frie kulturliv og det sivile samfunns fornying, ikkje om inkludering av innvandrarak og minoritetar. Kva er ditt synspunkt?

- Det var veldig flott sagt. Og eg er heilt einig. Vi har sagt at for oss på Riksteatret dreier dette seg om å fornye teatret. Teatret er ei svært konservativ og trygghetsøkjande verksemd som det tek lang tid å snu. Men mi røynsle er at dette kan medverke til ei forfriskande fornying utover at det handlar om å integrere. Det handlar ikkje om å vere snill og god. Men det er rett og slett til inntekt til eiga fornying, langt utover dette med etnisitet og inkludering.

- Samstundes vil eg seie: Eg reiser mykje rundt i landet, vi har 75 spelestader frå Hammerfest i nord til Kristiansand og Kvinesdal i sør. Einskilde trur at integrering berre er eit storbyfenomen som dermed da skulle vere i strid med Riksteatrets oppgåve som er å spele utanom dei store byane. Men tenk berre på korleis folkesamansetjinga i Noreg har endra seg. I alle kommunar er det innvandrarak eller flyktningar. Når eg snakkar i ei klasse om mangfald ved teatret, så sit det alltid ein, to, tre eller ti med ein annan hudfarge eller annan kulturell etnisk bakgrunn. Eg ser korleis dei lyser opp: Viss der er plass til skodespelarak med ein annan etnisk bakgrunn på scena, så er

det kanskje plass til meg også? Kanskje det å sjå ein farga skodespelar på scena med Riksteatret som kjem på besøk gjev den gjenkjenninga, den identifikasjonen, den fellesskapskjensla som "ein sommarfugl i vinterland" treng. Det er enormt viktig at teatret er med på å spegle av samfunnet.

- Kva er kulturmangfald for deg som leiar av Riksteatret?

- Det er ikkje ferdig definert, mangfald er under stadig diskusjon. Det heiter i vår strategiske plan; "Gjestande kunstnarar skal velgast ut frå kvalitet, interesse og engasjement, og spegle det fleirkulturelle mangfaldet i samfunnet". Vi snakkar her om alt frå klassiske tekstar, dukketeater, figurteater, fysisk teater, dans og cross-over . Vi definerer mangfald som eit mangfald av uttrykk som er vidare enn etnisk mangfald. I Kardemomme by hadde vi også med ei jente med Downs syndrom som ein del av vårt mangfald.

- Teatret er ein konservativ institusjon også når det gjeld publikum. Korleis kan ein oppnå at teaterpublikum også gjenspeglar folket? Du snakkar om å fornye teatret, men da blir det også fornying i høve til kven det skal visast teater for?

- Det er verkeleg den store nøtta. Det gjeld ikkje berre etnisk mangfald, det gjeld i høgste grad også sosialt mangfald. Eg trur heile Teater-Noreg er oppteke av korleis ein skal utvide grensene for det relativt smale segmentet som går i teater. Der slit vi. Problemet er at vi er meir endringsvillige og eksperimentelle i vårt kunstnariske uttrykk enn i vår evne til å endre publikum. Ofte kan det bli slik at du støyter frå deg det tradisjonelle konservative publikummet. Mange ynskjer å sjå Et dukkehjem i gamle, lange kjolar: "Kan vi sleppe å sjå Nora i dongeribukser ein gong til?" Vi skal prøve å fornye utan å støyte frå oss dei vi allereie har. Vi ser at ungdommen er ekstremt vanskeleg å få tak i, og vi ser at det er middelklasse, det pene borgarskapet som går i teater. Rundt i landet er skulelærarar og bibliotekarar fast publikum. Eg skulle gjerne ha oppskrifta på korleis ein når nye publikumsgrupper.

- Kvifor er ungdommen så vanskeleg å nå trur du? Og kva skal til for å nå denne gruppa for Riksteatret?

- Skulen er på mange måtar ei hindring. I skuleverket eksisterer fordommar mot dei estetiske faga. Musikk, dans og drama blir av mange sett på som berre hygge- og kosefag, som rein leik. For meg er det verkeleg eit av dei store paradoksa. Eg meiner desse faga gjev større innlevingsevne, empati, glede og fantasi, at ein blir eit betre menneske når ein arbeider med estetiske fag. Fantasien og kreativiteten heng nært saman. For å bli ein god fysikar, økonom eller zoolog må du ha like stor førestillingsevne, kreativitet og fantasi som om du skulle bruke det direkte som kunstnar sjølv. Og difor så meiner eg at dei estetiske faga må vektleggast meir. Det er kjempeviktig i skolen at elevar med anna etnisk bakgrunn, blir trekte inn i dei kreative, estetiske faga.

- Det same med Den kulturelle skolesekken, som eg er stolt av står igjen som eit nasjonalt prosjekt etter meg som kulturminister. Men nokre lærarar meiner framleis at dersom desse framsyningane som vert tilbodne ikkje er heilt pensumnære, at elevane ikkje lærer å telle eller at det ikkje er om Ibsen, så er det berre leik og moro, såleis bortkasta og sløseri med tid. Mange lærarar manglar forståinga av at det å lese bilde, lese kjensler, få næring til den delen av mennesket, er heilt avgjerande for alt du gjer elles.

- Tenk berre på barn og unge som kjem til Noreg frå konfliktområde. Teatret er ein fantastisk tumleplass for emosjonar, for identifisering, for å bli sett. Det å bli sett er noko vi alle saman strevar etter heile tida. Viss teatret stengjer nokon ute, så eksploderer det jo. Men viss vi klarer å opne opp, og gje folk denne kjensla av å høyre til, så lukkast vi.

- Riksteatret kan vere av stor verdi for neste generasjon teaterbrukarar sidan de arbeider så nært opp mot vidaregåande skular over heile landet der de tilbyr informasjon, studiemateriell og billetter til framsyningane?

- Det er riktig at vi har dette tilbudet. Men vi har fått eit stort problem. No har det blitt ei så rigid fortolking av gratisprinsippet i skulane at fleire og fleire skular ikkje lenger vil formidle kontakt til skuleelevane om tilbod som dei må betale for. Dei meiner at dei ikkje lenger har lov til å informere om at Riksteatret kjem til bygda, sidan det ikkje er gratis. Men når vi reiser rundt med Et dukkehjem til hausten er det jo nokre som har stykket på pensum, og da burde elevane iallfall få tilbudet!

- Du sit i Riksteatret som drivande eldsjel. Du har vore kulturminister, og har arbeidd ovanfrå for å få fram denne tanken om integrering i teatret. Kor stor relevans har det at der er interesserte og velvillige leiarar for at ein skal nå målsetjinga?

- Eg meiner det er heilt avgjerande. Og ser jo sjølv kor viktig det er at toppleiinga ved teatret klarer å få brei og stor tilslutning. Eg er fornøgd med at vi har fått Shanti Brahmachari inn i styret vårt. Ho har heva nivået på dei diskusjonane vi har hatt rundt mangfald. Ho kjem frå England, har indiske røter, og har arbeidd mykje med desse spørsmåla på National Theatre i London. England ligg kanskje 20-30 år framfor oss, det må vi berre vedgå. Å ha Shanti med har styrka oss, vi har blitt meir medvitne. Det er likevel klart at der er mykje skepsis og fordømmar, det er ikkje alle som jublar og tek bølga for mangfald. Men viss ein på toppleiarnivå kan artikulere desse spørsmåla, så er det mykje lettare å få alle med på det.

- Integreringsdebatten har rast. Det er påstått at vi ikkje har lukkast med integrering i Noreg. Kulturminister Trond Giske uttalte i fjor i møte med kulturinstitusjonane: "Dei største institusjonane mottek til saman over ein milliard kroner, nesten ein femtedel av kulturbudsjettet. Om de ikkje lukkast med mangfaldssatsinga, lukkast ikkje Noreg." Det er eit stort ansvar?

- Men det er veldig sant. Eg liker at han spissformulerer det slik. Eg synest at vi som forvaltarar av det norske folks skattepengar skal vere oss medvitne at vi er viktige, at vi er premissleverandørar. Giske gjer det såleis utfordrande og inspirerande å gå vidare i dette arbeidet. Det viktigaste ein skal vere i norsk

kulturliv, er uthaldande. Og ha overtlydningskraft. Det er ikkje så enkelt alltid. Det er lett å latterleggjere Folk og røvere i Kardemomme by i eit mangfaldsperspektiv. Det er så lett å dytte ein av pinnen.

-Eg har jo eilangvarig tilknytning til Nationaltheatret som skodespelar og teatersjef. Tenk deg viss Nationaltheatret hadde hatt ein gjennomført mangfaldsprofil i 2005 der ein kunne vist kva som hadde hendt på dei 100 åra sidan Noreg som nasjon vart etablert! Kva signal hadde det ikkje vore til publikum? Eg tok det opp i planlegginga av jubileumsåret. Men da var haldninga frå einskilde kollegaer; "Nå har Ellen tørna og blitt så politisk korrekt". Men eg hugsar første gong det pakistanske flagget vaia på Nationaltheatret da vi hadde eit pakistansk gjestespel med Et dukkehjem. Då kom pakistanarane, det var stappfullt, og eg hugsar kor stolte dei var...

- Kan Riksteatret bli ein føregangsinstitusjon som er med på å forme eit kulturelt samspel i Noreg for framtida?

- Eg vil jo gjerne svare ja på det. Vi ynskjer å vere eit føregangsteater, vi ynskjer å lukkast med dette, det er vår ambisjon. Eg er veldig oppteken av strategisk arbeid, målsetjing og visjonar. Vi har fått mykje ros i løpet av mangfaldsåret for at vi har makta å gjere noko som andre har lagt merke til. Draumen vår er å få til et forteljarateater med ikkje etnisk norske skodespelarar med fleirkulturell bakgrunn som fortel si eiga historie, og at vi kan lage ei framsyning som vi kan turnere med. Det ynskjer eg verkeleg å få til.

- Når du spør om å vere føregangsinstitusjon, så har vi fått til noko som eg meiner er eit sjakktrekk. Vi samarbeider med eit nytt teater kvart år. Det starta med Nationaltheatret, så Teatret Vårt i Molde, i år samarbeider vi med Rogaland Teater, neste år skal vi samarbeide med Den Nationale Scene i Bergen. Slik får vi større kontaktflate. Det teatret vi samarbeider med og vi, vil ha mange møtepunkt, og mangfald vil vere eit av dei.

- Veldig mykje handlar om kommunikasjon - marknadsføring og informasjon. Vi arbeider også for å opprette eit nettverk for å gje desse avdelingane ved teatra eit felles forum. Eg trur

vi kan jobbe på tvers av teatra og lage nokre felles strategiar for til dømes å møte det nye publikummet, for å finne nye måtar å vende oss til verda rundt oss. Vi må få tak i dei, dei som ikkje går i teatret av gammal vane, dei som synest at terskelen er for høg. Vi må senke terskelen. Eg ynskjer meg ei kampanje; Gjer døra høg, gjer porten vid!

-Viss ein ser på Mangfaldsåret som frø som vart sådde: Korleis skal frøa få næring for at dei skal vekse, blomstre og bere frukter?

- Målsetjinga er å halde denne mangfaldstanken levande. Og å hauste vidare på det arbeidet vi har sett i gang. Mest konkret arbeider vi no med ei langsiktig samarbeidsavtale med Nordic Black Theatre, som går ut på å utveksle røynsle. Vi har lagt inn ei øymerka løyving i årets budsjettsøknad. Begge teatra har søkt om denne ekstraløyvinga for å få til ei hospitantordning frå 2010. Vi ventar veldig spente. Nordic Black er det teatret vi ynskjer å samarbeide med, der er det mykje kompetanse og godt kontaktnett. Ved å ta inn skodespelarar frå Nordic Black kan dei hos oss lære seg teatrets arbeidsform, få innsyn i korleis eit profesjonelt teater vert drive innafør ei institusjonell ramme, lære seg dramaturgi og tekstforståing. Skodespelarane ved Nordic Black har sine røter i ein tradisjon som er veldig fysisk ekspressiv. Dei bruker både dans og pantomime - dei har eit fysisk teaterspråk som base. Draumen er vidare at det spring ut nokre stjerner. Vi har hatt ei stjerne på turné, Adil Thathaa, som vart rikskjendis då han vann første runde av Dansefeber. Han var med på framsyninga vår @lice i fjor. Han har også spela på Oslo Nye, på Det Norske, og framsyningar der han er med i store roller, vert vist på TV. Vi treng slike suksesshistorier.

- Ja, kva er vanskeleg, teatret er vel heller ikkje ein fristad for kulturkonfliktar?

- Det er ikkje til å stikke under stol at der er humpar i vegen. Vi har opplevd at vi har hatt kulturelle konfliktar internt i framsyningar. Kan vi til dømes vente at ei jente med fleirkulturell bakgrunn utan vidare kan kysse ein gut på scena? Vi må øve oss på toleranse. Vi må øve oss på å respektere at vi er ulike. Det handlar om hud, om kjønn, om religion, om kultur. Nærkontakt er eit generelt problem. Den gjensidige respekten må vere tilstades. Ein må nærme seg dette forsiktig, ikkje stupe for fort, men kjenne seg litt fram. No har vi vore gjennom hijabdebatt. Vi ville jo hatt problem med hijab på scena om nokon skulle bedt om det. Teater skal vere ein møteplass for tankar og idéar, diskusjon og toleranse. Det er ein stad der det menneskelege skal utforskast i all sin kompleksitet. Der har vi utfordringar.

- Departementet forutset at institusjonane utarbeider langsiktige strategiar for å ivareta det kulturelle mangfaldet i si ordinære verksemd. Denne dimensjonen bør forankrast gjennom personalprofil, programprofil og publikumsarbeid, heiter det. Dette er generelle føringar, kva som er ynskjeleg, men ikkje pålegg eller krav. Er dette nok for å nå målsetjinga? Er føringane sterke nok?

- Eg meiner føringane er sterke nok, andre vil seie dei er for sterke. Vi er ein statleg etat og vi les dette veldig nøye, det trur eg mine kollegaer gjer også. Det er klar tale sett med våre auge om kva forventningar kulturstyremaktene har til oss. Riksteateret har teke dette innover seg og tek dette på alvor. Men vi er ikkje på langt nær komne langt nok.

Marianne Sunde er frilansjournalist

Betydningen av mangfoldig ledelse i kultursektoren

Av: Jon Rogstad

Forestillingene om Norge og hva det vil si å være norsk, er i drift. Fra ideen om enhetskultur, med likhet som ideal, anes konturene av en ny forståelse, tuftet på anerkjennelse av at samfunnet er og vil forbli flerfarget, flerkulturelt og flerstemt.

Det er et mål at dette mangfold av identiteter og formmessige uttrykk også skal reflekteres i og av sentrale kulturinstitusjoner. Denne ambisjonen representerer en betydelig utfordring for framtidens kulturliv. I diskusjonen som vil komme er det nødvendig å skille mellom oppgavebasert eller systemisk mangfold på den ene siden og aktørbasert mangfold på den andre. Mens det førstnevnte dreier seg om måten oppgaver løses på, er det sistnevnte knyttet til sammensetningen av hvem som utfører dem.

Det vanskelige mangfoldsbegrepet

Et sted å starte er å spørre hva vi skal med mangfold, altså hvilket problem satsingen på mer mangfold er ment å løse. Fra det offentlige ordskiftet er det påfallende lite konkrete formuleringer å finne om strukturelle underliggende forskjeller mellom grupper i samfunnet, men desto flere uforpliktende slagordliknende målsetninger, i retning av at kulturlivet skal gjenspeile landets kulturelle mangfold (jf. St.meld 17 (2005-2006)). Men om mangfold er å nå et mål som indikerer at det er mulig for alle å delta, eller om det snarere er å forstå som et middel for bedre å reflektere at det i dag er mange måter å være norsk på, forblir uklart. Resultatet er at mangfold framstår som et av de mest brukte og minst forståtte begrepene i norsk offentlighet.

At det ikke er brakt mer klarhet i begrepsbruken er overraskende, gitt at det har vært et eget år som var viet mangfold. I den sammenheng skal det også nevnes at på regjeringens hjemmeside er sentrale begreper relatert til innvandring og integrasjon definert. Én overskrift heter Mangfold og integrering, men det gjøres likevel ikke forsøk på å gi mangfold noen offisiell definisjon. På et seminar i regi av Culcom i januar 2009, hevdet da også Odd Are Berkaak at det var et vesentlig problem i debatten at det ikke finnes noen enhetlig forståelse av begrepet. Videre pekte han på at mangfold er problematisk fordi begrepet leder oppmerksomheten for sterkt mot etnisitet, og at det på den måten eksotifiserer 'de

andre'. Kort sagt, man fokuserer på forskjeller i stedet for fellesskap. Og, kan man legge til, ved at begrepet framstår beskrivende, som et tilsynelatende verdinøytralt honnørbegrep, forblir det lite relevant i diskusjoner om når forskjeller er verdifulle, når de er ubetydelige og når de er problematiske.

En annen type innvending er fremmet av Iffit Qureshi (Dagbladet 9/2 2008). Hun hevdet at Mangfoldsåret var lite relevant fordi man ikke hadde et eksplisitt mål og virkemidler for å fjerne stengsler, i form av rasisme og diskriminering, som hindrer deltakelse på sentrale kunstarenaer. Og forstått som implisitte ideologisk forankrede preferanser for bestemte, gjerne allerede etablerte og kjente uttrykksformer, er Qureshis påpekning rimelig.

Overordnet er likevel hovedproblemet at myndighetene ikke har vært tilstrekkelig presise i å meisle ut forholdet mellom mangfold som et mål og mangfold som middel. En type klargjøring kan gis ved å innføre skillet mellom oppgavebasert/systemisk mangfold på den ene siden og aktørbasert mangfold på den andre.

Aktørbasert mangfold

Ut fra perspektivet om et aktørbasert mangfold er logikken som følger: Jo flere personer med bakgrunn i ulike land som er representert, desto større er mangfoldet. Ideen er lett tilgjengelig, og ikke minst kan den omgjøres til politiske slagkraftige formuleringer av typen: "Synliggjøring av minoriteter i kulturlivet". Spørsmålet er hva slags mangfold vi da velger å løfte fram. Sagt på en annen måte, hva er koblingen mellom synliggjøring og mangfold?

Et forsøksvis svar kan gis ved å ta utgangspunkt i en sentral kulturinstitusjon, Riksteatret, som eksplisitt har argumentert for synliggjøring, mangfold og flerkultur. Som en del av satsingen satt de opp Henrik Ibsens "Hedda Gabler" i 2006, med Lavleen Kaur i hovedrollen. Teatersjef Ellen Horn mente forestillingen ville bli et veiskille,

”Mens systembasert mangfold dreier seg om måten oppgaver løses på, er aktørbasert mangfold knyttet til sammensetningen av hvem som utfører dem.

og formulerte målet om at det ”kunstneriske personell skal speile det kulturelle mangfoldet i samfunnet”. Hun fikk støtte fra Kaur, som sa til Morgenbladet (11/8 2006) at: ”jeg mener et relevant og levende kulturliv må reflektere det faktum at vi lever i et flerkulturelt samfunn. Derfor er satsinger som dette så viktige.”

Kaur legger særlig vekt på at unge med innvandrerbakgrunn må ha rollemodeller som synliggjør at det er mulig å satse på en karriere innen kunst og kultur. Det er lett å si seg enig i at rollemodeller er viktige. Ikke bare for unge med innvandrerbakgrunn, men også for å sprengte stereotypiske oppfatninger blant majoritetsbefolkningen. I den sammenheng veier praksis i form av synliggjøring, svært tungt.

Fokus på synliggjøring og rollemodeller gir oss imidlertid ikke bedre forståelse av om og i tilfelle hva som er forbindelsen mellom flerkultur og mangfold, tvert om. Ut fra ambisjonen om å speile det kulturelle mangfoldet, er det en fare for at synliggjøring ender med at det settes likhetstegn mellom hudfarge og kultur. Den gode viljen leder altså til at ytre kjennetegn blir brukt som indikasjon på indre egenskaper. Logikken er kjent. Og i den mest ufarlige formen for eksotifisering dreier den seg om variasjoner over forestillingen om at alle med mørk hud er flinke til å danse.

Men synliggjøring har også en institusjonell komponent. Idagønskermangekulturinstitusjoner, så vel som andre bedrifter, å vise at de tar det flerkulturelle Norge på alvor. Blant dem er NRK, og programleder av blant annet I kveld, Christian Strand. Strand, som er adoptert, har en annen hudfarge enn majoritetsnordmenn og tilfredsstillende dermed ytre krav til synliggjøring av mangfold. Det følger imidlertid ikke av hans hudfarge at han også tilfører NRK mer kultur fra andre land. Når det er sagt skal det likevel legges til at Strand er en rollemodell. Han, i likhet med Kaur, demonstrerer og personifiserer at det er mulig å ha biologisk opphav fra andre deler av verden og samtidig jobbe innen sentrale

kulturinstitusjoner i Norge. Men mer enn kulturelt mangfold, dreier dette seg om betydningen av like muligheter. Dermed er vi tilbake til Iffit Qureshis poeng om at Mangfoldsåret burde satt rasisme og diskriminering på dagsorden. Det er åpenbart relevant, men personer som Kaur og Strand demonstrerer at det er mulig å klatre over barrierer knyttet til det å ikke se ut som en majoritetsnordmann eller -dame.

Kulturlivet er altså ikke blendahvitt. Men for å holde oss til metaforene, kan vi da spørre om rollemodellene egentlig bringer inn et flerkulturelt perspektiv. Eller framstår de snarere som kinderegg, brune på utsiden og hvite på innsiden. Uansett svar er det nærliggende å anta at både Strand og Kaur først og fremst vil bli vurdert for den jobben de gjør og ikke hvem de tidsvis blir satt til å være representanter for. Og jo mer de løftes fram som representanter for noe annet enn sitt fag, desto vanskeligere er det å behandle dem som likeverdige. Subjektet og objektet flyter over i hverandre, og man ender i en situasjon hvor det er umulig å kritisere prestasjonen uten at man samtidig rammer selve det flerkulturelle prosjektet.

Mer avgjørende er det at dette perspektivet strengt talt er uten opponenter. Ingen er mot målet

Lavleen Kaur som Hedda Gabler på Riksteateret.
Foto: Jo Michael

”Hovedproblemet er at myndighetene ikke har vært tilstrekkelig presise i å meisle ut forholdet mellom mangfold som et mål og mangfold som middel. En type klargjøring kan gis ved å innføre skillet mellom oppgavebasert/systemisk mangfold på den ene siden og aktørbasert mangfold på den andre.

om like muligheter. Men en visjon for kulturlivet må også dreie seg om innhold, og følgelig strekke seg lenger enn bare å fjerne barrierer som skaper ulike betingelser for deltakelse.

Oppgavebasert eller systemisk mangfold

Oppgavebasert mangfold setter måten oppgavene løses på i sentrum. En illustrasjon kan hentes fra begrunnelsen for lovforslaget om at det skal være 40 prosent kvinner i alle ASA-styrene i Norge. Begrunnelsen for forslaget er delvis knyttet til betydningen av like muligheter og verdien av rollemodeller. I denne sammenheng er det likevel den andre typen av begrunnelser som interesserer mest. De tar utgangspunkt i en antakelse om at kvinner vil utøve sitt styreverv på andre måter enn menn.

På den måten knyttes mangfold til utføringen av oppgaven, og ikke sammensetningen av styret. Følgelig har begrunnelsen for denne typen mangfold både en aktørdimensjon og en oppgaverelatert dimensjon.

Det er nærliggende å overføre tankegangen til også å tjene som begrunnelse for å sikre representanter med ikke-majoritetsbakgrunn plass i kulturstyret. Når kulturelt mangfold settes på dagsorden er det likevel svært sjelden at denne typen systemisk endring aktualiseres. Av den grunn blir heller ikke anerkjennelse og forskjellighet gjort til en del av mangfoldsbegrepet. Om man hadde gjort dette ville det aktualisert behovet for å målbære to idealer på samme tid: Like rettigheter på den ene siden, og lik rett til å være forskjellig, på den andre.

Per i dag er det ikke mange med minoritetsbakgrunn som har plass i sentrale kulturstyret, men det finnes enkelte. I løpet av arbeidet med dette notatet har jeg snakket med noen av dem for å høre deres oppfatning av mangfold. Fra samtalen går det fram at en viktig grunn til å inkludere

mennesker med ulik erfaring i kulturstyret, er at den samlede kompetansen til styret vil øke. En slik forståelse støtter følgelig opp om en oppgavebasert forståelse av mangfold.

Kunnskap om kunst og kulturuttrykk som tradisjonelt sett ikke har vært å se eller høre på den kulturelle scenen i Norge, er nødvendig for å sikre anerkjennelse av nye uttrykksformer. Ambisjonen må være at et mangfold av uttrykk får slippe til. Men for å gi ulike aktører like muligheter (aktørbasert mangfold) fordres det at de kulturpolitiske portvokterne har tilstrekkelig bredde til å anerkjenne mangfoldet av det de presenteres for. En ekstra utfordring ved for eksempel tildeling av midler, stipendier m.m. er at kvalitetsbedømmelser forutsetter enighet om hvilke kriterier for kvalitet som skal legges til grunn for sammenlikning. En uttalt følgende: ”Å skille god fra dårlig kunst krever et felles kvalitetsbegrep. Det har vi ikke i dag fordi kunst ikke lenger er nasjonalt avgrenset.” Kort sagt, med en mer global eller transnasjonal referanseramme for kunsten, følger det at forståelsen av kulturuttrykkene også blir mer kompleks enn den var tidligere.

Flere la også vekt på kunstkritikere, som i liten grad synes å interessere seg for kunst de ikke forstår. En oppfatning var at mange vegrer seg for å anmelde denne kunsten. Her ble det referert eksplisitt til åpningen av en stor utstilling, hvor oppfatningen var at: ”Kritikere trekker seg unna, de er utrygge og redde for å avsløre at de ikke forstår prosjektet.” Gitt at dette er riktig, er det rimelig å påpeke at i mange tilfeller er også ikke-handlinger å forstå som handling.

Nå kan man selvsagt spørre om og i tilfelle hvorfor systemisk mangfold er særlig viktig innen kunstfeltet. Et svar på spørsmålet er at kunst og kultur reflekterer strømninger, identiteter og bevegelser i samfunnet. Støtter man opp om en slik forståelse, følger det av dette at det er av stor betydning at kulturpolitikken formes i overensstemmelse med endringene. Mangfoldsåret kan forstås som et forsøk på å institusjonalisere en ny praksis. Noen erfaringer fra dette kan hentes fra Styrende mangfold, som er et pilotprosjekt.

Luba Kuzovnikova: Gi oss et Barentshus for kultur

Tekst og foto: Ellen Stokland

Styrende mangfold

Etter inspirasjon fra Atana, som er en nederlandsk organisasjon, er målet for Styrende Mangfold å "bidra til å øke mangfoldet i råd og styrer i kulturinstitusjoner og organisasjoner generelt, ikke bare de som mottar offentlig støtte". Målsetningen er ambisøs. Organisasjonen skal kartlegge antall minoriteter i styreposisjoner, de skal bistå i rekruttering, trene opp aktuelle personer, samt koble dem sammen i relevante nettverk.

Det er videre verdt å understreke at målgruppen for Styrende Mangfold er personer som både har minoritetsbakgrunn og flerkulturell kompetanse. Det siste er viktig, fordi organisasjonen på den måten hindrer en utbredt oppfatning om at alle med minoritetsbakgrunn har flerkulturell kompetanse. Men man må i det minste åpne for det motsatte, altså at det er situasjoner hvor personer med majoritetsbakgrunn har betydelig kompetanse om flerkulturelle emner. Et moment som kommer i tillegg er at en viktig utfordring framover er å institusjonalisere dette ildsjelsprosjektet slik at det består framover. Dette fordrer både en vilje og anerkjennelse av de bevilgende myndigheter, men også at organisasjonen produserer resultater.

I dette notatet er det argumentert for å bruke flere forståelser av mangfold. Aktørbasert mangfold, som dreier seg om rettigheter og representasjon, og oppgavebasert eller systemisk mangfold, som er knyttet til måten oppgavene løses på. De to formene for mangfold representerer ulike perspektiver, og er ikke gjensidig utelukkende kategorier. Det er en ambisjon at en mer nyansert begrepsbruk både kan bidra til å utvikle mer realistiske målsetninger, men også virke forpliktende på aktørene. Det er ikke nødvendigvis mangfold å ha mange med ulik bakgrunn under samme tak eller på samme scene. Mangfold bør være en forpliktelse i kulturlivet, og følgelig ikke forbli et honnørbegrep som mest brukes for å sette farge på festtalene.

Jon Rogstad er forsker ved Institutt for samfunnsforskning

Nå som kulturministeren er engasjert i nordområdene har han sjansen til å virkelig gjøre vår drøm og etablere Barentshus – et kulturhus for hele regionen, på tvers av landegrensene.

Luba Kuzovnikova er kunstnerisk leder for Pikene på Broen i Kirkenes, en kuratorgruppe som arbeider med kunst og kultur som samfunnsutviklende instrumenter. Pikene på Broen er tildelt Eckbos Legaters Kulturpris 2009 for sin kulturformidling.

Hva legger dere i begrepsparet kulturelt mangfold?

For oss handler mangfold om å presentere hele bredden i Barentsregionen i grenseoverskridende prosjekter. Finnmark og Nord-Norge har alltid vært flerkulturell med krysning av norsk, samisk, russisk og finsk kultur. Med vår nærhet til den finske og russiske grensen, 70 nasjonaliteter, kultursatsning og den geopolitiske beliggenheten – fremstår Kirkenes som kulturhovedstad i Barentsregionen. Med festivalen Barents Spektakel og konseptet Border-Crossing Exercises, har vi også fått oppmerksomhet fra grenseregioner i andre deler av verden.

Hvordan har Mangfoldsåret sett ut fra Kirkenes? Vi har ikke forholdt oss til Mangfoldsåret utover at vi har registrert at det har vært aktiviteter rundt om i landet. Vi er også blitt invitert til å holde en del foredrag om vårt arbeid og vi er på statsbudsjettet fra og med 2009. Det sagt, så er det et viktig signal fra departementet at det skal satses på det flerkulturelle.

Noe du vil si til kulturminister Trond Giske? Vi trenger et kulturhus for hele Barentsregionen, og det ønsker vi å etablere i Kirkenes. Pikene har foreslått kulturhus for minst fem kulturministre, men vi vil ikke ha et kommunalt hus, vi vil ha et Barentshus – for hele regionen, på tvers av landegrensene. Ellers er vi veldig fornøyde med at Kultur- og kirkedepartementet har kommet på banen i nordområdesatsningen og at kulturministeren signerte den norsk-russiske kulturavtalen i vinter.

Å ville det, å gjøre det

Tekst: Svein Sturla Hungnes

Mangfoldsåret var et sterkt signal fra kulturministeren til kulturinstitusjonene om å få fart på arbeidet med kulturelt mangfold. Kanskje kan Mangfoldsåret bli et veiskille for hele Kunst-Norge.

Oslo Nye Teater har i flere år arbeidet frem forestillinger som på ulikt vis reflekterer det flerkulturelle samfunnet vi alle er en del av. Sånn sett kan man kanskje si at vi har hatt flere mangfoldsår i liten målestokk på teatret. Med god vilje, raust med midler og svært vekslende hell, har vi sett flere forsøk på prosjekter tidligere hvor arbeidet med å gjøre institusjonene mer kulturelt mangfoldige springer ut fra politikeres vilje til å føre an i dette arbeidet. Dette er selvfølgelig prisverdig, og ikke minst en naturlig og viktig del av en kulturpolitikers virkefelt. Det spørs likevel om ikke det må til en del andre forutsetninger for at arbeidet skal lykkes.

All kunst må springe ut fra et uttrykksbehov, et ønske om å formidle noe til den som opplever kunstverket. Det er vanskelig å vedta et slikt uttrykksbehov. Men et tiltak som Mangfoldåret og andre politisk styrte tiltak kan selvfølgelig være med på å rette fokus mot en problemstilling. På denne måten kan det skape tanker og refleksjon som igjen inspirerer og skaper lyst og vilje til å skape mangfoldig kunst på tvers av etnisitet og kulturelle skillelinjer.

Urban kultur er mangfoldig

For Oslo Nye Teater har arbeidet med flerkulturelle forestillinger kommet i gang på en ganske annerledes måte. Vi har definert oss selv som "byens eget teater", og vi har gjennom mange år forsøkt å skape en tett og nær dialog med byens befolkning. Når Oslo er den byen i landet med prosentvis størst andel beboere med flerkulturell bakgrunn, er det en helt naturlig del av vår visjon også å ønske å fange opp uttrykk og kunstnere som har en annen bakgrunn enn "typisk norske" skuespillere og andre scenekunstnere.

Vi har gjennom en rekke forestillinger og på ulike måter forsøkt å integrere problemstillinger og kunstnere som berører det flerkulturelle aspektet. I dette arbeidet er det selvfølgelig like mange muligheter som det finnes kulturuttrykk, flerkulturelle kunstnere og oppsetninger ved

et teater. Forestillingen som har vakt mest oppmerksomhet i så måte var vår oppsetning av Fruen fra havet, kalt Fruen fra Det indiske hav. Her brukte vi Bollywood-estetikken og fortalte Ibsens historie på dens premisser. Det viste seg at dette var en forestilling som ikke bare vakte stor oppmerksomhet og fikk et stort publikum, men folk med røtter i India og Pakistan sluttet i gledelig stor grad opp om forestillingen. Både denne oppsetningen og alt annet vi har gjort i denne sammenhengen har vært et resultat av helt ordinære planleggingsprosesser internt i teatret, ikke via påtrykk og forpliktelser utenfra. Vi opplever at dette er den mest organiske og beste måten å oppnå resultater på, og ønsker å videreutvikle både oss og publikum til stadig å søke nye veier i dette arbeidet.

Tre metodiske tilnæringer

Slik vi ser det kan arbeidet med kulturelt mangfold i sceneinstitusjoner hovedsakelig gjennomføres på tre måter:

1. Gjennomføre prosjekter hvor andre kulturers uttrykksformer brukes og gjerne settes inn i en ny kontekst.
2. Skape forestillinger hvor problemstillinger knyttet til en flerkulturell virkelighet gjen-speiles både på individuelt og samfunnsmessig nivå.
3. Rekruttere skuespillere og andre scenekunstnere med flerkulturell bakgrunn til teatrets ordinære oppsetninger.

Bruk av andre kulturelle uttrykksformer

Den før omtalte Fruen fra Det indiske hav er et godt eksempel på en forestilling som forholder seg aktivt til andre lands sceniske uttrykksformer, og samtidig forsøker å skape noen nytt ved å koble dette sammen med en tradisjonell, norsk tekst. Det er verdt å utfordre både Oslo Nye Teater og andre til aktivt og oftere å undersøke muligheter og miljøer i Norge hvor man finner kunstnere på høyt nivå, som kan bidra og skape forestillinger innenfor rammene av et institusjonsteater. Her er vi bare så vidt begynt,

og mange og mangfoldige prosjekter kan tenkes. Klarer vi å åpne opp institusjonene i større grad for andre uttrykksformer er det mange og viktige resultater å høste. Vi vil for det første skape oss selv en plattform der vår relevans som institusjon utvides og forsterkes. Vi vil kunne tiltrekke oss et nytt publikum, som vil ha en opplevelse av at deres kulturelle uttrykk finner en plass i norsk offentlighet. Disse vil forhåpentligvis oppsøke teatrene i en annen og større grad enn det som hittil har vært tilfelle. Andre positive effekter av en slik satsning vil være at det tradisjonelle teaterpublikummet vil bli utfordret og modnes, og se at scenekunst kan være mye mer enn den tradisjonelle, vestlige teaterformen som vi vanligvis presenteres for her i landet og i resten av Europa.

Vi opplever at det er en nysgjerrighet blant vårt publikum. Markedsføres dette på riktig måte, og er prosjektene av en slik karakter at det ikke virker fremmedgjørende, kan det oppnås stor respons også fra det relativt homogene, tradisjonelle teaterpublikummet. Det er selvfølgelig en utfordring i all nyskapende teaterkunst å kunne møte forventninger fra et sammensatt publikum, og ikke skyve fra seg de mest trofaste teatergjengerne. Alle institusjonsteatre, og Oslo Nye Teater spesielt, er tross alt avhengige av å selge billetter. Vi kan ikke tillate oss å lage prosjekter som er så smale at de ikke har en viss realistisk mulighet for å bære seg innenfor de rammene de offentlige bevilgningene til enhver tid setter. Balansegangen her er daglig en krevende øvelse, og vil i enda større grad være det i forhold til forestillinger som tar mål av seg til å gjenspeile kulturelt mangfold. Men vi prøver, og vi vil fortsette å fokusere på dette fremover.

Gjenspeile flerkulturell virkelighet

Punkt to er en måte å skape forestillinger hvor det ofte er naturlig å knytte til seg skuespillere, dramatikere og andre som har spesiell erfaring fra det området og den kulturelle sfæren man vil belyse. Veldig ofte vil det være snakk om forestillinger som er problematiserende, og som forsøker å løfte frem ulike gruppers og enkeltindividers mer eller mindre representative opplevelser av ulikhet i forhold til den norske majoritetskulturen. Oslo Nye Teater har de

senere årene produsert flere forestillinger med et slikt utgangspunkt, senest Sofokles Elektra, hvor handlingen ble lagt til en norsk-pakistansk familie i Oslo i dag. Dette var en forestilling som møtte en del diskusjon, ikke minst så man at mange misforsto produksjonen og oppfattet det slik at Elektras historie ble framstilt som en slags generalisering over det norsk-pakistanske miljøet. Det var selvfølgelig aldri hensikten. Instruktør Erik Ulfsby og teatret så store dramatiske muligheter i å legge historien tett opp til vår tid, til et miljø og knyttet til personer hvor man fremdeles kan finne dilemmaer og problemstillinger som belyses i stykket.

Vi ser at forestillinger som ønsker å si noe om en flerkulturell virkelighet i dag lett kan trække på tær, lett kan oppfattes feil og lett kan brukes i en negativ og relativt lite interessant form for diskusjon hvor man opprettholder de og viðholdninger. For et teater er det både spennende og utfordrende å gi seg i kast med slike produksjoner. Ikke minst oppleves det som viktig at teatret kan ta opp i seg en virkelighet som er annerledes enn det majoriteten av mennesker her i landet opplever. Allerede i 2000 satte Oslo Nye opp en forestilling av Per-Olav Sørensen som bygget på romanifolkets opplevelser av overgrep og tvang fra det norske storsamfunnet. Responsen både fra det alminnelige publikum, men ikke minst fra romanifolket selv var overveldende, og viste hvor viktig og opplysende funksjon teatret kan ha. Innvandring, diskriminering av grupper og enkeltindivider, opplevelse av annerledeshet og utfrysning er ikke noe nytt verken i vårt samfunn eller andre. Det har vært og vil nok i overskuelig fremtid være en uuttømmelig kilde til dramatikk og fortellinger som angår oss alle.

Fargeblind rollebesetning

Punkt tre refererer til det vi kan kalle fargeblind rollebesetning, og er kanskje det området både Oslo Nye og norsk teater generelt har lengst igjen. Men det er lyspunkt: Ved utgangen av Mangfoldsåret og gjennom våren 2009 gikk forestillingen Vi menn for fulle hus. Den er skrevet av Shabana Rehman og Linn Skåber, og seks mannlige skuespillere står på scenen. En av dem er Assad Siddique. Verken han eller Rehman er involvert i dette prosjektet på

grunnlag av utseende eller kulturell bakgrunn. De er med fordi de er knakende gode på hvert sitt felt, som skribent og skuespiller. Slik sett kan man kanskje driste seg til å påstå at dette er et av Mangfoldsårets aller viktigste prosjekter på scenekunstheltet, fordi man her helt har sett forbi all mulig annerledeshet, og engasjert kunstnere på grunnlag av de kvaliteter man ønsker. Det er vel dit vi ønsker at arbeidet med kulturelt mangfold skal føre oss.

Andre land har kommet mye lenger her. I England kan man ofte se fargeblind rollebesetning på scenen. Og her er vi fremme ved et kjernepunkt om vi skal få til den fargeblinde rollebesetningen vi alle ønsker: Slik vi ser det kan det ikke kreves mindre eller annet av kunstnere med flerkulturell bakgrunn enn av andre. Når det gjelder skuespilleryrket, er det ingen hemmelighet at vi i Norge har én teaterhøgskole som veldig mange søker og veldig få kommer inn på. Dette er den skolen som lettest gir muligheter for arbeid ved norske scener. Kommer man ikke inn her, er det mange som tar en utdanning ved alternative skoler i Norge, eller ved skoler i utlandet. Disse møter en arbeidssituasjon hvor det er vanskeligere å få oppgaver, men det er likevel mange eksempler på skuespillere med en slik utdanningsbakgrunn

som har lykket. Flere scenekunstnere som har fått oppgaver hos oss har ingen av disse kvalifikasjonene som er nevnt ovenfor, men er engasjert enten i kraft av åpenbare talent på tross av dette eller fordi de behersker kunstneriske uttrykksformer vi trenger for å gjennomføre en forestilling.

Teatret må tilby det beste

Skal vi komme dit hen at man ansetter skuespillere utelukkende fordi de er gode skuespillere, må alle – uavhengig av hvilken kulturell bakgrunn de har – få mulighet til å få den kompetanse og beherske det håndverket som kreves for å være aktuelle arbeidstakere på et teater. Det er ingen lettveit vei utenom, det har hver eneste skuespiller som setter sine ben på en scene fått erfare, og denne virkeligheten gjelder absolutt alle. Så bør det sikkert diskuteres kvotering ved opptak til Teaterhøgskolen, praksisplasser og andre måter å åpne opp for grupper som møter ekstra store barrierer og hindringer for å skape seg et liv på scenen. Men kvalitetskravet må være det samme for alle. Teatret har sin fremste og viktigste forpliktelse i å tilby sitt publikum det aller beste.

Svein Sturla Hungnes er tidligere teatersjef ved Oslo Nye Teater

*Fra Elektra. Pia Tjelta, Ayaz Hussain, Trine Weberg Svensen, S, Alsikander Khan og Lisa Tønne.
Foto: Marit Anna Evanger*

Fargelegg utenfor strekene - om publikumsarbeid og mangfold

Tekst: Neha Naveen

De aller fleste kulturtilbud er åpne for alle, likevel har de store kulturinstitusjonene et veldig homogent publikum. Skal man nå flere og mer ulike grupper, må man gå mer målrettet til verks. Forskjellige mennesker krever forskjellige tilnæringsformer og repertoar er en nøkkel. Det har både Film fra Sør og Melafestivalen gode erfaringer med.

En stor del av tiden med å arbeide med kulturformidling går til å bygge opp et publikum. Det å få folk til å komme, se, høre og oppleve alt fra dans, musikk, sport og teater krever sitt. Alle disse arrangementene har i utgangspunktet målgrupper som går på tvers av kjønn, alder og etnisitet. Likevel uteblir ofte etniske minoriteter fra "typisk norske" arenaer, og "nordmenn flest" besøker ikke kulturaktiviteter minoritetene står bak. Ofte kan også minoritetspublikummet være homogent, idet de oppsøker arrangementer med tilknytning til familiens nasjonale opprinnelse.

Hva kan kulturaktørene så gjøre for å bli mer attraktive for et mer mangfoldig publikum?

Filmfestivalen Film fra Sør (FFS) og Melafestivalen er kulturbegivenheter i hovedstaden som trekker et publikum preget av nettopp etnisk mangfold. Begge har formulert målsetninger for å nå et bredt flerkulturelt publikum, og publikumsarbeid er en integrert del av de to festivalenes virksomhet.

Film fra Sør, filmpolitisk korrektiv

- Vår visjon er at vi skal tilby nye minoriteter i Norge et bredere kulturtilbud, samt gjennom kunstopplevelser bidra til å gi nordmenn økt forståelsefor verden rundt dem, forteller programsjef Julie Ova. Festivalen startet i 1991 ved Universitetet i Oslo, som en filmpolitisk korrigerende til en vestlig orientert filmverden. Festivalen viser 140 filmer fra Asia, Afrika og Latin-Amerika, og Ova mener det da faller naturlig at også publikummet reflekterer mangfoldet man finner i selve festivalprogrammet.

- Med et så variert tilbud, blir det nødvendig at alt publikumsarbeid inkluderer å satse på minoriteter, mener Ova, og forklarer at det er integrert i hele prosessen at man skal sikte på å skaffe seg et bredt publikum. I tillegg til å gi gode filmopplevelser, ønsker festivalen å skape dialog og forståelse. For å skape en totalopplevelse og skape møteplasser inviteres det til møte med regissører, debatt og fester.

- Fordelen med vår festival er at den både har en spesiell appell til filmelskere og kan tilby kulturopplevelser til grupper som ellers måtte ha ordnet mye selv for å få sett filmene. Personer med bakgrunn i landene filmene kommer fra, tiltrekkes av festivalen takket være det internasjonale programmet. Utfordringen har mer ligget i å få blandet publikummet i større grad, mener Ova.

Et bredt programtilbud alene er imidlertid ikke tilstrekkelig for å nå et bredt publikum. FFS sikter seg inn på minoriteter ved å skaffe seg informasjon fra ulike foreninger og organisasjoner. Ved å kontakte minoritetsiniterte tiltak som for eksempel www.iran.no eller Radio Latin-Amerika, tar de i bruk arenaer der de vet minoritetene går for å finne informasjon. Slik gjør de seg selv tilgjengelige som kulturtilbud og går altså strategisk til verks ved å finne grupperinger som har felles interesser.

Strategisk annonsering

I 2008 tok Film fra Sør et strategisk grep for å videreutvikle sitt publikum. De har hatt et trofast publikum siden starten som har vokst seg større med årene. Hovedtyngden av disse er såkalt etnisk norske.

- En markedsundersøkelse viste vekstpotensial, blant annet fordi interessen for den type film festivalen viser trolig er større enn de faktiske publikumstallene, forteller Renée Katrin Bjørstad, som var markedsansvarlig for festivalen i Mangfoldsåret. Hun opplyser at den gjennomsnittlige festivalgjengeren var en godt utdannet kvinne på 28. Dermed satte de inn støtet for å nå andre segmenter, blant annet menn.

- En strategi var å skreddersy annonser med bilder fra mer action-pregete filmer, idet man vet at det er en sjanger som særlig appellerer til menn, forklarer Bjørstad. Andre publikumssegmenter det ble satset på i 2008 var ulike nasjonaliteter og musikk- og litteraturinteresserte. FFS jobbet med pressdekning og annonsekjøp i nøye utvalgte medier som henvendte seg til disse målgruppene.

For å nå personer i bestemte boligområder med høy andel etniske minoriteter og ungdom, inngikk de samarbeid med Oslo World Music Festival og Fredskorpset om en annonsekampanje på t-banen i Oslo.

Hvilke virkemidler som har fungert og hvilke som ikke har fungert, har imidlertid FFS ikke hatt apparat til å undersøke. Det samme opplever andre institusjoner og organisasjoner. Det er ikke gjennomført systematiske publikumsundersøkelser orientert mot kulturelt og etnisk mangfold. Men slik Film fra Sør opplever å ha et mangfoldig publikum takket være filmprogrammets appell til minoritetsgrupper, erfarer også andre institusjoner et høyere antall publikummere med minoritetsbakgrunn på forestillingene som har hatt flerkulturell relevans. Denne gjenkjennelsesfaktoren eller "minoritetskulturlinken" mellom det som er på programmet og publikummet som deltar, kommer enda klarere frem i Melafestivalens arbeid.

Melafestivalen, knutepunkt for mangfold

Melafestivalen fikk status som knutepunktsfestival for kulturelt mangfold i Mangfoldsåret. Festivalen jobber for og med kulturutveksling og kompetanseutvikling, arrangeres av Stiftelsen Horisont og ble etablert i 2000. Daglig leder og kunstnerisk leder er Khalid Salimi, en av de virkelige veteranene blant mangfoldsaktørene. Han forteller:

- Horisont startet med utgangspunkt i tre ting: 1) Det er lite deltakelse av innvandrere i norsk kunst- og kulturliv. 2) Institusjonene skal oppmuntres til å være mer oppmerksomme på å ha et repertoar som også er relevant for den nye innvandringen. 3) Man skal også se på kulturutveksling med landene innvanderne kommer fra, og gjøre det som grunnlag for å bygge en arena.

Melafestivalen gikk av stabelen for første gang i Vaterlandsparken i Oslo i 2001. Men allerede det påfølgende året ble den flyttet til den mer tilgjengelige Rådhusplassen. Det var et bevisst steg i retning av å ikke marginalisere seg selv. Festivalen inntok dermed en symboltung plass i sentrum av hovedstadens bevissthet. Det kan forstås som at Mela med dette

Mangfoldsorientert publikumsutvikling

- La bredt anlagt og målrettet publikumsarbeid være sentralt i alt arbeid og et hovedpunkt i langsiktig strategi.
- Relevans i programprofil, men også sammensetningen av kulturuttrykk fra forskjellige kulturer, kan trekke et bredere og mer blandet publikum.
- Målrettet markedsføring mot utvalgte publikumssegmenter, her er markedsføringens innhold og plassering viktig.
- Aktivt oppsøke ønsket publikum på hjemmebane og inviter dem inn, det kan være på Internett, t-banene eller i publikumsegmentets nærområder.
- Inngå samarbeid med aktører med kompetanse på kulturelt mangfold, utveksle kontakter og nettverk.
- Ta hensyn til at ikke alle setter pris på alkohol og sjekke-kultur, familievennlige arrangementer appellerer til minoriteter.

kommuniserte sitt eierskap til byen, og vice versa. Melafestivalen er her for alle og den eies av alle.

- Dette fungerte. Vi gikk fra 6000 til 60.000 besøkende på ett år. Siden har publikumsoppslutningen bare fortsatt å øke. I 2008 var 300.000 mennesker innom Mela i løpet av festivalhelgen i august, forteller Salimi.

I starten var Melafestivalen opptatt av å formidle pakistansk kultur og appellerte først og fremst til et norsk-pakistansk publikum. Men etter hvert utvidet festivalen sitt program til å inkludere kulturinnslag fra andre deler av verden også.

- Ikke alle likte det og det vekket reaksjoner i det opprinnelige publikummet, men med godt fokus på publikumsarbeid har Mela greid å vokse seg til en gratisfestival utenom det vanlige.

For Melafestivalen, i likhet med FFS, er det et mål i seg selv å nå et bredt og mangfoldig publikum. Dette er kunstformidling, og jo større publikum, jo bedre resultater har man. På spørsmål om hvordan

og hvorfor de deler inn publikum svarer Salimi:

- Nettopp for å nå fram til publikum med ulik bakgrunn, ulik smak og ulik interesse, serverer vi publikum det som er relevant for oss å tilby dem. Med andre ord, programmering er et nøkkelord i hele publikumsutviklingsarbeidet. Et relevant program betyr et godt program for publikums smak, som ivaretar deres behov og nysgjerrighet. Dette lar seg gjøre samtidig som man vektlegger den høye kunstneriske kvaliteten.

Ignorerer Melas publikum

Melafestivalen tilbyr store stjerner fra Pakistan og India, flere Bollywood-stjerner har fått unge, norsk-pakistanske jenter til å hyle seg hese på Rådhusplassen. Men også store navn fra andre land i Asia og Afrika har gjestet festivalen. Artister fra ulike deler av verden følger hverandre tett i den lange rekken av minikonsserter på festivalens scener. Den store majoriteten av publikum på Melafestivalen har bakgrunn fra land i Sør.

- Melas publikum er blitt oversett av kunstinstitusjonene. Det betyr ingenting for dem om dette publikummet finnes eller ikke. Det er dette vi har tatt fatt i. Dette publikumets behov og ut fra det har vi vurdert hvilken kunstnerisk ramme festivalen skal ha. De skal få det de ønsker, men samtidig åpnes for å møte en kunstverden de ennå ikke kjenner. Så når et qawwali-ensemble opptrer på scenen rett før den afrikanske legenden Mariam Makeba, går vi inn med stor innsats for å få to helt forskjellige publikum til å bli kjent med hverandre og med hverandres smak, og dermed kjent med en ny kunstverden.

Akkurat som FFS ønsker å blande de ulike publikumsgruppene, har Mela hatt dette som en del av sin strategi fra de begynte å introdusere artister fra for eksempel Afrika og Øst-Asia. Ved å være bevisst på hvordan de setter sammen programmet, har Mela klart å få ulike grupper til å bli igjen til neste konsert. Salimi forteller at flere kunstinstitusjoner hviler på staten og derfor blir det lett å undervurdere hvordan man fornyer og trekker et mer mangfoldig publikum til en institusjon.

- Dette gjelder så vel etnisk mangfold i form av etnistitet som mangfold i alder. Flere institusjoner burde sette fokus på et så sentralt spørsmål. Man må alltid huske publikummet, fra man setter opp

programmet til man engasjerer frivillige.

Regjeringen har selv spurt Salimi hvordan Melafestivalen har klart å engasjere for eksempel somaliske og vietnamesiske grupper. Igjen svarer Salimi at det er fordi de har tenkt på dem hele veien, og det legger minoritetsgruppene merke til. Og der politikken ikke når fram kan kunst bidra.

Det kan virke som om en av hovedmotivasjonene for å danne Stiftelsen Horisont, nemlig ønsket om et relevant repertoar for den nye innvandringen, også er det viktigste virkemiddelet man har for å rekruttere minoriteter som publikum til kunst og kultur. Dette burde interessere institusjonene, som kunne samarbeide med Horisont slik at de kan dra nytte av hverandres nettverk og skape en gjensidig publikumsutveksling mellom minoritets- og majoritetsinitierte tiltak.

Men også andre faktorer spiller inn. Melafestivalen er gratis og alkoholfritt og retter seg mot familier. Dette er viktige faktorer for mange minoriteter, som opplever det som en trygg ramme for både barn og ungdom. I tillegg er det en møteplass hvor de møter kjente og kanskje utvider sine nettverk. Festivalen er folkelig, men samtidig sørger arrangørene for å bygge status og inviterer politikere, diplomater, profilerte mangfoldsaktører og andre til høytidelig åpning av festivalen i Oslo Rådhus. Flere ganger har en representant for kongehuset vært til stede, og da er NRK og andre toneangivende medier sterkt til stede. Dette gir en egen status til festivalen.

I samtalene med både Ova og Salimi kom det fram at det ikke er lett å se hvilke strategier man har når de gjennomsyrrer hvordan man planlegger. Kulturtilbudene varierer med uttrykk, og ikke alle strategier passer til alt. Men er det noe av dette som kan ha overføringsverdi? Er det bare snakk om å gjøre tilbudene mer tilgjengelig for riktige grupper? Og i så fall, hvordan gjør man det? Som allerede nevnt av Salimi, så gjelder det å ikke marginalisere seg selv. Å ha en grunntanke om at arrangementet skal være tilgjengelig for mange, vil ha effekt på alt av publikumsarbeid. Så hvor kan man begynne med dette? De fleste kulturinstitusjoner er klar over de "vanlige" metodene på å informere folk om kulturtilbud. Som for eksempel gjennom presse, plakater og mailinglister som tidligere publikumsdeltakere har meldt seg på. Disse

Film fra Sør annonserer målrettet, her særlig fokus på action-filmer for å trekke menn til festivalen.

**FILM
FRASØR**
FILMS FROM THE SOUTH

18th FILMS FROM THE SOUTH FESTIVAL
OSLO 2008
OCTOBER 9-19

EKSTRAVISNING FRA
KL. 17:00 PÅ CINEMATEKET,
MANDAG 20. OKTOBER.

**SE HØYDEPUNKTER
FRA FESTIVALEN!**

www.filmfrasor.no

ASHES OF TIME - REDUX
Wong Kar-Wai

WAR CHILD
Christian Karim Chroborg

VEXILLE
Sori Fumihiko

SUKIYAKI WESTERN DJANGO
Miike Takashi

For billettinformasjon se: www.filmfrasor.no

Vika kino • Eldorado • Filmens Hus • Nobels Fredssenter
Litteraturhuset • MS Innvik

mediene når som oftest bare de som har interessen der fra før av. En må fokusere på gruppene som ikke nødvendigvis leser kultursidene i Aftenposten eller som allerede har deltatt på arrangementer.

Shanti Brahmachari, daglig leder av Norsk skuespillersenter, skrev i Kultmag juni 2008 om nye stemmer og fortellinger for et nytt publikum. Selv har hun vært med på å skape et nytt teater for barn og ungdom med ulik kulturell bakgrunn i Oslo – Den mangfoldige scena. Akkurat som Khalid Salimi, mener hun at disse unge innflytterne trenger flere arenaer hvor de kan uttrykke seg og sin kultur. For henne har utfordringen ligget i å koble denne gruppen med den nye arenaen.

- Løsningen for oss lå i å drive aktiv, oppsøkende rekruttering. Vi dro ut til skolene, SFO og ungdomsklubbene, som allerede er slike arenaer og gode samarbeidspartnere. Det var her vi fant de interesserte ungdommene. Ved å invitere oss selv til deres miljø, fant de koblingen, sier Brahmachari. Altså kan det i stor grad handle om å møte minoritetsgruppene i deres egne miljøer, på hjemmebane, og vise at de er velkomne og ønsket som publikum og bidragsytere.

- Disse møtene kan være å oppsøke disse miljøene fysisk, eller man kan gjøre det på nettet.

Internett som rekrutteringsplass

Film fra Sør kan fortelle at de aktivt bruker nettsamfunn som Facebook og Underskog i sitt publikumsarbeid. Også Mela har både en festivalgruppe på Facebook og en egen gruppe til rekruttering av frivillige. Det er slike nye medier man også må inkludere i sitt publikumsarbeid.

Jungeltelegrafan har aldri vært så kjapp og så effektiv som den nå er på nett. Om en ung pakistansk gutt viser på sin profil at han er interessert i Film fra Sørs program, eller Jungelboken på Det Norske Teatret, kan han alene rekruttere flere enn noen plakater rundt i byen klarer. I tillegg til slike samfunn må man bruke fora og nettsider som finnes der ute. Som allerede nevnt kontakter FFS sider som www.iran.no, mens Mela på sin side bruker sider som www.desi.no og www.bollywood.no. Om man ønsker å fornye publikum må man fornye hvordan man arbeider.

Brahmachari skrev i sin artikkel ”Mangfoldsåret

– tid for endring” i Kultmag om fornyelse i form av interne endringer. Har man ambisjoner om økt kunstnerisk mangfold så må dette prege hele organisasjonen.

- Det gjelder de som tar beslutningene i styrerommet, teatersjefen, instruktørene og regissørene, dramaturgene, så vel som teknisk avdeling, kostyme/scenografi og billettseilgerne og andre som ønsker publikum velkommen, skriver hun, og skriver videre at det er viktig at institusjonene innehar en kulturell kompetanse som gjør at et mangfoldig publikum kan føle seg velkomne i store og små institusjoner. Khalid Salimi, som er bærer av en slik kompetanse, minner om at man alltid må huske at man er formidler av kunst, og da alltid huske hvem man ønsker å formidle til.

- Derfor er det nødvendig å satse på å skape arenaer med høy kompetanse på formidling til minoritetsgrupper, og ikke minst bruke disse arenaene så mye man kan. Med økt samarbeid mellom minoritets- og majoritetsinitierte tiltak, og aktiv bruk av hverandre under publikumsarbeidet, kan vi bygge et uvurderlig nettverk både institusjoner og publikum vil få glede av, sier han.

Frivilliges innsats

Både Film fra Sør og Melafestivalen er avhengig av et stort korps av frivillige for å få festivalen til å gå rundt. De tar seg av informasjonsstands, er verter for gjestende artister eller regissører, rydder, hoder vakt, styrer storskjermer eller utfører andre oppgaver. Frivillige kan være gode ambassadører for en festival og kan trekke publikum fra egen vennekrets og nettverk. Å gjøre det attraktivt å være med som frivillig og ha strategisk rekruttering av frivillige, kan derfor indirekte bidra til at man når nye publikumsgrupper.

- Vi rekrutterer frivillige gjennom nettsider og kontakter utdanningsinstitusjoner som har relevant kompetanse til det vi ønsker av kvalifikasjoner. Som lokkemiddel får som regel de frivillige gratis festivalpass, forteller Julie Ova. FFS tar ikke direkte kontakt med institusjoner der innvandrere er, men har det som en prioritet når frivillige først melder seg. Slik nærmer man seg det omfattende mangfoldet Brahmachari etterlyser.

Melafestivalen har en utfordring når de skal rekruttere frivillige ettersom festivalen er gratis. Dermed går de frivillige i større grad glipp av noe

gratis i stedet for å få noe gratis.

-Derfor blir det ekstra viktig å vise at vi tar det de frivillige gjør på alvor. Vi roterer arbeidsoppgaver så de frivillige ikke går lei, og prøver å gi de frivillige følelsen av at de tar del i noe stort, sier Salimi. Mela rekrutterer sine frivillige fra bydelene Alna, Homlia og Søndre-Nordstrand, hvor det er en stor andel med innvandrerbakgrunn. Rekruttering på Internett står sterkt.

Fargelegg utenfor strekene

Film fra Sør og Melafestivalen er to kulturtilbud som har sterke profiler utad og som kanskje har en større appell til minoritetsgrupper grunnet

deres programmer. For andre kulturtilbud som ikke har denne appellen er det desto viktigere med publikumsarbeid som retter seg mot nye grupper.

Det er disse som kan se på arbeidet til FFS og Mela for å lære hvordan disse når ut til dem. Til tross for at ulike programmer kan ha en smal profil når det kommer til kunstneriske uttrykk, er det fullt mulig å ha et bredt publikum. Man må bare tørre å spørre dem som sitter med kompetansen, tørre å oppsøke nye miljøer, tørre å fargelegge utenfor strekene.

Neha Naveen er frilansskribent

Mahmona Khan: Gi tilskudd til nettmagasiner

Tekst: Ellen Stokland Foto: Eivind Røhne

Vårt nettmagasin X-plosiv.no har fått stor oppmerksomhet det siste året, men vi eier ikke nåla i veggen og støtteordninger for nettmagasiner er mangelvare.

Mahmona Khan er initiativtaker og redaktør for det minoritetsorienterte nettmagasinet X-plosiv som står bak Kvinnefestivalen og prisen Årets norsk-pakistaner.

Hvordan har du opplevd Mangfoldsåret?

X-plosiv fikk stor oppmerksomhet i fjor og satte dagsorden i spørsmål som angår norsk-pakistanere. Men økt oppmerksomhet til tross, vi får ingen driftsstøtte og drives på idealistisk basis. Vi har ingen lokaler, ikke noe utstyr. Det er grenser for hvor lenge vi kan overleve uten støtte.

Har Mangfoldsåret hatt noen betydning?

Nei, eller, jo. Vi er blitt introdusert for flere kulturarrangementer og det er åpnet for kulturuttrykk som ikke har vært så synlige før. Men endringene vil ikke bli synlige før om noen år. Vi er kommet veldig langt, det norske kulturbildet er endret. Det er viktig at vi som er født og/eller oppvokst i Norge med foreldre fra andre deler av verden føler tilhørighet og opplever å være en del av fellesskapet. Det må være rom for en identitet som er sammensatt, og at det likevel er greit å kalle seg norsk. Radikalisering skyldes at man blir sett negativt på.

Hvordan kan kulturelt mangfold bli et gjennomgående trekk ved norsk kulturliv?

Det aller viktigste er en grunnleggende aksept for at nordmenn er forskjellige og har forskjellige kulturelle referanser som kan bli en del av det norske. Mangfoldet er en rikdom som vil komplimentere og styrke norsk kultur. Men norsk kultur er ikke noe statisk. Gamle tradisjoner er viktige, men det er også viktig å skape ny kultur.

Stipendordninger som skaffer bredere rekruttering til kunstutdanninger er viktig.

Noen råd du vil gi til kulturministeren?

Vi trenger en støtteordning for ikke-kommersielle aktiviteter på Internett og styrke tilgangen for flere stemmer på Internett. Det er demokratisk viktig. Tilgjengelighet på nett handler også om hva slags innhold som finnes og hvem som slipper til på hvilke premisser. Jeg sitter i et råd for en støtteordning for minoritetsspråklige medier. Denne må gjelde for Internett, og den må gjelde minoritetsorienterte medier på norsk. Papir er gammeldags. Og vi som er her nå, vi kommuniserer på norsk.

Balansekunst - samarbeid mellom store og små

Tekst: Lisa Marie Gamlem

Eit teaterstykke i Trondheim, ei danseframvisning i Oslo og ei museumsutstilling på Hedmarken. Alle desse tre prosjekta er døme på samarbeid mellom store kulturinstitusjonar og små aktørgrupper. For nokre har vegen mot målet vore både kronglete og bratt, men felles for alle er ei oppleving av viktig nybrottsarbeid.

Då Mangfaldsåret vart lansert og dei store kulturinstitusjonane skulle auke innsatsen for å fremje kulturelt mangfald, valde fleire å satse på samarbeid med mindre aktørar med lang fartstid i det såkalla fleirkulturelle feltet. For det er i det frie og private feltet mangfaldskompetansen sit. Nokre institusjonar har samarbeidd med mindre aktørar lenge, andre nytta høvet i 2008 og etablerte nye kontaktar. Mangfaldsåret har dermed ført til fleire samarbeidsprosjekt.

Trondheim: Lokal resonans

Trondheims-gruppa Teater Polyfon nyttar mange arenaer for prosjekta sine og tok kontakt med Ringve Museum med framlegg om eit samarbeid om ei teaterframvisning med asylsøkjjarar i hovudrollene. Museet var godt kjend med Polyfons viktige arbeid med asylsøkjjarar og såg at prosjektet kunne spegle museets samlingar på ein ny måte.

Prosjektnamn: Immigrant Mix

Prosjektform: Teaterstykke sett opp på Ringve Museum med speletid i januar 2009.

Partnarar: Teater Polyfon og Ringve Museum, Trondheim

Teater Polyfon er ei teatergruppe for innvandrarar og asylsøkjjarar i Trondheim leidd av regissør Berit Rusten frå friteatergruppa Pantertanter. Teater Polyfon er eit idealistisk prøveprosjekt som starta hausten 2007 og gruppa har alt gjennomført fire sesongprogram. Teater Polyfon er eit tilbod til folk i alle aldrar og er samansett av eit teaterkompani for vaksne og ei barneteatergruppe. Gruppa gir også tilbod om mindre arbeidsseminar.

Ringve Museum er Noregs nasjonale museum for musikkinstrument med ei samling som omfattar rundt to tusen instrument frå heile verda. Museet er lagt til Ringve gård som er Peter Wessel Tordenskiolds (1690-1720) barndomsheim, noko som også vert spegla i ei samling som er knytt til han og samtida hans.

Musikkinstrumenta kjem frå heile verda og Polyfons skodespelarar har bakgrunn frå dei same kulturane som instrumenta i våre samlingar kjem frå. Det syntes vi var spennande, seier museumsdirektør Peter Andreas Kjeldsen.

Museet ga Polyfon full kunstnarisk fridom til å utvikle teaterstykket. Regissør og prosjektleder, Berit Rusten, fortel at desse klare premissane for samarbeidet var med på å gje prosjektet ein god start. Teater Polyfon ynskte å la museets historie og dei mange utstilte instrumenta inspirere både form og innhald på stykket dei skulle lage.

- Vi tar ofte i bruk arbeidsmetoden "Creation Collectiva" når vi skal utvikle eit teaterstykke. Dette er i utgangspunktet ein latinamerikansk teatermodell frå 70-tallet, der aktørane saman utviklar manuset gjennom ein felles arbeidsprosess. I vårt arbeid på Ringve Museum tok vi også i bruk det nokon vil kalle "site specific art". Det vil seie at vi ville la rommet påverke både innhald og form i teaterstykket vårt, fortel Rusten. Stykket dei laga fekk namnet Immigrant Mix.

Teater Polyfons ambisjon er å gje ei stemme til ei samfunnsgruppe som tradisjonelt har få arenaer å uttrykkje seg på. Mange av aktørane i gruppa er relativt nyinnvandra, og ein tredel av skodespelarane er asylsøkjjarar utan formelle rettar. Vidare skal deltakarane kvalifiserast for aktiv deltaking i samfunnet. Teater blir ein metode for å nå dette målet, fordi aktørane får eit verktøy som gjer det mogeleg for dei å uttrykkje seg gjennom eit estetisk språk som resonnerer stemmene deira.

- Det er klart positivt for oss å jobbe på fleire arenaer og i nye scenerom. Samarbeidet med Ringve Museum gjorde at gruppa kunne uttrykkje seg på ein ny stad både geografisk og sosiokulturelt, seier Berit Rusten.

Gjestfridom og synergi

Mariam (28) er ein av skodespelarane i prosjektet og flyktning frå Afghanistan. Ho synes det er spennande å vere med i Immigrant Mix nettopp

Immigrant Mix: Azzizi var slave da han bodde i Niger. Slaveriet er forbudt i Niger, men mange vet at det likevel eksisterer. Han kom til Norge. Han var analfabet. Det eneste han ønsker er å få bli i Norge, sammen med sitt barn. Han drømmer om å få dyrke poteter. UDi vil sende han tilbake. De sier at om han ikke får en attest fra sin tidligere slaveeier, så kan de ikke tro at han var slave. Azzizi sier: Om dere sender meg tilbake. Send meg hvor som helst i Afrika, men ikke til Niger. Om jeg kommer tilbake, er jeg fortsatt min slaveiers eiendom.

fordi det gir henne ei viktig rolle i møte med det norske samfunnet. I andre samanhengar opplever ho ofte at ho ikkje heilt passar inn. Teater Polyfon har gjort at ho kan sjå styrken i sin eigen bagasje.

- Eg spelte historia til ei venninne som også er flyktning frå Afghanistan. I eit anna rom spelte nokon Viktoria Bakke, den russiske kvinna som grunnla Ringve Museum. Ho var jo også innvandrar. Rett nok frå Russland, men det var likevel fint å sjå samanhengen mellom desse historiene. Slik kunne teatergruppa vår og museet tilføre kvarandre noko, seier Mariam. Ho framhevar fridomen til å utvikle stykket på eigne premisser som avgjerande for det gode resultatet.

- Maktstrukturen i samarbeidet med Ringve Museum var balansert. Dei opna armene sine for å presentere våre historier, og gjorde alt dei kunne for å leggje ting til rette for oss. Vi på vår side gjorde ein innsats for også å inkludere deira historie i framsyninga. Derfor vart det eit godt møte, stadfestar Mariam.

Museumsdirektør Peter Andreas Kjeldsen vart positivt overraska over kor mykje av museets historie som vart inkludert i Immigrant Mix. Utgangspunktet for samarbeidet var at museet skulle stille alle sine lokale til fri disposisjon for

teatergruppa. Det pedagogiske personalet ved museet skulle hjelpe til dersom gruppa hadde spørsmål eller dei kunne medverke fagleg på annan måte.

- Dei einaste avgrensingane vi sette var at museumsobjekta ikkje skulle flyttast og at det ikkje skulle vere levande eld inne. Vi ga ingen føringar på at innhaldet skulle dreiest i retning av vår samling. Det var derfor veldig flott å få oppleve korleis denne teatergruppa formidla band mellom sine historier og vår samling. Det var ein spennande synergieffekt sjølv om vi ikkje tok direkte del i den kunstnariske utviklinga, fortel Peter Andreas Kjeldsen, som kan stadfeste at museet vil halde fram å samarbeide med Teater Polyfon. Med utgangspunkt i at det er ei stor tamilsk folkegruppe i Trondheim, skal gruppa utvikle eit tamilsk teaterstykke.

Elverum: Krevjande veg til Latjo Drom

Ikkje alle samarbeid har vore like knirkefrie som Immigrant Mix i Trondheim. På Elverum i Hedmark tok det fleire konfliktfylte år før den permanente romani/taterutstillinga Latjo Drom opna på Glomdalsmuseet i 2006. Utstillinga portretterer kulturen og historia til romanifolket/taterane i Noreg og er eit samarbeid mellom museets eigne fagfolk og representantar for romanifolket. Organisasjonen til romanifolket/taterane tok initiativ til eit prosjekt allereie i 1997, og med statleg aksept som nasjonal minoritet i 2000 vart rammene for prosjektet vesentleg auka. Då prosjektet vart starta i 1997 vart det etablert ei referansegruppe med representantar for to av romanifolkets organisasjonar: Taternes Landsforening (TL) og Landsorganisasjonen for romanifolket (LOR). Referansegruppa har hatt som sin primære funksjon å drøfte, kvalitetssikre og godkjenne form, tema og innhald i utstillinga, innanfor vanlege museumsetiske og museumsfaglege retningslinjer. I 2007 vart det laga ein nettversjon av utstillinga og i november 2008 vart Latjo Drom utvida til ei vandretstilling som er tilgjengeleg for heile landet.

Direkte omsett tyder Latjo Drom "god veg", men den kan også nyttast i tydinga "god tur". Den tolv år lange arbeidsprosessen fram mot utstillingsopninga er derimot noko begge partar

Prosjektnamn: Latjo Drom

Prosjektform: Permanent museumsutstilling om romanifolket/tateranes kultur og historie med utstillingsopning i 2006.

Partnarar: Glomdalsmuseet og representantar frå to av romanifolkets organisasjonar: Taternes Landsforening og Landsorganisasjonen for romanifolket.

Taternes Landsforening er ein sjølvstendig landsdekkjande interesseorganisasjon for taterane i Noreg stifta i 1995.

Landsorganisasjonen for romanifolket vart stifta som ein ad hoc-organisasjon i 2000.

Organisasjonen arbeider no aktivt for å fremje romanifolkets interesser generelt.

Glomdalsmuseet er eit kulturhistorisk museum for Østerdalen og Solør. Med 91 antikvariske hus og over to tusen kvadratmeter med utstillingar er det eitt av landets største kulturhistoriske museum. Museet ligg i Elverum sentrum og har vore i drift sidan 1911.

skildrar som ein ganske krevjande tur, prega av usemje både mellom minoritetsorganisasjonane, og mellom referansegruppa og museets fagfolk.

- Prosjektet tok utgangspunkt i eit møte mellom museets fagkompetanse og våre personlege røynsler som romani/taterar. God dialog var ein føresetnad for god framdrift, men tautrekking om den grunnleggjande strukturen bremsa prosessen i starten, fortel Anna Gustavsen, som representerte Taternes Landsforening i arbeidsgruppa. Ho fortel at dei først fant ei god samarbeidsform etter å ha fått meklingshjelp utanfrå.

Sosialantropologen Mari Møystad var fagansvarleg for utstillinga Latjo Drom ved Glomdalsmuseet. Hun meiner at uklare rammevilkår frå departementet og ulike forventningar frå partane var årsaka til startproblema.

- Politkarane hadde lova romanifolket/taterane ein delkompensasjon som skulle vere ei kulturell oppreising. Dette vart oppfatta som eit løfte om råderett over sitt eige museum, men det var Glomdalsmuseet som skulle eige og drive det. For romanifolket/taterane stod dette fram som ei gåvepakke til museet, medan dei sjølv nok ein gang måtte innordne seg ein rådande struktur, forklarar Møystad. Gustavsen stadfestar dette, og minnst mykje frustrasjon og ei kjensle av Davids kamp mot Goliat. Det kom til eit punkt der representantane frå Taternes Landsforening forstod at dei anten måtte forlate samarbeidet, eller innordne seg på ein ny måte. Gustavsen valde det siste, og har ikkje angra.

- Vi forstod etterkvart kva for enormt arbeid og ansvar det er å drive eit museum. Ein kompetanse vi ikkje hadde. Samstundes trengte Glomdalsmuseet vår kunnskap om vår kultur. Dermed begynte vi å sjå på korleis vi kunne utfylle kvarandre. Denne haldningsendringa gjorde at vi opplevde makttilhøvet som meir balansert, og arbeidsprosessen endra seg mykje, seier Anna Gustavsen.

Tore å gje frå seg makt

Røynslene frå Glomdalsmuseet og Latjo Drom viser kor viktig det er å gjere seg ferdig med diskusjonar om modellar for samarbeid og kven som skal styre og drive prosjektet før ein set i gong.

- Eit samarbeid mellom store og små aktørar

Anna Gustavsen, Latjo Drom. Foto: Mari Østhaug Møystad

handlar mykje om å tore å gje frå seg makt og kontroll. Skal musea fungere som endringsaktørar og gje rom for minoritetane sin medverknad, må dei også opne for nye måtar å organisere arbeidet på, seier Mari Møystad. Som oftast vil dette særleg vere krevjande for den store aktøren, ettersom ein tung institusjon oftare har eit større sett av normer og krav til korleis oppgåver skal løysast. Etter opninga av Latjo Drom har samarbeidet mellom museet og romanifolket/taterane hatt ei konstruktiv utvikling og tilhøvet mellom partane er no prega av gjensidig respekt og tillit. Men Møystad meiner at museet framleis kan bli betre.

- Det er ei utfordring for museet å etablere eit formelt samarbeid med ei gruppe utanfor museets etablerte strukturar. Som stor institusjon i møte med ein mindre minoritetsorganisasjon, må ein vere villig til å lytte og ta konsekvensane av det den vesle aktøren ser som viktig. I vårt tilfelle handla dette om å balansere vår museale fagkunnskap med den erfaringsnære kunnskapen til minoritetane, seier Mari Møystad.

Anna Gustavsen meiner at tilgongen på fagkunnskap også er viktig for at ein lettare skal kunne oppleve balanse i eit samarbeid. Glomdalsmuseet på si side ser behov for å sikre minoritetanes kompetanse ved institusjonen og har nyleg tilsett Gustavsen i stilling som assistent ved museet. Auka kunnskap om den andre partens kompetanse har vore viktig for at prosjektet til slutt i hamn i ei form som begge partar er nøgde med.

Oslo: Godt naboskap

Då friteatergruppa Nordic Black Theatre vart

invitert til å samarbeide med Den Norske Opera & Ballett, såg dei også raskt at det ville vere mogeleg å nå fram til ei heilt ny publikumsgruppe. Nordic Black Theater har lokale på båten MS-Innvik som ligg til kai i Bjørvika med Operaen som nærmaste nabo.

- Vi har følgd bygginga av Operaen frå grunnen av. Difor fall det naturleg å samarbeide, sjølv om vi i utgangspunktet tilhøyrer ulike scenetradisjonar, seier regissør Cliff Moustache. Danseframсыninga som dei sette opp fekk namnet "Heritage" og gjekk for fulle hus på Prøvescena i oktober 2008.

Ansvarleg produsent i Den Norske Opera, Tor Fagerland, innrømmer at det ofte har vore tungt å få gjennomslag for denne type kulturprosjekt i Den Norske Opera. Dei vert ofte avskrive som "prosjekt med etnisk føring" som ikkje heilt oppfyller eller imøtekjem husets kvalitetskrav. Fagerland opplever dette som eurosentrisme frå leiinga og meiner operahuset bør gå i dialog på sitt eige tilhøve til kva kvalitetskrav eigentleg er og kva verdigrunnlag det er fundert på.

- Men systemet her på huset er ganske tungrodd og det skal eit krafttak til for å endre på noko. Like fullt trur eg at dei fleirkulturelle prosjekta vi har gjort er med på å bryte ned ureflekterte haldningar

Prosjektnamn: Heritage

Prosjektform: Ei danseframсыning framført på Den Norske Opera i oktober 2008.

Partnerar: Nordic Black Theater og Den Norske Opera & Ballett.

Nordic Black Theater vart stifta i 1992 av Cliff Moustache som framleis er teaterets kunstnariske leiar. Teateret vender seg til scenekunstnarar og ungdom med bakgrunn frå den såkalla tredje verda. I tillegg til å produsere eigne teaterframсыningar samt ta i mot gjestespel, driv NBT også teaterskulen Nordic Black Express. Heritage vart koreografert av Bright Wamwanduka.

Den Norske Opera & Ballett er ein statleg institusjon for formidling av ballett og opera i Noreg og vart stifta i 1957. Utvikling og nyskaping er eit av sju programområde. Det nye operabygget vart opna i Bjørvika i Oslo i 12. april 2008.

rundt kva som er kvalitet og kva som ikkje er det, seier Tor Fagerland, som også hadde ansvaret for ungdomsprosjektet "Izzat – en kjærlighetsopera" i 2006 og Bollywood i Bjørvika i 2008.

- I starten vart eg nesten litt uglesett for å jobbe fram desse prosjekta. Ikkje alle var einige i at dette var ein god veg å gå. Men eg har brukt mye av frustrasjonen over denne motstanden som motivasjon for å halde fram, eg trur det berre er eit spørsmål om tid før denne kulturpolitiske snobbismen forsvinn. Vi må utfordre gamle normer for å kunne vere eit levande operahus, seier Tor Fagerland, og meiner Operaen bør ha takhøgde nok til å kunne vere ein framføringsarena og samarbeidspartnar også for andre.

Ansvarsfråskrivning eller klar arbeidsdeling?

Nordic Black Theater fekk frie kunstnariske taumar då dei skulle sette opp "Heritage" på Prøvescenen, medan Operaen tok seg av det tekniske og administrative. Dette gav prosjektet ein ryddig struktur frå dag éin. Den kunstnariske fridomen var ei god oppleving for Nordic Black Theatre, men Cliff Moustache meiner at det kan vere fruktbart å også tenkje seg ein større grad av kunstnarisk samarbeid om dei to institusjonane skal jobbe med kvarandre igjen.

- *Kan det å få frie taumar også opplevast som ansvarsfråskrivning frå den store aktøren. Ein uvilje mot å gå i dialog?*

Cliff Moustache er berre delvis einig i dette.

- Det var viktig for oss som eit lite teater i møte med det store operahuset å kunne gjere ei gjesteframсыning som vårt første prosjekt saman. Det var godt for vår sjølvtilitt å erfare at vi kunne trekke fulle hus og få gode kritikkar, sjølv når vi gjorde ting heilt på vår eigen måte. Men eg trur og håpar at framсыninga "Heritage" berre har vore starten på noko som kan bli til både fleire, større og meir omfattande samarbeidsprosjekt i framtida, seier Cliff Moustache. Han strekar under at verkeleg balanserte samarbeid er prega av kunstnarisk likeverd, slik at ein også kan gå kvarandre kunstnarisk i møte.

Tor Fagerland ser ikkje noko ansvarsfråskrivning i samarbeidet om "Heritage", men legg i staden vekt på verdien av å skunde seg langsamt med det som mange på operahuset opplever som

gjennomgripande endringar. Det vil vere naturleg å ta eit steg vidare i neste omgang og syte for at utviklinga ikkje stagnerer.

- Akkurat denne gongen låg det i korta at Nordic Black Theater skulle ha det kunstnariske ansvaret og vi skulle vere husvertar. Men eg håpar verkeleg at dette prosjektet har vore med på å bane veg for samarbeid med eit heilt anna omfang og på eit heilt anna nivå i framtida. Men ein føresetnad er at dei kunstnarisk ansvarlege hos begge partar finn tonen på tvers av ulike uttrykk og ynskjer å lage noko saman, seier Tor Fagerland.

Likeverd i samarbeidet

Ved Glomdalsmuseet i Hedmark har utviklinga av Latjo Drom vore til ettertanke. Tradisjonelt har norske museum formidla ideen om ein majoritetskultur, og kulturhistoriske museum var sentrale i nasjonsbygginga etter 1905. I kva grad kan dei same musea medverke til å bygge identiteten til ei minoritetsgruppe?

Sosialantropolog og museumsconservator Mari Møystad stiller seg dette rettkomne spørsmålet

i sin artikkel om arbeidet med Latjo Drom. Røynsleane til Anna Gustavsen frå Taternes Landsforening viser at det kan fungere om det vert gjort på den rette måten. Ho fekk etter kvart ei aukande grad av eigarskap til utstillinga.

- Samarbeidet vårt har ført til ei varm og fin utstilling. Vi ynskte å kome fram til noko vi kunne vere stolte av og det var drivkrafta vår. Eg synes vi har skapt noko som både er sant og ærleg. På den måten er vi med på å byggje vidare på vår eigen identitet, sjølv om vi ikkje eig nøkkelen til museumsavdelinga, seier Anna Gustavsen.

For Nordic Black Theatre i Oslo har "Heritage" gitt ei oppleving av å ha fått vere med på eit viktig nybrottsarbeid. Det har gitt teatret eit tryggare fundament for å gå inn i nye prosjekt som krev samarbeid på tvers av kulturinstitusjonar.

- Akkurat no arbeider vi med Oslo Filharmonien om ein versjon av Romeo og Julie på "kebabnorsk" som skal visast i Konserthuset i 2010. Skodespelarane våre møter 90 musikarar og utfordringa er å bevege seg saman utan å miste identitet mot kvarandre. Dette prosjektet hadde kanskje vore vanskeleg

Frå Heritage, Nordic Black Theatres gjesteforestilling i Den Norske Opera & Ballett.
Foto: HIFA-festivalen 2009

å gå inn i om vi ikkje først hadde røynsle frå ei vellukka gjesteoppsetning i Operaen. Prosessen er likevel annleis og meir fullverdig no ettersom vi arbeider mot eit mål om å skape eit felles uttrykk som gir begge partar ny kunstidentitet.

Også regissør Berit Rusten i Teater Polyfon er interessert i samarbeid av meir kunstnarisk art. Ho strekar under kor viktig det var at Teater Polyfon med "Immigrant Mix" fekk sleppe til på ein ny arena og legg vekt på at dei slik kunne nå ut til eit breiare publikum.

- Likevel trur eg Immigrant Mix kanskje var meir nyttig og grensesprengande for Ringve Museum enn det var for oss. Eit samarbeid med ein institusjon som kunne møtt oss i ein likeverdig kunstnarisk prosess, som for eksempel Trøndelag Teater, ville ha vore interessant på ein annan måte for vår teatergruppe. Dette er noko vi ynskjer oss i neste omgang, seier Rusten, og legg til:

- Graden av kunstnarisk samarbeid er sjølv lakmustesten på kor likeverdig forholdet mellom ein stor og liten aktør eigentleg er.

Ulike former for samarbeid

Ingen vil hevde at samarbeid er problemfritt, enkelt eller at det finst ei ferdig oppskrift for korleis det bør gjerast. Men resultatet – slik døma i denne artikkelen

viser – kan vere eit større mangfald i kunstnariske uttrykk, kulturforståingar og -opplevingar. Både institusjonar og frie aktørar utvidar nedslagsfeltene sine, fanger nye publikumsgrupper og kunstnarar og aukar den allmenne relevansen.

To hovudformer for samarbeid

- Administrativt samarbeid: Ein institusjon stiller arenaer og personell til disposisjon og inviterer ein fri aktør til å utvikle gjestespel. Den frie aktøren står for det kunstnariske ved prosjektet.
- Kunstnarisk samarbeid: Institusjonen og den frie aktøren arbeider saman om å skape eit nytt kunstnarisk uttrykk saman.

Viktige føresetnader for å lukkast

- Eit ynske om å skape noko saman
- Avklare premissar og mål for samarbeidet før prosjektet vert sett i verk. Kva er føremålet, og om det skal vere eit eingangsprosjekt eller eit langsiktig samarbeid
- Respektare kvarandre sin kompetanse, la desse utfylle kvarandre og skape synergi
- Likeverd krev at ein lyttar til kva samarbeidspartnaren meiner er viktig og revurderer eigne normer, kvalitetskrav og arbeidsmetodar
- Våge å gje slepp på makt, la andre sleppe til.

Analyse: Institusjonenes mangfoldsarbeid i 2008

Tekst: Egil G. Skogseth

Fra departemental god vilje til praktisk mangfoldsarbeid. En analyse av kulturorganisasjoner og statlige kulturinstitusjoner sin rapportering om tiltak for å ivareta kulturelt mangfold. Denne analysen er gjennomført av Egil G. Skogseth på oppdrag for Sekretariatet for Mangfoldsåret.

Kulturpolitikere og byråkrater utarbeidet i Stortingsmelding 17 (2005-2006) visjoner for et mangfoldig kulturliv, men uten interesserte praktikere var et slikt prosjekt dømt til å mislykkes. For å sikre seg at visjonene ble fulgt opp brukte Kultur- og kirke departementet (KKD) tildelingsbrevene for 2008, til å pålegge alle organisasjoner og statlige institusjoner¹ i kultursektoren som er oppført i statsbudsjettet² å sette i gang tiltak for å ivareta kulturelt mangfold i Mangfoldsåret.³ Denne teksten er en analyse av i hvilken grad og hva organisasjonene og de statlige institusjonene skriver i sine årsrapporter om tiltak for å oppfylle kravene departementet stilte⁴:

1. Det skal utvikles arenaer/tiltak som stimulerer kulturaktører med bakgrunn i både majoritets- og minoritetskulturer til å utvikle samhandlings- og samarbeidsmønstre.

Analysen vil gå inn på hvilke forståelser av mangfold organisasjonene og institusjonene opererer med. Hvis tolkningen av mangfold er annerledes enn den som ligger i mandatet fra KKD, er det da snakk om naturlige utvidelser av mandatet, eller er tolkningene på siden av mandatet?

Hvordan har punkt 1 blitt reflektert i organisasjonenes og de statlige institusjonenes:

1a) Programprofil: Har det for eksempel oppstått nye former for samarbeid på tvers av institusjonene/organisasjonene?

1b) Personalprofil: Gjenspeiles et større kulturelt mangfold i staben av administrativt- og teknisk ansatte, og i særlig grad utøvende kunstnere, ledelse og styret?

1c) Publikumsarbeid: Arbeid med å involvere etniske minoriteter som publikum og som deltakere.

2. Institusjoner og organisasjoner skal utarbeide langsiktige strategier for inkludering av mangfoldsdimensjonen i virksomheten.

I hvilken grad vil aktivitetene og tiltakene som ble igangsatt i 2008 bli videreført?⁵

Metode

Datagrunnlaget for den deskriptive analysen i denne teksten er utdragene om tiltak for å ivareta det kulturelle mangfoldet rapportert til KKD fra 156 kulturorganisasjoner og ni statlige kulturinstitusjoner⁶. Det har ikke vært mulig å kvalitetssikre disse dataene. I analysen har det derfor blitt lagt til grunn at informasjonen i rapportene er korrekt. Det er likevel verdt å presisere at det er store forskjeller på hvor flinke kulturarbeiderne har vært til å rapportere på en måte som får organisasjonen eller institusjonen til å framstå på en fordelaktig måte. Generelt er det imidlertid grunn til å tro at de statlige institusjonene er mer profesjonelle på dette punktet enn organisasjonene. Med utgangspunkt i de overnevnte kravene fra Kulturdepartementet, er det gjennomført en kombinert kvantitativ og kvalitativ analyse av rapporteringen til alle organisasjonene og de statlige institusjonene. I den kvantitative analysen er det blitt utarbeidet statistikk på resultatene fra mangfoldsarbeidet. Den kvalitative analysen går nærmere inn på forståelser av mangfold. I tillegg blir enkelte eksempler og sitater som illustrerer tendensene i statistikken drøftet.

Analyse

Kulturdepartementets etniske innfallsvinkel: Mangfoldsårets sekretariat presiserer på sin hjemmeside at Mangfoldsåret retter seg mot alle som bor i Norge⁷. I St. meld. 17 (2005-2006) er det lagt stor vekt på etnisk mangfold og det er derfor grunn til å anta at det er denne innfallsvinkelen til kulturelt mangfold det siktes til. Grupper som nevnes spesielt er urbefolkningen, nasjonale minoriteter og minoriteter som har kommet til Norge som følge av nyere migrasjon⁸, samt samspill mellom minoritetene og den såkalte

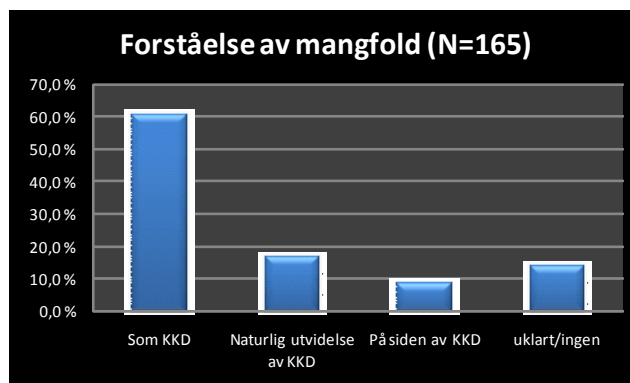
majoritetsbefolkningen. KKD ønsket at alle som mottok støtte fra dem i 2008 skulle satse på kunst- og kulturuttrykk som ivaretar mangfoldet i de overnevnte etniske gruppernes kulturer⁹. Funnene i analysen tyder på at siden departementet ikke har vært helt klar på hva det la i kulturelt mangfold, har det ført til færre tiltak.

Innledningsvis er det også verdt å gjøre oppmerksom på at mange av organisasjonene og institusjonene som får støtte fra KKD ikke produserer kunst- og kulturuttrykk selv, men i stedet arrangerer seminarer og møter hvor men snakker om kunst- og kulturuttrykk. Derfor vil også aktiviteter som har denne innfallsvinkelen til kulturaktiviteter inngå i analysen. Kulturbegrepet i analysen vil dermed primært være forankret i forståelsen av kultur som kunst- og kulturuttrykk, men produksjoner og tiltak som er forankret i forståelsen av kultur som normer og verdier, vil også inngå i analysen.

100 av de totalt 165 organisasjonene og institusjonene (60,6 prosent) uttrykker seg slik at det er tydelig at de følger departementets forståelse av kulturelt mangfold. 28 av de 165 (17 prosent) inkluderer mer i begrepet og gjør det på en måte som representerer en naturlig utvidelse av KKD's forståelse. Disse 128 utgjør 77,6 prosent av det totale antallet organisasjoner og institusjoner. I 13,9 prosent (23 stk) av rapportene fremkommer det ingen, eller en særdeles uklare oppfatning av hva kulturelt mangfold er. I tillegg prøver 8,5 prosent (14 stk) å trekke mangfoldsbegrepet så langt i retning egen virksomhet at det havner på siden av departementets fokus på etniske minoriteter. I noen tilfeller framstår de sistnevnte formuleringene som enkle retoriske forsøk på å blidgjøre de som skal lese rapporten.

Tre motstemmer

Det er imidlertid også noen som har mer tyngde i sin argumentasjon om at deres forståelse av mangfold burde vært en del av Mangfoldsåret. Teater Manu produserer teater for døve. Døve har de siste årene oppnådd anerkjennelse av tegnspråk som et eget språk og kulturelt uttrykk (Breivik, 2006). Teater Manus skriver da også at de "i løpet av mangfoldsåret [har] opplevd en større forståelse for vårt språk og uttrykksform." I

Figur 1. Forståelse av kulturelt mangfold.

den kvantitative analysen har tiltak rettet mot døve blitt regnet som uttrykk for kulturelt mangfold.

Den andre måten å markere uenighet med departementet på, stod et knippe organisasjoner som jobber med hhv. klassisk musikk, jazz og tradisjonell norsk kultur for. Rådet for folkemusikk og folkedans viser til samarbeidsprosjekter som ivaretok kulturelt mangfold, men referer også til hva de kom fram til på et seminar: "Mangfaldåret fekk ros, men også skarp kritikk: Det er bra at vi med eit visst press blir minna om å samhandla. På den andre sida er det heilt avgjerande at kvart tradisjonsfelt får muligheter til å bevare sitt kulturelle djup. Det vart også påpeika at tradisjonsmusikk og tradisjonsdans er minoritetskultur i Noreg anten dei er verkeleg gamle her i landet, eller nyleg innvandra." Det virker som om man her uttrykker bekymring for at for omfattende pålegg om å legge til rette for kulturelle møter og blandede kulturuttrykk kan lede til kulturell forflatning av norsk tradisjonsmusikk. Selv om noen av disse musikkprodusentene viste til egne mangfoldsproduksjoner, er det ikke vanskelig å forstå at man kan føle at slike tiltak kan bli noe påklistret. Når det er sagt, kunne Rådet for folkemusikk og folkedans i dette tilfellet ha valgt en annen, og mer selvrefleksiv tilnærming. Som for eksempel Maihaugen har valgt å gjøre i sin vår/sommer-utstilling for 2009, så kunne man ha diskutert den påvirkning det som regnes som norske instrumenter har fått fra arabisk musikktradisjon.

På et møte som ble kalt "Hip Hop culture as art – true or false?" valgte Danseinformasjonen å problematisere mangfoldsbegrepet ved å stille

følgende spørsmål: "Er det slik at de unge i den urbane kulturen er forbi mangfoldsbegrepet?" Slik fant de en tredje måte å problematisere regjeringens prosjekt.

Gradvis tilpasning

Andre igjen er ikke like avvisende til å satse på kulturelt mangfold, men presiserte at dette ikke måtte være noe man kastet seg ut i kraft av at regjeringen utpekte 2008 til mangfoldsår. Operaen i Kristiansund framhevet følgende premisser for at kulturelt mangfold skal bli en del av den ordinære virksomheten:

- det må skje en gradvis oppbygging gjennom daglig praksis
- det må ikke bryte for sterkt og for fort med dagens virksomhet
- det må kunne vedlikeholdes og utvikles på en naturlig måte"

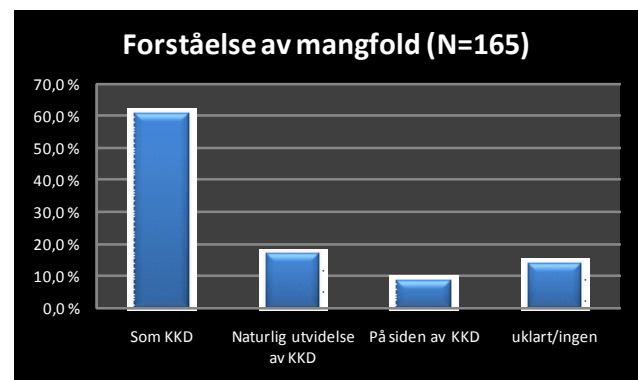
Som gjennomgangen viser har enkelte av dem som på ulikt sett protesterer mot departementets vektlegging av etnisitet, reflekterte og konstruktive innfallsvinkler. Dette kan leses som sunn skepsis til departementale pålegg om å styre kulturvirksomheten i retning av å oppnå det store målet om å integrere etniske minoriteter i det norske samfunnet. Samtidig har så mye som 22,4 prosent av organisasjonene og institusjonene ingen, en uklar, eller en helt annen oppfattelse av hva kulturelt mangfold er. Det tyder på at departementet ikke har fått kommunisert tydelig nok hva man mener og hvordan mottakerne skal forholde seg til dette. Når en kulturorganisasjon har en helt annen forståelse av hva kulturelt mangfold er enn det departementet har, så får dette naturlig nok følger for hva som skal være avgjørende når organisasjonen programmerer, driver personalpolitikk, jobber mot publikumsgrupper og legger strategier.

1. Det skal utvikles arenaer/tiltak som stimulerer kulturaktører med bakgrunn i både majoritets- og minoritetskulturer til å utvikle samhandlings- og samarbeidsmønstre.

1a) Programprofil

Siden det nok er lettest å gjøre noe med programprofilen er det ikke overraskende at dette er området hvor det er flest som oppgir

tiltak for å ivareta kulturelt mangfold i 2008. 105, eller 64 prosent, av de totalt 165 organisasjonene og institusjonene rapporterte at de har produsert for eksempel åpne kulturarrangementer, bøker, seminarer og møter. 13,4 prosent (22 stk) oppgir eksplisitt at de ikke har produsert noe som har relevans for Mangfoldsåret. 22,6 prosent (37 stk) nevner ikke noe under dette punktet. Her kan det selvfølgelig være noen forglemmelser, men siden departementet har pålagt dem å rapportere om mangfoldstiltak, er det grunn til å tro at flesteparten av disse 37 ikke har produsert noe som ivaretok kulturelt mangfold (slik departementet forstår det) i 2008.

Figur 2. Satsing på mangfold i programprofil.

Norsk Billedhoggerforenings skulpturkontor er blant de små organisasjonene som eksplisitt påpeker at de har så begrensede økonomiske rammer at det har vært vanskelig å få til egne produksjoner som skal synliggjøre kulturelt mangfold. Rådet for folkemusikk og folkedans viser tilsvarende til at: "Viljen til å gjera noko er definitivt til stades, også evna til å få til interessante tiltak, men det let seg ikkje gjera utan faste ressursar."

Norsk Skuespillersenter viser til flere satsinger på kulturelt mangfold i 2008, men viser samtidig til at de mangler ressurser til å gjennomføre systematisk satsing på dette feltet. Det er flere organisasjoner innen scenekunst som har oppnådd resultater i 2008. Norsk teaterråd arrangerte for eksempel den nasjonale amatørteaterfestivalen "Teater uten grenser" på Stord. Arrangementet var en direkte følge av Mangfoldsåret, og markerte starten "på et fokus på mangfoldsarbeid i organisasjonene."

Det er ikke så mange som eksplisitt framhever

at de har etablert møteplasser. Flere av lokalavdelingene til Folkeakademienes landsforbund skriver imidlertid at de har satset på å etablere møteplasser hvor ulike etniske grupper kan formidle sin kultur eller snakke om hvordan det er å vandre inn og bosette seg i en norsk kommune.

Måten det rapporteres på varierer veldig. Mens enkelte bare har ramset opp sine produksjoner, har andre tatt seg tid til å reflektere over hva de har oppnådd: "Med fokus på en flerkulturell formidling har museet bidratt til å øke kunnskap om andre kulturer og gitt større bevissthet hos den enkelte om ens egen kulturelle og sosiale identitet. Dette har samtidig gitt publikum mulighet til å se seg selv i forhold til det mangfoldige kulturelle uttrykk som presenteres fra alle verdensdeler." (Barnas Historie, kunst og kultur).

Flere av ensemblene og orkestrene framhever de utfordringene de står overfor når de skal satse på kulturelt mangfold i sitt programvalg. Det Norske Kammerorkester er antageligvis de som er tydeligst på dette punktet: "Hele vår eksistens er i dag bygget på en sterk vestlig kultur som kun har tatt opp i seg andre uttrykksformer gjennom å annektere det musikalske materialet til sitt eget formspråk."

Blant symfoniorkestrene varierer det i hvilken grad man har evnet å ta programvalg som går utover den europeiske kunstmusikken. I sin rapport viser Kristiansand Symfoniorkester at en av deres satsinger på europeisk jazz kan regnes som en satsing på mangfoldet. Symfonisk Django "bringer musikken til sinti sigøynernes store helt, Django Reinhardt, inn i konsertsalen." Noen av de andre orkestrene viser til at deres hovedsatsingsområde, europisk kunstmusikk, neppe bidrar til økt kulturelt mangfold i deres repertoar. Stavanger Symfoniorkester får imidlertid fram at "det er rom for jødiske, muslimske, katolske og ortodokse kulturuttrykk i programmet" for konsertene i serien Kyrkjelyd. Med dette prosjektet fikk de til økt kulturelt mangfold i deres repertoar.

Selv om det antageligvis er lettere for dem å spille på et større mangfold av strenger, kan symfoniorkestrene muligens ha utbytte av å lese

rapporten fra Ultima (Oslo Contemporary Music Festival). I 2008 samarbeidet de med en rekke asiatiske kunstnere som kombinerte europeiske og asiatiske kulturuttrykk. Dette ser festivalen i sammenheng med at "den klassiske musikkens posisjon utfordres kontinuerlig av andre tradisjoner og kvalitetsforståelser. Vi vil undersøke hvordan dette påvirker forståelsen av tradisjonsbegrepet ved å se på vestlig kunstmusikk utenfra." Ultima har også ansatt Thuy T. Nguyen som prosjektleder for Transpositions – et samarbeid med vietnamesiske partnere og etter hvert også Bodø Sinfonietta.

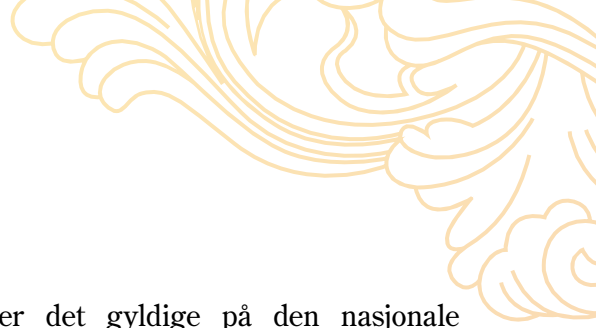
Noen kulturorganisasjoner påpeker at de hadde planlagt 2008-repetoaret før Mangfoldsåret ble kjent. Trondheim Symfoniorkester rapporterer for eksempel at dette gjorde at deres satsingen på kulturelt mangfold fikk et "ad hoc-preg".

Stiftelsen Horisont/Mela synes å være blant organisasjonenes som bestfølger oppdepartementenes krav om å utvikle arenaer/tiltak som stimulerer kulturaktører med bakgrunn i både majoritets- og minoritetskulturer til å utvikle samhandlings- og samarbeidsmønstre: "Eksempelvis brakte alle de tre bestillingsverkene til Mela 2008 norske og internasjonale artister sammen, to av dem i en feiring av Henrik Wergeland."

Blant de statlige kulturinstitusjonene framstår Rikskonsertene som en aktør som lenge har satset tungt på produksjoner som ivaretar kulturelt mangfold. I 2008 arrangerte Rikskonsertene Oslo World Music Festival for 15. gang. "Formålet med festivalen er å vekke interesse og forståelse for andre lands musikkuttrykk og å skape møtesteder for mennesker med ulik kulturell bakgrunn og erfaring." Ifølge Rikskonsertene optrådte 330 artister fra både Asia, Afrika, Latin-Amerika og Europa for over 13 000 publikummere på festivalen i 2008. Nytt av året var at festivalens familietilbud Barnas verdensdager også ble arrangert i Tromsø og Larvik. I tillegg har Rikskonsertene et omfattende skolekonserttilbud hvor mangfold står i sentrum.

Samarbeid på tvers av organisasjonene

Flere av organisasjonene rapporterer om samarbeid om enkeltstående prosjekter.

Bomuldsfabrikken Kunsthall mener for eksempel at de fikk til et godt samarbeid med Nasjonalmuseet og Vestlandske Kunstindustrimuseum om den internasjonale strikkeutstillingen Strikkknikk. Til utstillingen bidro kunstnere fra 10 land og 4 kontinenter. Eksempler på samarbeid finner man naturlig nok også hos kulturprodusenter som ikke selv har visningslokaler. I mai 2008 arrangerte blant annet Kunst på arbeidsplassen en utstilling med den ghanesiske kunstneren Samuel Olou i samarbeid med Galleri IKM/Oslo Museum.

Det er også eksempler på samarbeid som arrangørene ønsker å videreføre. Twist 2008 var et nytt samarbeid mellom Riksteatret, Nordic Black Theatre og Det Åpne Teater. Teaterfestivalen fokuserte på mangfold ved blant annet å engasjere en rekke norske skuespillere med minoritetsbakgrunn. Riksteateret skriver videre i sin årsrapport: "Vi rekrutterte et helt nytt publikum, og høstet stor gevinst ved å møte nye aktører i et kunstnerisk vidt felt. [...] Det foreligger konkrete planer om å videreutvikle Twist-konseptet til en permanent arbeidsform. Mangfold har også vært diskutert og tematisert på et internt seminar for hele huset, og året har gitt oss en bevisstgjøring som er et fundament for vårt videre mangfoldsarbeid."

Nasjonale minoriteter og samene

Flere nordnorske kulturorganisasjoner trekker fram produksjoner og prosjekter om samisk kunst og kultur. Norske kunstforeninger framhever utstillingen Hommage à Iver Jåks, som ble initiert av deres medlem Nordnorsk Kunstnersenter i samarbeid med RiddoDuottaMuseat, Samiske Samlinger, Samisk Kunstnersenter, og Saviomuseet. De skriver at: "Jåks kunst berører en rekke problemstillinger og tema, som bl.a. urfolk og storsamfunn, samisk tradisjon, samisk og norsk, tradisjon og modernitet."

Samorganisasjonen for kunstformidling i Nord-Norge (Skinn) og RiddoDuottarMuseat/De Samiske Samlinger har gjennom prosjektet Gierdu-bevegelser i samisk kunstverden (sirdimat sámi duodje- ja dáiddamáilmmis) på en enda mer eksplisitt måte problematisert forholdet mellom norsk og samisk kunst. På seminarer, i en utstillingsturné og i en publikasjon stilte de "spørsmål ved kunstdiskursen og hva

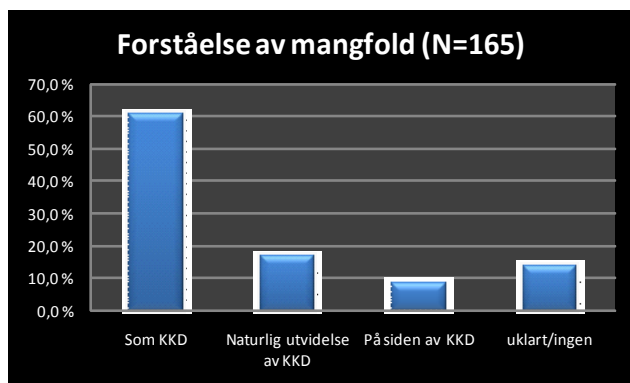
som definerer det gyldige på den nasjonale kunstscenen, med vekt på mangfoldsperspektivet."

I tillegg til satsinger på produksjoner som tok utgangspunkt i kulturen til urfolket samene, framhever noen få aktører at de satset på de nasjonale minoritetene kvenene, jødene, rom-folket (sigøynerne), romani-folket (taterne), og/eller skogfinnenes kultur. Festspillene i Elverum hadde for eksempel et samarbeid med stiftelsen Støa Kanal i Trysil om et musikkteaterstykke om norske skogsarbeidere og skogfinner. I kommende år ønsker de å få til et samarbeid med Glomdalsmuseet om å vise fram taterkulturen i Elverum og omegn.

Fra årsrapportene framgår det altså at totalt 36 prosent av organisasjonene og institusjonene enten eksplisitt skriver at de ikke har produsert noe som har relevans for Mangfoldsåret, eller ikke nevner noe på dette punktet. Som det framgikk i diskusjonen over forklarer enkelte dette med at de fikk pålegget om å programmere for å ivareta kulturelt mangfold etter at programmet for 2008 var ferdig. Selv om departementet allerede med tittelen på Stortingsmelding nr. 17 (2005-2006) 2008 som markeringsår for kulturelt mangfold, bebudet at noe var anmarsj, er det godt mulig at enkelte institusjoner og organisasjoner kunne programmert noe, eller mer enn de gjorde, for å ivareta kulturelt mangfold om de hadde fått tydeligere signaler tidligere. Når dette er sagt er det likevel påfallende mange (59 av 165) som ikke har evnet å oppfylle det enkleste kravet departementet stilte for å bidra til Mangfoldsåret.

1b) Personalprofil¹⁰

Personalprofil er det området hvor nest flest av organisasjonene og de statlige institusjonene oppgir tiltak i 2008. 46,1 prosent, eller 76 av totalt 165, oppgir at de har engasjert personer med ikke-vestlig familiebakgrunn. De aller fleste av disse er utøvende kunstnere. 1,8 prosent (tre stk) oppgir eksplisitt at de lå på samme nivå i Mangfoldsåret som i 2007, mens 6,7 prosent (11 stk) skriver at de ikke satset på mangfold i staben i 2008. 45,5 prosent, eller én færre enn antall organisasjoner og institusjoner som oppga at de satset på mangfold i staben, skriver ingenting om dette.

Figur 3. Mangfold i personalprofil.

Hard konkurranse om jobbene

Om målet er å oppnå mer balansert representasjon i kulturfeltet, er det grunn til å tro at mange med minoritetsbakgrunn vil oppfatte konkrete endringer på dette punktet som det mest virkningsfulle. Den sterke konkurransen om jobbene i kultursektoren gjør imidlertid at det nok har vært en ekstra stor utfordring å få økt det etniske mangfoldet blant de utøvende kunstnere. Eller sagt på en annen måte: Hvis man har 250 kvalifiserte søkere med majoritetsbakgrunn til én jobb, er det nok ekstra viktig å ha en strategi for rekruttering av personer med minoritetsbakgrunn. I de tilfellene hvor man har en fast stab og det er begrenset mulighet til å utlyse flere stillinger blir utfordringen selvfølgelig enda større. Selv om endringer vil ta tid er imidlertid departementets tildelingsbrev klar på at man skal jobbe målrettet for å få til endringer på dette feltet.

Kunstfaglige kriterier

På tross av dette, er det flere av kunstorganisasjonene og kunstgalleriene som understreker at de legger kunstfaglige kriterier til grunn når de skal velge ut kunstnere de vil stille ut. Fagforeningen Norske Billedkunstnere mener de jobber for kulturelt mangfold gjennom den nordiske og den internasjonale paraplyorganisasjonen de tilhører, men presiserer samtidig at "det tas overhodet ikke andre hensyn enn rent kunstneriske" når de skal vurdere søkere til "deltakelse på eksempelvis Høstutstillingen og stipenddeling." En av de andre kunstorganisasjonene framhever at: "Ved at vi har relativt mange utstillinger der det er fri innsendelse betyr det at vi er åpne for at nye og uetablerte kunstnere [blant våre] nye landsmenn." Selv om det hadde vært enda vanskeligere for

kunstnere med minoritetsbakgrunn å slippe til om det ikke var mulig å sende inn kunstverkene sine til vurdering, så tyder slike uttalelser på at det kunstfaglige miljøet er ganske skeptisk til kvotering. Statistikken på dette punktet viser imidlertid at halvparten (13 av 26) av organisasjonene i kategorien billedkunst, kunsthåndverk og offentlige rom har satset på økt kulturelt mangfold i staben, i all hovedsak utøvende kunstnere.

Kulturarbeidets status

Fokus på utdanninger med høy status, som jus, teknologi, medisin og odontologi i en del minoritetsmiljøer, kan muligens bidra til å begrense kulturorganisasjonenes tilgang på norske talenter med minoritetsbakgrunn. Haugesund Teater arbeider aktivt for å øke andelen elever med minoritetsbakgrunn på sin teaterskole. De opplever imidlertid at "i flere miljøer er teater ikke ansett som et alternativ til verken yrke eller publikumsaktivitet".

Gradvis internasjonalt orientert

Organisasjonene som er blitt opprettet med det eksplisitte formål å vise fram mangfoldet blant kunstnere og kulturuttrykk, påpeker ofte at dette allerede er en integrert del av deres virksomhet. Enkelte andre institusjoner, som Bergen Kunsthall (BKH), framhever at mangfoldsdimensjon har blitt en prioritet og etter hvert en naturlig del av deres arbeid med å velge ut kunstnere:

"Den kontinuerlige diskursen innenfor kunstfeltet skjer i dag i et internasjonalt og globalisert klima som ikke lenger utelukkende er orientert mot vesten. Det har vært en prioritert oppgave for BKH de senere årene å bryte med en tradisjon der det lokale og nasjonale har vært dominerende, for i større grad å rette virksomheten mot den internasjonale kunstscenen. BKHs strategi ligger naturlig nedfelt i virksomheten, gjennom å reflektere en global virkelighet via en internasjonal orientering på produksjonssiden, i kunstnerisk innhold og i profil."

Flere av de andre organisasjonene innen sektoren billedkunst, kunsthåndverk og offentlige rom framhever også at de stiller ut verk av kunstnere fra det som regnes som ikke-vestlige land. Enkelte organisasjoner, som Kunst

i skolen, har også benyttet seg av kunstnere som opprinnelig kom fra ikke-vestlige land, men som nå bor i Norge. I det store samarbeidsprosjektet Afrika i Oslo (Nasjonalmuseet, Oslo museum, Stenersenmuseet, Oslo kunstforening med flere) tok norske kuratorer steget ut i verden, til flere regioner i Afrika, og samarbeidet der med afrikanske kuratorer. Gjennom dette arbeidet fikk de norske kuratorene utfordret sine fordommer og mulighet til å endre sine holdninger til afrikansk kunst og kunstformidlere. Arbeidet skulle resultere i utstillinger av afrikansk samtidskunst i Norge i 2009.

Langt igjen for ledelsen og styret

Generelt er det få kulturorganisasjoner som rapporterer at de har personer med etnisk minoritetsbakgrunn i administrasjonen, ledelsen eller styret. Den Nye Opera og Norges Husflidlag er blant unntakene med styremedlemmer med henholdsvis asiatiske og samiske familiebakgrunn. Det er imidlertid noen eksempler på organisasjoner som har tatt et halvt skritt, i form av økt kulturell mangfold i referansegrupper, råd og utvalg. Landsdelsmusikerordningen i Nord-Norge har for eksempel inkludert den norsk-somaliske perkusjonisten Nasra Ali Omar i sitt fagråd for virksomhet rettet mot barn og unge. Riksscenen for nasjonal og internasjonal folkemusikk, joik og folkedans mener de kunne vært flinkere til å trekke inn "flere innvandrer kulturer". Samtidig påpeker de at: "Styret, Riksscenerådet og Kunstnerisk utvalg er sammensatt slik at det reflekterer virkeområde med medlemmer fra ulike etniske og kulturelle områder, der både nasjonale, internasjonale og samiske interesser er representert."

Urfolksfestivalen Riddu Riđđu festivala rapporterer at de har en stab på ca. 80 personer fra ulike deler av Norge. "Blant disse finnes både unge- og gamle, samer, nordmenn, kvener og finlendere." I tillegg kommer det årlig "omlag 300 frivillige fra hele verden og er med i gjennomføringen av festivalen. Dette gir et stort internasjonalt felleskap på festivalen." Når en legger til deres globale orienterte programprofil, gjør dette festivalen til en av de kulturorganisasjonene i Norge som satser mest på kulturell mangfold.

Mot den "fargeblinde" rollebesetningen

Danskompaniet Carte Blanche framhever at: "Dans er språkløs og internasjonal av karakter. Den "fargeblinde rollebesetningen" som er en målsetning for teatersektoren er allerede en realitet innen dansekonsten, og har alltid vært det." Oslo Danse Ensemble skriver at: "Kulturell mangfold er i seg selv en del av dansens historie og egenart". I følge Hålogaland Teater var satsingen på Issaka Sawadogo i hovedrollen i et stykke om Ibsen "Norges første reelle "blind-cast"". Teateret Vårt og et par andre teatre nevner at de drev med "blind casting" i 2008. På dette feltet har muligens Mangfoldsåret bidratt til å starte en ny trend. Samtidig virker det som om de som har eksperimentert med "fargeblind rollebesetning" framhever dette mye tydeligere enn de mange tradisjonelle valgene av skuespillere med etnisk minoritetsbakgrunn til roller som har den samme/like etnisitet som skuespilleren (type casting). Det er grunn til å tro at teaterskuespillere med etnisk minoritetsbakgrunn fremdeles i all hovedsak får roller knyttet til deres etnisitet/utseende.

Internasjonal solidaritet via samarbeid

Den Nationale Scene (DNS) utmerker seg blant teaterne. Siden 2002 har de samarbeidet med Afghanistan's Nasjonalteater. Høsten 2007 og våren 2008 ble samarbeidet ytterligere utvidet med støtte fra Fredskorpset. Ansatte ved begge institusjoner har bidratt til utvikling og oppsetning av teaterstykker i Bergen og Kabul i 2008. Ifølge DNS er erfaringene fra prosjektet positive og det er vedtatt at samarbeidet skal fortsette. Mangfoldsårets sekretariat vurderer slikt internasjonalt samarbeid som velegnet for å få inspirasjon til prosjekter som også involverer personer i Norge med opphav fra ikke-vestlige land. Det er imidlertid ikke noen garanti for at slike produksjoner blir mer relevante for befolkning med ulik bakgrunn i Norge. Slike satsinger trenger heller ikke å resultere i at kulturorganisasjonene ansetter kunstnerisk og administrativt personell med migrasjonserfaring bosatt i Norge. I denne analysen er likevel satsinger som DNS' samarbeid med teateret i Kabul regnet som tiltak for å fremme kulturell mangfold.

Blant dem som satser på kulturell mangfold i den profesjonelle staben, er det altså i stor grad snakk

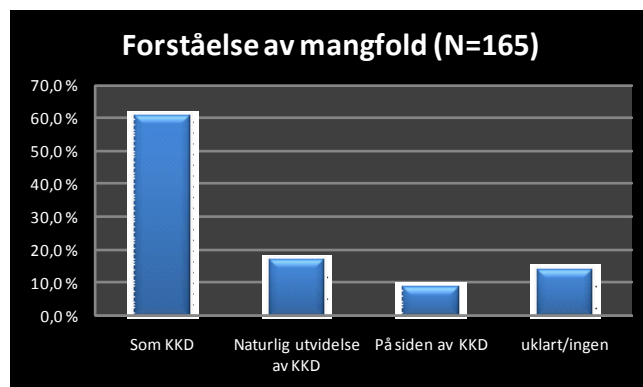
om utøvende kunstnere. Organisasjonene som hyrer inn kunstnere med etnisk minoritetsbakgrunn innen sektorene billedkunst, kunsthåndverk og offentlige rom og musikkformål, skriver ganske gjennomgående at dette er en naturlig del av deres virke, og at det skjer basert på ”kunstfaglige kriterier”. Mangfoldsåret kan derimot ha hatt noe større påvirkning på de tradisjonelle norsk-språklige teatrene, ved at de i 2008 har tatt inn over seg den internasjonale trenden med å drive med fargeblindt valg av skuespillere. Avantgarde-teatrene oppgir at de har lang tradisjon på å hyre inn internasjonale kompanier som framfører på andre språk enn norsk, og at mangfoldsdimensjonen således også har vært og er en naturlig del av deres virke. Det er veldig få som oppgir at de har personer med etnisk minoritetsbakgrunn i administrasjonen og styret, og nesten ingen har en leder med slik bakgrunn. Selv om hvite nordmenn tydeligvis også evner å satse på utøvende kunstnere med minoritetsbakgrunn, er det grunn til å tro at det må settes inn et støt for å rekruttere ledere og styremedlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn om departementets ønske om at intensjonen i Mangfoldsåret skal realiseres som en del av langsiktige strategier.

1c) Arbeid med å involvere etniske minoriteter som publikum og som deltakere.

37,2 prosent – 61 av 164 organisasjoner og institusjoner – oppgir at de har arbeidet med å involvere personer med etnisk minoritetsbakgrunn som publikum og/eller som deltakere på amatørnivå i kulturproduksjoner. Det er 8,5 prosent (14 stk) som eksplisitt skriver at de ikke har drevet slikt arbeid, mens 54,3 prosent (89 stk) ikke nevner noe om dette.

I dialog med nye publikumsgrupper

I rapportene fra organisasjonene som ønsker å tiltrekke seg et mer kulturelt mangfoldig publikum kan det synes som om de fleste velger ut produksjoner som de tror minoritetsgrupper vil sette pris på¹¹. Det er imidlertid eksempler på at organisasjoner går i dialog, eller som Norsk Form, undersøker hva minoritetsbefolkningen vil ha. Deres publikumsundersøkelse var basert

Figur 4. Publikumsarbeid

på kvalitative intervjuer med medlemmer av ikke-vestlige innvandrersorganisasjoner i Oslo, og hadde som mål å få rede på ”hvordan Norsk Form kan tiltrekke seg et mer mangfoldig publikum”.

Samarbeid med diasporaorganisasjoner

Vestfold Festspillene satset ganske tungt på å trekke inn lokale innvandrerforeninger og amatørartister under arrangementet Verdensmusikk i Horten – stemmer i verden: ”Målet med dette var både at foreningene skulle vise frem lokal kunst og kultur, og at terskelen for andre innvandrere i fylket til å delta som publikummere ikke skulle være så høy. En egen koordinator med lang erfaring med flerkulturelt arbeid var leid inn for å lede prosjektet.” Det ble holdt flere informasjonsmøter i forkant, og under arrangementet bisto Festspillene økonomisk og logistisk. Innvandrerforeningenes medlemmer fikk også rabatt på billetter.

Flere av kulturorganisasjonene innen det som blir omtalt som vår felles europeiske kulturarv har tro på at de kan rekruttere etniske minoriteter uten å tilpasse programmet. Den Norske Opera & Ballett har en litt annen innfallsvinkel. De viser til to gjestespill, produsert av henholdsvis Stiftelsen Horisont og Nordic Black Theatre. I åpningsperioden av konserten ”Bollywood i Bjørnvika” og danseforestillingen ”Heritage” ble det også gjennomført et stort mangfoldsarrangement i foajeen. Ifølge Den Norske Opera & Ballett var ”andelen av ”ikke-vestlige besøkere” [...] betydelig, og viste at besøk fra denne potensielle publikumsgruppen fortsatt er sterkt avhengig av et målrettet og attraktivt repertoartilbud.”

Ned- og oppturer

Selv om knapt noen organisasjoner henviser til besøkstall når de skal beskrive arbeidet for å involvere etniske minoriteter som publikum og som deltakere, antyder eller framhever de fleste at satsingen har vært vellykket. Nettstedet Trafo jobber for unge kunstnere, og er blant de få som medgir at tiltakene deres for å ivareta kulturelt mangfold neppe har båret frukter. I prosjektet IbsenUttrykk samarbeidet de med StøpeSkien. Her var målet å sette kulturelt mangfold på agendaen og rekruttere innvandrere: "36 ungdom fra hele landet deltok, men virkningen var nok begrenset."

For Stiftelsen Horisont/Mela synes satsingen på et kulturelt mangfoldig publikum å være så innarbeidet at de presiserer at de i 2008 trakk "til seg et større etnisk norsk publikum enn noen gang før". Her synliggjør de igjen sitt arbeid med å lage en møteplass for det kulturelt mangfoldige Oslo.

Mangfold blant deltakerne

Flere kulturorganisasjoner trekker fram samarbeid med frivillighetssentraler i arbeidet med å involvere personer med etnisk minoritetsbakgrunn som frivillige deltakere og deres produksjoner. Steinvikholm musikkteater presiserer for eksempel at dette har bidratt til å oppnå kravet fra departementet om å "skape samhandlings- og samarbeidsmønstre mellom kulturaktører med bakgrunn fra henholdsvis majoritets- og minoritetskulturer".

Flere av kulturorganisasjonene under posten språk-, litteratur- og bibliotekformål framhever også formidling av det norske språk til innvandrere. Bokbyen ved Skagerrak i Tvedestrand rapporterer for eksempel at "i løpet av året har flyktninger i Tvedestrand vært med i flere bokbyarrangement. De har fått bøker av forfatterne på forhånd for å styrke norsken både muntlig og skriftlig." Intensjonen bak tiltak er mest sannsynlig å bidra til integrering. Bokbyen kombinerer tiltaket med arrangementer om verdenslitteratur med internasjonale innledere. Dermed bidrar de totalt sett til økt kulturelt mangfold. Kulturorganisasjoner som fremmer norsk språk generelt, eller som utelukkende er opptatt av å bidra til at innvandrere skal lære seg norsk, faller derimot utenfor departementets

forståelse av tiltak for å synliggjøre kulturelt mangfold.

Nytenking i en tradisjonell kontekst

I det hele tatt kan det synes som om flere organisasjoner som jobber med språk-, litteratur- og bibliotek har hatt problemer med å ta inn mangfoldsperspektivet i sitt tradisjonelt "norske" virke. Blant de statlige institusjonene er Norsk lokalhistorisk institutt blant dem som har evnet å utvide perspektivet. Prosjektet Mangfoldige minner er et samarbeidsprosjekt med Landslaget for lokalhistorie og Norsk folkeminnelag: "Hovudmålet for prosjektet er å styrkje dokumentasjonen om og formidlingen av minoritetskulturar på lokalplanet i Noreg. Samarbeidspartane har ønskt å realisere dette gjennom innsamling, dokumentasjon og formidling av minnemateriale knytta til innvandringen i perioden frå andre verdskrig og til i dag. Prosjektet har engasjert lokalhistorielag, innvandrorganisasjoner, sanitetskvinnegrupper og andre i å samle inn munnlege minne blant innvandrara i Noreg."

I 2007-2008 var Kvensk institutt prosjektleder for det interessante svensk-norske musikk-prosjektet Grenseløs minoritetsmusikk. I dette samarbeidet med folkemusikkgruppen Jord fra Tornedalen, Swedblul (Swedish Bureau for Lesser Used Languages) fikk unge mennesker med minoritetsbakgrunn lov til å være premissleverandører i en identitetsbyggende prosess. Prosjektets mål var å synliggjøre og fremme bruken av minoritetsspråk på Nordkalotten. Det kan synes som om dette prosjektet favnet om alle minoriteter og faktisk bidro til å gjøre avstandene mellom de språklige minoritetene mindre.

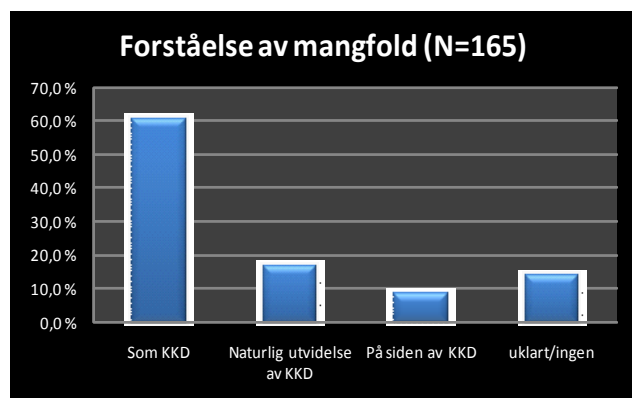
Krevende publikumsarbeid

Under delen om programmering framgikk det at 64 prosent av organisasjonene og institusjonene har satset på produksjoner om og/eller rettet mot det etnisk mangfoldige Norge. Man kan argumentere for at dette i seg selv burde regnes som satsing på å nå et kulturelt mangfoldig publikum. Når dette i seg selv ikke har vært utslagsgivende på dette punktet, er det fordi at å satse på det man tror et kulturelt mangfoldig publikum vil ha, ikke nødvendigvis resulterer i et kulturelt mangfoldig publikum. Skal man være sikker på

å oppnå dette, holder det ikke alltid bare å satse på en monologisk markedsføringsstrategi overfor etniske minoriteter – man må gå i dialog med dem og kanskje også trekke dem inn i konkrete aktiviteter. Det sistnevnte bidrar nok også mer til integrering enn kun å programmere slik at etniske minoritetsgrupper føler at deres kultur er representert i repertoaret. Det kan imidlertid være krevende å etablere dialog og felles aktiviteter. Det er derfor kanskje ikke så verst at så mye som 37,2 prosent av organisasjonene og institusjonene har gjort dette i 2008. Mange rapporterer om gode erfaringer med dette arbeidet, og når man legger til at det for mange er et økonomisk incentiv i å tiltrekke seg nye publikumsgrupper, er det grunn til å tro at mange av disse satsingene vil fortsette.

2. Institusjoner og organisasjoner skal utarbeide langsiktige strategier for inkludering av mangfoldsdimensjonen i virksomheten.

16,5 prosent – 27 av 164 organisasjoner og institusjoner – formulerer seg slik at det er tydelig at de har utarbeidet og iverksatt en langsiktig strategi for økt fokus på kulturelt mangfold i (eller før) 2008. Ytterligere 4,1 prosent (7 stk) oppgir at de har laget en strategi som de skal sette ut i livet etter at Mangfoldsåret er over. I tillegg oppgir 42,1 prosent (69 stk) at de ønsker å satse/fortsette å satse på kulturelt mangfold. Disse organisasjonene og institusjonene formulerer imidlertid ikke en overordnet strategi for denne satsingen. 37,2 prosent (61 stk) nevner ikke noe om strategi eller satsing for å ivareta kulturelt mangfold.

Figur 5. Utvikling av langsiktig strategi for kulturelt mangfold.

Strategiske formuleringer

Nobels Fredssenter er blant organisasjonene som har utarbeidet en strategi som i stor grad

følger opp departementets intensjoner: ”Vi skal ha bredt sammensatt nettverk, både nasjonalt og internasjonalt. Vi skal nå et publikum som representerer et mangfold mht etnisitet, alder, kjønn og utdanning. Nobels Fredssenters ansatte og samarbeidspartnere skal representere et mangfold mht til etnisitet, alder, kjønn og utdanning. Vi har også definert innvandrergupper som en egen målgruppe for oss, og i 2008 har det vært gjort et eget innsalgsprosjekt ifht innvandrergupper i Oslo.” Målsetningene er både ambisiøse og formulert på en måte som kommuniserer godt med Kulturdepartementet. Nationalteatret synes å ha lignende ambisjoner som Nobels Fredssenter, men nøyer seg med å påpeke at de har utviklet en mangfoldsstrategi for perioden 2008-2012. I henhold til pålegget fra departementet har ”siktemålet [...] vært å skape arenaer og utvikle tiltak for samhandling mellom majoritets- og minoritetskulturene som avspeiler det kulturelle mangfoldet i samfunnet.”

Mangfoldsstrategien blir kommunisert

Relativt få kulturorganisasjoner framhever at de har formidlet sin mangfoldssatsing i hovedstrømsmediene. Ett unntak fra dette er Harmonien som viser til at flere av produksjonene har fått mye oppmerksomhet i medier som NRK1s Lørdagsrevyen og Vestlandsrevyen, samt P1 og P2. Organisasjonen Leser søker bok skulle gjerne ha satset enda mer på informasjonsarbeid, men kan vise til to tiltak i 2008: ”[Vi har] distribuert Bok til alle-katalogen til vaksenopplæringsinstitusjonar, samt ein god del organisasjonar for minoritetsspråklege. Vi har etablert eit samarbeid med avisa Utrop for å sikre omtale av bøkene i avisa.”

At kun 20,6 prosent oppga at de hadde utarbeidet en strategi før eller under Mangfoldsåret kan ha sammenheng med at departementet ikke spesifiserte hva de mente med strategi. På den annen side kan man argumentere for at (i alle fall erfarne) kulturarbeidere burde forstått at strategi er noe mer enn et uttalt ønske om å videreføre ett konkret prosjekt som ivaretar kulturelt mangfold. Når det er sagt, skriver enkelte av de 69 organisasjonene og institusjonene som vil fortsette å satse på kulturelt mangfold om mer enn ett enkelt prosjekt på dette punktet. Siden det ikke ble stilt krav til at alle deler av

strategien skulle gjennomføres i løpet av 2008, kan man likevel slutte at det er svakt at hele 79,3 prosent av organisasjonene og institusjonene ikke rapporterte om sin overordnede strategi for å ivareta kulturelt mangfold gjennom sin ordinære drift.

Vurdering av hovedtendensene

Kulturorganisasjonene som eksplisitt definerer seg som flerkulturelle, multikulturelle eller kosmopolitiske rapporterer om at de har hatt noen arrangementer som i særdeleshet ivaretok kulturelt mangfold. De kunne imidlertid ha begrenset seg til å rapportere om sine vanlige aktiviteter og likevel oppfylt departementets krav. At det åpenbart var lettere for slike organisasjoner enn for Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur å realisere departementets pålegg om å ivareta kulturelt mangfold, tydeliggjør det problematiske i å stille samme krav til alle typer organisasjoner og institusjoner. Sammenligningen i denne teksten har følgelig ikke vært helt rettferdig. I tillegg er det, som det framgikk i den innledende diskusjonen av kulturelt mangfold, flere og til dels motstridende oppfatninger av hva dette er. I noen tilfeller evnet organisasjoner å inkludere denne diskusjonen i programvirksomheten. Kirke- og kulturdepartementet vil antageligvis ha utbytte av å gå inn i en kritisk diskusjon med dem som

argumenterer godt for et annet syn.

Analysen av organisasjonene og institusjonenes rapportering tok imidlertid utgangspunkt i forståelsen av kulturelt mangfold som departementet la til grunn for tildelingsbrevene for 2008. Det var ikke overveldende mange (64 prosent) som evnet å produsere kulturarrangementer. Det er likevel ikke overraskende at flere oppfylte dette kravet enn de totalt 47,9 prosentene som satset på kulturelt mangfold i staben. Det er en utfordring for organisasjonene og institusjonene at dette i all hovedsak er utøvende kunstnere (som i en del tilfeller kun gjester Norge for ett spesifikt oppdrag), og i mye mindre grad administrasjon, ledelse og styre. Videre oppgir 37,2 prosent av organisasjonene og institusjonene at de har arbeidet for å involvere personer med etnisk minoritetsbakgrunn som publikum og/eller deltakere på amatørnivå. Her er det altså ikke mangel på utfordringer. For Kulturdepartementet kan det være fornuftig å starte med å få flere enn 20,6 prosent av organisasjonene og institusjonene til å utvikle langsiktige strategier for hvordan de skal ivareta kulturelt mangfold.

Egil G. Skogseth er forskningsassistent ved Culcom, Universitetet i Oslo

Litteratur

Breivik, J.-K. (2006) "Døe identitetspolitikk – en særegen form for normalitet?", s. 187-2002 i Eriksen, T. H. og Breivik, J.-K. (red.) *Normalitet*. Oslo: Universitetsforlaget.

St.meld. nr. 17 (2005-2006) 2008 som markeringsår for kulturelt mangfold

SOU 50 (2007) *Mångfald är framtiden*. Stockholm. Statens Offentliga Utredningar.

Høydahl, E. (2008) "Innvandrerbegreper i statistikken: Vestlig og ikke-vestlig - ord som ble for store og gikk ut på dato", i *Samfunnsspeilet* nr. 4. Lastet ned 13.05.2009 fra www.ssb.no/ssp/utg/200804/15/

Referanser

¹ De statlige kulturinstitusjonene er Riksteateret, Rikskonsertene, Språkrådet, Nasjonalbiblioteket, Norsk lokalhistorisk institutt, Arkiverket, Kunst i offentlig rom, Norsk lyd- og blindskriftbibliotek, Norsk kulturråd og Statens senter for arkiv, bibliotek og museum (ABM-utvikling). Sistnevnte samt museumssektoren er gjennomgått et annet sted i denne rapporten.

² KKD kategoriserer kulturorganisasjonene som tilskuddsmottakere og faste tilskuddsmottakere. De er oppført på postene 70, 71, 72, 73, 74, 75, 78 og 82 i Kulturdepartementets del av statsbudsjettet for 2008. De statlige institusjonene er alle oppført på post 1.

³ Tilskuddsmottakere og faste tilskuddsmottakere har mottatt litt forskjellige tildelingsbrev, men kravene til organisasjonenes arbeid for kulturelt mangfold er nesten identisk. De ti statlige kulturinstitusjonene fikk individuelle tildelingsbrev i løpet av budsjettperioden. Ni av disse tildelingsbrevene inneholder imidlertid de samme hovedmålsetningene for arbeidet for kulturelt mangfold som gjelder for organisasjonene (se www.kultureltmangfold.no/2008/01/24/). Disse statlige institusjonene har ikke mottatt ytterligere krav til rapportering om mangfold fra KKD. For den tiende, Norsk kulturråd, har departementet vært mer spesifikk. Norsk kulturråds forståelse av kulturelt mangfold og personalpolitikk vil bli vurdert her, men siden de ikke er kulturprodusenter vil øvrige sider av denne institusjonens arbeid for kulturelt mangfold bli omtalt et annet sted i denne rapporten. Ordlyden i samtlige tildelingsbrev er altså så lik at man kan dra den slutningen at KKD's overordnede målsetning om økt kulturelt mangfold i kultursektoren i 2008 gjaldt for alle de organisasjonene og institusjonene som er undersøkt her. Departementets forståelse av kulturelt mangfold blir diskutert under. De organisasjonene som ikke har rapportert eller som ikke hadde noen aktivitet i 2008 er ikke tatt med i analysen. I de tilfellene hvor rapporteringen er ufullstendig er den teksten som er levert analysert.

⁴ Departementets krav er kursiverte. Det finnes ikke samlede analyser av hva organisasjonene og institusjonene har rapportert

at de har gjort for å ivareta kulturelt mangfold fram til 2008. Det har derfor vært vanskelig å vurdere om de har satt i gang flere og mer omfattende tiltak i 2008 enn i tidligere år.

⁵ I analysen blir disse punktene ytterligere konkretisert. Konkretiseringen er blant annet inspirert av evalueringen av de svenske kulturinstitusjonenes rapportering fra *Mångkulturåret 2006* (SOU: 50, 2007).

⁶ Av disse 165 er det blitt registrert informasjon om forståelse av og tiltak for å ivareta kulturelt mangfold fra alle rapporter i analysen. Den statlige institusjonen Norsk kulturråd er et delvis unntak. Her er det ikke blitt registrert informasjon om programprofil og publikum/deltakere. N er der for én lavere (164) i statistikken over disse to områdene enn de øvrige (165). Departementet har samlet utdrag av organisasjonenes rapportering om kulturelt mangfold i et felles dokument. Når det gjelder de statlige institusjonene er dataene hentet fra de omfattende årsrapportene basert på søk på "mangfold"/"mångfald". Med dette er brorparten (men muligens ikke absolutt alt) den enkelte institusjon har rapportert om tiltak for mangfold vurdert. ⁷www.kultureltmangfold.no/2007/08/20/hva-er-mangfoldsaret/

⁸ Departementet synes så være særskilt interessert i kulturtiltak for, om og med personer fra de nye etniske minoritetene med familiebakgrunn utenfor Vesten. Begrepet Vesten kan oppfattes problematisk, men blir for enkelthets skyld her brukt synonymt med SSBs mer omfattende betegnelse "EU/EØS-land, USA, Canada, Australia og New Zealand" (Høydahl, 2008). Man kan anta at departementet er spesielt opptatt av disse gruppene fordi det er grunn til å tro at de har en kulturell referanseramme som går utover den norske/europeiske. Analysen vil derfor i liten grad omhandle de nye etniske minoritetene med familiebakgrunn fra Vesten.

⁹ Det er slik Mangfoldsårets sekretariat tolker det. Se: www.kultureltmangfold.no/2007/08/20/hva-er-mangfoldsaret/

¹⁰ Under dette punktet er det blitt vurdert om organisasjonene og institusjonene har satset på økt kulturelt mangfold i sin profesjonelle stab. Flere av de klassiske orkestrene og ensemblene framhever at de har trukket inn internasjonale utøvere. I de tilfellene hvor det framgår at utøverne har familiebakgrunn fra utenfor Vesten blir dette regnet som et tiltak for å gjøre personalet mer kulturelt mangfoldig. I de tilfellene orkesterne har begrenset seg til å framføre klassisk musikk fra/inspirert av den vestlige kulturkrets er dette ikke blitt regnet som programvalg for økt kulturelt mangfold (under pkt 1a).

¹¹ I den kvantitative analysen av mangfoldsrapporteringen er ikke dette i seg selv blitt regnet som et tiltak for å involvere etniske minoriteter som publikum og som deltakere. Flere teatre/teatergrupper, som Peer Gynt Stemnet, har satt opp versjoner av tradisjonelle norske stykker som er tilpasset etniske minoriteter i Norge og/eller et internasjonalt publikum. I den kvantitative analysen er dette blitt regnet som arbeid med å involvere etniske minoriteter som publikum, men ikke som økt kulturelt mangfold i programvalget

Adil: Vil ha fargeblind rolle

Tekst: Alan Aguiar Foto: Chris Morønning

- Eg har ikkje hatt ei nøytral rolle endå, der hudfarge ikkje har noko å seie. Mowgli er mørk, Bernardo i West Side Story er utlending. Eg vil ikkje bli stempla som ein minoritetsartist.

Adil, kjent frå Dansefeber og som Mowgli i Jungelboken ved Det Norske Teater, er klar på at det er dit han vil. Der hudfarge og bakgrunn ikkje har noko å seie for kva roller han får. Der ein afrikanar skal kunne spele Helmer i Et dukkehjem.

Adil er likevel ein av få artistar og kunstnarar i Noreg med internasjonal bakgrunn som har slått gjennom i norsk mainstreamkultur. Han vann Dansefeber i 2006, og har også vore med i West Side Story og i Nøtteknekkeren ved Oslo Nye Teater, og i @lice på Riksteatret. Men suksessen har ikkje kome billeg. Mange artistar og kunstnarar med såkalla minoritetsbakgrunn vert ofte forventta å vere representantar for ei gruppe. Adil har på nært hald møtt forventingar og krav for korleis ein skal opptre og oppføre seg korrekt.

- Det vil alltid vere skeptikarar. I alle miljø. Eg har alltid kjempa for å verte akseptert. Sjølv om eg kjem frå ein musikalsk og liberal pakistansk familie, ville ikkje far min – som er songpedagog - at eg skulle danse. Eg måtte syngje. Så eg dansa i skjul.

Slumpetreff førte Adil til dansegruppa Floor Knights. Der fekk guten frå Ullevål sitt første møte med austkanten i Oslo.

- Eg oppdaga at breakdansarane gjorde om lag dei same akrobatiske rørslene som eg hadde øvd på i skjul i skogen. Det var først der eg kjende at eg var ein del av noko. Men også i breakdans-miljøet måtte eg kjempe for ein plass, sidan eg ikkje har den typiske breakdans-kroppen.

Breakdans er ein del av ein gatekultur der det er viktig at ein ikkje blir for mainstream, då misser ein truverdet. Då Adil tok steget til teaterscenene, var det mange som rynka på nasa og syntes at han "selde seg". Men for Adil handla det om å få utvikle seg. Som dansar, som skodespelar, som songar, og som menneske. Og han ynskjer å nå endå lenger. Songtreninga har han også fått bruk for når han i dag arbeider med musikalar.

- For meg formidlar desse kunstformene kjensler. Dei gir meg glede. Eg har alltid følgt draumen, ikkje straumen. Som rollemodell for andre ungdomar er dette den viktigaste budskapet eg vil gi.

Kva er den største barrieren du har møtt i norsk kulturliv?

- Det vanskelegaste har kanskje vore møtet med dei etablerte kulturinstitusjonane i Noreg. Som sjølvlært dansar utan formell trening vart eg møtt med skepsis og negativitet. Og då eg som "realitykjendis" skulle få hovudrolla ved eit institusjonsteater var det mange som reagerte. Men ein må vere open og tore å satse utradisjonelt. Sjå etter folk som har lidenskap og som brenn for kunsten. Folk blomstrar dersom dei får ein sjanse.

Korleis kan ein fremje mangfald?

- Mitt fremste råd er at det er viktig at institusjonar som Teaterhøgskolen og Kunsthøgskolen gir folk ein sjanse, utan at det ender opp med å vere ei slik "kvote-greie". Ein kan ikkje tvinge det fram. Folk må tenkje annleis, men det må skje naturleg.

Adil synest ikkje ein skal leggje for mye vekt på at ting er mangfaldig. Går det ein somalisk eller indisk artist på scena er det ikkje nødvendig å framheve dette.

- Ikkje sei noko om det. Prøver ein for hardt kan det slå feil. Då står ein i fare for å skape noko "fake", meiner dansaren. På den andre sida understrekar han at folk med minoritetsbakgrunn også må tore å søke kunstutdanning. Det går ikkje dersom ein tenkjer negative tankar om at ein ikkje kjem inn uansett. Det er dei som aldri gir opp som får det til.

- Eg klarte det. Og eg gjer det eg gjer fordi eg likar det. Ikkje fordi det er "mangfald".

Museene satser bredt og langsiktig

Tekst: Frida Strøm Hansen

En gjennomgang av norske museers rapporter for 2008 viser stor bredde i tiltak, kompetanseheving og langsiktig tenkning. 30 prosent oppgir at kulturelt mangfold er en del av deres langsiktige strategi. Her følger noen glimt til inspirasjon og etterfølgelse.

Alle museer som får støtte fra Kultur- og Kirkedepartementet gjennom Statens senter for arkiv, bibliotek og museum (ABM-utvikling) fikk beskjed i sine tildelingsbrev for 2008 at deres aktiviteter skulle planlegges og gjennomføres i tråd med St.meld 17 (2005-2006) om 2008 som markeringsår for kulturelt mangfold.

108 museer har levert rapporter, av disse er det 101 museer som rapporterer eksplisitt om iverksettelse av konkrete tiltak som gjenspeiler kulturelt mangfold, dog i ulik grad. Av disse museene rapporterer alle om inkludering av kulturelt

mangfold i sin programprofil. Noen ganske få viser til faste utstillinger eller tiltak som ble iverksatt før Mangfoldsåret, for eksempel Oslo Museum avdeling Interkulturelt museum (IKM), Norsk Folkemuseum og Larvik museum. De aller fleste har imidlertid planlagt og gjennomført utstillinger som en konsekvens av føringene fra ABM-utvikling. 17 museer rapporterer på rekruttering. Totalt 67 museer rapporterer iverksettelse av tiltak som vil strekke seg ut over 2008, det være seg utstillingsprogram, rekruttering eller samarbeidsrelasjoner, hvorav 35 museer eksplisitt påpeker at kulturelt mangfold integreres i langsiktig strategi. Det rapporteres ellers om tiltak knyttet til intern bevisstgjøring, kompetanseutvikling, målgruppefokusering, etablering av samarbeidsrelasjoner og programprofil.

Langvarig satsing på kulturelt mangfold

Flere museer rapporterer om at kulturelt mangfold og integreringsarbeid har vært inkludert som en naturlig og sentral del av museenes programprofil, drift og formål, også før Mangfoldsåret 2008 ble annonsert. Ved disse museene har Mangfoldsåret 2008 bidratt til å ytterligere styrke arbeidet med å gjenspeile kulturelt mangfold. Her er noen eksempler:

Oslo Museum har innvandring til Norge og det flerkulturelle samfunn som et av sine tre formål. Museet er nav i det nasjonale museumsnettverket for minoriteter og kulturelt mangfold (Mangfoldsnettverket) som består av 21 museer. Et av mange programinnslag i Mangfoldsåret var teaterforestillingen *Det vidunderlige*. Forestillingen ble vist på MS Innvik og var et resultat av et prosjekt hvor museet inviterte en gruppe forfattere med minoritetsbakgrunn til å samarbeide med norske forfattere om teatertekster inspirert av Ibsen.

Norsk Folkemuseum er sammen med Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (Nova) i gang med å gjennomføre et stort dokumentasjons- og forskningsprosjekt. Prosjektet *Nye blikk på innvandring* går ut

på å innhente og å bygge ny kunnskap om migrasjon og dens konsekvenser for mottaker- og avsendersamfunnene. Utfordringen er å få kunnskap som vil kunne gi bedre forståelse for og å finne nye veier som fører til gode måter å håndtere mangfold og forskjellighet på. Prosjektet består av to komponenter: oppbygging av en kunnskapsbank og forskningsprosjekter. Felles for begge komponentene er en basis i livsløpsintervjuer.

Jødisk Museum har sin drift, funksjon og formål knyttet til kulturelt mangfold, da de norske jødene både er en nasjonal og religiøs minoritet og samtidig representerer en kultur som både er norsk og flerkulturell. Den offisielle åpningen av Jødisk museum i Oslo var i seg selv en spesiell markering under Mangfoldsåret, med Jødiske kulturdager som ramme. Museet har også i lengre tid arbeidet med ulike ideer for ivaretagelse og formidling av immateriell kultur, blant annet jødiske eventyr og jiddish språk og kultur.

Henie Onstad Kunstsenter ser på mangfold. Det påpekes at samtidskunsten, som utgjør en viktig del av Kunstsenterets program, i dag utgjør et globalisert fenomen med høy sirkulasjon mellom landene. Henie Onstad Kunstsenter skriver ikke om hvordan de ivaretar kunstnere med minoritetsbakgrunn som bor i Norge, men har blant annet tolket sitt mangfoldsoppdrag gjennom prosjektet *Art in the Auditorium* hvor de i samarbeid med åtte museer i Kina, Europa og Latin-Amerika, viste arbeider av ni av dagens toneangivende film- og videokunstnere fra alle disse regionene.

Larvik Museum har allerede i flere år vært hovedarenaen for kommunens særlige satsning i forhold til kulturelt mangfold; arrangementet *Fargerikt kulturkaos*. Arrangementet, som holdes over flere dager, er et bredt kommunalt samarbeid med innvandrersamfunn om å presentere og drøfte det kulturelle mangfoldet som finnes innen kommunen. Museet rapporterer at *Fargerikt kulturkaos* vil bli videreført i 2009.

Bevisstgjøring og kompetanseutvikling

Mangfoldsåret 2008 har gitt norske museer et initiativ til å reflektere over sin egen formidlingsprofil og hvordan de forholder seg til kulturelt mangfold, både internt og eksternt.

Flere har gått grundig og strategisk til verks, også i samarbeid med andre museer, for å avdekke hvordan de kommuniserer kulturelt mangfold innad i organisasjonen og ut til publikum. Enkelte har selv arrangert og mange har deltatt på seminarer og konferanser for å diskutere og utveksle erfaringer og kompetanse.

Norsk Teknisk museum har iverksatt en langsiktig strategi om å arbeide med kompetanseutvikling på museet. Dette for å holde fokus på mangfoldsårets tematikk i årene som kommer. Museet gjennomførte et prosjekt som de kalte *Flerkulturalitet i utstillingene*. Målet for prosjektet var bevisstgjøring internt rundt hvordan de fremstår som nasjonal institusjon, hvordan "norsk" i Norsk Teknisk Museum har vært brukt og blir brukt på museet. Prosjektet ble gjennomført som to interne seminarer, samt et gruppearbeid der ulike utstillinger ble analysert og diskutert.

Sandefjordmuseene startet Mangfoldsåret med et seminar for alle ansatte om kulturelt mangfold på Grand Hotel i Oslo. Seminaret ble ledet av forfatter av boken *Bygg broer ikke murer*, Enver Djuliman, som kom til Norge fra Bosnia-Hercegovina.

Glomdalsmuseet samarbeidet med Hedmark fylkeskommune om Mangfoldsåret. Det ble avholdt regionsmøter der deltakerne var kommunalt ansatte, politikere og frivillige. Målet for dette samarbeidet var å stimulere til aktiviteter ute i kommunene. Museet gjennomførte to fagkonferanser med til sammen 160 deltakere.

Rekrutteringspolitikk

17 museer rapporterer på rekruttering. Formålet er både å gjenspeile kulturelt mangfold og heve kompetansen ved museet.

Oslo Museum har iverksatt et rekrutteringsprosjekt der målet er å heve kompetansen og utvikle museenes perspektiver ved å øke antallet med minoritetsbakgrunn blant de ansatte. For å koordinere arbeidet er en religionshistoriker med tyrkisk-norsk bakgrunn engasjert ut 2009.

Svalbard museum har i forbindelse med valg av styremedlemmer i 2010 som mål å sikre

representasjon av innbyggere fra Longyearbyen som har fødested utenfor Norge. Deres personale består i tillegg til tre norske statsborgere, av en thailandsk og en svensk statsborger.

Kunstmuseene i Bergen hadde i 2008 følgende nasjoner representert i de fire avdelingene: Korea, Thailand, Russland, Ukraina, Latvia, Litauen, Romania, Tyskland, Italia, Frankrike, Danmark, Sverige og USA. Museet arbeider bevisst med å markere institusjonens mangfold og internasjonale preg i sin rekruttering av nytt personale.

Østfoldmuseet trekker frem sin ansettelsespolitikk som et av de viktigste tiltakene til integrering i virksomheten. Ved Moss by- og industrimuseum og Borgarsyssel Museum ble det ansatt personer med innvandrerbakgrunn fra sommersesongen 2007 og disse ansettelsesforholdene er videreført. Borgarsyssel Museum hadde i tillegg en somalisk skoleelev på praksisplass våren 2008.

Oslo Teknisk Museum påpeker at en aktiv rekruttering av kulturelt mangfoldig personale er nøkkelen til å kunne fylle museet med utstillinger og publikumsaktiviteter som har et naturlig mangfoldsperspektiv og som retter seg mot alle grupper av besøkende.

Ryfylkemuseet har faste ansatte fra det tidligere Jugoslavia, Tyskland og Filippinene. De har også deltatt i introduksjonsprogrammet til vertskommunen ved å legge til rette for praksisplass.

Norsk Folkemuseum har to konservatorstillinger øremerket arbeid med henholdsvis samisk kultur og nye etniske befolkningsgrupper i Norge.

Økt fokus på målgrupper

Mange av museene rapporterer om økt fokus på hvilke målgrupper de kommuniserer med. Det er ved flere museer iverksatt konkrete tiltak for å nå frem til publikum med minoritetsbakgrunn og mange har tilrettelagt program og omvisninger spesielt for minoritetsgrupper.

Telemark Museum vektla minoriteter spesielt

som en målgruppe museet ønsket å nå med sin formidling. Dette ble ytterligere forankret gjennom styrevedtak, og fokuset skal opprettholdes ut 2011.

Akershus fylkesmuseum opprettet et forum for kulturutveksling. Det er ansatt en formidler med spisskompetanse innen kulturelt mangfold, og som har fått hovedansvaret for forumet. Målsettingen er å gi de ulike minoritetsgruppene i lokalsamfunnet muligheter til selv å formidle sine kulturer, til å få kunnskap om hverandres kultur, samt bidra til å gi minoritetene økt kompetanse om norsk kultur og dermed styrke deltakelsen i det flerkulturelle fellesskapet.

Grimstad bys museer skal oversette informasjonsfolderen på Ibsen-museet, et arbeid som vil fortsette i 2010. Målet er at alle som har sin bopel i Grimstad skal kunne lese i informasjonsfolderen om museet og dets innhold på sitt eget morsmål.

Drammen museum for kunst og kulturhistorie rapporterer om en aktiv løpende prosess i styret og administrasjonen for å tilgjengeliggjøre museet for nye brukergrupper. Formålet er å gjøre museet til et nytt og varig møtested mellom museets formidlere og nye brukergrupper. Tiltaket har til nå blant annet resultert i interesse og deltagelse fra Aso Kurdisk kulturförening, Pakistansk Indisk Inter-kulturell Kvinneorganisasjon og Tyrkisk Samlar kvinneforening.

Sunnmøre Museum vektlegger i sin formidlingsplan å informere om sitt tilbud til asylmottak og innvandrergrupper. De har knyttet gode relasjoner til ulike minoritetsgrupper gjennom 2008, noe som gir et godt utgangspunkt for samarbeid rundt nye prosjekter.

Fruktbare samarbeidsrelasjoner

Fere av museene har som nevnt rapportert om verdien av nye samarbeidsrelasjoner i arbeidet med å nå nye publikumsgrupper. I tillegg til konkrete utstillinger og arrangementer, fører disse samarbeidsrelasjonene gjerne til nyttig kompetanseutveksling.

Norsk Sjøfartsmuseum hadde stor glede og nytte

av å samarbeide med Norsk Vietnamesisk Senter i forbindelse med produksjonen av en utstilling om båtflyktninger. Organisasjonen videreformidlet kontakt med informanter, og hjalp til med å låne inn gjenstander til utstillingen. Samarbeidet førte til at museet ble bedre kjent blant vietnamesere bosatt i Oslo, som utgjør en viktig målgruppe. Museet ønsker å benytte denne arbeidsformen i fremtiden, både for å markedsføre seg bedre blant nye grupper besøkende, og for å oppnå ytterligere kompetanseutvikling.

Norsk Folkemuseum samarbeidet i 2008 med Lok Virsa i Pakistan. Prosjektet har blant annet sett på transnasjonale problemstillinger, kjønns- og generasjonsspørsmål. Arbeidet har vært utført av et forskerteam fra Pakistan og Norge.

Mjøsmuseet lyktes med å nå nye målgrupper gjennom et samarbeid med Nav Gjøvik om utstillingen Klær fra fjern og nær. Museet inviterte innbyggere med innvandrerbakgrunn til å fortelle om sine drakttradisjoner. Arrangementet var en del av Internasjonal uke i Gjøvik.

Dalane folkemuseum innførte gratis inngang for flyktninger i følge med flyktningguider i samarbeid med Røde Kors Rogaland. Forholdene er nå lagt til rette for at Røde Kors kan bruke museet som samlingsarena også i fremtiden, og avtalen om gratis inngang fortsetter. Dalane folkemuseum har også arrangert omvisninger for voksenopplæringssenteret og tilstreber en videreutvikling av dette samarbeidet.

Baroniet Rosendal markerte Mangfoldsåret 2008 med innføring av fri entré for alle innbyggere i Kvinnherad som kommunens flyktningkontor har ansvar for. Det ble også lagt av fem billetter til hvert av sommerens konsertarrangementer til fri benyttelse for flyktningkontoret. Dette tilbudet vil bli videreført og utviklet i årene som kommer, samt at de vil forsøke å få til ordninger med arbeidstrening for innvandrere ved baroniets spisesteder.

Slottsfjellmuseet arrangerte åpen dag for Innvandrersenteret i Tønsberg hvor 200 elever fikk møte norsk kulturhistorie og utvekslet kunnskap

om likheter og forskjeller mellom de ulike land.

Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design ønsket i sitt prosjekt Afrika i Oslo å øke kompetansen og kunnskapen om afrikansk samtidskunst hos kuratorer fra seks norske institusjoner. Oslo Kunstnernes Hus, Stenersen-museet, UKS, IKM, Koro, Nobels Fredssenter, Du Store Verden og Nasjonalmuseet var partene i prosjektet. Kuratorene samarbeidet med afrikanske kuratorer som ble kjent med norsk samtidskunst. De norske kuratorene reiste til hver sin region i Afrika og besøkte til sammen 18 land i løpet av 2008. De knyttet kontakter med institusjoner og kunstnere, holdt foredrag om norsk samtidskunst, og arbeidet samtidig med sine afrikanske medkuratorer om en utstilling til hver av institusjonene i Oslo i 2009. Mange av museene har etablert kontakt med voksenopplæringen for å nå minoritetsgruppene i lokalsamfunnet. Disse relasjonene har også resultert i konkrete utstillinger og arrangementer i 2009.

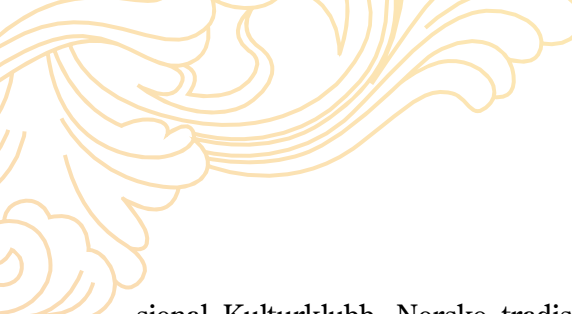
Follo museum laget en utstilling under tittelen Min første jul i Norge, der ti elever fra Ås kommunale voksenopplæring ble intervjuet. Utstillingen forsøkte å vise hva begrepet jul var for de intervjuede, hvordan de oppfattet det da de var i sitt fødeland og hvordan deres førsteinntrykk av møtet med jul i Norge var.

Akershus fylkesmuseum hadde kontakt med voksenopplæringssentrene, som har et bredt kontaktnett og samarbeider med en rekke instanser i lokalsamfunnet. Forumets arbeid resulterte i 2008 i to utstillinger; 17. mai for begynnere og Jul for begynnere, samt et arrangement under tittelen Eid for begynnere.

Formidling til barn og voksne

De aller fleste museene rapporterer om mangfoldsperspektiv i forbindelse med programprofil, gjerne gjennom samarbeidsprogram med eksterne aktører. Formidling til barn og unge fremheves spesielt i flere av museenes rapporter.

Sunnhordland Museum gjennomførte et prosjekt som de kalte Mangfaldige forteljingar, i samarbeid med Avdelingen for Norsk for Fremmed-språklige, Heiane Mottakssenter, Tolketjenesten og Interna-

sjonal Kulturklubb. Norske tradisjonsfortellinger ble fremført på norsk og engelsk og deltakerne på norskopplæringen fikk siden fortelle sine egne fortellinger på sitt eget morsmål. Fortellingene ble med hjelp av Tolketjenesten oversatt til norsk og fremført for publikum.

Norsk Luftfartsmuseum er ansvarlig for et fagområde som ikke umiddelbart assosieres med kulturelt mangfold i tradisjonell forstand. Museet lyktes imidlertid i å inkludere kulturelt mangfold i sin programprofil, eksempelvis gjennom utstillingen Feriereiser om Ola Nordmanns søken etter kulturelt mangfold i verden. Utstillingen vektlegger det kulturelle mangfoldet nordmenn finner ute i verden gjennom.

Varanger museum IKS intervjuet innvandrere om det å komme til Finnmark, om møtet med lys og mørke i konkret og overført betydning. Resultatet ble en fotoutstilling som skal på vandring.

Sunnhordland Museum fremførte fortellinger fra mange land ved en barneskole i Stord, der det går mange asylsøkere. Elevene fikk deretter spille fortellingene som teater og lage tegneserier til. Under en åpen dag på museet ble det lagt vekt på barneleker fra mange land.

Helgeland museum arrangerte flere opplegg for skoler i tilknytning til utstillingene ved museet og som egne prosjekt. Museet trekker frem tre prosjekt: Krigsbarn, et opplegg for 9. klasse i Brønnøy, Kulturminner på reise og Homofilm. Sistnevnte i samarbeid med ungdomsklubben i Herøy.

Nordøsterdalsmuseet utviklet et eget formidlingsopplegg rettet mot grunnskolen. Prosjektet tok utgangspunkt i Mongolias nomadekultur og deres hjem "jurten" (et nomadetelt). Resultatet var en jurt bygget av barn fra tolv forskjellige deler av verden, et globalt/kollektivt hjem som deles av alle men eies av ingen. Skoletilbudet ble benyttet av til sammen 225 elever fra hele Nordøsterdalen.

Norsk Utvandremuseum startet planleggingen av et opplegg for skolebarn med prosjektittel "Hva vil det si å være norsk". Opplegget vil bli tilbudt skoleklassene i regionen høsten 2009.

Temadager

Noen museer arrangerte egne dager under temaet kulturelt mangfold. Mange av disse arrangementene inneholdt tverrkunstneriske underholdningsinnslag med både teater, dans og konserter. Ved flere arrangementer var det også matservering med mat fra mange forskjellige kulturer.

Romsdalsmuseet avholdt et arrangement under temaet nepalsk mat, med matservering for publikum, og tilhørende utstilling og foredrag. Arrangementet ble gjennomført i samarbeid med 8-10 nepalske studenter, lærere og misjonærer.

Bymuseet i Bergen arrangerte en egen mangfoldsdag der aktører fra ulike nasjonaliteter bidro med underholdningsinnslag og matservering. Arrangementet var en videreføring av tidligere års flerkulturelle dager i gamle Bergen.

Norsk Folkemuseum viste åtte utstillinger med temaer knyttet til minoriteter og etnisk mangfold. De har hatt en rekke publikumsarrangementer blant annet den internasjonale konferansen Food and Meals at Cultural Crossroads. Mangfoldsåret ble innledet med feiring av samisk folkedag 3. februar. Et tradisjonelt pakistansk bryllup ble vist i august, i anledning utstillingen Pakistanske bryllupsskikker.

Langsiktig strategi

I rapportene fra museene er det til sammen 35 som eksplisitt trekker frem at de vil integrere kulturelt mangfold i fremtidige strategiske planer, i tillegg til de tiltak som er iverksatt i forbindelse med Mangfoldsåret 2008.

Norsk Folkemuseum har lagt en langsiktig strategi som blant annet innebærer fokus på etnisk mangfold og ulike måter å være norsk på i innsamlinger og utstillinger. Arbeidet med kunnskapsbanken fortsetter og omfatter intervjuer, livshistorier og fotografier.

Oslo Museum arbeider videre med problemstillinger knyttet til innvandring til Norge og det flerkulturelle samfunn. Kulturelt mangfold som følge av dette naturlig integrert i museets langsiktige strategi.

Norsk Teknisk Museum vil ta med seg nye innsikter de fikk i 2008 ved produksjon av nye utstillinger. De kommer også til å fortsette arbeidet med å tiltrekke seg flere besøkende gjennom blant annet samarbeid med innvandrerorganisasjoner.

Punkt Ø AS, Fylkesgalleriet i Østfold, arbeider etter en mangfoldsplan for institusjonen. Planene har langsiktig perspektiv og presenterer et utgangspunkt for hvordan museet kan gjenspeile Norge og Østfold som kulturelt mangfoldig innenfor sine virkefelt: innsamling, bevaring, forskning og formidling.

Mjøsmuseet AS skal i løpet av 2009 utarbeide langsiktige strategier for det kulturelle mangfoldet i det generelle museumsarbeidet. Museet har et samarbeid med inkluderingskonsulenten i Gjøvik kommune om ulike tiltak.

Blaafarveværket har nå integrert kulturelt mangfold som en del av deres langsiktige strategi både i programprofil, personalprofil og publikumsarbeid. Spesielt bruk av museet for aktivitets- og kulturtilbud for flykntingstjenesten i Modum kommune, Katfos Aktivitetssenter og Frisklivssentralen.

Rapporter fra museene vitner om planlegging og gjennomføring av kreative og gjennomtenkte aktiviteter i forbindelse med Mangfoldsåret 2008. Det rapporteres særlig om tiltak knyttet til intern bevisstgjøring, kompetanseutveksling, rekruttering, målgruppefokusering, etablering av samarbeidsrelasjoner og programprofil. Flere av disse tiltakene er som vist ledd i langsiktige strategier om å gjenspeile kulturelt mangfold.

Fride Strøm Hansen er frilansskribent og kulturkonsulent

Cliff Moustache: Si ja til Snelda

Tekst og foto: Ellen Stokland

Vil aktørene få noe ut av Mangfoldsåret? Cliff Moustache er ambivalent, og setter alt inn på å få klarsignal for bygging av kulturarenaen Snelda i Bjørvika.

Moustache er initiativtaker og kunstnerisk leder for Nordic Black Theatre som holder til på teaterbåten MS Innvik og driver skuespillerutdanningen Nordic Black Express for flerkulturelle skuespillere.

Var Mangfoldsåret en god idé?

Jeg er veldig ambivalent. Politisk er det positivt med økt fokus, men vi må se hva som skjer på lengre sikt. Vil det bli gitt noe til aktørene?

Jeg har ingen følelse av at det har skjedd noe radikalt nytt. Men skuespillerne fra Nordic Black Theatre har fått økt oppmerksomhet, flere institusjonsteatre har vært interessert i å snakke med dem. Twist var viktig, da åpnet Riksteatret døren på gløtt og inviterte dem inn. Mangfoldsåret bidro til dette.

Hva må til for at kulturlivet skal speile mangfold?

Det krever store endringer. Visjonen er bra, men vi må tenke på hvordan vi skal omsette det i praksis. Institusjonene må endres. Det gode må bevares,

men det må skapes rom for flere. Vi trenger mer entusiasme og unge, flerkulturelle mennesker må føle at de har et tilbud.

Hvilke tanker har du om fremtiden?

Spørsmålet nå er om institusjonsteatrene har tenkt å ta et steg videre. Jeg vil gjerne utfordre dem til å opprette en hospitantstafett for flerkulturelle skuespillere.

Institusjonene bør også øke sitt samarbeid med det frie feltet. Bare hva de trekker til seg av nytt publikum burde være overbevisende nok.

Fremtidens publikum er flerkulturelt, det må institusjonene snart innse.

Vi har en visjon for i morgen, en "lufthavn" som gir plass til flere, et sted der alle kan komme med seg sin kulturelle koffert. En ny, stor kulturarena. Prosjektet og ideen er allerede utviklet, vår neste destinasjon er kulturarenaen Snelda. Her har Trond Giske en unik mulighet til å realisere en drøm.

Frivillig virke og gode krefter i lokalsamfunnet

Tekst: Solveig Bjerknæs Foto: Haramposten

Frivilligsentralane finst over heile landet og er møtestader og samhandlingsarenaer for frivillig virke. Sentralane skal medverke til å samordne den frivillige innsatsen som privatpersonar og frivillige organisasjonar i kommunen utfører, og dermed styrkje og fremje det frivillige arbeidet.

I 2008 var det totalt 318 sentralar på landsbasis. For frivilligsentralane var arbeidet med Mangfaldsåret 2008 ei vidareføring av ein prosess dei allereie var godt i gong med. Kultur- og kyrkjedepartementet (KKD) forvaltar statstilskotet til frivilligsentralane. Det vert lagt vekt på tverrfagleg samarbeid med frivillige organisasjonar, lag/foreiningar og det offentlege på lokalt plan. Frivilligsentralen skal vere eit kontaktsenter for alle som ynskjer å delta i frivillig verksemd uansett alder, kjønn, økonomisk status og etnisk bakgrunn.”

Det er vanskeleg å trekkje fram spesielle aktivitetar initiert av frivilligsentralane i Mangfaldsåret 2008, og det er enda vanskelegare å framheve sentralar, for engasjementet har vore stort hos svært mange. Nokre døme kan syne den kreativiteten og det engasjementet som dette året vart møtt med i frivilligsentralane.

Gran frivilligsentral

Den store hendinga i 2008 var markeringa av Mangfaldsåret og Wergelandsåret i Gran og Lunner kommunar. Ungdoms- og vidaregåande skolar deltok på prosjektet Levende bibliotek i Brandbu, Gran, Roa og på Harestua. Skolane vart også inviterte på kinoframsyingar. Utover i veka var det gratis konferanse med 300 deltakarar og framtidsverkstad med 60 påmelde. Det heile kulminerte i ei festframsyning i Lunnerhallen med Idan Raichel Project, Juleaften av Wergeland med 3. klasse på Grua skole, samisk joik og trommer, Brandbu skolekorps og barnekor. I alt var rundt 800 deltakarar innom og alle fekk gratis servering, varm mat laga av innvandrarakar busette i begge kommunar. Prosjektet vart støtta økonomisk av Raude Krossen, Norsk Folkehjelp, Lions, Bygdekvinnelaga i Gran, Sanitetsforeiningane, Indremisjonen og næringslivet lokalt.

Elles vart Kvinnekafeen til Jentetreffet hausten 2008. Dette har blitt ein uformell møtestad for

alle jenter. Eitt viktig mål med Jentetreffet er betre integrering. Vi møtast andre tysdagen kvar månad på Malins bokkafé i Brandbu. Samtalen er det viktigaste.

Frivilligsenteret i Bærum

På dialogmøte og filosofisk kafé deltok Flyktningguiden, Flyktningkontoret og frivillige organisasjonar. Temaet var ”Mangfold i Bærum - hvordan kan vi leve sammen i ulikhet”? Om lag 50 deltakarar frå ulike organisasjonar var med på arrangementet. Dialogen skal halde fram i 2009.

Stryn frivilligsentral

Stryn Internasjonale Forum for ulike aktørar innan flyktningarbeidet i Stryn kommune har gjennomført turar og sosiale arrangement. Kvinnegruppa er ein viktig møteplass for norske og utanlandske kvinner, og ein viktig nettverksbyggjar i lokalsamfunnet, drive av ni frivillige kvinner. Gruppa hadde heile 47 møter i 2008. Tiltaket er eit samarbeid mellom frivilligsentralen og flyktningtenesta i Stryn kommune.

Frivilligsentralen Danvik/Fjell, Drammen

Denne bydelen har eit stort innslag av innvandrarakar. Mangfald er ein viktig og integrert del av aktivitetane heile året. Matgruppa ”Mat og mer” hadde møte ein gong i månaden i festsalen på Fjell bydelshus, med unnatak av perioden mai til september. Gruppa tok for seg ulike mattradisjonar frå eit nytt land kvar gong. I matgruppa deltok frivillige kokkar frå Zimbabwe, Polen, Pakistan og Sri Lanka. Gruppa hadde om lag 30 deltakarar.

To foreiningar brukte tilbod om språkvask. To frivillige med yrkesbakgrunn som lærar og lektor las korrektur av brosjyrar for lag og foreiningar med medlemmer som ikkje har norsk som morsmål.

Beiarn Nærmiljøsentor

Konsert med Inga Juuso og Steinar Raknes under Villmarksdagane med støtte frå Sametinget. Filmhelg i oktober med utvalde filmar produserte i den tredje verda. Eit samarbeid med Salten Museum, Beiarn Kommune og biblioteket.

Haram frivilligsentral

Kulturfestival i september med både profesjonelle kunstnarar og frivillige lag og personar. Biblioteket var ein viktig samarbeidspartnar saman med innvandrarkontoret, vaksenopplæringa, kulturskulen, kyrkja, skulane, barnehagane, korps, Ravn idrettslag, "Kvinner på Tvers" og næringslivet. Samarbeid med nabokommunane, Oasen kreative senter i Kristiansund og det brasilianske miljøet i Haram. Det var også aktivitetar fleire andre stader der vi brukte arenaer som fjøre og kulturhus, ungdomshus,

fyrstasjon, skular, gater, kyrkje og tusenårstad. Gjennom festivalen er det utvikla samarbeid mellom nye grupper og på ein ny måte. Dette har også resultert i nye samarbeidsgrupper i etterkant av festivalen. Vi trur at festivalen også har vore til inspirasjon for musikkliv og teater i Haram. Festivalen har lagt grunnlaget for vidare samarbeid mellom kommunane om kulturelt mangfald.

Avslutning

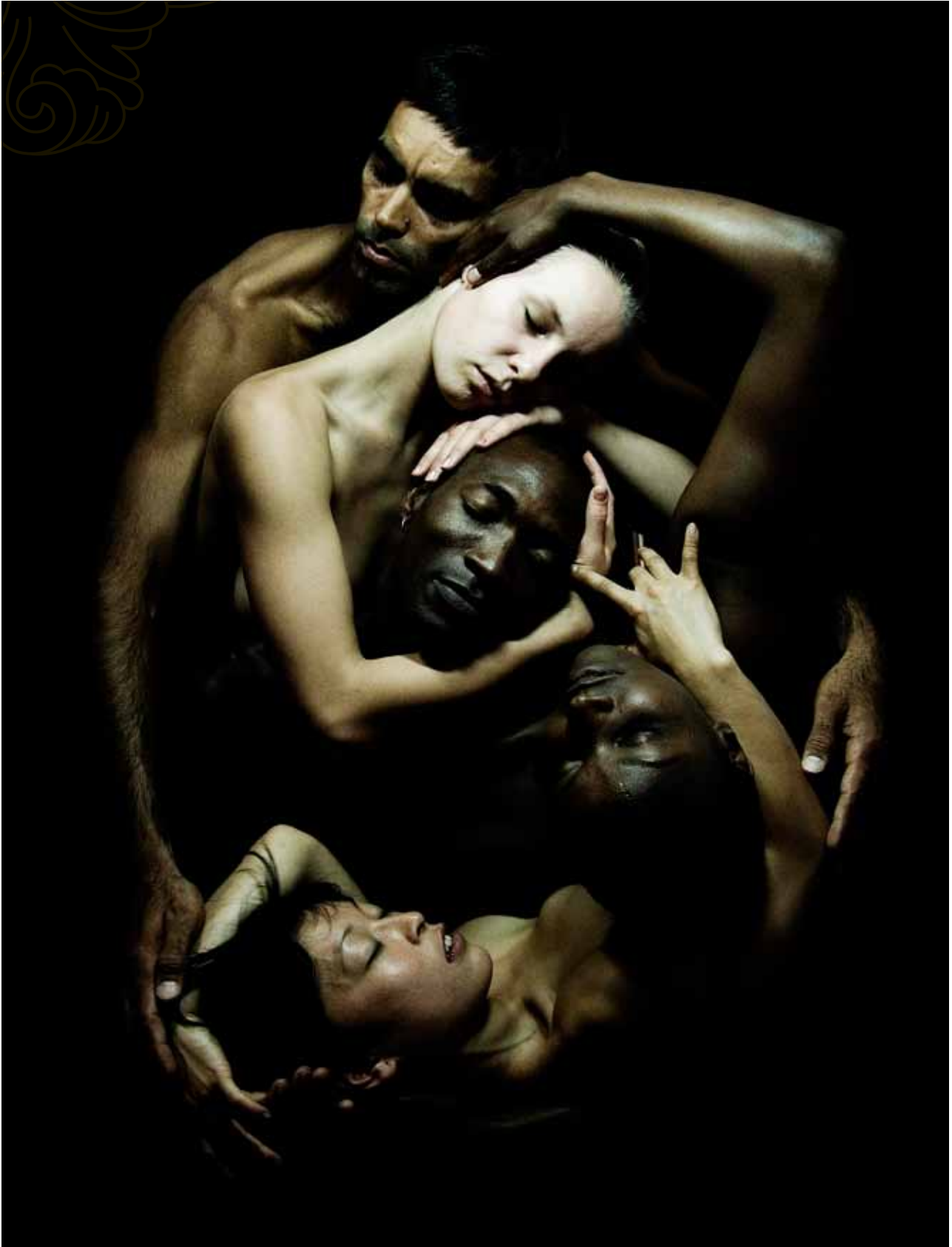
Det er viktig med eit markeringsår, men endå viktigare er det at kulturelt mangfald vert ein del av det daglege arbeidet. Frivilligsentralane viser at det er mogeleg å få dette til når gode krefter i lokalsamfunnet finn saman og samarbeider på tvers av sektorgrensene.

Fra folketog i Haram som viste at det var over 40 nasjonaliteter i bygda.

Kapittel 4 Glokalsamfunnet Norge

"Signum Axis" med danserne Loan Tj Hoang, Sudesh Adhana, Barthelot Ekeme Same, Sulekha Ali Omar, Vilde Viktoria Madsen Foto: Trine + Kim Design Studio

Kulturelt mangfold har vært definert vidt i fylkenes arbeid, men det er høyst uklart hva slags betydning Mangfoldsåret har hatt for regional kulturpolitikk. På oppdrag for Sekretariatet for Mangfoldsåret har Helene Egeland gått igjennom rapporter fra Mangfoldsårets fylkeskontakter.

Tekst: Helene Egeland

(Kulturelt) mangfold i regionene – en (kultur)politisk utfordring?

For å oppnå langsiktige resultater av markeringsåret for kulturelt mangfold, ønsket Sekretariatet for Mangfoldsåret å skape et regionalt engasjement. Fylkeskommunene ble oppfordret til å innta en aktiv rolle i gjennomføringen av markeringsåret. 11. april 2007 ble derfor en invitasjon til medvirking oversendt alle landets fylkeskultursjefer. I dette brevet ble fylkeskommunenes mulige roller i markeringsåret angitt:

- Å stimulere nye og eksisterende miljøer som arbeider med å fremme kulturelt mangfold
- Å styrke etablerte kulturinstitusjoners samhandling med utøvere og publikum med minoritetsbakgrunn
- Å utvikle det flerkulturelle perspektivet innenfor alt kulturarbeid
- Å etablere arenaer der ulike aktører kan utfordre hverandre

I brevet oppfordres videre den enkelte fylkeskommunen til å utpeke en fylkeskontakt som skulle fungere som et bindeledd mellom sekretariatet og fylket. Fylkeskontaktens rolle i Mangfoldsåret skulle være å koordinere og initiere tiltak, samt synliggjøre de aktivitetene som skjedde i fylket i løpet av året.

Å invitere fylkeskommunen inn som en aktør kan betraktes som en praktisk måte å organisere Mangfoldsåret på for et sekretariat som hadde begrensede ressurser til rådighet. Men et slikt initiativ kan også ses som uttrykk for et ønske om at markeringsåret skulle skapes av aktører rundt om i lokalsamfunnene; den enkelte bibliotekar, filmskaper eller forfatter i hans eller hennes nærmiljø. Aktiviteter ble rapportert inn av den enkelte fylkeskontakt og dette er viktige svar, i overført betydning, på hva Mangfoldsåret resulterte i.

Fylkesrapportene fungerer således som refleksjonsdokumenter over Mangfoldsåret gjennom

hvordan de bidrar til å utfordre den mangfoldsorienterte kulturpolitikken. Både i forhold til denne politikkenes innhold, og til dens rekkevidde.

Rammer for mangfold

Denne gjennomgangen tar utgangspunkt i fylkeskontaktens egne rapporter. Disse ble utarbeidet etter en mal som ble formulert av Sekretariatet for Mangfoldsåret. Malen satte begrensninger for både rapportens omfang og dens innhold. Rapportene skulle bygges opp rundt tre momenter: Innledning/oppsummering (herunder organisering), gode eksempler, og til slutt strategisk arbeid fremover.

Rapportene gir ikke et fullstendig bilde av alle de ulike aktivitetene som foregikk i det aktuelle fylket i anledning Mangfoldsåret. Men dette faktum gjør ikke rapportene til mindre interessante dokumenter. Gjennom de eksempler som her presenteres og de kommentarer som knyttes til årets gjennomføring og eventuelle videreføring, bidrar fylkesrapportene til å kommentere – og dermed evaluere – markeringsåret for kulturelt mangfold.

Tre måneder etter at fristen for å sende inn rapporter til sekretariatet hadde utløpt hadde 16 av i alt 19 fylker levert rapporter: Østfold, Akershus, Oslo, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold, Aust-Agder, Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Nord-Trøndelag, Nordland og Troms. Fra Finnmark, Sør-Trøndelag og Telemark fylkeskommuner foreligger det ingen rapporter.

Alle fylkene opprettet en fylkeskontakt. Den enkelte fylkeskontakts muligheter til å realisere forskjellige tiltak i det aktuelle fylket har imidlertid vært svært ulike. Forskjellene har til dels vært store mellom fylkene når det gjelder tid (i form av stillingsbrøk) og budsjett som den enkelte fylkeskontakt har hatt til rådighet.

Fylkeskontakten hadde i langt de fleste tilfeller ingen ekstra bevilgninger til rådighet for å gjennomføre markeringsåret. I stedet ble det forventet at fylkeskontakten skulle arbeide med Mangfoldsåret innenfor rammen av det ordinære budsjettet.

Slik var situasjonen for fylkeskontaktene i blant annet Østfold, Vest-Agder og Hordaland. Dette betyr likevel ikke at det ikke ble gjennomført arrangement i forbindelse med Mangfoldsåret også i disse fylkene. I Østfold arrangerte for eksempel Østfold kulturproduksjon en minifilmfestival, "Film for mangfold". At flere fylker lykkes med å skape slike arrangement innenfor fylkeskommunens ordinære budsjetter, kan skyldes flere forhold. Et av de viktigste ser ut til å være fylkeskontaktens plassering i fylkets kulturliv.

I andre fylkeskommuner – som Buskerud, Akershus og Oppland – ble det avsatt ekstra midler på budsjettet i form av stillingsbrøk til

fylkeskontakten og/eller ekstrabevilgninger som aktører i kommunene kunne søke. I Akershus fylke ledet dette blant annet til et kartleggingsprosjekt av musikkgrupper, musikere og nettverk hos innvandrerbefolkningen i fylket. Prosjektet ble gjennomført av Akershus musikkråd.

Ulike forståelser av mangfold

I følge St.meld. nr. 17 (2005-2006) 2008 som markeringsår for kulturelt mangfold, er det de etniske minoritetene og deres mulighet til å medvirke som publikum og utøvere i kulturlivet, som står i fokus. Men i fylkeskommunenes tolkning av hvilke grupper som skulle falle inn under paraplyen kulturelt mangfold, er det store variasjoner mellom fylkene.

I Oslo kommunes rapport var det fremfor alt prosjekter som handlet om innvandrere, som for eksempel Oslo multikulturelle arkiver, eller arrangementer, som knutepunktfestivalen Mela, som skapes av og med kulturarbeidere med innvandrerbakgrunn, som løftes frem.

132 *Karl Egil og Stig Morten, Amatørfestivalen på Stord; "Teater uten grenser".
Foto: Geir Otto Johansen*

Mens langt de fleste fylkesrapportene vektlegger at markeringsåret har ført til en økt oppmerksomhet omkring den flerkulturelle dimensjonen, som om dette var en ny dimensjon, understrekes det i Oslo-rapporten at: "I Oslo er det kulturelt mangfoldsår hvert år". At inkluderende kulturtiltak ikke fremheves som viktige mål for Oslos markeringsår, slik det gjøres i de fleste andre fylkesrapporter, kan trolig ses i lys av at Mangfoldsårets eventuelle inkluderingspolitiske side her fremstilles som irrelevant. I stedet er det kvalitetssikring av mangfoldsarrangementer på kulturområdet som står i fokus i Oslos rapport. Dette blir tydelig i den listen av vellykkede arrangement som rapporten presenterer. Her er Dansens dag på Stovner senter løftet frem nettopp fordi unge, amatøransere med innvandrerbakgrunn fra bydelen her fikk samarbeide med etablerte, internasjonale, profesjonelle dansere.

I nabofylket Akershus fikk Mangfoldsåret et helt annet omfang: "Mangfoldsarbeidet i Akershus skal ha en bred innfallsvinkel med fokus på inkludering, barn og unge, likeverd for funksjonshemmede, lesbiske og homofile og de som har psykisk lidelse, samt etnisk og kulturelt mangfold." Mangfoldsåret i Akershus kom således til å handle om integrering av marginaliserte og utsatte grupper i samfunnet generelt.

At Mangfoldsåret fikk et slikt omfang er ikke unikt for Akershus. I Nord-Trøndelag arbeidet man både etter en snever og en bred definisjon av kulturelt mangfold. I fylkesrapporten fra Nord-Trøndelag gis det fire eksempler på fylkets innsats i Mangfoldsåret. To er hentet fra kulturlivet. Det ene eksempelet er et amatørteaterprosjekt, Fullt Kaos, som med utgangspunkt i teater- og ungdomsmiljøet i Steinkjer lagde en teateroppsetning der ulike etniske grupper og ulike kulturuttrykk ble inkludert. Det andre eksempelet er den årlige folkemusikkfestivalen Hilmarfestivalen. I listen over arrangementer av mangfoldsrelevans var følgende nevnt:

- Et teaterprosjekt ToGet. Teateroppsetning av og med amatørskuespillere fra Finland, kraina, Kongo, Irak og Norge (Steinkjer-prosjektet)
- Et musikkprosjekt, Joik Folklore. Hvor blant

annet latinamerikanske rytmer og ny samisk musikk ble blandet

- Et fylkeskommunalt seminar om Mangfoldsåret, "Mangfold på og bak scenen"
- Seminar om samisk tradisjonsmusikk
- Et cubansk orkester, Abrakamondos
- En svensk folkedansmesse
- En utstilling: Å leve med rein

Noe av det mest slående ved listen er hvordan den indirekte kommenterer hva kulturelt mangfold kan handle om. Gjennom de punktene som rapporten løfter frem er det fremfor alt kulturuttrykkenes dynamiske og hybride karakterer som fremheves, slik Joik Folklore er et eksempel på. Her er det blandingen av ulike musikktradisjoner, så vel som betoningen av at tradisjonene i seg selv er i endring, ny samisk musikk, som står i fokus.

Men selv om eksemplene fra Nord-Trøndelags rapport på mange måter er helt på linje med St.meld nr. 17 når det gjelder Mangfoldsårets innhold og rekkevidde, valgte også Nord-Trøndelag, i likhet med Akershus, å gjøre Mangfoldsårets målgruppe bredere. I prosjektet Toleranse Nord-Trøndelag, som var et prosjekt rettet mot ungdom i aldersgruppen 17 til 25 år, var målet at "folk i Nord-Trøndelag takler og kommer nærmere mennesker de oppfatter som annerledes fra seg selv." Målet med dette prosjektet var således å skape arenaer for å motvirke alle former for diskriminering.

Eksemplene fra rapportene fra Nord-Trøndelag og Akershus viser at kulturelt mangfold i praksis ofte kom til å inkludere langt flere utsatte grupper i samfunnet enn de som var inkludert i St.meld. 17 (2005-2006). Årsakene til dette er selvfølgelig flere og komplekse. Fylkesrapportene gir bare begrensede muligheter til å si noe om dette. Likevel er det et moment som går igjen flere av fylkesrapportene som ser ut til å ha spilt en rolle. Det er Mangfoldsårets rekkevidde i forhold til hvilke politikkområder som har blitt involvert. Fra kulturpolitikk til regional utviklingspolitikk Det som fremfor alt karakteriserer fylkesrapportene i langt de fleste tilfellene, er hvordan Mangfoldsåret i fylkenes versjon går fra å være et kulturpolitisk prosjekt, til å bli en regionalpolitisk utfordring.

” At Mangfoldsåret resulterte i en egen regionsplan i Hedmark, aktualiserer spørsmålet om hvorvidt kulturelt mangfold skal integreres i allerede eksisterende plandokumenter, eller om det bør skilles ut i egne plandokumenter.

Nord-Trøndelags Toleranseprosjekt kan for eksempel like gjerne ses som et regionalpolitisk prosjekt, idet målet er å skape et mindre fordomsfullt samfunn generelt. I andre fylker, som i Sogn og Fjordane, bød Mangfoldsåret på en anledning til å starte forsøksprosjekter som ligger utenfor det kulturpolitiske området, som Kulturnett på persisk. I vel så stor grad var det arbeidsmarkedspolitiske temaer som ble belyst. Under den årlige Førde internasjonale folkemusikkfestival ble det arrangert et to dagers seminar, ”Det utfordrende mangfaldet”. Temaet som fikk størst plass var integrering av innvandrere i arbeidslivet. Seminaret illustrerer hvordan fylket har kunnet bruke et kulturpolitisk markeringsår til å tematisere kulturelt mangfold på en rekke andre samfunnsområder.

Forskjellene er store mellom fylkeskommuner som forstår kulturelt mangfold som et bredere samfunnsprosjekt, og fylkeskommuner som begrenser Mangfoldsårets omfang til å gjelde det kulturpolitiske området. Denne forskjellen blir ekstra tydelig når det enkelte fylket oppgir hvordan det skal følge opp markeringsårets intensjoner. I rapporten fra Hedmark fylke fremgår det at intensjonene til Mangfoldsåret skal følges opp i en strategisk regionplan, ”Regionplan for framtidens flerkulturelle Hedmark 2009-2012 (2020)”. I denne planen er kultur ett blant flere samfunnsområder hvor det skal gjennomføres tiltak for å legge bedre til rette for fylkets flerkulturelle befolkning, nå og i framtiden.

At Mangfoldsåret resulterte i en egen regionsplan i Hedmark, aktualiserer spørsmålet om hvorvidt kulturelt mangfold skal integreres i allerede

eksisterende plandokumenter, eller om det bør skilles ut i egne plandokumenter. Fylkene har valgt å løse dette spørsmålet på ulike måter. Det ville være interessant å få bedre kunnskap om hvilke argumenter fylkene har lagt til grunn for de ulike løsningene de har valgt. Dette sier derimot ikke fylkesrapportene noe om, noe som trolig skyldes deres begrensede omfang.

En regional (kultur)politisk utfordring

Med fylkenes lister over gode eksempler og mer eller mindre konkrete planer for hvordan året kan følges opp, blir det åpenbart at erfaringene med Mangfoldsåret ikke bare skiller seg mellom enkeltaktører og enkeltinstitusjoner, men også mellom regioner og fylker. At tre fylker glimrer med sitt fravær blant de innsendte rapportene, kan i denne sammenheng ses som en sterk kommentar.

Denne teksten har fokusert på de ulike måter begrepet kulturelt mangfold er blitt fortolket. Noen ganger er det blitt forstått som et snevert begrep, og andre ganger som et bredt begrep. Mens noen fylkeskommuner har valgt å inkludere alle marginaliserte grupper i samfunnet, har andre valgt å utelukkende fokusere på hvordan etniske minoriteter og innvandrere bedre kan integreres. Ikke sjelden ser det ut til at denne forskjellen henger sammen med en annen forskjell – nemlig hvorvidt markeringsåret er blitt avgrenset til det kulturpolitiske feltet, eller om det er blitt utvidet til å gjelde flere samfunnsområder, som arbeidsmarkedspolitikk og regionalpolitikk.

Fylkeskontaktens rapporter tyder på at Mangfoldsåret har favnet bredere enn det kulturpolitiske området. Samtidig er det høyst uklart hvor stort gjennomslaget har vært i kulturpolitikken, som ifølge St.meld. nr. 17 nettopp er det feltet markeringsåret skulle rette seg mot.

Helene Egeland er kulturforsker og samfunnsgeograf

Norge rundt med fylkeskontaktene

Tekst: *Namik Mackic*

Mangfoldsårets fylkeskontakter har arbeidet både for å synliggjøre kulturelt mangfold i det lokale kulturliv, og for å få kulturelt mangfold opp på politikernes agenda og inn i langsiktige regionale planer. I oversikten som følger er fylkene presentert gjennom et lite utvalg av de arrangementer, tiltak og politiske prosesser fylkeskontaktene selv har.

Akershus

Politikk og organisering

I Akershus satte fylkeskommunen (AFK) ned en arbeidsgruppe som sammen med fylkeskontakten fikk ansvaret for planleggingen og gjennomføringen av Mangfoldsåret. Gruppen bestod av representanter for fylkeskommunen, kommuner og frivillige organisasjoner. I tråd med fylkeskommunens allerede innarbeidede fokus på universell utforming og inkludering ble en bred innfallsvinkel valgt ”med fokus på inkludering, barn og unge, likeverd for funksjonshemmede, lesbiske og homofile og de som har psykisk lidelse, samt etnisk og kulturelt mangfold.” Det ble også øremerket 600 000 som tilskudd til regionale tiltak i anledning året. Det ble definert et mål om at hver sektor/etat i alle kommunene initierer et tiltak eller et program som får varighet.

Det rapporteres om høy aktivitet og mange gjennomførte enkelttiltak, men variert fokus

fra kommune til kommune og organisasjon til organisasjon. En systematikk i arbeidet, med fokus på varige løsninger, har manglet. Det meldes også om begrenset økonomisk fundament. Et viktig skritt er imidlertid opprettelsen av et innvandrerråd i Akershus, et initiativ fra Hovedutvalget for kultur, folkehelse og næring som innvandrersorganisasjonene i fylket sluttet seg til.

Prosjekter og arrangementer

Follo-kommunene Ski, Vestby, Oppegård, Frogn og Ås ønsket å ”benytte kultur som virkemiddel for å oppnå positiv inkludering mellom etnisk-norske og innvandrerbefolkningen” og ville lære mer om innvandrerbefolkningens kulturarenaer. Det ble gjennomført en kartlegging av innvandrere og kulturtiltak i Follo.

Akershus fylkesmuseum opprettet Forum for kulturutveksling, som har som hovedmål å gi de ulike

*Fra Union Scene i Drammen.
Foto: Union Scene*

minoritetsgruppene anledning til selv å formidle trekk fra sine kulturer og gi minoritetsgrupper innsyn i majoritetens kulturer. Akershus Musikkråd har kartlagt musikkgrupper, musikere og nettverk hos innvandrerbefolkningen i Akershus, med den hensikt å øke kunnskap, bygge nettverk og informere om de tilbud og den service som organisasjonen selv kan tilby.

Aust-Agder

Politikk og organisering

I Aust-Agder valgte man å bruke eksisterende nettverk for å spre informasjon: folkebibliotekene, kulturansvarlige i kommunene og kulturkontakter på skolene. I tillegg samarbeidet fylkeskommunen med ulike mangfoldsgrupper i regionen, som for eksempel Mangfoldskomiteen i Arendal. Flere slike grupper ble etablert i regionen, som vil fortsette sitt arbeid.

Aust-Agder har valgt å implementere mangfold som en dimensjon i strategiske dokumenter. "Mangfold ses som en grunnforutsetning i store deler av Strategisk plan for kulturformidling i Aust-Agder 2006, en plan som i 2009 skal få sterkere fokus på varige tiltak og arbeidsmetoder som ivaretar og verdsetter mangfoldet i fylket.

136 *Fra Stoppstedet verden på Norske jernbanemuseum på Hamar.
Foto: Maria Rundblad*

Prosjekter og arrangementer

Den kulturelle skolesekken i Aust-Agder viste frem den tverrkunstneriske produksjonen Johan Sara i bilder. Alle ungdomsskolene i fylket fikk oppleve en tverrkunstnerisk forestilling der den samiske musikeren og komponistens musikalske univers ble kombinert med tv- og filmregissøren Morten Hovlands filmatiske tolkning av musikken.

Buskerud

Politikk og organisering

Buskerud fylkeskommune innledet forberedelsene til Mangfoldsåret med å invitere representanter fra kommuner, kulturinstitusjoner og frivillige organisasjoner til oppstartseminaret Hvordan skaper vi et inkluderende kulturliv? på Union Scene i Drammen i juni 2007. Fylket etablerte en arbeidsgruppe, mens det fra hovedutvalget for kultursektoren ble bevilget 100 000 kroner som samidler til kommuner, kulturinstitusjoner og frivillige organisasjoner som ønsket å sette i gang egne tiltak. Det meldes om mange gode prosjekter og holdningsendringer i løpet av 2008. Hovedutfordringen har vært å mobilisere av de ulike aktørene på kulturfeltet til et felles løft. Fylkeskommunens viktigste arbeid fremover er å forankre mangfoldsperspektivet i alt relevant planarbeid, som i en strategiplan for kunst- og kulturfeltet som utarbeides i løpet av 2009.

Prosjekter og arrangementer

www.historieboka.no, Buskerud fylkeskommunes nettsted for digital formidling av historie og kulturarv, hadde gjennom hele 2008 fokus på kulturelt mangfold. En serie artikler om folkeforlytning, migrasjon, vandrearbeidere og arbeidsinnvandring ble publisert og godt mottatt blant så vel skoler som andre historieinteresserte, med i gjennomsnitt 250 unike treff hver dag. Blant prosjektene som nøt nytte av samidlene fra fylkeskommunen, var Blaafarveverket og Modum kommunes prosjekt som tok i bruk verket og Koboltgruvene som lavterskelarena for aktivitets- og kulturtilbud for flyktningtjenesten i Modum kommune, Katfos Aktivitetssenter og Frisklivssentralen. Det ble organisert som en fast månedlig kultur- og aktivitetsdag i museets anlegg, et tiltak Blaafarveverket ønsker å videreføre.

Hedmark

Politikk og organisering

Parallelt med at Hedmark fylkeskommune delte ut midler til arrangementer som var i tråd med Mangfoldsårets fokus, brukte fylkeskontakten mye tid på å motivere til lokalt engasjement. En rekke lokale møter med kultursjefer, museer, frivillighetssentraler og andre ble avholdt. I tillegg til kulturinstitusjonene og frivillige organisasjoners arbeid med å gjøre mangfoldet til en mer synlig del av hedmarkskulturen, rapporteres det om økt fokus på at representanter for nyere innvandringsgrupper skal ytre seg i samfunnsdebatten gjennom innvandrers-/internasjonale råd. Fylkeskontakten viser fremfor alt til en betraktelig vridning i den lokale pressens vinkling av flerkulturelle nyheter til det positive og ressursorienterte, og betegner Mangfoldsåret i Hedmark som en suksess.

Hedmark fylkeskommune behandler i 2009 to viktige dokumenter som følger opp intensjonene med Mangfoldsåret: en strategisk kulturplan og regionplan for framtidens flerkulturelle Hedmark. I fylkesrapporten meldes det om museer, institusjoner og organisasjoner som har gjort en solid innsats i Mangfoldsåret og vil fortsette å gjøre så i årene fremover. Satsingsområdene er fremfor alt programprofil og publikumsarbeid.

Prosjekter og arrangementer

På Hamar ble Stoppested verden, barnas internasjonale kulturfestival, arrangert for første på Norsk jernbanemuseum. 4000-5000 mennesker deltok og lyttet blant annet til Prinsesse Märtha Louises eventyrfortellinger. Festivalen er et bredt anlagt samarbeid mellom lokale aktører og ildsjeler og setter barna i aktivitet. Festivalen videreføres og har som mål å etableres som fast, årlig festival.

Hordaland

Politikk og organisering

Nettverksbygging og styrking av det allerede eksisterende mangfoldet på kulturfeltet i Hordaland har vært hovedgrepet i Hordaland fylkeskommunes strategi. Det ble ikke satt inn ekstra ressurser til arbeidet med Mangfoldsåret, men det ble innlemmet det flerkulturelle perspektivet i det daglige arbeidet. Det har vært et hovedprinsipp at fylkeskommunen ikke selv

skulle arrangere eller drifte, men heller bruke sin posisjon til å stimulere til aktivitet rundt om i fylket.

Arbeidet har vært rettet både mot kommuner og frivillige organisasjoner, og har resultert i at flere lokale kulturdager har hatt mangfoldsperspektiv. Allerede eksisterende tilskuddsordninger ble prioritert gitt til gode mangfoldstiltak. For egen del har fylkeskommunen fått et tettere samarbeid med Det felles innvandrerråd i Hordaland, Bergen internasjonale kultursenter og FN-sambandets internasjonale uke. Fylkeskommunen ønsker dessuten å legge til rette for et høyt kvalitativt nivå på aktivitetens og organiseringen i de ulike organisasjonene.

Prosjekter og arrangementer

Hordaland fylkesbibliotek og folkebibliotekene i Fjell og Lindås kommuner har iverksatt Prosjekt vidsyn for å utvikle en standard for å kvalitetssikre bibliotekenes møteogtilbudtilminoritetsspråklige. Kunstnerne Ole Hamre, Sissel Saue og Hilde Sol Erdal startet kunstprosjektet Fargespill i 2005 og ble etablert som fireårig prosjekt av byrådet i Bergen i 2007. Kunstnerne har samarbeidet med Bergen Røde Kors og invitert elever ved Nygård skole for minoritetsspråklige til å delta i konsert- og teateroppføringer. Kunstnerne har skapt en fantastisk arena som viser at våre verdier er slående like og at forskjellene er en berikelse.

Møre og Romsdal

Politikk og organisering

Møre og Romsdal fylke har forankret sitt ansvar og arbeid for kulturelt mangfold i flere politiske og rådgivende utvalg og råd, blant annet kulturutvalget, folkehelseutvalget, råd for likestilling av funksjonshemma, likestillingsutvalget og elderrådet. Det er kulturdirektøren som har ansvar for saksforberedelse og sekretariat for utvalg og råd. I det pågående arbeidet med ny fylkesplan er fokus satt på likestilling, og kultur er et av tre hovedsatsningsområder som blant annet fremhever mangfold og nyskaping.

Prosjekter og arrangementer

Oasen Kreativt Senter (OKS) i Kristiansund fikk likestillingsprisen for 2008 for sitt omfattende arbeid for utsatte grupper i nærmiljøet. Hver onsdag deltar rundt hundre mennesker på

fritidsaktiviteter ved OKS. Et overordnet mål er å gi individuelle tilbud hvor den enkeltes ønsker og behov står i fokus. Senteret arbeider for at alle skal kunne ta del i arbeids- og samfunnsniv på egne premisser.

Haram folkebibliotek ble kåret til Årets bibliotek i Møre og Romsdal under Bibliotekdagene i Kristiansund. Haram folkebibliotek har engasjert seg spesielt for de mange utenlandske arbeiderne som er tilknyttet den maritime næringen i kommunen, og sørget for å gjøre hverdagen deres bedre ved å tilby bøker, film og musikk.

Stiftelsen Sunnmøre Museum mottok prosjektstøtte fra ABM-utvikling til å fortsette det som blir beskrevet som god og variert fokusering på dokumentasjon, formidling og inkludering av minoritetskulturen i regionen. Fem avdelinger ved Sunnmøre Museum stod bak en omfattende fellessatsing med utstillinger som har titlene Slutten – nokre livssoger frå det moderne Sunnmøre, Matkultur – impulsar frå folkevandringstid til notid, Norske urter/ville vekstar – natur, folkemedisin i innvandrararkulturar, Endringer i befolkningsstrukturen i Ålesund gjennom 50 år og Møblar og interiørar frå ulike kulturar”.

Nordland

Politikk og organisering

Fylkeskontakten i Nordland jobbet i fylkeskommunens kultur- og miljøavdeling og var koordinator for en referansegruppe der det sitter personer som er områdeansvarlige for visuell kunst, scenekunst, musikk, ABM, Den kulturelle skolesekken, IMDi, samisk og videregående opplæring. Hver av de områdeansvarlige skulle fungere som pådrivere, informasjonsformidlere og koordinatører, og rapportere til fylkeskontakten. En egen nettside for fylkeskommunens satsing i Mangfoldsåret ble opprettet. kommuner, festivaler og institusjoner fulgte de statlige og fylkeskommunale oppfordringene og vektla mangfoldsperspektivet på ulike vis.

Det understrekes i rapporten at fylkeskommunen ønsker kulturelt mangfold som et varig perspektiv, og viser til at mangfold lenge har preget Nordland fylkes kulturliv, med blant annet samisk tilstedeværelse, sterke bånd til Russland og russisk kultur, regionens handelsforbindelser og nyere tids innvandring. Mangfoldsperspektivet

handler om å skape en bevissthet rundt det som allerede finnes i fylket, der både nye og gamle perspektiver er med.

I rammen av det strategiske arbeidet fremover planlegges et notat lagt frem til politisk vurdering som anbefaler iverksettelse av konkrete strategier for kulturelt mangfold. Disse omfatter hensyn til kulturelt og etnisk mangfold i styresammensetning, stimulering til kulturelt mangfold i institusjonenes og festivalenes programprofil, samt kompetansehevede tiltak i personalet.

Prosjekter og arrangementer

Museum Nord i Melbu arrangerte et seminar vår samisk historie satset på filmatiske dokumentasjonsprosjekter, bl.a. om nyere innvandrere i fiskeindustrien, og samarbeidet med Ibos – integrerings- og bosettingssenteret i Hadsel om bl.a. formidlingstiltak rettet mot innvandrere.

Nordland Teater i Mo i Rana vektla mangfoldsperspektivet under sin årlige Vinterlysfestival med seminar om barnesoldater, løvetannbarn og bevisstgjørende teater. Seminarinitiativet fra 2008 ble videreført, denne gang med tittelen ”Flerkulturell kvinnearena, for historietutveksling, tekstutvikling, scenekunst og andre kunstneriske uttrykk”.

Nord-Trøndelag

Politikk og organisering

Mangfoldsårets kontakt i fylket var koordinator for Toleranse Nord-Trøndelag, en ungdomsstyrt satsning som har hatt hoveddelen av sin aktivitet under Mangfoldsåret. Ungdom har kritisert manglende rom for mangfold i fylket, og driver aktiviteter som øker forståelse og konfronterer holdninger. Målet er et Nord-Trøndelag hvor folk verdsetter menneskelig utfoldelse og mangfold som utgangspunkt for trygghet, trivsel og utvikling. Tidsrammen er foreløpig ut 2009.

I fylkesrapporten fra Nord-Trøndelag meldes det om at kunst- og kulturuttrykkene har omhandlet flerkultur, aktørene har vært flerkulturelle, og mange arrangement har hatt som mål å være møteplasser for flerkulturelle, men ledelsen i de største kulturinstitusjonene er ennå for enfoldig. Her har vi en jobb å gjøre. Kulturelt mangfold forankret i høringsutkastet til en ny felles fylkesplan for Nord- og Sør-Trøndelag

under målene om å dekke Trøndelags behov for arbeidskraft på kort og lang sikt og at Trøndelag er attraktivt for alle.

Prosjekter og arrangementer

Med forestillingen ToGet med amatørteater gruppen Fullt kaos, har Steinkjer kommune ønsket å bidra til å øke mangfoldet innen teater. Fullt kaos har tatt utgangspunkt i teater- og ungdomsmiljøer i Steinkjer og har medlemmer fra Finland, Ukraina, Kongo, Irak og Norge. Prosjektet har utforsket improvisasjon og forskjellige metoder for å utvikle gode prosesser for inkluderende teater. De har samarbeidet med BUL-prosjektet Den mangfoldige scena og fremførte forestillingen under Norsk teaterråds amatørteaterfestival Teater uten grenser på Stord i oktober. Fullt kaos fortsetter med nye prosjekter i 2009.

Kontaktforum med det sørsamiske miljøet ble opprettet for å sikre en arena for dialog og samarbeid.

Oppland

Politikk og organisering

Mangfoldsåret er den direkte foranledningen til at flerkulturelt arbeid er satt på dagsorden i Oppland og i desember 2008 vedtok regionkomiteen

strategidokumentet Politikk for det flerkulturelle Oppland. Dokumentet gir retningslinjer for det videre arbeid med kulturelt mangfold innen hele fylkeskommunens virksomhetsområde og har strategier for Oppland som antirasistisk sone, opprettelse av flerkulturelt råd for å sikre dialog med innvandrerbefolkningen, flerkulturelt perspektiv som synlig og permanent dimensjon i fylkeskommunen og styrke arbeidet med integrering.

I Oppland fylkeskommune ble det opprettet et engasjement som mangfoldskoordinator i 50 prosent stilling. Koordinatorens viktigste oppgave var å igangsette og lede aktiviteter i Mangfoldsåret, samt forberede grunnlaget for en politisk plattform for det flerkulturelle arbeidet i Oppland. Kommunene i Oppland ble oppfordret til å løfte frem det flerkulturelle Oppland, og 200.000 kroner ble fordelt til stimulerings tiltak.

Prosjekter og arrangementer

I anledning FN-dagen 24. oktober gjennomførte Oppland internasjonal uke og en rekke kommuner hadde egne mangfoldsarrangementer. Gran og Lunner kommuner markerte Mangfoldsåret og Wergelandsåret med festforestilling med internasjonale og lokale musikere. Kommunene i

*Fra Melafestivalen i Oslo.
Foto: Ellen Stokland*

Midt-Gudbrandsdalen hadde dugnad for kulturelt mangfold på FN-dagen under overskriften Frå innvandrer til medborger.

Maihaugenkonferansen i 2008 var viet kulturelt mangfold. Fylkeskommunen engasjerte en produsent og det ble satt sammen et omfattende kulturprogram for konferansen, med festforestillingen "Fra først av" som et av høydepunktene.

Oslo

Politikk og organisering

I rapporten fra Oslo minnes det om byens størrelse og mangfoldige befolknings sammensetning og Oslos status som landets hovedstad og kulturelle sentrum. Det kulturelle mangfoldet speiles ikke minst gjennom fordelingen av byens kulturtilskudd og i programarbeidet i kulturinstitusjoner som eies av Oslo kommune. Oslos mangfolds- og integreringspolitikk definert gjennom prosjektet OXLO har ført til at Oslo er blitt valgt som en av pilotbyene i utviklingsprogrammet Intercultural Cities – Governance and Politics.

Prosjekter og arrangementer

I forbindelse med Dansens dag presenterte bydelen Bjerke, Grorud, Alna og Stovner en storslagen hip-hop forestilling på taket av Stovner senter. Profesjonelle gjesteartister og ungdom fra Groruddalen presenterte dansens mangfold og muligheter for hverandre og publikum. Forut for forestillingen lå en stor lokal satsing på verksteder i bydelene. Prosjektet er et eksempel på nytenkende arenutvikling, internasjonalt samarbeid med lokal forankring, fokus på ressurser og talenter i barne- og ungdomsmiljøene, profesjonalisering gjennom samarbeid mellom profesjonelle og ikke-profesjonelle.

Melafestivalen fikk knutepunktstatus i 2008, hvilket medførte økonomisk forutsigbarhet gjennom økte statlige bevilgninger og økte tilskudd fra Oslo kommune. Mela er en meget godt besøkt festival som kombinerer kultur med uformelt samvær på tvers av generasjoner og etniske og sosiale skillelinjer.

Oslo Byarkiv igangsatte prosjektet Oslos multikulturelle arkiver som har som mål å sikre for ettertiden og gjøre tilgjengelig arkiver fra viktige innvandrergupper i Oslo by som representerer en god bredde av Oslos kulturelle mangfold.

Rogaland

Politikk og organisering

"Mangfoldsåret har ført til at den flerkulturelle dimensjonen har fått en helt annen oppmerksomhet enn den ellers ville fått". Dette hevder fylkeskontakten i Rogaland fylkeskommune og visertilåret kan havært med på å trekke frem gode intensjoner om inkludering og integrering, som hadde blitt til passive punkter i mange strategiske dokumenter. Kravet om mangfoldsperspektiv er blitt styrket i tildelingsbrev, spesielt til de større kulturinstitusjonene i fylket. Innenfor ordinære budsjettammer og takket være initiativ fra flere aktører ble det gjennomført en rekke aktiviteter omkring temaet kulturelt mangfold i fylket.

En gjennomgang av Fylkesplanen for Rogaland fra 2005 viste at mangfoldsperspektivet var godt dekket i planen. Handlingsplan for etnisk likestilling ble evaluert, hvilket førte til at en ny, inkluderende planprosess er satt i gang, mot en handlingsplan for et inkluderende samfunn.

Prosjekter og arrangementer

Internasjonalt Hus i Stavanger arrangerte for første gang Ramadanfestivalen som strakk seg over en hel måned og inneholdt en rekke aktiviteter. Festivalen har gjennom kulturelle møter økt kunnskapsnivået om den muslimske høytiden i regionen og vært med på å avmystifisere begrepet for mange ikke-muslimer.

Haugaland-museene videreførte sitt prosjekt om romanifolket og viste utstillingen Jeg er her om norsk innvandringshistorie 1945-2004. Ryfylkemuseet har fokus på det flerkulturelle på bygdene, mens Stavanger museum har kommet langt i arbeidet med en større utstilling med tittel Stavanger in the World, the World in Stavanger som skal gå av stabelen i 2010.

Sogn og Fjordane

Politikk og organisering

Mangfoldsdimensjonen ble synliggjort gjennom tildeling av støtte, og i føringene i tildelingsbrev til de store kulturinstitusjonene. Fylkeskommunens i mangfoldsarbeid ble knyttet opp mot det langsiktige planarbeidet. Her utgjør Kulturstrategi 2008-2011 og Internasjonal strategi viktige dokumenter. Langsiktige perspektiver på mangfold og flerkulturelle verdier blir også innarbeidet i fylkeskommunens ordinære planarbeid.

Prosjekter og arrangementer

Fylkeskommunens flerkulturelle satsning i Mangfoldsåret har vært et nytt nasjonalt tilbud i Den kulturelle skolesekken. Prosjektet Møtepunkt himmel og jord handler om de store verdensreligionene og hvordan de blir praktisert i en norsk hverdag. Prosjektet består av en interaktiv nettside hvor elevene kan besøke tredimensjonale hellige rom og se hva som finnes der. I tillegg er det produsert en film og en ressurskasse som turnerer skolene i fylket.

Førde Internasjonale Folkemusikkfestival er en veteran på flerkulturell formidling, og markerte Mangfoldsåret med konferansen Det utfordrande mangfaldet, som ble arrangert i samarbeid med Høgskulen i Sogn og Fjordane og Førde kommune.

Telemark

Mellom Skien, Gulset og Porsgrunn ble Mangfoldsåret satt på dagsorden i kollektivtrafikken da Grenland friteater, det serbiske Dah Teater, Kulturavdelingen og TKT (Telemark kollektivtrafikk) inntok rutebussen med forestillingen In/visible city. Med en brokade av sang, folkedans, historisk quiz og språkanalyse ble de reisende utfordret og underholdt med problemstillinger rundt asyl og integrering.

På Telemarksfestivalen i Bø fikk musikeren Diom de Kossa frie tøyler i bestillingsverket Voyage. Han ville spille tradisjonsmusikk fra hjemlandet Elfenbenkysten sammen med norske tradisjonsmusikere på bukkehorn. Bukkehorn er også en tradisjon i Vest-Afrika. Vanligvis har perkusjonisten måttet tilpasse vestafrikanske rytmer til norske musikere, fordi rytmeforståelsen er så annerledes. Denne gangen ble den vestafrikanske tradisjonsmusikken fremført på egne premisser. Med stor suksess.

Troms

Politikk og organisering

Kulturelt mangfold er en integrert del av arbeidet i Troms fylkeskommune. I fylkesplanen for 2008-2009 er det lagt vekt på å synliggjøre den samiske og kvenske kulturen. Å sikre det regionale mangfoldet i bosetting og levemåte fordrer utvikling på alle samfunnsområder.

Kulturpolitikken i Troms skal bygge på en felles kulturarv hvor både det norske, det samiske og det kvenske inngår, i samspill med nye

innvandringsgrupper. Fylkeskommunen har dessuten et sterkt søkelys på Barentssamarbeidet, og vil i årene fremover legge enda større vekt på norsk-russisk samarbeid og utveksling. Fylkesrådet i Troms satte av 200 000 i budsjettet for 2008 til Mangfoldsåret.

Prosjekter og arrangementer

Flerkulturelt Dialogforum gjennomførte et organisasjonskurs med tema innvandrere og media. Målet var å øke innvandrernes bevissthet om egen styrke og motivasjon for deltakelse i media. Det ble lagt opp til gruppearbeid og plenumdiskusjoner med tema som demokrati og organisasjonsarbeid.

Urfolksfestivalen Riddu Riđđu fikk i 2008 knutepunktstatus, takket være langsiktig satsing på mangfold. Festivalen har blant annet presentert artister fra San-folket i Botswana, urfolk fra Australia, inuitter fra Alaska, urfolk fra Nord-Amerika. I 2008 ble også prosjektet Riddu Riđđu Senter for nordlige folk opprettet.

På oppfordring fra Mangfoldsåret om å foreslå kandidater med minoritetsbakgrunn til styreverv i regionale kulturinstitusjoner, ble Bob Benoni oppnevnt som styremedlem i Hålogaland Teater, som representant for Tromsø kommune. Teateret eies av Finnmark og Troms fylkeskommuner, samt Tromsø kommune.

Vest-Agder

Politikk og organisering

Mangfoldsarbeidet skal være en del av den ordinære virksomheten. Det ble ikke satt av egne midler til Mangfoldsåret. Gjeldende fylkesplan fra 2002 har et eget kapittel viet mangfold og likeverd, med fokus på mangfold i arbeidslivet, minoritetsperspektiv på kulturtilbud og kulturaktiviteter.

Av aktuelt arbeid fremover nevner rapporten at det er viktig å sikre mangfoldet i Den kulturelle skolesekken. Det meldes også om at forskermiljøet i fylket har tatt initiativ til samarbeid om migrasjon og inkludering. Et flerfaglig forskningsnettverk kan bli aktuelt. Dette vurderes som nyttig både i sammenheng med vurdering av Kristiansands integreringspolitikk, og som kilde til innspill til arbeidet med den nye regionalplanen for Agder.

Prosjekter og arrangementer

Prosjektet Global Future i Agder kvalifiserer mennesker med minoritetsbakgrunn til stillinger og styreverv.

Vest-Agder fylkeskommune og Kristiansand kommune arrangerte konferansen Mangfold i sal og på scene 4. mars, med politikere, kulturarbeidere, arrangører og aktører som målgruppe. Det ble gjennomført Grenseløst prosjekt i Mandal. Egen koordinator med bakgrunn i Mandal musikkråd var ansvarlig for et program som inkluderte verksteder, utstillinger, forestillinger hvor mange aktører var involvert. Prosjektet beskrives som et godt samarbeid mellom frivillige, Mandal kommune og Lindesnes kommune.

Vestfold

Politikk og organisering

Fylkeskontakten i Vestfold fylkeskommune har vært tilknyttet virksomhet kultur og folkehelse i fylkeskommunen, og har vært medspiller for kommuner, frivillige organisasjoner og regionale aktører. Mangfoldsåret skapte diskusjon og engasjement, og forsøk på å definere begrepet ga de ulike aktørene nye dimensjoner og innfallsvinkler til temaet. Nye samarbeidskonstellasjoner er etablert. "Det antas at Mangfoldsåret har startet en bevisstgjøring og holdningsendring i forhold til mangfold som en naturlig del av dagens kulturbegrep og -uttrykk", heter det i rapporten fra Vestfold.

Kulturavdelingens fem virksomheter innarbeidet i løpet av 2008 rutiner for å ivareta mangfoldsperspektivet i sitt arbeid. Det gjelder både internt i samarbeid med andre virksomheter og avdelinger, og i forhold til eksterne samarbeidspartnere, kompetanse- og formidlingstiltak. I 2009 og 2010 arbeides det for forankring av mangfoldsperspektivet i en rekke regionale planer, deriblant fylkesplan for Vestfold, samt revidering av fylkeskommunens handlingsplan mot rasisme og fremmedfrykt og strategisk kulturplan.

Prosjekter og arrangementer

Fagforbundet Vestfold gjennomførte prosjektet Vestfold for mangfold. Samarbeid på tvers av organisasjoner skulle profilere fylket som flerkulturelt og å skape kulturelle møteplasser der alle kunne føle seg hjemme.

Andebu kommune gjennomførte en barnefestival

i samarbeid med Vestfold-festspillene og Signo (tidligere Hjem for døve), med fokus på hvordan hørselshemmede og hørende sammen kan oppleve og utøve musikk.

Det ble gjennomført flere andre lokale arrangementer, som Verden i Horten med presentasjon av innvandrernes kultur, konserter og sceneforestilling i Tønsberg, Fargerikt kaos med flere kulturarrangementer i Larvik og flerkulturell festuke i regi av Flerkulturelt forum i Sandefjord.

Østfold

Politikk og organisering

Ifølge fylkeskontakten i Østfold ønsker politikerne at kulturelt mangfold skal prioriteres, uten at det i fylkeskommunen er lagt noen planer eller skapt visjoner for hvordan mangfoldsarbeidet skal og bør gjøres videre. Fylkeskontakten som samtidig leder Østfold kulturproduksjon, hadde laget sin egen interne strategi og lot mangfoldsperspektivet prege alle oppgavene: produsentansvar for spesielle satsinger, arrangøransvar for kurs, seminarer og konferanser, samt konsulent- og informasjonsbistand til alle som har ønsket det.

Etter erfaringene fra Mangfoldsåret meldes det om behov for vesentlige ressurser, både økonomisk og tidsmessig, for å klare å bringe inn resultater av mer omfattende karakter. Fylkeskontakten anbefaler at Østfold kommune setter av midler til en stilling med tilhørende budsjett for å kunne i sterkere grad dekke behovene ute i miljøene.

Prosjekter og arrangementer

Østfold Teater og Østfold kulturproduksjon samarbeidet våren 2008 om å tilby trening innen scenekunst til et ungdomsmiljø som holder til på Kulturkvartalet i Sarpsborg.

Østfold kulturproduksjon produserte en konsertforestilling med navnet Livet på spill med rappere, The Brazz Brothers og innvandrerungdom som dansere. Østfold kulturproduksjon arrangerte minifilmfestivalen Film for mangfold, arrangert på kinoene rundt om i fylket. Her ble filmer fra mindre profilerte filmland og kulturer vist, akkompagnert av en innledning ved en innvandrer fra samme land som filmen.

Namik Mackic er rådgiver i Sekretariatet for Mangfoldsåret

Hedmark: Vendte ryggen ble et vendepunkt

Tekst: Erik Larsen

Fredag 20. september 1991 vendte 4000 personer i Brumunddal ryggen til rasistene. Det ble bokstavelig talt et vendepunkt i det flerkulturelle arbeidet i Hedmark. Det skamfulle stempelet skulle bli snudd til noe fylket i dag er stolt av: et mylder av flerkulturelle aktiviteter som ser ut til bare å vokse.

På slutten av 1980-tallet var det flere hendelser i Brumunddal i Hedmark som rammet innvandrere; spytting i ansiktet, brenning av et Ku Klux Klan-kors på Mjøsisen, knuste vinduer og dynamittattentatet med en butikk eid av en innvandrer. I 1991 skrev flere aviser at rasister hadde fotfeste i bygda og 20. september holdt Arne Myrdal og Folkeaksjonen mot innvandring folkemøte i Brumunddal. 4000 motdemonstranter snudde ryggen til.

- Den åpenlyse rasismen i Brumunddal tidlig på 1990-tallet var utvilsomt en vekker, sier Jørn Øversveen, som er ansatt i Hedmark fylkeskommune og har vært fylkeskontakt for Mangfoldsåret. Han mener dette førte til en tverrpolitisk bevissthet som har vært avgjørende for det videre flerkulturelle arbeidet i Hedmark.

I 1995 erklærte fylket seg som antirasistisk sone. Vel vitende om at folkevalgte ikke kan vedta seg bort fra rasisme, begynte arbeidet med en handlingsplan. "Utfordringer i det flerkulturelle Hedmark" ble vedtatt i fylkestinget i 1999. Den førte til en rekke konkrete tiltak rundt om i fylket, og utløste et omfattende lokalt engasjement.

Fem hovedgrep

Jørn Øversveen mener det er fem hovedgrep i regi av Hedmark fylkeskommune som har ført

Hedmark videre fra bevissthet til handling:

1. Egen stilling. Vedtak om en egen rådgiverstilling for oppfølging og koordinering av det flerkulturelle arbeidet i Hedmark fylkeskommune. Rådgiveren blir plassert hos fylkessjef for Kultur og kompetanse.
2. Brukermedvirkning. Opprettelse av eget innvandrerråd som informasjons- og rådgivende organ på fylkesnivå. Utnevnelsen følger valgperioden for fylkestinget (4 år) og det er fylkestinget som utnevner.
3. Dokumentasjon og kunnskapsformidling. Opprettelsen av Flerkulturelt kunnskaps- og kompetansesenter ved Glomdalsmuseet i Elverum.
4. Kompetanseheving. Offentlig tilsatte gjennomfører videreutdanning i flerkulturell forståelse på høgsolenivå. Dette gjelder særlig innen sektorene helse og sosial, kultur og undervisning.
5. Kulturaktiviteter. Internasjonal uke og andre lokale arrangementer.

Essensen knyttet til hvert tiltak:

Egen stilling med koordineringsansvar

Mostafa Pourbayat har vært rådgiver for fylkeskommunens flerkulturelle satsning siden 1998. Pourbayat er samfunnsviter med utdannelse

Draktparade: Under det flerkulturelle familiearrangementet Høstdagen i juni 2008, ble en rekke nasjonaldrakter vist frem. Foto: Burny Iversen/Glomdalsmuseet

i ledelse, har 20 års erfaring med flerkulturelt arbeid og har selv innvandret til Norge.

Rådgiveren har holdt fokus, trukket i trådene, sørget for framdrift, fagkompetanse og nettverk. Han har lagt vekt på å jobbe overordnet og strategisk og har satt sitt preg på arbeidet gjennom sin faglige profil og sine synspunkter. Pourbayat var blant annet skeptisk til fylkets vedtak om antirasistisk sone, fordi han mente det ville føre til mer fokus på rasisme og ta oppmerksomhet bort fra det forebyggende arbeidet.

-Grunntanken er at dersom vi snakker om rasisme, risikerer vi å stimulere grupper som er rasistiske. Jeg vil heller jobbe mot faktorer som produserer rasisme, og ikke peke direkte på rasisme som fenomen, forklarer Pourbayat. Innspillet førte til en viktig diskusjon om hvilke metoder som er de beste for å bekjempe rasisme.

Pourbayat har holdt politikerne godt orientert om det flerkulturelle arbeidet og trukket dem inn i ulike arrangementer, kurs og temadager. Han var også prosjektleder for Flerkulturelt kunnskaps- og kompetansesenter ved Glomdalsmuseet.

Brukermedvirkning fra innvandrerråd

Innvandrerrådet i Hedmark ble opprettet i 2002 for å stimulere og systematisere innvandrerbefolkningens samfunnsengasjement, innflytelse og deltakelse i politiske beslutningsprosesser. Rådets viktigste oppgave er å gi råd i forhold til fylkeskommunens politiske mål og andre offentlige instanser på fylkesnivå.

Rådets medlemmer er valgt fra innvandrersorganisasjoner fra ulike deler av fylket. Medlemmene nomineres fra lokale innvandrersorganisasjoner og kommunale innvandrerråd i Hedmark, og utnevnes av fylkestinget. Alle saksdokumenter til fylkestinget sendes til rådet, som kan gi innspill i alle typer saker. Alle saker som har betydning for det flerkulturelle, skal behandles av innvandrerrådet før de legges fram for fylkestinget. Et viktig innspill fra rådet har vært å ikke gjøre innvandringspolitikk til noe særkapittel i fylkesplanen, men at det kulturelle mangfoldsperspektivet integreres i alle områder av fylkeskommunens ansvars- og arbeidsområder.

Rådet er aktivt, og det jobbes for å gjøre det enda bedre. Flere kommuner har også opprettet egne innvandrerråd/internasjonale råd.

Dokumentasjon og formidling

Flerkulturelt kunnskaps- og kompetansesenter er en integrert del av Glomdalsmuseet, som startet som et kulturhistorisk museum for Østerdalen og Solør. Museet ligger i Elverum og er også nasjonalt senter for romanifolket (taterne). Senterets hovedoppgaver er innsamling, dokumentasjon og formidling av lokal kulturhistorie.

- Senteret arbeider med langsiktig integrering og er en åpen møteplass hvor ulike kulturuttrykk blir presentert. Vi har utstillinger, forestillinger, konserter, litteraturformidling, undervisning, kurs og konferanser, forteller Ragne Hauge Harviken, formidlingsleder ved Glomdalsmuseet. Senteret arbeider blant annet tett sammen med innvandrersorganisasjonene og andre ressurspersoner som er aktivt med på å skape felles arrangementer og aktiviteter.

Kunnskaps- og kompetansesenteret er lagt til Glomdalsmuseet fordi fylket ønsker å styrke mangfoldet i forhold til hedmarkingenes felles historie og framtid. Målgrupper er alle, men barn og unge har vært prioritert. Tanken bak har vært at de ønsker en bred presentasjon slik at de unngår å vise fram det eksotiske, det som er annerledes.

- De fleste som klatrer nedover på stamtreet sitt vil oppdage en eller flere innvandrere eller utvandrere. I et historisk perspektiv er utvandring og innvandring noe som berører alle. Befolkningen i Hedmark består til en hver tid av noen minoriteter. Koblingen mot romanifolket/taterne, skogfinner og sørsamer på Glomdalsmuseet i Elverum viser med all tydelighet sammenhenger mellom minoritetenes erfaringer, selv om det også er vesentlige forskjeller, sier Øversveen, som mener at senteret er med på å skape en felles historie fra det flerkulturelle Hedmark.

Senteret startet som et prosjekt i 2003, og hadde politikere med i sin styringsgruppe. Det var trolig avgjørende for at senteret ble permanent fra 2006.

Tidlig i prosjektet lå senteret ved Utvandrer-museet like ved Hamar. Prosjektledelsen ønsket en diskusjon om dette var riktig plassering, og både Glomdalsmuseet og Høgskolen i Hedmark ble lansert som alternativer. Mens diskusjonen pågikk, vedtok Stortinget at Glomdalsmuseet

skulle ha en sentral rolle i dokumentasjons- og formidlingsarbeidet for den nasjonale minoriteten romanifolket. Dette vedtaket innebar også en fysisk utvidelse av museet, noe som passet godt i forhold til behovet til det flerkulturelle senteret.

- Samlokaliseringen med Glomdalsmuseet har vært entydig positivt for alle parter, mener Ragne Harviken. Rapporten Det globale i det lokale – håndbok basert på erfaringer fra Flerkulturelt kunnskaps- og kompetansesenter i Hedmark viser hvordan senteret har jobbet og lykkes med arbeidet fram til 2006.

Kompetanseheving blant offentlig ansatte

Hedmark fylkeskommune gjennomførte flere prosjekter for å heve egne ansattes kompetanse i flerkulturell forståelse i perioden 2000-2007. Tiltaket ble gjennomført i samarbeid med Høgskolen i Oslo, Høgskolen i Hedmark og Karlstad Universitet. Om lag 300 fagpersoner fra forskjellige offentlige instanser i Hedmark har tatt etter- og videreutdanninger på universitets- og høgskolenivå som har gitt opp til 30 studiepoeng. Kompetansehevingen var et av tiltakene i fylkeskommunens handlingsplan "Utfordringer i det flerkulturelle Hedmark".

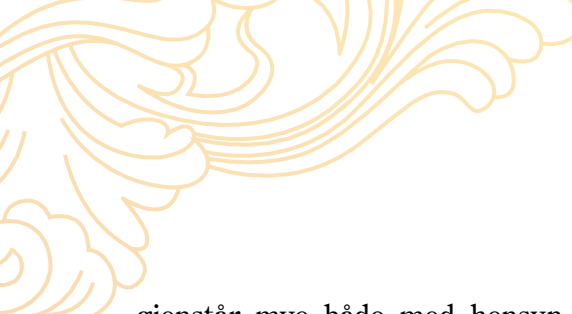
Kulturaktiviteter og møteplasser

Hedmark fylkeskommune gjennomfører hvert år Internasjonal uke i og omkring FN-dagen 24. oktober. Markeringen skaper kulturelle møteplasser mellom minoriteter og majoritetsbefolkningen i Hedmark og har i økende grad aktiviteter som viser mangfold og aktivitet rundt om i hele fylket. Stadig flere kommuner og institusjoner i Hedmark ser at det flerkulturelle angår dem og hiver seg på som medarrangører.

Men også ellers i året er aktivitetsnivået høyt. Frivillighetssentralene over hele fylket har vært aktive med lokale arrangementer og er en viktig medspiller for å få iverksatt tiltak. I tillegg til Glomdalsmuseet har blant annet Jernbanemuseet i Hamar og Nordøsterdalmuseet og kommunale innvandrers-/internasjonale råd vært godt synlige i det flerkulturelle arbeidet.

Ny regionplan for det flerkulturelle Hedmark

- Selv om Hedmark har kommet langt,

gjenstår mye både med hensyn til forankring, kompetanseheving, videreføring av tiltak og ikke minst fortsatt satsing på det flerkulturelle senteret, sier Jørn Øversveen, og opplyser at en ny flerkulturell plan er på trappene.

- Regionplan for framtidens flerkulturelle Hedmark ble lagt ut på høring tidlig i 2009. Planen inneholder blant annet 14 tiltak rettet mot de utfordringer som er på området i Hedmark. Fylkestinget vedtar planen høsten 2009, sier han.

Holdninger og tankesett

De fem hovedgrepene er de synlige og konkrete tiltakene som har ført fra velment nikking til handling og endring. Men er det noen filosofi, teorier eller metoder som også bidrar til den gode historien?

Jørn Øversveen uttrykker et av tenkesettene slik:

- Vi tenker ikke på innvandrere som en homogen gruppe med særskilte behov. Vi ser individer eller grupper av individer som i en viss tid kan ha behov som krever tiltak. Det kan gjelde nyankomne som ikke behersker de norske systemene eller språket. Men ellers er de som folk flest; går på jobb eller skole, omgås venner og familie og liker kanskje å ta del i en og annen kulturopplevelse.

Videre mener Øversveen det gode flerkulturelle arbeidet ofte handler om å snu usynlige prosesser. Det kan handle om å bygge relasjoner hvor personene har felles interesser og etter hvert får et helt naturlig grunnlag for videre samhandling. - Selvaktelsen og selvbildet blir fort endret når du flykter fra så å si alt du har. Mye av jobben består i å skape trygge og gode arenaer hvor selvfølelsen kan vokse og de gode ressursene kan begynne å spire og vokse igjen, sier fylkeskontakten, som har jobbet med innvandrere i mange år. Han legger vekt på å bygge opp trygghet og gjensidig interesse for alle deltakerne på de flerkulturelle møteplassene.

Fylkesplanen i Hedmark har et eget punkt med overskriften "Politikk for kulturelt mangfold og likestilling". I utgangspunktet handlet det bare om likestilling, men etter innspill fra innvandrerrådet ble det utvidet til å gjelde mangfold.

- Mangfolds- og likestillingspolitikken berører alle samfunnsområder, derfor bør det være

integret i alle ansvarsområdene og ikke tillegges én sektor med begrenset ansvar. Samfunnet endrer seg hele tiden. Nå trenger vi denne kompetansen for å møte nye behov for å skape et godt samfunn, sier Øversveen.

Holdningsendring i media

Fylkeskontakten ser stadig mer av denne historien i de mange lokalavisene i Hedmark.

- Fram til 2006-2007 var avisene dominert av negative saker i forbindelse med innvandrere. Gjerne små notiser om kriminelle handlinger eller større problemfokuserte reportasjer. I løpet av Mangfoldsåret har det skjedd en merkbar forandring. Parallelt med arrangementer som Internasjonal uke, Barnas internasjonale kulturfestival Stoppested verden ved Jernbanemuseet i Hamar og konsertserien Flerstemt ved Glomdalsmuseet i samarbeid med Musikk i Hedmark, har oppslagene om kulturelle aktiviteter, møter og seminarer blitt mange flere og disse har hovedsakelig et positivt fortegn, sier Øversveen, som framhever betydningen av at mediene bidrar til å gi et nyansert bilde.

Hva kan andre lære?

Oppblomstringen av rasistiske grupperinger i Brumunddal på slutten av 1980-tallet og mobiliseringen mot rasistene og Arne Myrdal 20. september 1991, ble utvilsomt en vekker for politikere, fagfolk og folk flest i Hedmark. Må det skje tilsvarende andre steder for å kunne lykkes med det flerkulturelle arbeidet? Jørn Øversveen mener nei: - Vellykket flerkulturelt arbeid er selvsagt mulig å få til uten slike hendelser.

Hovedgrepene i Hedmark som kan overføres til andre steder er:

- Fylkestinget gjør vedtak av om visjoner, hovedmål, delmål og noen hovedgrupper tiltak.
- Noen har tid og ressurser til å holde tak i de flerkulturelle sakene. I Hedmark har rådgiver Mostafa Pourbayat hatt en viktig rolle fra sin posisjon i fylkeshuset.
- Folkevalgte er ikke bare blitt informert, de er også trukket inn og med på arrangementer, temadager og kurs. Involvering gir en dypere forståelse som igjen kan bidra til økt politisk engasjement og vilje.

- Bred involvering og kompetanseheving er to andre suksesskriterier. Over 300 offentlig ansatte har fått kunnskap på et felt hvor de hadde lite eller ingen utdanning fra før. Enten de er ansatt i barnehager, skoler, NAV eller bibliotek har fått et felles grunnlag for det flerkulturelle arbeidet.
- Bred involvering gjelder også andre: innvandrereforeninger, kommuner, offentlige institusjoner som museer og høyskoler og en rekke andre ressurspersoner og -miljøer.
- Et stort pluss for Hedmark har vært Flerkulturellkunnskaps-ogkompetansesenter som har vært synlig over hele Hedmark med utstillinger, arrangementer, seminar og konserter. Ved å finne fram til et eller flere miljøer som kan og vil ta et slikt ansvar, får fylket en pådriver og iverksetter av tiltak. I tillegg kan dette bli en av flere viktige møteplasser.

Erik Larsen er frilansjournalist

Flerstemt i Hedmark

Åtte konserter i Flerstemt-serien ble gjennomført som en rød tråd gjennom Mangfoldsåret. Musikk i Hedmark og Glomdalsmuseet samarbeidet om presentasjonen av musikk fra hele verden. Det varierte fra samisk joik til perkusjon fra Kongo. 270 barn deltok og 3500 personer besøkte konsertene. Musikerne kom fra Asia, Afrika, Amerika og Europa. Utgangspunktet var en lokal musikkgruppe med musikere fra Iran, Kongo, Afghanistan, Serbia og to norske. Denne gruppa var stammen, og andre musikere ble leiet inn i tillegg. Serien inneholdt egne arrangementer for barn, studenter, pensjonister og ble tilpasset ulike målgrupper i befolkningen. Her er perkusjonslærer Lola Buchengende i aksjon.

Rekruttering til mangfold i museene

Tekst: Hans Philip Einarsen og Gazi Özcan

Museer samarbeider om å rekruttere personer med minoritetsbakgrunn. Praktisk arbeid som hospitant og faglige samlinger skal sikre at minoritetene selv kommer inn i museumssektoren og kan sette dagsorden.

Gjennom minoritetenes egne fortolkninger skal museene skape en ordening hvor minoriteter er med på å sette dagsorden og presenterer forskjellige grupperinger og identiteter i samfunnet.

Høsten 2006 ble Nasjonalt museumsnettverk for minoriteter og kulturelt mangfold (Mangfoldsnettverket) etablert med 18 museer som deltagere. Siden oppstarten har nettverket ekspandert med tre museer og det er gjennomført totalt seks kompetanseutviklende seminarer. Nettverket drives av en arbeidsgruppe som for tiden består av Glomdalsmuseet, Universitetets Kulturhistoriske Museum, Haugalandmuseene og Østfoldmuseet, foruten Oslo Museum som ansvarsmuseum. Med økonomisk støtte fra ABM-utvikling startet vi et prosessorientert rekrutteringsprosjekt i 2008 under navnet Mangfold i museene, og engasjerte religionshistoriker Gazi Özcan som nettverkskoordinator i 50 prosents engasjement.

Hensikten med prosjektet er at personer med minoritetsbakgrunn (urbefolkningen, nasjonale minoriteter og nyere minoriteter) får muligheten til å bli aktive og ressurssterke aktører i kultur- og samfunnsliv, og at museene blir bedre til å speile samtiden og det kulturelle mangfoldet. Også her må minoritetenes egne fortolkninger inkluderes som et perspektiv i museene for å prege fremtidige kulturaktiviteter i et fellesskap som består av ulike fag- og erfaringsbasert kompetanse. Dette er et stort skritt mot et velfungerende og pluralt samfunn. Likestillings- og diskrimineringsombudet kartla i 2007 diskriminering i statlig sektor, og konkluderte med at statlige virksomheter ikke tar rasisme og diskriminering på alvor. Fortsatt eksisterer det tre ganger så høy arbeidsledighet blant folk med minoritetsbakgrunn enn hva det gjør i majoritetsbefolkningen.

Praksis og teori

Prosjektet Mangfold i museene er todelt, med en praktisk hospiteringsordning og en teoretisk innføringsdel.

Deltagermuseenes lokale nettverk er avgjørende. I de tilfeller der det allerede eksisterer en relasjon mellom museet og en deltager, eller en slik relasjon er ønskelig fra begge parter, vil prosjektet ha størst mulighet for å lykkes. I tillegg vil det være mulig å rekruttere personer gjennom samarbeid med Navs kompetansesenter for arbeidssøkere med innvandrerbakgrunn (Nav-intro), andre arbeidstiltak og utdanningsinstitusjoner.

Deltagerne forplikter seg til å gjennomføre en hospiteringsordning på et av nettverksmuseene og å delta på teorikurs og andre felles samlinger. For å unngå ekskludering av personer og grupper, kreves det ikke spesielle forkunnskaper eller utdanning. Det er imidlertid viktig at deltagerne har en interesse for museumsarbeid og et ønske om å delta i norsk kulturliv. I dag er det syv personer som deltar i i ordningen.

Hospiteringsplass

Deltagerne skal gjennom en opplæringsperiode på tre til seks måneder skaffe seg erfaring og kunnskap om variert museumsarbeid som formidling, dokumentasjon, registrering, forskning, vedlikehold osv. For å lette gjennomføringen av denne delen av prosjektet har vi satset på en hospiteringsordning hos deltagermuseene. Dette innebærer at museene selv må inngå en avtale med en aktuell deltager og legge til rette arbeidsoppgaver som passer museet og deltageren. Lengden på opplæringsperioden og hvilke arbeidsoppgaver som skal utføres vil derfor variere fra sted til sted. Museene som deltar i prosjektet er forpliktet til å finne interessante og varierende arbeidsoppgaver, og å sette av ressurser til å veilede hospitanten i praksisperioden.

Nettverkskoordinatoren sørger for oppfølging av rekruttene og museene, og knytter deltagermuseene sammen gjennom egne samlinger. Det ligger ingen forpliktelse til å ansette deltagerne i etterkant av prosjektet.

Teorikurs

Ensentraldelavprosjekteterenteoretiskopplæring. Deltagerne samles for å utveksle og reflektere rundt erfaringer fra hospiteringsplassene og setter disse i en teoretisk sammenheng sammen med forelesere fra ulike fagfelt. Vi ønsker på denne måten at teorikurset skal forankres i museenes praktiske arbeid og deltakernes kompetanseheving komme museet til gode. Det er utarbeidet forslag til en studieplan for kurset, der både interne og eksterne innledere er påtenkt. Kurset er også åpent for nettverksmuseene som en del av kompetansehevingen på dette området. Studieplanen deler teorikurset inn i samlinger som

gjennomføres en gang i måneden. Samlingene vil ta for seg temaer som museer og samfunn, formidling, og dokumentasjon og forskning. Deltagerne forplikter seg til å levere inn oppgaver og ha en avsluttende eksamen, men kurset er ikke poenggivende i utdanningssystemet.

Mangfoldsnettverkets rekrutteringsprosjekt er prosessorientert. Det vil derfor være en løpende evaluering av prosjektet og endringer vil måtte gjøres underveis. Vi håper at det vil sette i gang ulike prosesser, som bidrar til å skape andre holdninger og motivasjoner, slik at flere kulturinstitusjoner ser mulighetene rekruttering av minoritetspersoner kan gi.

*Hans Philip Einarsen er daglig leder for IKM Internasjonalt kulturmuseum
Gazi Özcan er nettverkskoordinator for Mangfoldsnettverket*

Gabriel Romero: Politikerne må møte folk

Tekst: Renee Bjørstad Foto: Privat

Colombianske Gabriel Romero er flyktningguide og prosjektleder i Vest-Agder Røde Kors. Han arrangerer turer, skaper møteplasser og kontakt mellom innvandrere og nordmenn.

Hvilken betydning har Mangfoldsåret hatt?

Mangfoldsåret har vært viktig for bevisstgjøring i vår organisasjon. Vi ønsker at de personlige ressursene fra øverst til nederst skal gjenspeile mangfold. I tillegg forsøker vi å inkludere andre grupper i vår organisasjon.

Hvordan får vi mangfold?

Personlig kontakt mellom mennesker er veldig viktig for å kunne kommunisere med forståelse og empati overfor hverandre. I Norge må vi fortsette å ha fokus på at vi lever i et moderne samfunn som har behov for en mangfoldig berikelse. Norge blir mer konkurransedyktig dersom man bruker de mennesker som kommer utenfra og inn til Norge. De kan jobbe med internasjonale forhold i tilknytning til sitt opprinnelsesland i norsk næringsliv, i hjelpeorganisasjoner og i forhold til samhandling.

I Kristiansand, som er min hjemby, ser du aldri noen offentlig aktivitetskultur fra de største innvandrere-

gruppene. Vi vet det finnes, men det er usynlig. Det må bli tilrettelagt slik at alle får synliggjøre sin kultur.

Hva kan politikerne gjøre?

Det beste rådet er at politikerne selv tar personlig kontakt med folk som kommer fra andre steder og på den måten bygger relasjoner. Fra avstand ser man ikke et reelt bilde av mennesker, dersom man har en relasjon, en personlig kontakt får man bedre kunnskap og bedre kompetanse.

Har de spist, snakket med eller truffet våre innvandrere?

Samhandling fører til at man faktisk kan hjelpe og bidra til inkludering, det endrer gjeldende praksis. Alle som bor i Norge er en del av dette samfunnet. 10 prosent er mennesker som kommer fra andre land, de kommer hit med egne tradisjoner som bidrar til samfunnet på en positiv måte. Jeg mener at uansett alder, kjønn og geografisk tilhørighet har alle noe unikt å bidra med, dette er det viktig at politikerne får øynene opp for, og at de ikke bare ser men også erfarer.

Minoritetenes favoritt: bibliotekene

Tekst: Grete Bergh

Bibliotekene er en av de mest brukte møteplassene for alle minoritetsgrupper i Norge, både i lekse- og studieøyemed, som kulturarena og som et sted å være med venner. Folkebibliotekene arbeider kontinuerlig med kulturelt mangfold.

Undersøkelsen Hvem er de og hvor går de – om brukerne og deres adferd (ABM-skrift 46) dokumenterer at innvandregruppene er overrepresenterte på biblioteket i forhold til innbyggertallet. Forklaringen er først og fremst at dette er et lavterskeltilbud. Et av de mest attraktive tilbudene er å lese aviser fra hjemlandet på Internett, og Internett generelt er populært – ved siden av bibliotekenes vanlige tilbud innen bøker, filmer, musikk osv – både på norsk, engelsk og ulike morsmål. Dette har lenge vært blant basistilbudene i alle bibliotek. For bibliotekene er alle år med andre ord mangfoldsår.

Andre populære tilbud er kombidokumenter med både tekst og lyd, og tospråklige bøker for barn, men her er tilbudet ganske lite. Noen biblioteker, særlig de større, kjøper inn en del litteratur på de aktuelle morsmålene der det finnes utgivelser. Erfaringer fra Tromsø viste at det var nødvendig å snakke med minoritetsspråklig ungdom for å kunne velge ut de bøkene de var interessert i. Deres ønsker var ofte annerledes enn hva bibliotekarer og lærere i utgangspunktet trodde. Etterspørselen er også stor etter ulike fagbøker på norsk og andre språk i forhold til norskopplæring, som ordlister, ordbøker, grammatikker og språkkurs. Annen populær faglitteratur er trafikkopplæringsbøker samt spesialiserte yrkesnorsk-bøker innen barnehagearbeid, helsefag og renhold tilpasset minoritetsspråklige.

IFLAs flerkulturelle bibliotekmanifest

Norske biblioteker forholder seg ikke bare til norske forskrifter, tanker og ideer, men også den internasjonale bibliotekorganisasjonen IFLA (International Federation of Library Associations). Deres manifest sier blant annet at: "Bibliotek- og informasjonstjenester i en kulturell og språklig mangfoldig sammenheng omfatter både tjenesteyting til alle typer bibliotekbrukere og bibliotek-tjenester som er spesielt innrettet mot kulturelle og språklige grupper med spesielle behov. Det bør fokuseres spesielt på grupper som ofte blir marginalisert i kulturelt mangfoldige samfunn: språklige minoriteter, asylsøkere og flyktninger,

innbyggere med midlertidig oppholdstillatelse, arbeidsinnvandrere og urbefolkninger." Hvis Unescos generalkonferanse høsten 2009 godkjenner manifestet, vil dette bli et IFLA/Unesco-manifest på lik linje med Folkebibliotekmanifestet og Skolebibliotekmanifestet.

Inkludering og formidling

Norske biblioteker er etter hvert også blitt en viktig utstillingsarena. Flere byer og kommuner med mange minoritetsspråklige har i flere år hatt relevante arrangementer og tilbud, først og fremst i større byer og regioner som Oslo, Stavanger, Bergen, Trondheim, Kristiansand, Drammen og Asker og Bærum, men også mindre steder som Lørenskog, Skedsmo og Askim.

Bibliotekene har en tosidig oppgave i det flerkulturelle samfunnet: bidra til inkludering og integrering gjennom litteratur- og kunnskapsformidling, både på norsk og de ulike morsmål, og formidling av bredden i det kulturelle mangfoldet i Norge – som favner både majoriteten, samene, de nasjonale minoritetsgruppene og de nyere innvandringsgruppene og deres etterkommere. Bibliotekenes oppgaver på disse områdene er beskrevet både i Bibliotekreform 2014 (ABM-skrift 30 og 31) og i St.meld. nr. 23 (2008-2009).

Minoritetsspråklige tilbud

Det flerspråklige bibliotek: (DFB) ved Deichmanske bibliotek får statstilskudd for å være et nasjonalt kompetansesenter og nettverksbygger i relasjon til andre bibliotek. DFB har som visjon å være inkluderende, integrerende og internasjonalt. Det skal medvirke til økt integrering av språklige minoriteter og til å utvikle kunnskapen om bibliotek-tjenester til minoritetsspråklige. Det er den enkelte kommune som har ansvar for tilbudet til alle innbyggere i kommunen, men DFB gjør det mulig for folkebibliotekene å gi et bibliotektilbud på ca 30 aktuelle morsmål gjennom DFBs nettportal Bazar. Bazar inneholder 14 språk.

Samisk: Sametingets bibliotek er spesialbibliotek for samisk og er også forvaltningsbibliotek for Sametinget. Fylkesbibliotekene i Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag arbeider aktivt med å formidle samisk kultur og litteratur, på de ulike samiske språkene. Folkebibliotekene i de samiske områdene har samlinger på samisk. Flere andre folkebibliotek arbeider aktivt med samisk kultur. Det finnes også bokbusser med støtte fra Sametinget som kompletterer bibliotekenes tjeneste.

Finsk: Finnmark fylkesbibliotek har ansvaret for Finsk bibliotekjeneste, som kan tilby formidling og foredrag til andre bibliotek og selvfølgelig lån til lokale folkebibliotek.

Kvensk: Kvensk språk har få utgivelser, og det er bare utgitt noen ganske få romaner. I Porsanger kommune samarbeider biblioteket og Kvensk institutt om formidling av kvensk språk og kultur. Kvensk institutt oversetter nå flere norske bøker til kvensk.

Aktiviteter i Mangfoldsåret

I Mangfoldsåret ga ABM-utvikling prosjektmidler til fire biblioteker; folkebibliotekene i Moss og Tromsø, og Hordaland og Aust-Agder fylkesbibliotek. Til sammen belyser disse prosjektene mange av de tiltak og aktiviteter som bibliotekene utvikler for å gi et best mulig tilbud til den flerkulturelle befolkningen.

Moss bibliotek med nettverksbygging

Moss bibliotek gjennomførte et nettverksbyggingssprosjekt for å opprette kontakter med innvandremiljøer, kartlegge innvandrerorganisasjoner og knytte ressurspersoner til biblioteket. Biblioteket har hatt nyttig kontakt med flyktningsektoren, norskopplæringen og museet i hele prosjektperioden. Kontakt med innvandrerorganisasjonene var viktig for å lykkes med de ulike tiltakene i prosjektet. Det ble også etablert kontakt og samarbeid med Frivilligsentralen, Malakoff videregående skole, biblioteket, leksehjelpen og Flerkulturell kvinnegruppe i Moss kommune.

Kulturarrangementer: Mangfoldsåret ble innledet med et flerkulturelt arrangement med aktiv medvirkning av elever med bakgrunn fra Polen, Somalia og Irak. Biblioteket satte også fokus på romanifolkets historie og inviterte til konsert med Laila Yrvum, som selv er av romanifolket, og gitaristen Tom Lund. Det finnes så å si ikke litteratur på romani i Norge, men det finnes litteratur og kulturformidling som kan belyse romanifolkets historie.

Hospitantordning: Moss bibliotek etablerte en vellykket hospitantordning for en deltaker fra innvandremiljøet i Moss, og knyttet til seg lederen for Somalisk forening i Moss. Han ble en meget viktig ressurs for biblioteket som et bindeledd til de somaliske brukerne. Han oversatte bibliotekinformasjon til somali og

formidlet somalisk litteratur. Moss bibliotek sier at det er viktig å engasjere/ansette folk fra innvandrer miljøet i biblioteket. Det gir positive signaler til de flerspråklige brukerne og bidrar til å fjerne barrierer mellom de ansatte og brukerne.

Datakurs: Mange bibliotek arrangerer datakurs som er åpne for alle. Noen lager egne datakurs for innvandrerkvinner, noe Moss gjorde i Mangfoldsåret. Kurset var et lavterskeltilbud, men utdanningsnivået blant deltakerne varierte mye. Det viste seg også underveis at noen var analfabeter. Behovet for denne type kurs er stort, og biblioteket har fått mange henvendelser om å arrangere flere. Moss bibliotek har i samarbeid med Frivillighetssentralen fått midler til videreføring av datakurs for innvandrerkvinner og leksehjelp i 2009.

Tromsø bibliotek med multikulturelt bibliotek
Tromsø bibliotek fikk støtte til prosjektet Det multikulturelle biblioteket, som skulle etablere et møtested for de ulike kulturene i byen og i samarbeid med Voksenopplæringen. Prosjektlederen var både bibliotekar og lærer i Voksenopplæringen. Dette ga god kontakt mellom Voksenopplæringen og biblioteket, og med andre samarbeidsinstanser som Røde Kors, frivillige foreninger m.fl. Slik har biblioteket kunnet tilpasse sine tilbud og aktiviteter til de ulike minoritetsspråklige gruppene ut fra informasjon om befolkningen som kjønn, morsmål, alder, norskerferdigheter og nivå. Det har hatt betydning både for presentasjoner/og omvisninger i og om biblioteket, innkjøp av bøker og læremidler og opplegg for såkalt bokprat – en presentasjon av flere bøker som kan egne seg for gruppen. Dette ble spesielt viktig da Tromsø kommune bosatte ca 200 flyktninger i løpet av kort tid høsten 2008. Erfaringen er også at det er lettere for minoritetsspråklige å stille spørsmål til bibliotekets personale når de kjenner noen – slik de gjorde med prosjektleder i biblioteket.

Språkpraksis: Tromsø bibliotek og byarkiv har i samarbeid med Voksenopplæringen hatt tre språkpraksiskandidater på henholdsvis arabisk, russisk og amharisk i løpet av 2008, hver av dem to dager per uke. De har hatt ulike arbeidsoppgaver, fra forefallende bibliotekfaglig rutinearbeid til

arbeid med oversetting og tolking, til deltakelse på arrangementer og omvisninger. De var viktige som "symbolpersoner" i biblioteket for andre minoritetsspråklige brukere. Tromsø bibliotek sier de ønsker å fortsette med språkpraksiskandidater fordi de bidrar med mye kunnskap og ressurser til det multikulturelle biblioteket. Kandidatene lærer mye norsk og får erfaringer med norske arbeidslivsrutiner noe som er svært viktig for dem.

Kvinnegruppe: Andre tiltak som er gjennomført i Tromsø i Mangfoldsåret er ukentlige møter med lesing av norske tekster for kvinner av ulike nasjonaliteter. Tilbudet har vært veldig populært og over 20 nasjonaliteter har vært representert. I november framførte de tekster på egne språk i et åpent arrangement på biblioteket, Litterær matpakke, der alle i Tromsø by kunne møte. Kvinnegruppa har vist seg å være et viktig bidrag i integreringsprosessen i tillegg til at de er en stor ressurs for biblioteket. I tillegg til prosjektansvarlig samt bibliotekansatt er det tre frivillige norske kvinner som deltar. Tiltaket fortsetter.

Eventyrstunder: Mange bibliotek arrangerer eventyrstunder på ulike språk, ofte knyttet til Morsmålsdagen, eller som faste tiltak gjennom året. De samme eventyrene kan da bli fortalt på flere språk, inklusive norsk, og det gir en spesiell opplevelse for både minoritetsspråklige og norske tilhørere. Arrangementene er åpne for alle, men barnehager og skoler blir gjerne invitert spesielt.

Menneskebiblioteket: Under Internasjonal uke i Tromsø kunne byens innbyggere låne levende "bøker" under et todagers arrangement. "Bøkene" var personer fra ulike nasjoner som kunne lånes for å samtale om forhåndsbestemte temaer. Det var ti levende bøker som stilte seg selv til rådighet for kunnskapsutveksling og samtale. Erfaringene fra Tromsø med språkpraksiskandidatene, eventyrstundene og menneskebiblioteket viser at minoritetsspråklige personer ønsker å bidra med sine kunnskaper og ferdigheter hvor reell kulturutveksling er en målsetting. Aktuelle steder er skoler, foreninger, organisasjoner samt ulike kommunale og private instanser.

Aust-Agder: Flerspråklig eventyrformidling

Med prosjektet Edelsteiner og skimrende gråstein har Aust-Agder bibliotek og kulturformidling ønsket å utvikle forteller- og formidlingskompetanse i flerkulturelle miljø. Prosjektet la vekt på rekruttering og kompetanseheving av flerspråklig formidling. Formålet var å gi støtte til minoritetsspråklige for å kunne bli gode fortellere og formidlere. Prosjektet har bidratt til å gjøre deltakernes kultur kjent for andre i samfunnet, og gi respekt og anerkjennelse til kulturelle minoriteter. Flere eventyr ble oversatt til mange språk slik at de ble kjent for flere, og dermed kunne bidra til gjensidig forståelse og respekt. Prosjektet samlet inn 15 eventyr og gode historier som ble oversatt til fem språk. Det ble også laget en eventyrforestilling med eventyr fra mange land og kulturer som ble sendt ut på turne med de nyutdannede formidlerne, hvor bibliotekene fungerte som formidlingssted. Eventyrene ble spilt inn og gjort tilgjengelig på DVD, som mp3-fil og som lyttestasjoner på Arendal og Kristiansand bibliotek. På denne måten skapes en felles digital møteplass med utgangspunkt i eventyrarven.

Hordaland fylkesbibliotek

Med prosjektet Vidsyn skulle det utvikles en standard for kvalitetssikring av bibliotekstjenester for minoritetsspråklige. Prosjektet skal sørge for at minoritetsspråklige blir møtt av profesjonelle bibliotekansatte som kan møte de behov denne uensartede brukergruppen har. Prosjektet er utviklet med tanke på at Hordaland har mange småkommuner med noen få minoritetsspråklige. Prosjektet har bestått av flere elementer:

Velkommen inn: Det ble etablerte et samarbeid mellom folkebibliotekene og mottaksapparatet for innvandrere og flyktninger i de ulike kommunene. Målet er at besøk i biblioteket og presentasjon av bibliotektilbudet skal være en kontraktsfestet del av kommunens introduksjonsprogram. I prosjektperioden ble det laget en standardpakke som introduksjon til Norge og norsk kultur, pakken inneholdt også litteratur på eget språk.

Nye impulser: Det ble laget informasjonspakker som en introduksjon til andre land og kulturer. Her kan en finne filmer, musikk, fag- og skjønnlitterære bøker og lenker til aktuelle nettsted. Pakkene skal fungere som en

profilering av det flerkulturelle Norge, og være med på å øke kulturell og sosial forståelse mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen.

Kompetanseheving: Det ble bevilget midler til tre bibliotekarer i fylket for at de kan ta videreutdanningen "Noregsominnvandringsland" med tanke på sikt å danne en nettverksgruppe for flerkulturelle bibliotekstjenester i Hordaland. Generelt er det behov for kompetanseoppbygging for personalet når det gjelder krysskulturell forståelse og kulturkunnskap. Det er viktig med videre opplæring og oppdatering for å kunne utvikle tjenestetilbudet og dermed betjene brukere ut fra deres behov. En stor del av kompetansehevingen skjer gjennom praktiske erfaringer.

Flerkulturelt biblioteknettverk

ABM-utvikling har bedt Det flerspråklige bibliotek om å ta initiativ til og koordinere arbeidet med et flerkulturelt biblioteknettverk. Invitasjon til bibliotekene om å delta i nettverket ble sendt ut i 2008 og det første møtet ble holdt i februar 2009. Formålet med nettverket er å bidra til kunnskaps- og idéutveksling, samt videreutvikling av flerkulturelle bibliotekstjenester. Nettverket er åpent for alle bibliotek som kan og vil bidra aktivt.

Grete Bergh er seniorrådgiver i ABM-utvikling, Statens senter for arkiv, bibliotek og museum

Fargespel i Førde 2008. Foto: Førdefestivalen/Knut Utler

Frå Førdefestivalens talentprosjekt. Foto: Førdefestivalen / Knut Utler

Den glokale møteplassen

Tekst: Hilde Bjørkum

Bildet av den vesle jenta framfor scena som aldri vil slutte å danse...smilande, med eit blikk breiddfullt av fryd og vilkårslaus tillit, med dei små armane opne for å ta imot – alt! Heile verda!

Det er dette minnebildet frå den første Førdefestivalen i 1990 som eg ikkje vil sleppe. Ho kom attende, jenta. Kwart år var ho her, artistar og musikk frå alle verdshjørne tok ho imot, med opne armar, og gav av seg sjølv tilbake, smilande, dansande....

No, snart 20 år etter, er denne jenta ei vaksen kvinne, kanskje er ho framleis gjest på festivalen. Trukva deigjorde med henne, desse opplevingane? Ville ho vore annleis utan? Kanskje er det hennar barn som dansar der framfor scena i dag?

Førdefestivalen, eller Førde Internasjonale Folkemusikkfestival som den formelt heiter, har formidling og verdsetjing av kulturelt mangfald som sjølvve drivkrafta i arbeidet sitt. Gjennom snart 20 år har festivalen presentert tusenvis av artistar og kulturar frå alle verdshjørne til lokalt og tilreisande publikum. Korleis veit vi det?

Den siste publikumsundersøkinga frå festivalen, gjort i 2006, viser at 79 prosent av festivalpublikummet kjem tilbake fleire gonger, 40 prosent hadde i 2006 vore på meir enn fem festivalar eller meir. Av lokalpublikummet var tilsvarende tal 58 prosent. Det er altså ein svært høg prosentdel av publikum som kjem tilbake år etter år; eit kvalitetsstempel for festivalen.

Det er ikkje gjort noko vitskapleg undersøking som kan påvise kva verknad festivalen eventuelt har hatt på publikum eller lokalsamfunnet Førde når det gjeld folks kunnskap om og haldningar til verdas kulturelle mangfald, det fleirkulturelle samfunnet, innvandring, integrering el.l. Men festivalen har fått mange tilbakemeldingar frå einskildpersonar blant publikum om at dei har hatt opplevingar under festivalen som dei aldri vil gløyme – så sterke opplevingar at det har endra dei som menneske – deira tankar og haldningar – og kanskje også deira handlingar?

Utfordrane profil

Førdefestivalen har ein programprofil som for nokre kan vere utfordrande. Ofte står artistar

som er ukjende for eit norsk publikum på scena, ofte er det første gong artisten i det heile vert presentert i Norge, og musikken er ukjend og framand for dei fleste. Men mange av festivalens publikum uttrykker at det er nettopp dette som er noko av det mest verdifulle ved festivalen. At dei kvar gong får nye opplevingar, ny kunnskap og ny forståing av kontrastar og samanhangar mellom musikkuttrykk og kulturar. Festivalen presenterer kvart år mange norske musikarar med minoritetsbakgrunn. I festivalens heimregion er tilbodet innan dette feltet relativt lågt utanom festivaltidsrommet, og tilbodet har ikkje auka dei siste åra i same grad som det har gjort i dei større byane i Norge. Slik sett spelar kanskje Førdefestivalen ei tyngre rolle i eigen region enn ein tilsvarende festival i ein større by vil gjere.

Festivalen har dei siste åra også bygd opp konsertverksemd innanfor sin sjanger og i skjeringspunktet mot jazz også utanom sjølvve festivaltidsrommet; den såkalla FolkJazzScena. Festivalen ynskjer å bygge ut dette tilbodet med fleire konsertar og spelestader over heile Sogn og Fjordane fylke. Målet er å nytte festivalens faglege og arrangørmessige kompetanse til beste for publikum og musikarar gjennom heile året. Dette kan vonleg også vere med på å fremje festivalens hovudmålsetjing utanom den store "kultureksplosjonen" ei veke i året som sjølvve festivalen representerer, og nå eit nytt og breiare publikum.

Fargespel

Men la oss gå litt attende i tid. Ei av dei største og viktigaste satsingane under Mangfaldsåret var prosjektet Fargespel, som både har ein kunstnarleg grunnidé og samstundes skal vere eit integreringsprosjekt mellom Førdefestivalen, prosjektet Fargespill i Bergen, Førde kulturskule, Førde barneskule, Bergum flyktningemottak og Sogn og Fjordane Røde Kors. Dette langsiktige prosjektet starta i februar og kulminerte i ei stor forestilling under festivalen i 2008. Prosjektet involverte 80 born og unge, dei fleste

med minoritetsbakgrunn. Dette var både eit integreringsprosjekt der målet var å synleggjere og utvikle den enkelte deltakar sine ressursar, og stimulere fellesskapskjensle og samhandling. Vi trur både prosessen og den store forestillinga sette varige spor i dei som var involvert, både dei deltakande ungdommane og publikum. Førde kulturskule, med støtte frå festivalen, held no fram med prosjektet på lokalt nivå.

Eit anna prosjekt med klart mangfaldsperspektiv er festivalens Talentprosjekt som vert dreve med støtte frå Utanriksdepartementet og i samarbeid med Rikskonsertane. Sidan 1995 har festivalen kvart år invitert ni unge musikarar samt musikkexpertar og journalistar frå tre land. I 2008 kom deltakarane frå Palestina, Egypt og Noreg. Prosjektet sitt hovudformål er å gje unge, dyktige musikarar høve til å utvikle seg musikalsk og menneskeleg gjennom samarbeid og auke kunnskap om og respekt for eigen og andres kultur. I februar 2009 var alle prosjektdeltakarane på returbesøk til Kairo. Talentprosjektet har i mange høve lagt basis for langsiktig samarbeid både mellom musikarar og musikkinstusjonar i Noreg og andre land, dei deltakande unge musikarane uttrykker at prosjektet har vore viktig for dei både som musikarar og menneske.

I 2008 vart det for første gong arrangert ein større fagkonferanse, "Det utfordrande mangfaldet", i samband med festivalen. Her blei utfordringar og moglegheiter i det fleirkulturelle samfunnet på dagsorden. Sogn og Fjordane har ei lang historie som fleirkulturelt samfunn. Både i fiske- og skipsindustri, i reiseliv og anna næringsliv har utanlandsk arbeidskraft vore ein viktig del av arbeidsstokken. Sogn og Fjordane er det fylket i Norge som har flest arbeidsinnvandrarar sett i høve til folketalet (Kjelde: NAV Sogn og Fjordane). Korleis skapar man i eit slikt miljø gode møteplassar på tvers av geografiske og kulturelle skiljelinjer? Store byar og små bygdesamfunn har mange av dei same utfordringane her. Det blei ei vellukka konferanse.

Vår daglege verkelighet

Førdefestivalen freistar å forhalde seg til det fleirkulturelle samfunnet i sitt daglege virke. Ein nyttar eit stort kontaktnett av fagfolk både i Noreg og utlandet, der mange har minoritetsbakgrunn. Personar i lokalmiljøet med minoritetsbakgrunn er aktivt med den frivillige staben til festivalen, mellom anna som tolkar og artistkontaktar. Ein freistar òg å drive informasjon- og marknadsføring slik at ein når ulike typar publikumsgrupper, også minoritetsgrupper. Det er likevel liten tvil om at mykje er ugjort på dette feltet, og det er kanskje tankane og haldningane hjå kvar enkelt av oss som må endrast i første omgang.

Mangfaldsåret 2008 var verken starten eller slutten på debatten om utfordringar og moglegheiter i det fleirkulturelle samfunnet, men ei markering som gav auka fokus på viktige problemstillingar og vonleg ny innsikt og auka kunnskap til beste for framtidig arbeid.

Det liten tvil om at skjelsettande opplevingar kan spele ei viktig rolle i utforminga av tankesett og haldningar. Slik sett kan kulturaktørar som Førdefestivalen, som inviterer publikum til store opplevingar i møte med mange kulturar, spele ei viktig rolle i det fleirkulturelle samfunnet. Det er trong for å skaffe fram ytterlegare dokumentasjon gjennom forskning på kva effekt slike kulturarrangement har på folket og samfunnet.

Nokre faktorar kan likevel vere vanskelege å måle gjennom tal og statistikk, la oss alltid hugse den smilande, dansande jenta med det tillitsfulle blikket og dei opne armene – kanskje byr framtida på fleire som henne?

Hilde Bjørkum er direktør for Førde Internasjonale Folkemusikkfestival

Nasra Ali Omar: Sats på kultur i skolen

Tekst: Alan Aguiar Bilde: Ola Rød

- Ungene i Norge er underernært på kultur. Det er langt færre kulturbygninger enn det er fotballbaner. Noe er veldig galt i forvaltningen av Kultur-Norge.

Nasra Ali Omar er en eksperimentell electronica-artist. Hun er utdannet perkusjonist fra Musikkonservatoriet i Tromsø og Århus og definerer sin egen posisjon i norsk kulturliv som bred. En som gjør mye rart, og forsøker ikke å bli styrt av hvordan andre oppfatter henne. Hun er stadig i bevegelse innenfor ulike kunstneriske konstallasjoner, og samarbeider med nasjonale og internasjonale artister. Hun har komponert og fremført ny musikk for Nordland Teaters nyoppsetting av Terje Vigen, i samarbeid med Bjørn Andor Drage og Maja Bugge.

- Jeg føler at jeg har lyktes i å unngå å bli satt i båsen siden jeg er minoritet blant minoriteter, med min nordnorske bakgrunn, utdanning og kunstuttrykk.

Nasra er klar på at minoritetskunstnere først og fremst må få lov til å være kunstnere. Og ha rett til å operere i egen samtid på lik linje med andre.

- Men vi har alle våre båser vi vil noen skal passe inn i. Jeg tror det er slik for alle kunstnere.

Nasra rettet skarp kritikk mot Norsk Kulturråd og Mangfoldsåret etter at hun først hadde fått støtte til et elektronisk eksperimentellprosjekt, og senere oppdaget at prosjektet under rapportering ble referert til som "flerkulturelt" og "mangfoldssatsing".

- Det er ikke Kulturrådet sin feil, men retningslinjene de opererte innenfor under Mangfoldsåret var ikke bra. Jeg som kunstner må få lov til selv å definere hvilken kunstnergruppe jeg vil assosieres med, for å gi det rette bildet på min kunst og av respekt for de kunstnerne jeg jobber med. I rapporteringen hos Kulturrådet står kun mitt navn, og ikke de andre utøverne, Ida Wigdel og Gaute Barlindhaug, som er etnisk norske. Dessverre ble prosjektet defi-

nert på bakgrunn av mitt navn, utseende og kjønn av bevilgende instanser.

Hva mener du er den største bremsen innen norsk kulturliv?

- Den største bremsen er manglende rekruttering. Og her ligger ansvaret på det offentlige og hos media. Det er langt færre kulturbygninger enn det er fotballbaner. Ungene i Norge er underernært på kultur. Det virker på meg som om noe er veldig galt et viktig sted i maskineriet som forvalter Kultur-Norge.

Nasra mener at frafall i rekrutteringen til utøvende kunst må møtes med tidligere satsing.

- Det er altfor lite satsing i skolen. Den kulturelle skolesekken er på vei til å bli en administrasjonspost for fylker og kommuner - dette på bekostning av kulturtørste unge nordmenn. Kultur er noe som bygges fra grasrota. Jeg skulle ønske deltakende kulturaktiviteter var en inkludert del av den vanlige skolen. Dette hadde løst så mye og skapt et annet forhold til utdanning og kultur. Jeg tror det kan være grunnen til at det er altfor få søkere på utøvende kulturstudier.

Hvilke oppfordringer eller råd vil du gi til Mangfoldsåret og andre institusjoner? Hvordan kan man fremme mangfold?

- Kanskje la kunstneren være kunstneren? Og Kunsten tale for seg selv. Det er ikke noe vits å skrike høyt om noe som er åpenbart. I stedet for å slå seg på brystet å rope: "se vi har fått et lite og morsomt eksotisk menneske med oss i dag", kan man heller bare holde kjeft. Bare slik kan et mangfold gjenspeile seg selv.

Mangfoldige minner: Fortellinger om veier til Norge

Tekst: *Ida Tolgensbakk Vedeld*

Veier til Søndre Nordstrand

Gwtyar, 38 år, student, født i Kurdistan

Man kan leve fritt her. Det tror jeg hundre prosent på. Man kunne ikke leve fritt i det gamle Irak. Man kunne ikke snakke mot regimet, man kan ikke skrive mot regimet i det hele tatt. Men her i Norge er det ikke noen sånne problemer. Jeg kan vanligvis skrive hva jeg vil, jeg kan demonstrere. Det kommer ikke noen og tar meg for det. Men landet mitt trenger meg, og landet mitt trenger barna og barnebarna mine. De er kurdiske barn, med norsk bakgrunn. Når Kurdistan blir fritt, drar vi selvfølgelig tilbake dit. Men det betyr ikke at vi glemmer det vi har fått fra Norge.

”Vi barna løp faktisk rund om i skyttergravene, mens de skjøt på hverandre,” forteller Gèza om sin oppvekst i Budapest under andre verdenskrig. Han er en av mange innvandrere som har fortalt sin migrasjonshistorie til lokalhistorieprosjektet **Mangfoldige minner**.

Prosjektet **Mangfoldige minner** skal styrke dokumentasjonen om og formidlingen av minoritetskulturer på lokalplanet i Norge. Prosjektet ble til gjennom to delprosjekter: ett som tok for seg intervjuer av innvandrere i Norge i dag, og ett som tok for seg innsamling av folkeminnemateriale i migrantmiljøer. Arbeidet ble gjort frivillig av lokalhistorielag og andre interesserte, med støtte fra en sentral arbeidsgruppe og et åpent nettsted. Støtte fra Kulturrådet, Fritt Ord og Norsk lokalhistorisk institutt finansierte 120 prosents stilling og et nettsted i 2008.

Omtrent 20 ulike frivillige var engasjert innsamlingsarbeidet. Omtrent halvparten er fremdeles aktive, og enkelte andre er i ferd med å starte innsamling eller skal gjøre det i 2009. Rundt 65 migranter har fortalt sitt livs migrasjonsfortelling, mens 30 andre har bidratt med folkeminnemateriale. Her er noen eksempler:

- Nord-Østerdalsmuseet laget sommeren 2008 utstillingen *Integrering eller mangfold? Innvandrerportrett fra Nord-Østerdalen*
- Avisa *Utrop* har utlyst en skrivekonkurranse
- Norske kvinners sanitetsforening deltok med sine Sesam-grupper rundt om i Norge
- Holmlia bibliotek i Oslo gjorde en innsamling i sitt nærmiljø og hadde plakattstillingen *Veier til Søndre Nordstrand* i mai i år. To plakater er gjengitt her.
- Innvandrersorganisasjoner lokalt har informert om prosjektet i sitt nettverk, og meldt seg som interesserte i å la seg intervjuer
- Utgivelse av boka *Mangfoldige minner – Veier til Norge*, i samarbeid med Aschehoug og som en del av Norsk Folkeminnelags skriftserie. Den samler 31 av intervjuene som har kommet inn i året som har gått.

Nettverksbygging lokalt

Vi har fått mye positiv respons i året som har gått, både fra innvandrere og andre. Vår erfaring er

at historielagene og de små innvandrersorganisasjonene kan være vanskelige å få med seg, men at det nytter å prøve. De har lite ressurser, men mye engasjement, og har mye utbytte av å lære hverandre å kjenne lokalt. Vi er også svært glade for at grupper som vi i utgangspunktet ikke rettet oss mot – som skoler og kvinnegrupper – har vist sin interesse. Voksenopplæringsgrupper har flere steder samarbeidet med bibliotek og historielag om arbeid med Mangfoldige minner. Dette har fungert svært bra.

Vi gikk i utgangspunktet bredt ut, og erfarte tidlig at personlig kontakt ble viktig. Vi jobbet mye med å skape nye nettverk. Det sosiale kan være like viktig som det faglige når man skal i gang med frivillig arbeid. De som har fortalt sin historie og samlet inn historier har ikke fått lønn av oss, men vi har gjort stas på dem på andre måter: sosiale arrangementer, uformelle møter og de har kunnet få boka vår gratis. Vi har forsøkt å skape kontakt mellom de ulike menneskene som har vist engasjement.

Møtested på nett

Et viktig element i satsingen var opprettelsen av nettstedet www.mangfoldigeminner.no. Her ligger nå det meste av materialet som ble samlet inn til prosjektet. Nettstedet er åpent slik at folk selv kan legge ut sine egne tekster og lydmaterialer.

Nettstedet var ment å være en sosial møteplass og et sted ulike innsamlere kunne diskutere sine erfaringer, blant annet i et forum. Dessverre ble forumet lite brukt, og vi valgte til slutt å lukke det. De engasjerte har stort sett valgt å ta kontakt direkte med prosjektlederen, noe som har fungert bra. Nettsiden har derimot vært nyttig som en utstilling, reklameplakat og ressursbank, hvor mange har vært innom og hentet ut intervjuguiden og annet materiale. 100 brukere har også registrert seg med egne rom på siden.

Prosjektet er nå videreført på hovedsakelig frivillig basis. De tre prosjekteierne Landslaget for lokalhistorie (LLH), Norsk lokalhistorisk institutt og Norsk Folkeminnelag (NFL) er alle interessert i å yte sin skjerv videre. Styremedlemmer i NFL vil drifte nettsiden og svare på henvendelser, og LLH har sagt seg villig til å fronte prosjektet overfor sine medlemmer.

Ida Tolgensbakk Vedeld er prosjektleder for Mangfoldige minner

Veier til
Søndre Nordstrand

Aleksandra , 25 år, antropolog, født i Polen

Norge roet meg. Det ble en harmoni mellom det som var inne i meg og det som var rundt om kring. I Polen finnes det mange ting jeg sliter med. Selv om det er mitt "hjemland", har jeg lenge følt meg litt annerledes der. Det har noe med den generelle mentaliteten der å gjøre, måten folk flest tenker og oppfører seg på. Jeg kan ikke si at jeg er norsk, for det er jeg rett og slett ikke. Men jeg vil gjerne si at jeg føler meg mer norsk enn polsk.

Kapittel 5 Håp for fremtiden

De kommer fra steder i Norge. Og de kommer med noe mer

Tekst: Dag Larsen

Det som plager meg mest er merkelapper som setter sitt preg på resepsjonen og vurderingen av bøker så vel som forfatterne egne litterære valg. Som man vet, utfordrer ikke merkelappene kulturelle stereotypier – de bekrefter dem.

Forfatteren Dubravka Ugresic bodde i den kroatisk delen av Jugoslavia, og da krigen brøt ut der, inntok hun et antinasjonalistisk standpunkt. For det ble hun belønnet med eksil og hun bor nå i Amsterdam. I et intervju i Klassekampen 14. juni 2008 sa hun noe som jeg synes er en god motgift til å begynne med:

”Selv i den litterære verden som i utgangspunktet ikke kjenner noen grenser, er nasjonal og etnisk kategorisering regelen. Ja, det er ingen overdrivelse å si at ulike former for merkelapper utgjør et visum i den globale kulturutvekslingen. Det er som om vi ikke klarer å kommunisere uten dem”.

Altfor mange forfattere aksepterer disse identitetsmarkørene, ganske enkelt fordi de vet at det er lettere å bli oppdaget på det litterære markedet som eksempelvis ”estisk forfatter” enn simpelthen som ”forfatter”. Og de forfatterne som forsøker å løsrive seg, vil raskt oppdage at det alltid finnes noen – forleggere, journalister, universitetsfolk – som ønsker å presse dem inn i kategoriene igjen”.

Hun kunne tilføyd andre forfattere og ulike typer litteraturformidlere til yrkesgruppene som kategoriserer automatisk.

Min agenda er barne- og ungdomslitteratur. Selv om de fire store forfatterutdanningene - ved Høyskolen i Bø, Høyskolen i Vestfold, Universitetet i Tromsø og Skrivekunstakademiet i Hordaland – alle holder høye faglige mål, klarer ingen av dem å gi en tilfredsstillende undervisning i barne- og ungdomslitteratur. Det går selvfølgelig an å klandre dem for det, og det avspeiler at barne- og ungdomslitteraturen tradisjonelt er blitt betraktet som litterært underlødig, som en slags litteraturens underdog. Og av noen – det er vel ikke for sterkt å mene – temmelig kunnskapsløse – blir den omtalt som en sjanger. Men det er den altså ikke. Tvert i mot består dagens barne- og ungdomslitteratur av alle sjangere, kanskje med unntak for essays. Her finner vi sakprosa og skjønnlitteratur, og bare i sistnevnte finner vi

sjangrene eventyr, kortprosa, poesi, dramatikk, fortelling, bildebok, novelle, roman. Og sjangrene skrives med ulike leserhenvendelser og mange ganger på tvers av aldersskiller.

Dagens barne- og ungdomslitteratur er altså et litterært område, og av en størrelse som gjør en tilfredsstillende utdanning på området til en vanskelig oppgave for de andre utdanningene. Den skjønnlitterære barne- og ungdomslitteraturen har et stort spenn, fra pekebøker for de aller minste barna til bøker for ungdom som har påbegynt en videregående utdanning, fra bøker med nyttefunksjoner til bøker som kan kalles brukskunst og til bøker som inngår i kunstbegrepet. Det er større innbyrdes nivåforskjeller mellom bøker i det barne- og ungdomslitterære området, enn det er i mye av den såkalte voksenlitteraturen. Dermed er det også i mange tilfeller større forskjell mellom enkeltbøker for småbarnsnivået og ungdomsnivået, enn det er mellom voksen- og barnenivået.

Nivåforskjellene er også helt enkle å påvise ved å peke på selve forfatterrollen: Ikke i noe annet litterært område er avstanden mellom forfatter og leser større. Forfatteren er voksen, leseren et barn eller en ungdom. Det stiller helt særegne krav til forfatterne.

Barne- og ungdomslitteraturen har hatt en markant vekst både kvalitativt og kvantitativt de siste tretti åra, og har markert seg utenlands som en av norsk litteraturs største eksportartikler. Veksten skyldes i høy grad målrettet statlig politikk, med innkjøpsordninger og stipender, som – slik kunstsosiolog og høyskolelektor Dag Solhjell nylig påviste – har ført til en bedring av den kunstneriske kvaliteten. Men selve markedet har også vokst, i takt med bokmarkedet selv og en alminnelig velstandsutvikling kanskje, men også fordi selve barne- og ungdomstida er blitt forlenget i utdanningssamfunnet.

Spørsmålet er dermed ikke om de eksisterende utdanningene kunne gi et forsvarlig tilbud om utdanning for dem som vil skrive skjønnlitteratur

”I verste fall [er] disse ungdommene i praksis (...) stengt ute fra vesentlige deler av samtidslitteraturen som utgis i Norge.

for barn og ungdom, men hvilken institusjon som kunne gjøre det med kun en slik utdanning for øyet. Det skulle bli barne- og ungdomsbokforfatterne selv som tok initiativet til en slik utdanning og at den måtte forankres i Norsk barnebokinstitutt (NBI).

Instituttet, som er en stiftelse som drives med midler over statsbudsjettet lokalisert i Nasjonalbiblioteket, skal utvikle fag- og forskningsfeltet barne- og ungdomslitteratur, nasjonalt og internasjonalt. Som et informasjons- og dokumentasjonssenter med 70.000 titler i sitt eget bibliotek, skolert personale, og for ikke å snakke om godt egnede lokaler, framstår Barnebokinstituttet som riktig sted for en slik utdanning.

Et prøveprosjekt ble satt i gang i 2006 og utdanningen er nå en permanent del av NBIs virksomhet. Fra ideen ble unnfanget i 2003, har det altså bare tatt fem år før Kultur- og kirke departementet (KKD) erkjenner at det er behov for en slik utdanning. Det tyder på at de politiske myndighetene har sentral kunnskap om barne- og ungdomslitteraturen, men også at saken var moden.

Utdanningen er toårig, og vi har tatt opp tolv nye studenter for studieåret 2009-2010. Det er ikke en gratis utdanning, og koster 30.000 årlig. Søkingen til utdanningen har så langt vært stor og nivået på studentene godt. Allerede nå har om lag 30 prosent av prøveprosjektets studenter fått antatt bok eller fått oppført dramatiske arbeider. Flere er underveis.

Dette høres idyllisk ut. Men et såpass stort felt har definitivt sine problemer, og noen av dem er større enn andre. Ett av de vanskeligste problemene vi kan ta tak i, har å gjøre med at barne- og ungdomslitteraturen ikke avspeiler at Norge er et flerkulturelt samfunn. Litteraturen som kommer ut på norske forlag kalles ”blendahvit” av noen og ”snøhvit” av dem som vil bruke et litterært begrep. Jeg vil heller si at den er så å si fri for erfaringer

som angår barn og ungdom med bakgrunn fra andre verdensdeler og kulturer.

Men Norge har i mange år nå vært et flerkulturelt samfunn. Nasjonen har mange unge sønner og døtre av innvandrere, unge folk som er norske, men som ikke udelt definerer seg som norske slik norske med flere generasjoner norske statsborgere, definerer seg. I stedet har vi fått det tvilsomme begrepet ”etnisk norske”, som for det meste blir en utseendedefinisjon og betyr hvite i Norge med bakgrunn fra Europa og Nord-Amerika.

Mangelen på en bred litterær representasjon av disse erfaringene i barne- og ungdomslitteraturen, betyr at bøkene i beste fall ikke når godt nok ut til barn og ungdommer med en innvandrerbakgrunn, i verste fall at disse ungdommene i praksis er stengt ute fra vesentlige deler av samtidslitteraturen som utgis i Norge.

Dette reiser flere spørsmål: Hva kan dette bety for deres tilhørighet og plass i et land som ser på tilgang til kultur og kunst som en rettighet for befolkningen? Hva betyr dette for det mest nødvendige for en litteratur i vekst: Fornyelse? Ikke minst: Hva kan det bety for den språklige fornyelse som pågår daglig i hverdagsspråket, men som altså ikke finner sin plass i litteraturen?

Og selvfølgelig: Hva går de glipp av, som har lært seg til å tenke ”oss og dem”, hva kan et slikt fravær ha å si – ikke for integrasjonen alene, men – for det viktigste prosjektet i et land som merkes av global migrasjon: På hvilke måter kan vi leve sammen?

NBI arbeider ikke bare med såkalt nasjonal barne- og ungdomslitteratur. Vi arbeider med denne litteraturen i et internasjonalt perspektiv, der globalisering og migrasjon er sentrale utforskningsområder, fordi det griper direkte inn i litteraturen. Men denne profesjonaliseringen må ha en – om enn beskjeden – plan for å begynne å endre en nasjonaltradisjonell litteratur. Ikke bare som et demokratisk virkemiddel, men også som et språklig. Det ligger muligheter til språklige fornyelser, usagte erfaringer og dermed kunnskap – men først og fremst muligheter for en litteratur som avspeiler landet slik det er. Det er

en så åpenbar og rik mulighet at hvis vi ikke gjør noe med den, er ikke NBIs forfatterutdanning en utdanning for framtida.

Til det trengs skolering og kunnskaper. Barne- og ungdomsfeltet i dag er såpass stort at en fersk forfatter har mye å vinne på faglig skolering. Og om hinderet er høyt for å få folk til å melde seg til en utdanning som denne, synes det dessverre uoverstigelig for mange mulige forfatterstemmer som har en bakgrunn fra Asia, Afrika, Midtøsten eller Latin-Amerika. Mange forsøk med godhjertede oppfordringer har vært gjort. Forlagene vil gjerne, men har ikke metoder for å få det til, i stedet kan forsøkene fungere feil. Det er illusorisk å tro at utdanningen i mange år framover vil klare å rekruttere av noe omfang uten at vi gjør noe direkte.

Derfor har vi gjort dette til åpen frivillighet ved å kvotere. Noen av oss er såpass voksne at vi husker en del hylekor fra noen tiår tilbake, da for eksempel 40 prosent-regelen ble rigget til. For ikke å snakke om hvor gjerne enkelte næringslivsfolk ble da en Høyre-statsråd også innførte regelen i aksjeselskapenes styrer. Men det virket. I dag er ikke denne regelen offer for stor oppmerksomhet som problem. Norsk barnebokinstitutt bruker kvotering i tillempet forstand og ikke som en 40 prosent-regel.

Vi er heller ikke dristige. Med støtte fra Fritt Ord har vi satt av to stipend som dekker utdanningskostnadene til søkere med bakgrunn fra Asia, Afrika, Midtøsten og/eller Latin-Amerika. For å kunne nå ut til interesserte, har vi rådført oss med flere, først og fremst Mangfoldsårets sekretariat. Uansett er kriteriet for opptak det samme som for andre søkere: Opptak blir gjort på grunnlag av innsendt tekst og dens kvalitet – ikke noe annet. Holder ikke søkerne til disse to plassene samme nivå som hos andre søkere, tar vi dem neppe inn.

I fjor tok vi ikke inn to, men tre slike søkere, med bakgrunn fra henholdsvis Pakistan, India og Kina. Men det er her vi kommer til det viktigste ved inntaket, som vi ante, men fikk bekreftet etter hvert: Foreldrene deres kommer fra Pakistan, India og Kina, men selv kommer de fra

”I regelen er forfattere ikke trofaste, men troløse som identitetsmarkører. Heldigvis.

Groruddalen og Holmlia. De vil vel også insistere på at det er derfra de kommer. Og at de kommer derfra med noe mer. Det er denne miksen som åpner for litterære muligheter. Og hva dette noe mer er eller kan være, kan ikke vi svare på nå. Å skrive er, all utdanning og konsulenthjelp til tross, en ensom og sårbar prosess. Men alle tekster bærer også i kraft av sitt språk på en kollektiv erfaring.

Problemet slike mulige nye forfattere kan få, er at noen kan komme til å oppfatte dem som ”representanter” for en dobbel kultur, eller enda vanskeligere, som ”talerør” for ”sine”. Det er der Dubravka Ugresics advarsel er verd å få med seg. En forfatters identitet vil først og fremst handle om forfatteren selv, ikke hvem noen mener at forfatteren representerer. I regelen er forfattere ikke trofaste, men troløse som identitetsmarkører. Heldigvis. For det er gjennom de individuelle erfaringene og fortellingene, gjennom den virkeligheten som filtreres gjennom et enkeltindivid at leserens interesse kan vekkes. Det innebærer også at en forfatters viktigste kunstneriske anliggende, uansett bakgrunn, vil være å meddele seg. Personlighet, individualitet og formbevissthet er de viktigste bestanddelene i en kunstnerisk meddelelse, og de er ofte rake motsetninger til representasjon og talerør-roller.

Forfatterutdanningen ved Norsk barnebokinstitutt skal hjelpe den enkelte student til å finne ut hvordan hun eller han kan bruke sin stemme. Det er en utdanning i litteratur, ikke i nasjonaliteter. Selvfølgelig, ut i den andre enden kan det komme både forfattere som uten å ville det får roller som representanter og talerør, men det er i tilfelle roller de får av leserne, og ikke noe de kan gi seg selv.

Det handler derfor ikke om – slik en av studentene, Neha Naveen, påpekte i en artikkel i Aftenposten - å sette seg ned og vente på den store ”innvandrerromanen”. I stedet trengs det kunnskaper for å kunne produsere flere bøker og titler som kan vise nye erfaringer og språklig

fornyelse. NBIs forsøk er i sammenhengen ikke et stortilt prosjekt, det er snarere en beskjeden prøve som vi setter i sammenheng med alt det andre vi gjør.

Men det er altså noe vi akter å føre videre og prøve å bygge opp og som fortsetter nå som utdanningen er permanent. Dersom dette arbeidet skal bli vellykket, må det utdannes mange, for en forfatterutdanning er ingen garantist for at den enkelte student faktisk blir forfatter. Jeg vil legge til at utdanningen også gir solid realkompetanse i formidling av barne- og ungdomslitteratur.

Til slutt: Et arbeid for å rekruttere nye stemmer til barne- og ungdomslitteraturen må være langsiktig om det skal lykkes. Jeg er vel kanskje mest for tiltak som virker overkommelige rent praktisk og som erkjenner at det tar tid. Noe av problemet med inkluderingsdebatten her til lands, er at det ofte forlanges raske og såkalt synlige resultater. Jeg tror det er mye mer fornuftig å se på det som en vedvarende øvelse i samhörighet.

Jeg tror at når en sammenlignende norsk litteraturhistorie om for eksempel femti år skal skrives om perioden 1970 til 2000, vil det ikke være voksenlitteraturen som blir utnevnt som fornyer, men barne- og ungdomslitteraturen. Denne litteraturen har gjennomgått store endringer siden 70-tallet.

Endringene skyldes blant annet litteraturpolitiske grep. Det nye grepet vi må ta handler om å bringe samtidige erfaringer med bakgrunn i migrasjon inn i barne- og ungdomslitteraturen. Det åpner for en blanding av ulike nivåer og språkerfaringer. Barne- og ungdomslitteraturen har tradisjoner for endring og mangeartete uttrykk. Men vi må tenke langsiktig, være utålmodige og huske at det når alt kommer til alt handler om kunnskaper.

Dag Larsen er forfatter og leder av Norsk barnebokinstituttets forfatterutdanning. Essayet er en bearbejdet utgave av et foredrag som ble holdt på konferansen Alle kunstens regler i november 2008

Utdanning for et sammensatt samfunn¹

Tekst: Knut Kjeldstadli

Skolen er den samfunnsarenaen der de mest krevende oppgavene skal løses. Skolen er en av de ikke så mange felles institusjonene, som gir muligheter til å skape samfunn mellom mennesker.

Her var en gang en altdominerende statskirke, et militærstell med en faktisk allmenn verneplikt, ett universitet, ett NRK, én barnetime, én hakkebakkeskog. På godt og iblant på vondt ble det skapt et forholdsvis sammenholdt samfunn. I dag har vi skolen, som mulighet for å skape felles referanser. Skolen møter motsetningsfylte krav, som skaper fire innebygde spenninger.

Det første er individene og kollektivene. Et herværende parti bruker slagordet "Ulike mennesker – like muligheter". Det uttrykker en tidstypisk idé om at vi hver og en har våre særegenheter, at vi skal bli sett, møtt og anerkjent som den vi er. Alle skal ha en plass i skolen, uavhengig av interesser utenfor, sosial bakgrunn, kjønn, etnisitet eller religion. Slagordet vil uttrykke respekt for individene. Pedagogisk svarer det til en skole med tilpasset opplæring, der hver skal lære på sin måte og i sitt tempo, en skole som skal romme elever med forskjellige evner og forutsetninger – fysisk og psykisk.

Men hvor blir forholdet til fellesskapene av i denne tenkingen? Individet med stor I, ideen om det sterke, sjølstyrende, fristilte enkeltindividet er ikke et universelt menneskebilde. I andre kulturer, i eldre tider og i siviliserte miljøer i Norge ser en det slik at mennesket eksisterer i kraft av sine relasjoner til andre mennesker, ikke utafør. Full fristilling, det å være uten bånd til andre, er å være isolert, i bunn og grunn en sykkelig tilstand. Ikke alle ser heller individet som en merkevare som skal omsettes, som en humankapital som skal investeres og premieres "fordi du fortjener det".

Pedagogisk betyr dette at tanken om individuell læring, om ansvar for egen læring, kan bli en ensom læring. Enkeltindividet skal manøvrere i åpne skolelandskap og uten de sosiale rammene, uten det rommet for fellesskap og samspill som de sammenholdte skoleklassene ga på godt, og noen ganger på vondt. Pedagogisk kan konsentrasjonen om individene paradoksalt nok bety at integrering av alle, uavhengig av fysisk og psykisk utrustning,

blir en integrering på noen sine premisser. Det er neppe dristig å si at det skjer på premissene av de sterke.

Ved å legge til grunn en abstrakt likhet mellom individene, mellom elevene, ser en vekk fra de reelle forskjellene og de reelle ulikhetene i deres muligheter til å sette sine krav og interesser gjennom. Så dette er skolens første motsigelse, som Inge Eidsvåg har oppsummert: "Vår utfordring blir å finne en balanse mellom den selvtilstrekkelige individualismen og det knugende fellesskapet".

Den andre motsetningen er skillet mellom utdanning som dannelse, og utdanning som inngang til arbeidslivet for den enkelte og som produksjonsfaktor for økonomien. På den ene sida skal skolen fremme tanken, refleksjon, kritisk evne, og følelsen, empati med andre, sans for det vakre. På den andre sida skal skolen ha en sosial nytte, inkludert nytte for arbeidslivet, i økonomien. Det er de som kritisk ser dette som valget mellom det varme og det kalde, mellom kunnskap som et mål i seg sjøl og kunnskap som instrumentell, som middel til å nå mål utenfor utdanningens eget felt. Personlig synes jeg ikke at sosial nytte er et mindreverdige mål som skal være skolen fremmed, sjøl om jeg vil legge til at økonomisk utnyttbarhet bare er én spesiell form for samfunnsmessig nytte. Metafysikken er ikke av en høyere og finere natur enn fysikken; skolen må leve i spenningen mellom disse kravene.

Den tredje motsigelsen går mellom skolen som en formidler av teoretiske kunnskaper og av praktiske ferdigheter. På den ene sida sysselsetter materiell

”I andre kulturer, i eldre tider og i siviliserte miljøer i Norge ser en det slik at mennesket eksisterer i kraft av sine relasjoner til andre mennesker, ikke utafør.

” *Samhold uten mangfold er kvelende enhet. Mangfold uten samhold er fragmentering.*

produksjon færre i dette samfunnet, sjøl om småbonde fortsatt er verdens vanligste yrke og sjøl om det aldri har vært så mange industriarbeidere på kloden som i dag. Betydningen av teoretisk kunnskap har økt, og bekymringen over skoleelevenes tester har økt med den. Likevel, betegnelsen ”kunnskapssamfunn”, som er så populær i utdanningsretorikken, neglisjerer all den praktiske, faktiske kunnskapen som har vært i jordbruket og i industrien. Kunnskap blir teoretisk kunnskap. Og betegnelsen sender et signal til den halvparten som ikke først og fremst arbeider med teori, symbol, språk, data – et signal om at det dere driver med, ikke er en del av dette samfunnet. Kyndighet og ferdigheter forsvinner ut av horisonten.

Det er den andre sida av motsigelsen mellom kunnskaper og ferdigheter i skolen: Hvordan ryddes et rom for dem som synes at dagens skole er noe træl? De settes i dag ikke i stand til å gå inn i et arbeidsliv eller til annet enn marginale jobber, de trår, faller eller skyves ut av skolen. Historisk har det funnes (minst) to ulike læremåter, som ikke først og fremst knytter seg til typen evner, men til arten av sosialisering. Det finnes en middelklassens læremåte, bokfolkets læremåte.

Den går fra å lære de generelle prinsippene til de konkrete utslagene eller eksemplene. Den er en lese- og høre-læremåte, en stillesittende læremåte. Så har det funnes en arbeiderklassens læremåte, som fra å tilegne seg det konkrete har beveget seg mot det allmenne, teoretiske, når en ser at dette er nyttig og nødvendig. Da kan en også ville lære språk for å lese manualene, kjemi for å forstå prosessene. Dette er en se- og høre-læremåte, en bevegelsens læremåte. Dette er det klassiske håndverkets og fagarbeidets form, der en sammen med ferdighetene også lærte holdninger til arbeidet.

Problemet i dag er at den ene har forrang og overtak, og presser seg nedover den andre. Yrkesfagene teoretiseres. Hvis du er gutt fra arbeiderklassen, og kanskje også har etnisk minoritetsbakgrunn, er sjansen stor for at skolen

ikke når deg. Pedagogikkprofessor Peder Haug anslår at skolen i dag ikke når ut til 30 prosent av ungdommene. Men her er det også skiller etter kjønn. Jentenes sosialisering synes bedre å treffe informasjonssamfunnets krav om presisjon og punktlighet, og tjenestesamfunnets krav om å håndtere relasjoner til andre. Mange suser fram på skoler, høyskoler og universiteter. Bildet av minoritetsungdommer og utdanning er altså først og fremst sammensatt.

Og så langt, når myndighetene har søkt å gjøre noe med dette, har det vært ved kompensasjonstiltak for dem som ikke har nådd opp i den dominerende modellen. En har ikke sett dette som ulike, men likeverdige læremåter. Og når resultatene kommer fra den skeive test i Pisa, bøyer en nakken og sier at minst to fremmedspråk må alle ha i ungdomsskolen. I tillegg til norsk, og for mange, i tillegg til et morsmål en bare lærer halvgodt fordi skolen kun underviser i dette så lenge det ses som instrumentelt nyttig for å lære norsk.

” *Ved å legge til grunn en abstrakt likhet mellom individene, mellom elevene, ser en vekk fra de reelle forskjellene og de reelle ulikhetene i deres muligheter til å sette sine krav og interesser gjennom.*

Så her er utfordringen. På den ene sida enhetsskolens eller fellesskolens verdier, vakkert uttrykt av den store tsjekkiske pedagogen Jon Amos Comenius i hans store undervisningslære fra 1657: ”Fordi elevene er født som mennesker, skal de oppdras i fellesskap til alt menneskelig. De må altså føre så langt som mulig sammen med hverandre. For det andre skal alle oppdras til alle dyder, også til beskjedenhet, samdraktighet og hjelpsomhet. Derfor skal man ikke skille elevene for tidlig fra hverandre og gi noen anledning til å anse seg for bedre enn andre og eventuelt se ned på dem.”

På den andre sida: Hvordan hindrer skolen at noen må bøye nakken for andre mens de går sammen, at middelklassens hegemoni bare fortsetter? Dette reiser det spørsmålet som på skolenorsk kalles differensiering: Når, hvor lenge, hvordan og på hvilke felt skal elever holdes sammen? Når

og hvordan bør det være egne løp? Ideologien om enhetsskolen har jo fått denne skolen til faktisk å bygge ned ulikheter, ja faktisk er den dårligere i så måte enn skoler i flere andre europeiske land.

Den fjerde motsigelsen, mellom mangfold og enhet, angår også skolens mulighet for å være en samfunnsskapende institusjon. Mangfoldet omfatter individuelle evner, klassemessig bakgrunn og region. Men også et kulturelt mangfold skapt av historien og av den siste generasjonens moderne innvandring. Det er grunner for å feire mangfoldet. Det dreier seg først om rettferd. "Det syng kvar Fugli med sinom Nebb", heter et ordspråk hos Ivar Aasen. Alle skal få synge med sitt nebb. For det er høyst ubekvemt, ja umulig å måtte synge med naboens nebb eller et fellesnebb. Da blir en heller taus. Det dreier seg videre om potensialet som ligger i mangfold. Enhver kultur er på en måte en begrensning i måten vi ser verden på, derfor trengs flere. Potensialet kan bestå i blandinger, nye synteser. Og potensialet består i å bevare mange muligheter for framtida, til de en dag måtte trengs.

Er da skolen mangfoldig? Nja – skolen er i det minste dominert, ikke bare av en middelklassekultur, men av en norsk flertallskultur – i personale, læreplaner, i hvilke ritualer en feirer, i felles gymtimer, i skidager, i pensja og læreplaner som i historie fortsatt sier at en skal "framstille oppdagingsreiser som europeerne gjorde" – blikkpunktet, hvem som ser på hvem, er her klart. Og for den som dominerer, syns ikke dominansen – den er sjølsagt, uanstrengt. Der vi tror det er mangfold, kan det være autoritær enhet.

På den andre sida: Det er en tendens til å snakke om mangfold når det gjelder hyggelige felt som mat og musikk. Det er lett å leve ved sida av forskjeller en setter pris på. Men utfordringen er å godta å leve side om side med forskjeller en

” *Hvordan hindrer skolen at noen må bøye nakken for andre mens de går sammen, at middelklassens hegemoni bare fortsetter?*

misliker. Så en skole for et sammensatt samfunn må ha rom for kulturell forskjellighet, større og vanskeligere enn den har vært vant til. Forskjell vil med nødvendighet være der, og mangfold kan være til det gode. Men dette er ikke tilstrekkelig. Det er behov for å ha noe felles, noen delte kategorier i et samfunn. Vi trenger enheten i mangfoldet.

Så her er den siste utfordringen: Samhold uten mangfold er kvelende enhet. Mangfold uten samhold er fragmentering. Og skolen er kanskje den ene institusjonen alle må forholde seg til, alle, også med sine forskjeller. Og derfor så viktig. Og derfor stilt overfor så krevende og motsetningsfylte oppgaver.

Kan skolen make dette? Eller blir det en overbelastning? I alle fall må institusjonen få muligheten til å løse oppgavene: Ved at skolen ikke står aleine i denne oppgaven, men at politikken føres på brei front. Ved et løft i finansieringen av utdanning. Ved at fellesskolen gir rom for ulike pedagogiske opplegg. Ved å sikre at skolen er offentlig, slik at elitene ikke stikker av gårde til privatskoler og overlater allmennskolen finansielt til seg sjøl. Ved en gjeninnsetting av læreren som den sentrale skikkelsen – fem års utdanning også av allmennlærere, med en lønn som også gir prestisje. Med et intenst rekrutteringsprogram som kan sikre et mangfoldig lærerkorps, med en lærerutdanning der kulturelt mangfold inngår som en sjølsagt del, ikke via et særkurs i migrasjonspedagogikk.

Knut Kjeldstadli er professor i historie ved Universitetet i Oslo

Kunst og kultur i opplæringen: Den brede og nødvendige vei

Tekst: Liv Klakegg Dahlin

– om hvorfor mengde, bredde og mangfold i kunst og kultur i opplæringen kan føre til nødvendig og variert kompetanse for fremtiden.

Målsettingen for og betydningen av kunst og kultur i opplæringen er fundert på så allmenne behov og grunnleggende nivå at en finner dem nedfelt i Verdenserklæringen om menneskerettighetene¹:

Artikkel 22:

”Enhver har som medlem av samfunnet rett til sosial trygghet og har krav på at de økonomiske, sosiale og kulturelle goder som er uunnværlige for hans verdighet og den frie utvikling av hans personlighet, blir skaffet til veie gjennom nasjonale tiltak og internasjonalt samarbeid i samsvar med hver enkelt stats organisasjon og ressurser.”

Artikkel 26, punkt 2:

”Undervisningen skal ta sikte på å utvikle den menneskelige personlighet og styrke respekten for menneskerettighetene og de grunnleggende friheter. Den skal fremme forståelse, toleranse og vennskap mellom alle nasjoner og rasegrupper eller religiøse grupper og skal støtte De Forente Nasjoners arbeid for å opprettholde fred.”

Artikkel 27:

”1. Enhver har rett til fritt å delta i samfunnets kulturelle liv, til å nyte kunst og til å få del i den vitenskapelige fremgang og dens goder.”

I den norske skolen i dag arbeider elevene med ulike kunst og kulturuttrykk i fagene kunst, håndverk og musikk. Kunst og kultur er sentrale emner også i andre fag: visuell kommunikasjon innen digitale medier, litteratur og fortellinger i norsk og engelsk, dans i kroppsøving, arkitektur og byutvikling i samfunnsfag, konstruksjoner og ornamenter i matematikk, materiallære i naturfag osv. Kunst og kultur blir brukt som metodisk tilnærming i tilpasset opplæring og i tverrfaglige prosjekter som er satt i gang lokalt på skolene. Kunst og kultur formidles gjennom klasseromsun-

dervisning og ulike skoleprosjekter og aktiviteter i løpet av skoleåret, men også i samarbeid med lokale aktører som kulturskoler, museer m.m. I tillegg foregår utviklingen av feltet gjennom ulike nasjonale satsninger og ordninger.²

Samtidig har den norske skolen blitt mer komplisert. Elevmassen i den norske skolen i dag er mer sammensatt enn noen gang, med elever med svært ulike behov i samme klasse. Frafallet i skolen og manglende motivasjon blant elever er urovekkende høyt. Fag har endret seg og nye faglige problemstillinger og metoder er kommet til, samtidig som tidspresset på lærerne har økt. Det er økte krav til dokumentasjon, kommunikasjon og organisering i skolen, og det er økt behov for kompetanse av både fagdidaktisk, faglig, pedagogisk og organisatorisk art.

Det har skjedd en markant endring i synet på kunst og kultur i opplæringen i den senere tid. Den skyldes ikke bare nevnte faktorer, men også økt fokusering på og spisset prioritering av noen få fag og ferdigheter som anses som den nødvendige kompetanse for fremtidens arbeidstakere.

Hvordan ivaretar så den norske skolen den enkelte elevens individuelle forutsetninger til kreativitet, i en stadig mer mangfoldig elevmasse?

Skapende læring 2007–2010

I 2007 kom strategiplanen Skapende læring 2007-2010 fra Kunnskaps departementet.³ Strategiplanen omfatter tiltak innen ulike fagområder og på alle nivå i opplæringen, fra barnehage til høyere utdanning. Tiltakene retter seg mot å sikre faglig bredde og mot strukturelle utfordringer og problemstillinger. Flere av tiltakene i strategiplanen er rettet spesifikt mot et ønske om å skape større bredde og mangfold innen arbeidet med formidlingen av kunst og kultur.⁴

Strategiplanen er ambisiøs og peker på både utfordringer og et stort utviklingspotensial når

”Den norske skolen er per i dag ikke klar til å gjøre bruk av det kulturelle mangfoldet som preger Norge.

det gjelder kunst og kultur i opplæringen. Det står blant annet i innledningen at: ”Kunst og kulturelle uttrykk kan inngå i og styrke alle skolens fag og gi eleven opplevelser og erfaringer. Kunnskapen om kunst og kultur, som tilegnes i barnehage eller skole, bør gi innsikt og forståelse for sameksistens, samfunnsdeltakelse og samfunnsutvikling. I arbeid med kunst og kultur i opplæringen er det derfor viktig å gjøre bruk av det kulturelle mangfoldet som i dag preger Norge.”⁵

Den norske skolen er per i dag ikke klar til å gjøre bruk av det kulturelle mangfoldet som preger Norge. Bakgrunnen for dette er sammensatt, men en del av problemet er at lærere ikke har tilstrekkelig faglig og fagdidaktisk kompetanse i forhold til kunst og kultur i undervisningen. Det omfatter kunnskap om kunst og kultur generelt, samt kjennskap til en bredde av kunstneriske og kulturelle uttrykk. En del av dette problemet henger sammen med at det ikke finnes nok lærere med minoritetsbakgrunn i den norske skolen. Det største problemet derimot knytter seg til at det mangler både tid og ressurser til å sette i gang lokale prosjekter som kan møte denne utfordringen.

Den kulturelle skolesekken

Da Den kulturelle skolesekken (DKS) ble innført som et nasjonalt tiltak i 2001, var målet å bidra til at alle i grunnskolen skulle få et profesjonelt kunst- og kulturtilbud.⁶ DKS ble vedtatt av Stortinget som en varig ordning i 2006 og ble da utvidet til også å gjelde den videregående skole. Den kulturelle skolesekken har blitt til et flaggskip innen kunst- og kulturformidling og, har også fått oppmerksomhet utenfor Norges grenser.⁷

Ordningen har et fokus på bredde og mangfold. Dette vises i punkt 2 i målsettingen for ordningen, som er å legge til rette for at elever ”(...) skal bli kjent med og utvikle forståelse for kunst- og kulturuttrykk av alle slag.” DKS skal også omfatte ”(...) ulike kunst- og kulturuttrykk med røtter i et mangfold av kulturer(...)” Det skal formidles gjennom en bredde i uttrykk og til ”(...) alle elever uavhengig av økonomisk, sosial, etnisk og religiøs bakgrunn.”⁸

Tusenvis av skolebarn har fått oppleve kunst og

kultur ved egen skole i tillegg til den ordinære undervisningen. Det vises til stor aktivitet og mange er svært fornøyde med satsningen.

Samtidig har det vært reist ulike problemstillinger i forhold til ordningen.⁹ Aktuelle problemstillinger går blant annet på samarbeid og samhandlingsmuligheter mellom aktørene i DKS-prosjektene; kunstner og lærer. Det har vært kritisert at DKS-prosjektene er for fristilt fra den ordinære aktiviteten som skjer i skolen og ikke kobles til det faglige arbeidet.

Dette har også innvirkning på arbeidet med formidling av et mangfoldig kunst- og kulturuttrykk. Da utvikling av forståelse for kunst- og kulturuttrykk av alle slag fordrer nærkontakt, tid og utprøving. Det vil ikke nødvendigvis føre til større forståelse for egen eller andres kultur om en elev får oppleve enkeltstående eksempler på ulike uttrykk. For å lære å kjenne andre kunst- og kulturuttrykk må elevene få oppleve over tid og ved jevne mellomrom. Formidlingen må også settes inn i en fagdidaktisk sammenheng i undervisningen. Det kan til og med ha motsatt virkning og føre til fremmedgjøring og større avstand til egen kultur og mindre forståelse for andres kultur dersom formidling av mangfoldet av kunst- og kulturuttrykk blir en slags fremvisning av ulikhet.

Kunst og kultur i opplæringen i andre land

Menneskerettighetene fungerer i dag som fundament for arbeidet i mange land og for internasjonale strømninger som for tiden gjør seg gjeldende. Det foregår blant annet et internasjonalt arbeid gjennom felles diskusjon og utvikling av strukturer for å fremme kunst og kultur i skolen. Unescos satsning på Arts in Education ga utslag i en stor konferanse i Lisboa i 2006. På konferansen, der representanter fra hele verden deltok, ble det utformet et felles dokument kalt The Roadmap for Arts in Education.¹⁰ The Roadmap har blitt en rettesnor for mange land i satsningen på kunst og kultur. Dokumentet og det

” *En del av problemet er at lærere ikke har tilstrekkelig faglig og fagdidaktisk kompetanse i forhold til kunst og kultur i undervisningen.*

” *Det vil ikke nødvendigvis føre til større forståelse for egen eller andres kultur om en elev får oppleve enkeltstående eksempler på ulike uttrykk.*

internasjonale samarbeidet som ble satt i gang, utgjør i dag grunnlaget for arbeidet med styrking av kunst og kultur på ulike måter.

The Roadmap viser til viktige faktorer i utviklingen av elevenes individuelle kapasitet. Ved å introdusere elever for kunstneriske prosesser samtidig som en inkorporerer elementer fra deres egen kultur i undervisningen, kultiveres i hvert enkelt individ en evne til kreativitet og initiativ, fruktbar fantasi, emosjonell intelligens og et moralsk kompass, evne til kritisk refleksjon, en selvstendighet, fri tanke og handling.

Det vises også til at det i det 21. århundre vil komme krav til stadig større og mer variert kompetanse. Det vil bli behov for fleksible, innovative og kreative arbeidstakere.

Denne tenkningen kan sees i relasjon til Artikkel 3 i et annet dokument som har blitt utviklet i regi av Unesco, Universal Declaration on Cultural Diversity. Her står det følgende: ”Cultural diversity widens the range of options open to everyone; it is one of the roots of development, understood not simply in terms of economic growth, but also as a means to achieve a more satisfactory intellectual, emotional, moral and spiritual existence.”¹¹

Innen denne internasjonale diskursen er det stor enighet om at kunnskap om egen kultur styrker personlige og kollektive identiteter og verdier. Mengde, bredde og mangfold i kunst og kultur i opplæringen blir derfor viktig og nødvendig for fremtiden.

Kunst og kultur som drivende kraft i utvikling av skole og samfunn

I England har det de siste 20 årene vært satset på kunst og kultur som drivende kraft i skole og samfunnsutvikling. Dette har gitt seg utslag i flere store satsninger, som Creative Britain – New Talent for the New Economy. Her legges det opp til et arbeid for å gjøre økt bruk av kreative

industrier i skole og samfunnsutviklingen. Dette er en stor økonomisk satsning på tvers av ulike departementer¹² som skal sikre økonomisk bærekraft og utvikling. Arbeidet starter med fokus på utvikling av talent og kreativitet i skolene.¹³ Målsetting for satsningen er at: ”Om 10 år skal den lokale økonomien i de største byene i UK være drevet av kreativitet.”¹⁴

En satsning er programmet Creative partnership hvor det arbeides for at hvert enkelt barn skal ha reelle valgmuligheter når det gjelder å ta i bruk sine talenter.¹⁵ Programmet bruker kunstnere og profesjonelle innen kreative yrker i skolen, på tvers av alle fag. Satsningen ligner Den kulturelle skolesekken, men har flere vesentlige forskjeller.

Creative partnership startet i 2002 med målsetting om å gi unge i ”disadvantaged areas” i England muligheten til å utvikle egen kreativitet og egne ambisjoner. Programmet satser på å utvikle skolene, utvikle ferdigheter hos unge, øke deres ferdigheter og motivasjon og gi dem større muligheter i fremtiden.¹⁶

Satsningen skulle: ”... bring cohesion between education, creative and cultural sectors, intially in areas of England where significant deprivation was known to exist.”¹⁷

Prosjektet ble særlig satt i gang i områder med store utfordringer. Disse utfordringene var blant annet høy arbeidsledighet blant foreldrene, sammensatt elevgruppe med mange elever med minoritetsbakgrunn, dårlige karakterer, skoler med behov for opprustning, motivasjonsproblemer blant elevene m.m.

Creative partnership innbefatter flere ulike satsninger, men utgangspunktet har vært basert på tildeling av midler til skoler etter søknad til programmet. Skolene står selv ansvarlig for gjennomføring av prosjekter lokalt, men mottar veiledning og hjelp fra Creative partnership til å finne egnede kunstnere og kreative ressurspersoner. I tillegg får skolene hjelp til å oppfylle det spesifikke kravet som må ligge til grunn for en søknad og tilslag om penger. Et av kravene er at prosjektene skal strekke seg over tid og ha et element av utvikling av egen skole i seg.¹⁸

De ulike forskningsrapportene og undersøkelsene som har fulgt programmet Creative partnership siden oppstarten viser svært spennende funn.¹⁹ De viser hvordan prosjektet har hatt innvirkning på elever, kunstnere/kreative ressurspersoner, lærere, foreldre og skoler.²⁰

En ny rapport som kom i desember 2008 viser at ”unge som har gjennomført aktiviteter i programmet gjennomsnittlig har bedre karakterer enn lignende barn som ikke har deltatt i aktiviteter i regi av Creative partnership.”²¹

Lignende funn ble gjort i forhold til karakternivå i engelsk, matematikk og realfag på ulike nivå. En annen forskningsrapport om elevers deltakelse og tilstedeværelse på skolen viser at satsningen også kan vise til signifikant reduksjon i fravær ved skolene som deltok i prosjektet.²² Det er også funn som viser at programmet har hatt effekt på lokal økonomi og på foreldre og deres motivasjon for å delta i egne barns utdanning.²³

Basert på gode funn og erfaringer dokumentert gjennom forskning og ulike evalueringsrapporter, har prosjektet blitt utvidet til å omfatte alle typer områder. I tillegg er flere større prosjekter som skal omfatte alle barn mellom 0 og 19 år under utvikling.

I Australia foregår lignende satsninger på kunst og kultur i opplæringen, og det samme kan en finne f.eks. i Texas i USA. Satsningen i Australia retter seg mot utvikling av innovasjon og baserer seg på utvikling av ulike systemer og strukturer for forskning på og formidling av kunst og kultur.²⁴

Hvorfor satsning på kunst og kultur i opplæringen?

Satsningene på kunst og kultur omtalt her baserer seg, tross ulikheter i system og fokus, på en lignende argumentasjon som fremhever at kunst og kultur er nødvendig for fremtiden. Argumentene i Australias satsning på kunst og kultur kobles til innovasjon²⁵, mens elementer fra satsningen i England har et uttalt ønske om å fostre kreativitet i unge mennesker.²⁶ Behovet for mengde, bredde og mangfold i arbeidet med kunst og kultur i opplæringen blir understreket gjennomgående.

”...Ved å introdusere elever for kunstneriske prosesser samtidig som en inkorporerer elementer fra deres egen kultur i undervisningen, kultiveres i hvert enkelt individ en evne til kreativitet og initiativ, fruktbar fantasi, emosjonell intelligens og et moralsk kompass, evne til kritisk refleksjon, en selvstendighet, fri tanke og handling.
(Unesco, *The Roadmap for Arts in Education*)

Ut fra dette kan en da sette opp følgende argumenter, som også kan ha gyldighet i en norsk kontekst, for hvorfor mengde, bredde og mangfold i kunst og kultur i opplæringen er viktig og nødvendig for fremtiden:

Det kulturelle argument – kunst og kultur kan skape og legge til rette for en kultur for innovasjon og variert læring.

Det systembaserte argument – den kulturelle sektor fungerer som et innovativt og svært fleksibelt system som legger til rette for ulikheter og varierte organisatoriske metoder.²⁷

Det kommersielle argument – kunst og kultur kan omdanne ny kunnskap og forskning til inntjening gjennom entreprenørskap og ulike virksomheter.

Det økonomiske argument – kunst og kultur som del av de kreative industrier innehar en substansiell og voksende del av økonomien.

Det ferdighetsbaserte argument – en god opplæring basert på kunst og kultur bygger ferdigheter som en fremtidig og nyskapende arbeidstaker vil trenge.

Det kunnskapsbaserte argument – kunst og kultur kan skape ny kunnskap for innovasjon gjennom kreative produksjoner og prosesser, samt samhandling med andre disipliner, som vitenskap.

Det moralske argumentet – kunst og kultur kan være med å bidra til at alle barn opplever at de har reelle valgmuligheter (UK – Find Your Talent)

I Norge har vi mye klargjort i forhold til en bred og mangfoldig satsning på kunst og kultur i opplæringen. Det er et ønske om å satse på skolen. Det satses økonomisk og mange aktører bidrar til stadig utvikling, men vi har flere utfordringer som må løses før vi klarer ”å gjøre bruk av det

kulturelle mangfoldet som i dag preger Norge,” som det står i strategiplanen Skapende læring, eller før vi klarer å oppnå målsettingen til DKS med å legge til rette for at elever ”skal bli kjent med og utvikle forståelse for kunst- og kulturuttrykk av alle slag.”

Noen utfordringer som må imøtegås for å nå slike målsettinger er: Det trengs systematisk tenkning og strukturelle grep rettet mot opplæringen spesielt. Det må fokuseres på økt kvalitet i undervisning i og formidling av kunst og kultur, samt på utvikling av bærekraftige partnerskap over tid. Dette vil kunne gi kvalitet i dybde, bredde og mangfold.

Sentralt her er lærernes kompetanse i fag og fagdidaktikk i forhold til kunst og kultur generelt, samt til en bredde av kunst- og kulturelle uttrykk. Det trengs i tillegg flere lærere med minoritetsbakgrunn i den norske skolen.

Referanseliste:

¹ <http://www2.ohchr.org/english/law/> (hentet 10.juni 2009)

² Eksempler på satsninger og ordninger er innen skoleutvikling som *Fra ord til handling*, innen entreprenørskap, *Leselyst m.m.*

³ http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Strategiplaner/Strategi_kunstogkultur.pdf

⁴ Dette gjelder f.eks. tiltak 5, 10 og 23. Tiltak 5: Det kulturelle mangfoldet i samfunnet skal gjenspeiles i arbeidet med kunst og kultur i opplæringen, Tiltak 10: Videreutvikling av Den kulturelle skolesekken • Kulturelt mangfold; Den kulturelle skolesekken må inneholde kulturtilbud som ulike barn og unge kan kjenne seg igjen i, og som synliggjør det kulturelle mangfoldet i befolkningen. Tiltak 23: Rekruttering av studenter med minoritetsspråklig bakgrunn til lærerutdanninger innen kunst- og kulturfag

⁵ http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Strategiplaner/Strategi_kunstogkultur.pdf

⁶ Den kulturelle skolesekken. St.meld. nr 38, (2002-2003)

⁷ Som for eksempel i *Roadmap for art and education fra Lisboa 2006*, (www.portal.unesco.org) og i rapporten fra Department for culture, media and sport, UK, *Supporting Excellence in the Arts, From Measurements to Judgement. s 13*, Sir Brian McMaster (2008)

⁸ Om Den kulturelle skolesekken <http://www.denkulturelle-skolesekken.no/index.php?id=om> (hentet 10.juni 2009)

⁹ *Evaluering av den kulturelle skolesekken, Ekstraordinært eller selvfølgelig? Rapport 5/2006*, NIFU STEP

¹⁰ For lenke til hele dokumentet se: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=30335&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Oversatt til norsk i 2008 av *Musikk i skolen*. For mer informasjon se: <http://www.musikkiskolen.no/>

Det må også legges til rette for igangsetting av lokale prosjekter ved skoler, hvor lærere har muligheter til å videreutvikle egen skole og å sette i gang lokale utviklingsprosjekter, samt opprette partnerskap med aktuelle aktører.

Med en god og målrettet satsning på kunst og kultur i opplæringen vil vi kunne legge til rette for at vi i det 21. århundre vil kunne få, ikke bare fleksible, kreative og kompetente arbeidstakere som kan delta i samfunnet og dets endringer, men som også har en mulighet til å ta i bruk sine evner i et intellektuelt emosjonelt, moralsk og spirituelt tilfredsstillende liv.²⁸ Et skritt videre i denne retning vil være å følge opp planene som er lansert gjennom langsiktige satsning på mangfoldig kunst og kultur i opplæringen.

Liv Klakegg Dalin er tilknyttet Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen og Høgskolen i Oslo, Avdeling for estetiske fag

¹¹ Unesco 2001 <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001271/127160m.pdf> (hentet 11.06.09)

¹² <http://www.culture.gov.uk/images/publications/CEP-Feb2008.pdf>

¹³ <http://www.culture.gov.uk/images/publications/CEP-Feb2008.pdf>

¹⁴ http://www.culture.gov.uk/reference_library/publications/3572.aspx/

¹⁵ En annen viktig satsning i forhold til kunst og kultur er: *Every school a music school*:

http://www.culture.gov.uk/reference_library/media_releases/2403.aspx

¹⁶ “The programme aims to develop the skills of young people across England, raising their aspirations and achievements, and opening up more opportunities for their futures.” <http://www.creative-partnerships.com/> (17.02.2009) Satsningen er et resultat av rapporten “*Nurturing Creativity in Young People A report to Government to inform future policy*” av Paul Roberts som kom ut i juli 2006.

¹⁷ *Creative Partnerships: initiative and impact. The impact of sustained partnerships between schools and creative practitioners as a result of Creative Partnership initiatives. Ofsted report. September 2006. (HMI 2517*

¹⁸ <http://www.creative-partnerships.com/programmes/schools-of-creativity/how-the-schools-of-creativityprogramme-works,125,ART.html>

¹⁹ <http://www.creative-partnerships.com/news-events/news/creative-partnerships-schools-have-higher-gcseresults-and-lower-levels-of-truancy-says-new-research,218,ART.html>

²⁰ <http://www.creative-partnerships.com/how-we-work/about-cp/>

²¹ *ibid.* (min oversettelse av originalitat)

²² <http://www.creative-partnerships.com/news-events/news/creative-partnerships-schools-have-higher-gcseresults-and->

lower-levels-of-truancy-says-new-research,218,ART.html

²³ Quality report, Centre for Literacy in Primary Education.

²⁴ I Australia legges det opp til midler på nærmere 85 millioner kroner til utvikling av jobb og muligheter for lokale kunstnere, lokale kulturtiltak, kreative partnerskap, kunst og kulturutdanning, og midler til unge og lovende kunstnere og for "artists in residence". Haseman, Brad og Jaaniste, Luke. (2008) *The arts and Australia's national innovation system 1994 - 2008 - arguments, recommendations, challenges.*

<http://www.chass.org.au/>

²⁵ Haseman, Brad og Jaaniste, Luke. (2008) *The arts and*

Australia's national innovation system 1994 -

2008 - arguments, recommendations, challenges. <http://www.chass.org.au/>

²⁶ Roberts, Paul. Presentasjon på Mangfoldskonferansen Alle kunstens regler, november 2008.

²⁷ Nøkkelspillere i et slikt system er bibliotek, arkiv, gallerier, museer, kunst organisasjoner, og andre kreative ressurspersoner og institusjoner.

²⁸ Unesco 2001 <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001271/127160m.pdf> (hentet 11.0609)

Arve Vannebo: Drammen beriket av mangfold

Tekst og foto: Ellen Stokland

Økt aktivitet, publikumsoppslutning og post på statsbudsjettet er fasit for Union Scene i Mangfoldsåret. Arve Vannebo vil ha flere minoriteter og ungdommer inn i kulturlivet.

Arve Vannebo er prosjektleder for Union Scene, Drammen kommunes kultursenter, en regional møteplass for lokal og internasjonal kultur. Union tilbyr fra store internasjonale konserter i world music-sjangeren, norsk rock og teater, til seniordans, kulturskole, artists in residence og et nasjonalt kompetansesenter for flerkulturell formidling.

Hvordan har Union Scene opplevd Mangfoldsåret?

Det er økt politisk bevissthet og interesse for kulturelt mangfold i regionen. Union Scene er med i Nordisk nettverk for interkultur, vi var vertskap for et nettverksseminar på temaet i Norge. Vi starter nå nordiske prosjekter i samarbeid med aktører i Sverige og Danmark.

Siden Union Scene åpnet dørene i 2005, har vi hatt en enorm økning i aktiviteter. En rekke kunstnere er kommet til Drammen og arbeider ut fra Union Scene, det tilfører mye til Drammensregionen. Etter flere år med prosjektstøtte fra Norsk kulturråd, kom Union Scene på statsbudsjettet med en bevilgning på 1 million kroner fra 2009.

Hvilke utfordringer har kulturlivet for å få til en bedre speiling av det flerkulturelle samfunnet?

Innvandrerbefolkningen er ung og blant ungdom er andelen med en eller annen minoritetsbakgrunn høyere, men deltakelsen i kulturlivet er for lav. Kulturell kapital er like viktig som økonomisk kapital

og et viktig grunnlag for å delta i demokratiet. Satsing på kulturelt mangfold er et samfunnsbyggingsprosjekt. Fra mitt ståsted er lokalt arbeid svært viktig. I Drammen har hver fjerde-femte innbygger innvandrerbakgrunn, i bystyret er innvandrere "overrepresentert". Minoritetene deltar sjelden i "vanlige" kulturtilbud som kulturskolen, musikkverksteder, skolekorps og barneteater. I populærkulturen ser det imidlertid lysere ut, se bare på TV-konkurransen Norske talenter. Ungdommens kulturmønstring er også god til å fange opp de unges kulturuttrykk, ungdomskulturen er hybrid.

Hvilke råd vil du gi politikerne for å oppnå mer kulturelt mangfold?

Departementet må fortsette å ha høy bevissthet om betydningen av å satse på mangfold og styrke innsatsen. Kulturarenaer og aktører som Union Scene, som satser bredt og når ut til et stort og mangfoldig publikum, bør få økt støtte. Samtidig må kulturelt mangfold inn i det "normale" kulturlivet, det kan ikke være en egen sektor eller nisje. Satsingen må starte tidlig, i skolen. Den kulturelle skolesekken og Kulturskolen må bli bedre på det flerkulturelle. Det må også settes noen mål for økt deltakelse, blant annet ved de kunstfaglige utdanningene. Vi trenger et bredere tilfang av kunstnere og kulturarbeidere med forskjellig bakgrunn. Muligens bør det gjøres noe med opptakskriteriene slik at de fanger opp talenter fra flere ulike miljøer.

De kreative industriene er for homogene

Tekst: Ellen Sæthre-McGuirk

Om den smale rekrutteringen til kunnskapssamfunnet og de kreative industriene – og hvorfor vi ikke har råd til det.

Det er blitt indikert at de kreative industriene rekrutterer fra et smalere rekrutteringsgrunnlag enn samfunnssammensetningen skulle tilsi, på samme måte som brukerne av de kulturelle institusjonene i Norge er preget av personer med majoritetskulturell bakgrunn. Av etiske og demokratiske grunner, kan vi ikke la denne situasjonen fortsette i det stille. Vi trenger mer kunnskap og debatt. Av økonomiske grunner derimot, for å ivareta vår posisjon og vår fremtidige posisjonering i den globale kunnskapsøkonomien, må vi studere og styrke våre holdninger til mangfold i kreative utdannelse og grunnutdannelsen nå. Også for å forhindre at utelukkelsesmekanismene fortsetter i fremtiden og svekker våre muligheter for vekst. Ved å se helhetlig og systematisk på hvordan vi utdanner, bruker kunst og kultur i opplæringen, rekrutterer og informerer, stiller vi oss i en sterkere posisjon til å ta grep om fremtiden.

Industrier og mangfold

De kreative industriene har blitt fremhevet som en vesentlig plattform for videre utvikling i en konkurransedyktig, entreprenør- og global kunnskapsbasert økonomisk hverdag (Fleming 2007). Med denne identifiseringen som et betydelig område for økonomisk vekst, har kunst og kultur fått økt politisk oppmerksomhet. Mens dette i seg selv er positivt, har det også avdekket spørsmål tilknyttet mangfold i kultursektoren som helhet, noe som er gjort synlig her sett ut fra et internasjonalt økonomisk perspektiv:

...the Nordic Region has an increasingly diverse population, yet the Creative Industries remains predominantly white. [...] Without diversity – be it ethnic, cultural, or in terms of skills – it is likely that opportunities will be pursued uniformly and problems left unsolved exactly because of [this] uniformity (Fleming 2007).

Uten mangfold og uten initiativer for å øke andre etniske, kulturelle og lingvistiske minoriteters delaktighet i de kreative industriene og kultursektoren generelt, vil vår homogene

sektor og industrier bli mindre behendig stilt som problemløser og innovatører både på en nasjonal og internasjonal arena. Større mangfold i disse industriene, som i hvilken som helst kunnskapsbasert industri, trengs for å provosere fram nye og alternative perspektiver og innsikt i det å finne nye løsninger. Sektorens aktører og mangfoldet blant disse bør reflektere dette behovet. Det er derfor opplagt at man ikke kan avgrense sektorens rekrutteringsgrunnlag til et begrenset sosial segment fra samfunnet for øvrig.

Det er rimelig å anta at de sporene som leder til interesse i og senere rekruttering til de kreative industriene, ekskluderer flere sosiale segmenter i dagens samfunn. Både synlige og usynlig utelukkelsesmekanismer er i spill, noe som også kan ses som forankret i utdannings- og rekrutteringssystemet som helhet. Slike mekanismer kan ses i relasjon til andre utelukkelsesmekanismer i kulturlivet. I forbindelse med publikumsutvikling i museer og gallerier, er det blitt hevdet at disse mekanismene kan knyttes til et utvalg individuelle faktorer: hvem som styrer institusjonene, hva institusjonene fysisk inneholder, ledelsen ved institusjonene og for hvem institusjonene anses å være for, (Lang 2006). Dette kan aktualiseres for den kunnskapsbaserte økonomien generelt og de kreative industriene spesielt i forbindelse med ledelse og delaktighet, aktiviteter og kommunikasjonsstrategier, og tidlig bekjentskap med og delaktighet i kunst og kultur.

Hvilken som helst kortliste av synlige og usynlige mekanismer står i fare for å ikke ta i betraktning andre viktige, men stridsbetonte aspekter. Blant disse aspektene er sektorens kulturelt avhengige underforståtte status sammenlignet med andre sektorer, den dominante kulturelle identitet i sektoren som en mulig utelukkende kraft, og de ekskluderende mekanismer som gjennomsyrrer sektoren og alle aktørene i sektoren. En systembasert forståelse av hvordan og hvorfor vi informerer, utdanner og rekrutterer for de kreative industriene og den kunnskapsbaserte økonomien, er av større interesse her. For å få en dypere innsikt i dette, må noen av mekanismene

og forholdene som ivaretar ubalansen i sektoren ses nærmere på.

Kultursektoren og mangfold

Problemet med mangfold i kultursektoren er ikke bare synlig i relasjon til de profesjonelle individene i sektoren, det er også relevant i forhold til kulturkonsumenter generelt. Selv om det er flere studier, statistikk og teorier som bekrefter at høy utdanning og sterk personlig økonomi er typisk blant kulturkonsumenter, betyr dette imidlertid ikke at det øvrige samfunnets fordeling mellom minoritets- og majoritetsgrupper er likevektig representert blant kulturkonsumenter. Videre er minoritetsdelaktighet ikke likt fordelt blant alle kulturlivets institusjonstyper. Ser vi nærmere på biblioteket og mangfold, vil vi legge merke til at personer med minoritetskulturell bakgrunn bruker biblioteket mer enn majoritetsgruppene, men blant kulturtilbud som museer, kino, konserter, teateret og mer, er biblioteket det kulturelle tilbudet som blir foretrukket, (Vaagan 2005. I en annen studie fra 2008, finner vi at blant kulturelle tilbud som bibliotek, kino, teateret, konserter og sportsaktiviteter, er teatret det minst

brukte tilbudet, etterfulgt av konserter, blant personer med minoritetskulturell bakgrunn, (SSB RAPP 2008).

Å nedvurdere denne tendensen til å være resultat av en slags dørvokter faktor – det vil si at institusjonen eller sektoren er en dørvokter. Som kun slipper inn en eller to av massene inn – er problematisk. Et slikt syn forutsettes at, i det store og det hele, alle er interesserte i disse institusjonene, industriene og hva de framhever. Heller bør vi akseptere at hvor dette er sant for noen, er for andre de eksisterende institusjonene og mulige karrierevalg simpelthen ikke noe som finner form i deres hverdag – om det er av økonomiske, sosiale, kulturelle, språklige eller andre grunner. Med mindre det er grunn til å tro at utdanningsnivåer eller økonomiske forhold alene kan forklare den lave delaktigheten av personer med minoritetsbakgrunn i kulturlivet – om det så er på den profesjonelles eller publikummernes side – må vi erkjenne at kultursektoren selv opprettholder de utelukkelsesmekanismer som preger kultursektoren som en helhet.

En slik mekanisme, som i en enkel form er kanskje

er den mest refererte i debatter om mangfold i kulturlivet, er prisen for å delta - billettprisen. Den økonomiske investeringen i det å delta i en av kultursektorens mange tilbud er ansett av mange som et hinder for en mer mangfoldspreget deltagelse på institusjonen. Dette har i alle fall blitt løftet fram som en gjeldende problemstilling for kulturskolene, (Jenssen 2009). Den økonomiske investeringen fører, etter sigende, til at elevene ved flere av kulturskolene er hovedsaklig hvite, og at utvalgte kulturskoler strever med å finne sin form og innhold i forhold til studenter med minoritetsbakgrunn. Vi kan ikke med sikkerhet i om pris alene er hovedårsak til dette eller ikke. Det er likevel grunn til å tro at videre subsidiering alene ikke vil balansere ut de diverse sosiale gruppenes representasjon i kulturlivet. Forskning fra Storbritannia om billettprisen for scenekunst viser at billettpris alene ikke er avgjørende i forhold til representasjon av minoritetsgrupper. Mens billettprisen har blitt brukt som et redskap for å minske avstanden mellom majoritets- og minoritetsbesøkerne, viste ikke resultatet tegn til det forventete resultatet: Man fikk flere personer til å bruke institusjonene, men det oppsto ingen prosentmessige økning av minoritetsgrupper, (Borgonovi 2008).

Dersom inngangsbilletten eller billettprisen ikke er signifikant, og andre praktiske og synlige mekanismer er tilstrekkelig studert og henlagt som begrunnelser for denne skjeve fordelingen, må det tenkes at det er en større problemstilling som må imøtekommes. Dersom dette er tilfellet, bør de politiske konsekvensene være rettet mot utdanningssystemet. Vi bør ikke bare øke kunst og kulturundervisningen i skolen, og sikre at alle barn og unge får et tilbud av høy pedagogisk kvalitet fra en tidlig alder, men vi må også studere hvordan kunst og kultur reflekterer mangfold i opplæringssektoren.

Informering av barn og unge

Det er sannsynlig at det ikke bare er synlige eller usynlige mekanismer som ligger til grunn, men en blanding av disse. Også her er opplæringssektorens rolle avgjørende. For å øke den generelle rekrutteringen til de kreative industriene, er det blitt hevdet at mer informasjon til barn og unge i skolen om

mulighetene i de kreative industriene er nødvendig. I tillegg trenger barn og unge flere verktøy for å få deres ideer ut i produksjon., (Fleming 2007). Dette er iøynefallende insentiver med intensjon å øke attraksjonsverdien og rekrutteringsgrunnlaget til de kreative industriene, på samme som denne strategien har søsken i pratisk talt hvert eneste felt, sektor eller disiplin støttet av kunnskapsbasert produksjon.

Å bare anta at mangfold vil bli sikret ved å gjenta de rekrutteringsstrategier og informasjonstiltakene som allerede er tilstede, viser manglende respekt for det å rekruttere i dybden og i bredden av samfunnet for øvrig. En dypere rekruttering betyr å øke antallet personer tiltrukket til industriene. Dette resulterer ofte i at man rekrutterer fra de samme sosiale og kulturelle segmenter som allerede dominerer de kreative industriene. Et enkelt eksempel på dette er det å øke ens kunngjørings- og annonsebudsjett for så å bare annonsere mer i de samme eller lignede aviser. Denne strategien vil ikke føre til at andre segmenter av samfunnet når de som ikke leser nettopp de avisene, i tillegg til de som gjerne foretrekker internett framfor aviser som sin primære informasjonskilde. Ved bare å vektlegge et dypere rekrutteringsgrunnlag, vil man sannsynligvis lykkes i å hente inn flere interesserte parter til kultursektoren, men man vil ikke lykkes i å utvide deltakelsen blant barn og unge med minoritetsbakgrunn. Dette vil forhindre framvekst av en flerkulturell sektor som er nødvendig for å styrke sektoren og forberede det til internasjonal konkurranse.

For å sikre et bredere rekrutteringsgrunnlag, bør vi undersøke våre forutinntatte holdninger til rekruttering på et grasrotsnivå og streber etter bedre kommunikasjonsstrategier. Videre må vi erkjenne at rekrutterings- og informasjonsstrategier som strever etter å påvirke flere barn og unge til å ta valg til fordel for de kreative industriene ved å gi dem informasjon og verktøy, letter den dominante sosiale gruppens ansvarsfølelse ovenfor deres egen rolle i det å opprettholde utelukkelsesmekanismene. Slike holdninger overfører ansvaret for inkludering og deltakelse fra majoritetsgruppen til minoritetsgruppene. Det er her vi finner problemets kjerneområde.

Problemet er med andre ord ikke (så mye) at kulturelle betydningsfulle tegn, symboler og kommunikasjon finnes – det har de alltid gjort – men heller det at majoritetens løsning på vanskelighetene med å rekruttere mangfold ofte blir redusert til å lære dem mer om oss. Dette reflekterer en nedlatende og belærende holdning. På bakgrunn av dette kunne vi feilaktig anta at problemet med å rekruttere mangfold vil bli løst ved å tilby mer utdanning, mer informasjon og flere verktøy til barn og unge. I motsetning til dette bør vi heller utforske muligheten at de (det vil si dem som ikke er blant majoriteten i kulturlivet) ikke kun trenger mer informasjon og verktøy. Heller trenger vi alle alternativer til den informasjonen og de verktøyene som er tatt i bruk i dag.

Utdanning og mangfold

I motsetning til de synlige utelukkelsesmekanismene som kan være resultat av de rekrutteringsteknikkene og informasjonspraksisene vi har nevnt, samt praktiske hensyn som billettpris, er de usynlige mekanismene vanskeligere å måle, men trolig mer avgjørende i relasjon til mangfold i kultursektoren. Disse mekanismene er mer upåtakelig og berører våre tradisjoner og innarbeidede rutiner – og er derfor vanskeligere å gripe fatt i og gjøre noe med. Den langsiktige løsningen til denne situasjonen må forankres i utdanningssystemet.

Dette understreker behovet for økende kompetanse om mangfold i utdanningen i og gjennom kunst og kultur både blant dem ute i feltet og innenfor forskningsmiljøene. For eksempel, det å studere hvilken kultur og kulturminner som er vist og hvordan dette gjøres, kan vitne om vår forutinntatte holdninger om vår egen og andres kulturer. Alternativt kunne en slik studie vise at våre systemer og etablerte standarder tilgodeser kun majoritetens kultur og kulturarv. Å endre disse hegemoniske bastionene i kulturlivet, innebærer ubehagelige teoretiske diskusjoner og prosesser om praktiske tilnærminger, (Crowther 2003). Selv om det ikke er overbevisende grunner for hvorfor en institusjon ikke kan utfordre dens egen kvalitetsforståelse, virker dette som en vanskelig utfordring å ta tak i på egen hånd. Makt og demokratiutredningen fra 2003 viste eksempelvis til at internasjonalisering setter

den nasjonale symboltradisjonen (hvor kunst og kultur utgjør betydelige deler) under press, men det styrker også denne tradisjonen ved å formgi en reaksjon mot krise og usikkerhet. (Makt 2003) Det er først og fremst institusjonene som er ansvarlig for å ivareta denne identiteten, men det er tvil om i hvilken utstrekning disse er i stand til å individuelt og praktisk ivareta denne tradisjonen og samtidig være villig til å utfordre majoritetskulturens hegemoniske posisjon.

Resultatet av dette kan uansett være at personer med minoritetsbasert kulturbakgrunn og kulturarv blir fremmedgjort og stengt ute fra det øvrige kulturlivet og fra kunnskapssamfunnet. Forskere har tidligere studert den kulturelle kapitalen hos studenter ved universiteter og høyskoler i USA, for å undersøke forholdet mellom studentens deltakelse i kunst- og kulturaktiviteter og deres valg til å ta høyere utdanning. Viser at deltakelse på kulturaktiviteter – om det er aktiv læring gjennom deltakelse, som kan, men ikke nødvendigvis må, være organisert gjennom skolen – sannsynligvis vil øke studentens mulighet for å ta høyere utdanning. Av interesse i denne forbindelse, er at det ikke er deres kulturelle kapital, men deres personlige kapital – deres selvfølelse og mestringsfølelse – som er avgjørende.

Vår utfordring innenfor utdanningssystemet blir da ikke å sikre kulturell kapital alene gjennom overfladisk eksponering av kunst og kultur, selv om dette også kan være en viktig del av opplæringen, men heller å sikre personlig vekst blant elevene gjennom aktiv og variert deltakelse. Vi må understreke elevens mestringsbehov og inkludere minoritetskulturene i vårt arbeid ved å la disse ha en likeverdig del av barn og unges kulturelle kvalitetsbegrep. Vi må gi barn og unge et balansert utvalg av ferdigheter, øke deres kreativitet og stimulere deres teft for innovasjon. Videre må vi gjøre elevene kjent med de mulighetene som er utenfor skoleveggene både i forhold til kunnskapssamfunnet og i forhold til kulturlivet generelt. Disse utfordringene er til syvende og sist i tråd med utdanningssektorens overordnede målsetninger. Spørsmålet som gjenstår er ikke om vi er i stand til å integrere minoritetskulturen i majoritetens sosiale

strukturer og på mer kvalifisert vis inkludere et mangfoldsbasert perspektiv i opplæringen rundt og i kunst og kultur. Spørsmålet er når dette skal styrkes.

Konklusjon

Skolesystemet, en stor sosial institusjon i seg selv, fungerer også som porten til den andre store sosiale institusjonen i samfunnet: arbeidsplassen. I denne forstand er opplæringen i og gjennom kunst og kultur en signifikant bidragsyter til fornyelsen av kulturlivet – ikke bare ved å være rekrutteringsgrunnlaget for nye aktive medlemmer som kunstnere, dansere og flere – men også ved å bygge et kulturelt oppmerksom publikum og utdanne personer hvis egen aktive deltakelse kanskje forblir minimal, men hvis handlinger ha en av betydelig innvirkning på kulturlivet – politikere, jurister, lærere og flere.

Ikke bare er utdanningssystemet i stand til å forberede barn og unge til å aktivt delta i et demokratisk samfunn, den forbereder dem også spesifikt for et arbeidsliv, utvikler deres forståelse for sine individuelle egenskaper og hjelper dem å forme deres tankeprosesser og identiteter. Utdanningssystemet, grunnmuren i vårt kunnskapssamfunn og et av de mest inkluderende møtesteder i samfunnet, må være ansvarlig for å sikre mangfold i kunsten for barn og unge. Det kan ikke fungere i et vakuum hvor arbeidslivet ikke inkluderes i dette nye perspektivet. Dette er nødvendig for å styrke sektoren som en helhet, men også for å sikre at barn og unge får det utdanningstilbudet og valg av muligheter som er relevant for dem og relevant for framtiden.

Ellen Sæthre-McGuirk er Ph.D og leder for Senter for kunst og kultur i opplæringen

Litteratur

Aronsen, Mats. *Kreative næringer i Arendal - Kartlegging og potensial. Agderforskning. Rapport april 2006.*
Audunson, Ragnar. *The Public Library as a Meeting-Place in a Multicultural and Digital Context. Journal of Documentation. 61:3, 2005. 429-41.*
Department of Culture Media and Sport. *Creative Industries Mapping Document, 1998.* http://www.culture.gov.uk/reference_library/publications/4740.aspx. Nedlastet: 15.04.2009.
Department of Culture Media and Sport. *Creative Industries Mapping Document, 2001.* http://www.culture.gov.uk/reference_library/publications/4632.aspx. Nedlastet: 15.04.2009.
Evensen, Magnus Garder. *Evalueringsnotat angående spørreundersøkelse om museumsreformen. Norges Museumsforbund: Oslo, 2007.*
Fleming, Tom. *A Creative Economy: Green Paper for the Nordic Region. Nordisk InnovasjonsCentre: Oslo, 2007.*
Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class. 2002.*
Gressgård, Randi. *Sideblikk. Hva mener regjeringen med flerkulturelt mangfold? Nytt norsk tidsskrift. 2005:1. 72-9.*
Jenssen, Cathrine. *Erfaringsundersøkelse i forbindelse med å utvikle barnehage og skole som kulturarena – 2009. Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen: Bodø, 2009.*

Jøsendal, Kari; Christin Berg; Petter Westnes; Tor Claussen. *Kreative næringer i Rogaland. Rapport RF (Rogalandsforskning) – 2004/169.*
NOU 2003: 19. *Makt og demokrati: Sluttrapport fra Makt- og demokratiutredningen (Utredning fra en forskergruppe oppnevnt ved kongelig resolusjon 13. mars 1998). Avgitt til Arbeids- og administrasjonsdepartementet 26. august 2003.*
Sicakkan, Hakan G. *Mangfold i den offentlige sfære. Stat & Styling, 2006: 3. 45-9.*
SSB. *Tabell 3 Personer 16 år og over, etter utdanningsnivå, kjønn og alder. 2007. Prosent.*
SSB. *Levekår blant unge med innvandrerbakgrunn. Unge oppvokst i Norge med foreldre fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam. RAPP 2008/14.*
Vaagan, Robert. *Bibliotekene og det flerkulturelle Norge: En delrapport i bibliotekutredningen 2006. ABM-Utvikling: Oslo, 2005.*
KKD 2009: <http://www.kultureltmangfold.no/2009/01/28/ma-rapportere-pa-strategi/> (Nedlastet: 23.04.2009)
Lang, Caroline, John Reeve, Vicky Woollard. *The Responsive Museum: Working with Audiences in the Twenty-First Century. England: Ashgate Publishing, 2006.*

Miloud Guiderk: Fjern hindringene, unngå kvotering

Tekst: Renee Bjørstad Foto: Arne Ove Bergo

Miloud Guiderk startet i 1973 Emmajazz på Emma Hjort, dro i gang Musikkflekken i Sandvika i 1980, og arrangerer årlig turer til jazzfestivalen i Nice. Guiderk startet Cosmopolite på slutten av 1980-tallet, har mottatt Oslo Jazz-festivals pris og ble slått til Ridder av 1. klasse av Den Kongelige Norske St. Olavs Orden i 2008.

Hvilken betydning har Mangfoldsåret hatt for deg og Cosmopolite?

Jeg startet som mangfoldsaktør for 15 år siden. Mangfoldsåret har gitt meg en oppmuntring til å fortsette dette arbeidet. Vi fikk tilskudd til ny scene fra Kulturrådet og Sparebanken Nord, som vil være ferdig i september i år. På denne scenen ønsker vi å tiltrekke oss et bredt publikum og en bredde innen utøvere.

I anledning Cosmopolites 15 års-jubileum i 2007, fikk vi den norske jazzmusikeren Jon Balke til å lage et kulturelt grensesprengende og internasjonalt bestillingsverk. Han ga oss kritikerroste "Siwan", som ble til i samarbeid med vokalisten Amina Alaoui fra Marokko og Spania, den algeriske fiolonisten Kehir Eddine M'Kachiche og trompeter og elektronikamusikeren Jon Hasell fra USA. Med seg hadde de et ensemble på 16 musikere, inkludert Barokk-solistene ledet av Bjarte Eike. Bestillingsverket er blitt framført i Oslo, Bergen, Stavanger og Kairo og er bestilt til mange store og betydningsfulle festivaler i 2009-10. Det er første gang vi har bestilt et slikt verk og prosjektet resulterte også i en plateutgivelse i mai i år.

Hva er dine håp for utviklingen for kulturelt mangfold i framtiden?

Jeg håper at politikken, som en konsekvens av Mangfoldsåret 2008, vil fortsette i samme retning og at vi kan fortsette å utvikle produksjoner som holder høy internasjonal standard. Jeg håper å kunne skape møteplasser for vår musikk i hele landet med kontinuerlige og sporadiske kvalitetskonserter.

Det vi ser på som en utfordring og et ønske, er å heve det kunstneriske nivået, både innen vår sjanger og ved å skape nye sjangere. Som oppdragsgiver er vi opptatt av å kunne betale en akseptabel minimumshyre til utøvere og dermed kunne jobbe

bevisst for å drive og utvikle musikk. Mange musikere fra jazz og rock er nysgjerrige på såkalte mangfoldsaktører og ønsker samarbeid, det kan føre til en utvikling av norsk musikk i en ny retning. Vi ønsker at vi her i Norge kan skape musikk som kan eksporteres, og at vi ikke bare importerer.

Norge har en unik posisjon innenfor jazz, nesten som jazz fra USA. Norsk jazz har sin egen identitet og er helt ulik andre nasjonaliteter. Dette er det viktig å beholde, men også utvikle videre. For å få dette til må musikere få mulighet til å jobbe sammen med store organisasjoner.

Vi ønsker også å øke publikumstallet. Dersom vi med god kvalitet klarer å skape en nysgjerrighet, vil det nesten automatisk gi høyere besøkstall. Dette kunne starte i hovedstaden og deretter skape en smitteeffekt utover i landet.

Har du noen råd til den politiske ledelsen?

De må vise at de mener alvor med det de tok initiativ til gjennom Mangfoldsåret og videreføre det de har startet. Det krever at hindringer for inkludering fjernes. Med dette mener jeg at man kan utvikle og bygge nye og bedre arenaer som øvingslokaler, samt støtte de arenaer som jobber med innhold, presenterer kvalitet og skaper møteplasser. Et nomadisk liv som utøver oppleves som en hindring. De som ønsker det bør få et fast tilholdssted for seg og sin kunst og kultur, et sted å vokse og utvikle seg.

Vi på Cosmopolite ønsker å bidra og utvikle det mangfoldige kulturlivet i enda større grad enn det vi har gjort til nå. Vi har skaffet oss lokale og scene, men vi trenger finansiell støtte for å kunne gjennomføre nye prosjekter og tiltrekke oss publikum.

Hva synes du om kvotering?

Jeg synes ikke at man skal kvotere inn minoriteter i styrer, det blir diskriminerende og pasifiserende. Fjern hindringene, og unngå kvotering.

I prosjektet Kulturminner på reise ble elever i 8. klasse i hvert fylke bedt om å dokumentere mangfoldet i dagliglivets kulturminner. Det åpnet opp øynene på mange elever. I Akershus dukket det opp en puddel, med en vinflaske i magen.

Mangfoldsåret 2008 og Kulturminneåret 2009 har en felles interesse i å bidra til en mer mangfoldig kultur og kulturarv med hensyn til hvilke kulturminner (både immateriell og materiell kulturarv) og kulturuttrykk man fokuserer på, hvordan man arbeider med dem og hvilke tema og problemstillinger som reises. Derfor ble samarbeidsprosjektet Kulturminner på reise igangsatt.

Ideen med Kulturminner på reise var å samarbeide med et museum og en 8. klasse i hvert fylke for å dokumentere mangfoldet i dagliglivets kulturminner. Her skulle historien utforskes gjennom å ta bilde av og skrive om en gjenstand som hadde en spesiell betydning for mor, bestefar, tante eller en nabo. Disse nære kulturminnene er noe som angår alle, og de har betydning for den enkeltes identitet og tilhørighet. Et viktig premiss var at kulturminnene skulle være eldre enn elevene selv, ha en spesiell betydning for de som eide det, og kunne gjerne ha kommet til Norge fra utlandet. Vi la ut over dette ingen begrensninger på hva minnet skulle være, enten de var materielle eller immaterielle.

Når prosjektet var ferdig ble det laget en lokal presentasjon på skolen, museet eller et annet sted i lokalsamfunnet. Materialet ble deretter sendt til Kulturminneåret og noen bidrag fra hvert delprosjekt ble plukket ut til å bidra i en nasjonal nettutstilling som var planlagt ferdig til Kulturminneårets åpning i februar 2009. Materialet som ble samlet inn vil være et interessant forskningsmateriale i fremtiden, og hovedmaterialet ble etter prosjektslutt overlevert Norsk Etnologisk Gransking i Oslo.

Prosjektet Kulturminner på reise hadde tre viktige målsetninger:

1. Elevene skal reflektere rundt hva kulturminner er. Elevene skal lære at kulturminner kan være materielle, men de kan også være immaterielle. De skal lære at kulturminner ikke bare er store, kjente monumenter, men at det også kan være de små og hverdagslige

tingene vi omgir oss med.

2. Elevene skal bli bevisst de mangfoldige historiene til kulturminnene vi omgir oss med. Mange gjenstander og immaterielle kulturminner har sin historie fra et annet land eller en annen kultur. Også eldre kulturminner er ofte sterkt inspirert av ideer og impulser utenfra.
3. Elevene skal lære om hvordan museene arbeider med å samle inn, dokumentere og formidle kulturminner og historie.

Stor bredde i materialet

Det var et omfattende materiale som ble samlet inn i prosjektet, med bredde både i forhold til hvilke typer kulturminner elevene valgte ut, og mht til kvaliteten på beskrivelsene og fotografiene. Her var alt fra leketøy og klær til krigsminner, bygninger, turistminner og bruksgjenstander. Bredden i materialet kan tyde på at en av prosjektets målsetninger er oppnådd – å åpne opp for nye forståelser av hva kulturminner er. Mange av kulturminnene var knyttet opp til dagligliv og den nære fortid, som altså var vårt hovedfokus. Reiseperspektivet, som var en annen viktig målsetning med prosjektet, er imidlertid mindre tydelig i materialet, selv om det ble fremhevet i elevenes oppgavetekst.

Det kan være flere årsaker til dette. Kanskje burde dette perspektivet ha vært formulert på en annen måte i oppgaven og spørrelistene. Det kan også være at dette perspektivet burde ha vært tydeligere kommunisert fra museenes og lærernes side. At dette perspektivet i liten grad ble fanget opp sier kanskje også noe om at det tradisjonelle synet på kulturminner fremdeles sitter godt forankret hos mange, og at det tar tid å "åpne opp" begrepet.

Det var også store variasjoner i kvaliteten på materialet. Denne variasjonen kan skyldes flere ting: Det kan være at oppgaven og spørrelistene burde ha vært formulert noe annerledes. For eksempel ble det stilt spørsmål som: "Er det en

spesiell historie knyttet til kulturminnet?”. Noen elever har nøydt seg med å svare ”ja” på dette spørsmålet. Kanskje en heller burde formulert det på følgende måte: ”Fortell historien om kulturminnet”.

Det kan imidlertid se ut til at den viktigste årsaken til variasjonen i materialet skyldes museets og ikke minst lærerens engasjement og hvor mye tid som ble brukt på prosjektet. Det er helt tydelig at noen skoler har arbeidet mer med prosjektet enn andre. Hvordan museet har engasjert seg har nok også hatt en viss betydning. I en del tilfeller fikk elevene besøke museet ved prosjektstart, og de fikk en innføring i museets virksomhet. Ved Perspektivet Museum i Tromsø var også foreldrene invitert på dette møtet. Dette har nok vært med på å bidra til større engasjement, og i det tilfellet hvor også foreldrene var med, til at prosjektet har blitt bedre fulgt opp også hjemmefra.

Flere av både skolene og museene har gitt tilbakemelding på at dette var veldig morsomt og utbytterikt å være med på og at de gjerne blir med på noe liknende igjen.

Prosjektorganisering og samarbeidspartnere

Administrasjon av prosjektet ble lagt til Kulturminneåret 2009. Prosjektgruppen bestod av Sidsel Hindal (Kulturminneåret 2009), Bente Guro Møller (Mangfoldsåret 2008), Ove Magnus Bore (Koordineringsgruppa for Kulturminneåret) og Bjørn Kristiansen (Akershus fylkeskommune) og Siv Ringdal (prosjektkoordinator). I tillegg har Liv Bjørnhaug Johansen vært Kulturminneåret 2009 sin kontakt under gjennomføringen av prosjektet, og hun har hatt hovedansvaret for arbeidet med nettutstillingen.

Vi samarbeidet med 16 museer i Norge. Disse var:

- Akershus Fylkesmuseum, Akershus
- Aust-Agder kulturhistoriske senter, Aust-Agder
- Hallingdal Museum, Buskerud
- Helgeland Museum, Nordland
- Namdal Fylkesmuseum iks avd. Norveg/Kystmuseet Woxengs Samlinger
- Oslo Museum, Oslo

- Perspektivet Museum, Troms
- Romsdalsmuseet, Møre og Romsdal
- Ryfylkemuseet, Rogaland
- Stiftelsen Domkirkeodden, Hedmark
- Sunnfjord Museum, Sogn og Fjordane
- Sunnhordland Museum, Hordaland
- Svalbard Museum, Svalbard
- Sverresborg Trøndelag Museum, Sør-Trøndelag
- Varanger Museum, Finnmark
- Østfoldmuseet, Østfold

Målsetningen var at prosjektet skulle samarbeide med ett museum i hvert fylke, samt Svalbard (til sammen 20 museer). Vest-Agder-museet, Telemark Museum og Nord-Jarlsberg Museene og Mjøsmuseet valgte å trekke seg fra prosjektet på grunn av for liten kapasitet til oppfølging.

Skolene som deltok var: Brønnøysund skole, Kruseløkka skole, Gol skole, Hisøy skole, Stord skole, Hisøy skole, Jordal skole, Førde skole, Huseby skole, Bergmo barne- og ungdomsskole, Sommerlyst skole, Sagdalen skole, Vadsø skole, Longyearbyen skole og Rørvik skole.

Nye scenetekster

Tekst: Ragnhild Mærli Foto: Ram Gupta

Med et ønske om å finne nye talentfulle dramatikerstemmer fra det såkalt flerkulturelle Norge, ble prosjektet Nye scenetekster initiert i anledning Mangfoldsåret. Tre talenter ble plukket ut til hardt arbeid og dramaturgisk utvikling av sine tekster.

Nye scenetekster ble lansert sommeren 2007 som en manuskonkurranse med en invitasjon til personer med flerkulturell bakgrunn til å skrive for scenen. Sekretariatet for Mangfoldsåret tok initiativ til prosjektet, som ble gjennomført i samarbeid med teaterinstitusjoner i Oslo: Nordic Black Theatre, Dramatikkfestivalen, Oslo Nye Teater, NRK Drama, Riksteatret, Det Norske Teater, Nationaltheatret og Det Åpne Teater. Teatrene har vært involvert i prosjektet ved juryering og tekstutvikling.

Målsettingen var å utvikle scenetekster og presentere dem i form av en lesning eller forestilling. Det kom inn 37 manus i form av gjennomskrevne fortellinger, synopsis og løsevne scener. Etter en omfattende juryering av to juryer bestående av representanter fra samtlige teatres dramaturgiater, ble seks tekster tatt ut til videre skriveprosess.

Nå er det jo slik at det ikke er så enkelt å skrive dramatikk, og det er en sårbar prosess å få tekstene sine analysert, strøket i og utforsket av forskjellige scenekunstnere. Det er derfor et flott resultat at tre manusforfattere, Faisal Osman, Veronica Salinas og Linda Gathu, hadde vilje og mot til å gå videre og fullføre siste runde.

7. november ble tekstene presentert under Twist-festivalen, en teaterfestaval arrangert av Riksteatret, Det Åpne Teater og Nordic Black Theatre.

Tematisk spennvidde

Tematisk spente stykkene vidt, fra Faisals "Zippo", en enakter, et mareritt om tap av ansikt i en guttegjeng på Oslos vestkant, Veronicas monolog "Ident og Itet" om spenningen ved en både-og-identitet og Lindas "Windhoek", en fremtidsversjon etter en naturkatastrofe, som setter lys på hvordan en fremmed kvinne blir tatt i mot i en isolert by.

I likhet med andre prosjekter med nye scenetekster, har det ikke manglet på utfordringer. Uferdige tekster skulle utvikles i form og språk.

De tre forfatterne arbeidet hardt, tett oppfulgt av dramaturger og instruktører fra Nationaltheatret, Det Norske Teatret, Riksteatret og Det Åpne Teater. Skuespillere og instruktører fra teatrene arbeidet med tekstene til Linda og Faisal og ga sine tilbakemeldinger før lesning. Veronica, som er utdannet skuespiller, valgte å arbeide videre med sin tekst med instruktør og oppførte teksten selv. For ikke å forsere noen prosesser, valgte vi å vise tekstene der de var i prosess, slik Det Åpne Teater vanligvis gjør med verkstedsvisninger.

Presentasjonen under Twist-festivalen var en manifestasjon av hardt arbeid og kunstnerisk vekst. Det første målet var nådd. Vi hadde fått tre nye scenetekster og teatrene hadde blitt kjent med nye stemmer.

Mangler sted for idéutveksling

Det er ingen hemmelighet at det ikke er mange med flerkulturell bakgrunn som leverer manus til teatrene.

"Det er utrolig vanskelig for alle kunstnere og dramatikere å finne bein å stå på", sier Faisal, og han fortsetter: "Det er enda vanskeligere for "flerkulturelle" som ikke har miljøene å falle tilbake på som et samlingspunkt og sted for idéutveksling."

Dette prosjektet har vært en åpning for flere ideer om hvilke tiltak vi kan iverksette i framtiden for å nå vårt langsiktige mål om flere dramatikerstemmer med flerkulturell bakgrunn. Dramaturgene ved teatrene har, sammen med representanter fra det flerkulturelle miljøet, allerede begynt å utarbeide planer om nye møtesteder.

Våre tre nye dramatikere kommer vi ganske sikkert å høre mer til. De har alle det til felles at de skriver scenetekster for første gang. De, som sine andre dramatikerkolleger, må fortsette å skrive for å utvikle sin egen stemme. Det er viktig at de konkurrerer på lik linje med andre for å få satt opp sine stykker. De er blitt kjent med personer med

erfaring og kunnskap, de har nå fått et nettverk de kan bruke videre og de har fått kunnskap om og kjennskap til dramaturger, skuespillere og instruktører de kan arbeide med senere.

Kunnskap og forståelse for skriveprosess er nødvendig. Men også forståelse om hvordan det er å være flerkulturell i Norge er en forutsetning for at kulturlivet skal lykkes i å fremme kulturelt mangfold og skape reell forandring. Eller som Faisal sier: "Ingenting hindrer kulturelt mangfold og integrering som det å se dårlige klisjeer av seg selv i media og på teatret."

Kontrakt med Nationaltheatret

Faisal arbeider med et nytt prosjekt. Teaterteksten hans er allerede blitt en kortfilm og han har søkt filmskolen på Lillehammer. Veronica er aktiv som skuespiller, skriver og arbeider iherdig for at hun skal få vist produksjonen sin rundt omkring i Norge. I skrivende stund er en turné i Nord-Norge bekreftet. Lindas tekst, en helaften, er til fortsatt utvikling ved Nationaltheatret der hun har fått kontrakt for å skrive stykket ferdig til 2010.

Nye scenetekster var første gang samtlige institusjonsteatre i Oslo gikk sammen for å rekruttere flerkulturelle dramatikere i Norge. I så måte var det et pilotprosjekt som gjorde viktige erfaringer – på godt og vondt – som bør ligge til grunn når eventuelle oppfølgingsprosjekter skal planlegges. Det hadde blant annet vært ønskelig med lenger tid til å utvikle prosjektet, ikke minst for å lete opp skrivende miljøer og nå ut til flere kunstnertalenter i minoritetsmiljøer. Man kan diskutere hvor vidt det er riktig å begrense et slikt prosjekt til personer med minoritetsbakgrunn.

Faisal sier: "Jeg kan ikke se en god grunn for at konkurransen var forbeholdt flerkulturelle, for det vil innbære at de "etnisk" norske dramatikerne ikke er flerkulturelle. At deres skrivestil ikke er inspirert av andre kulturer. Og at de gjennom studier eller ren fantasi ikke kan sette seg i situasjonen til andre folkegrupper."

Prosjektet har vært omtalt som en manuskonkurranse, men uten noen tradisjonell pengepremie.

Tre nye stemmer: Linda Gathu, Veronica Salinas og Faisal Osman har fått dramaturgisk oppfølging gjennom manusprosjektet Nye scenetekster.

Belønningen for de utvalgte var profesjonell og skreddersydd dramatisk oppfølging som krevde hardt arbeid fra vinnerne. Dramatikerne fikk også delta på en svensk teaterfestival og fikk utbetalt 25.000 kroner hver i skrivestøtte.

Konkurransprofilen kan ha skapt forventninger prosjektet aldri var ment å innfri, og i ettertid ser vi at det kunne ha vært mer hensiktsmessig å utlyse prosjektet som en form for stipender til flerkulturelle dramatikerne. Samtidig understreker Faisal at nettopp konkurranseaspektet virker særlig motiverende.

Målrettet rekrutteringsinnsats mot bestemte grupper kan bidra til å finne talenter som ellers ikke ville blitt fanget opp. Det viser erfaringene fra Nye scenetekster og et tilsvarende prosjekt i Sverige. Derfor anbefaler de samarbeidende teatrene at flere liknende prosjekter gjennomføres for å bidra til å øke den kunstneriske deltakelsen fra større deler av befolkningen og til et økt mangfold ved norske institusjonsteatre.

Ragnhild Mærli er sjefdramaturg ved Det Åpne Teater

"Zippo" av Faisal Osman

Utdrag

Christoffer: Ja ,ok, Hvor var jeg? Jeg hopper på toget tilbake og snakker med konduktøren, forteller at jeg sovna og sånt, og han bare, det går helt greit det. Det skjer HELE tiden... sånn hver helg er det noen som ender opp i Kongsberg. Tenk deg det a. Så han sier bare "pass på å være våken når du kommer til stasjonen din," men så sovner jeg igjen og han karen vekker meg og jeg faller ut av toget helt ødelagt sånn rundt 9 . Tror jeg mer enn døgn. Hadde nesten glemt hvordan man gikk, jeg var så sliten, Og så møtte jeg Sarah

Aaron: Sarah? Er du sikker?

Christoffer: Ikke helt, som sagt, jeg var helt ødelagt. Hadde lyst å skyte meg.

Johan: Det er faen meg helt kjipt!

Julius: Hva er det med deg, a?

Magnus: Sorry mann, jeg er bare litt trøtt.

Aaron tar opp telefonen og sender en melding.

Aaron: Så hva driver du med?

Julius: Siste år på sivøk, og så: Mega Cash Money!

Aaron: Det skjer vel ikke med det første?

Julius: Hva vet du om det?

Christoffer: Hvem vet, man kan jo alltid vinne i lotto.

Johan: Noen må jo vinne.

Julius: Morsomt... Magnus hvorfor er du så trøtt, jeg visste ikke at det å sitte på ræva og spille playstation var så slitsomt.

Christoffer: Det spørs hva du spiller.

Magnus: Det er ikke det. Jeg har blitt holdt våken de siste nettene.

"Ident Og Itet" av Veronica Salinas

En biografisk monolog, inspirert av dokumentarteater-stilen. Utdrag.

Hva er min identitet?

Jeg tenker at identitet må være noe flytende, som defineres her og nå, jeg kan ikke være noe for alltid...vi er som elvene, vi renner og renner... Jeg er ikke lenger den jeg var...jeg er noe annerledes...

Når jeg kommer på besøk til Buenos Aires, får jeg høre hvor annerledes jeg er blitt og _ "jo, du er den jeg kjenner fra før, men samtidig er du ikke det...."

Og når jeg er her, blant nordmenn, er jeg også annerledes, noe ukjent. "Men du er litt norsk også", får jeg høre.

Mens jeg hører hva de andre ser i meg, flyter min identitet opp mellom tærne, slik bæsjen til hønene gjorde, eller slik vannet gjør når jeg vasser ut i Songsvann til sommerens aller første bad.

Identiteten vokser oppover meg fra føttene mine.

Identiteten formes av elementene jeg står på. Det du står i påvirker deg, tror jeg. Går inn på deg, blir en del av deg og du blir en del av det. Jeg står i Norge nå.

Hva er min identitet da?

Identitet kan ikke være en museumsgjenstand,

Uforanderlig,

Stående

Stille i en glassmonter.

Norske talenter

Tekst: Hanne Eide Andersen/Felix Media Foto: Fredrik Naumann/Felix Media

Ungdomsdrevne kulturhus utvikler talenter på løpende bånd. Hvordan får vi flere av dem inn i det profesjonelle kulturlivet?

- Vi må involveres i alle ledd, sier Henriette Vang (22) ved ungdomskulturhuset X-ray.

Bak den Bobbysocks-rosa metalledøren i Brenneriveien, nær Akerselva, ligger det et kulturelt kraftsentrum, drevet for og av kreativ hovedstadsungdom.

Hver uke er 800 ungdommer, de fleste med minoritetsbakgrunn, med på aktiviteter innen dans, musikk, teater, filmproduksjon og kulturledelse på ungdomskulturhuset X-ray i bydel Grünerløkka. Her har de øvingslokaler med proft utstyr. Og alt styres av ungdommen selv, med leder Farooq Farooqi og to ansatte til som koordinatore.

- De fleste som går her, er med på en eller annen aktivitet, opplyser Farooqi.

- Når de kommer hit har de unge en visjon. Mange har en stjernedrom. Vi oppmuntrer dem til å drømme. Men vi påpeker også at det kan være hindringer og at ikke alle kan være stjerner.

I 2008 ble X-rays leder kåret til Årets forbilde av Barne- og likestillingsdepartementet, for sin jobb og frivillige innsats for ungdom i mer enn 30 år. I takketalen sin sa han blant annet:

”- En av de viktige oppgavene vi på X-ray har, er nettopp å utvikle og produsere nye forbilder for ungdom med flerkulturell bakgrunn. Det er viktig at de ser at en som ser lik ut som dem, kan være leder og i tillegg gjøre en all right jobb.”

Samsaya. Mona fra skandinaviske Dansefeber. Adil fra norske Dansefeber. Carpe Diem. Yusuf i Madcon. Mira Craig. Disse og flere suksessrike, norske artister med minoritetsbakgrunn har vanket her. De er levende dokumentasjon på at det er like tett mellom de store talentene blant minoritetsungdom som ellers i befolkningen.

Men fremdeles er galleriet i det profesjonelle kulturlivet mer ensartet enn virkelighetens Norge, og Farooq Farooqi mener at den ungdomsdrevne kulturvirksomheten ikke blir godt nok utnyttet som rekrutteringsarena.

- Vi fungerer godt som et sted der de kan utvikle talentet sitt på tvers av etnisk bakgrunn. Men når de kommer så langt som til å satse profesjonelt, blir det vanskeligere.

Farooq Farooqi mener mye handler om politisk nedprioritering av ungdomsarbeid generelt.

- Vi jobber kostnadseffektivt, understreker han.

- Men møter allikevel problemer på grunn av penger. Vi trenger mer midler om vi skal utvide virksomheten så den passer bedre for ungdom som vil satse.

I 2005 måtte X-ray legge ned data- og musikklinjen, etter at Oslo kommune reduserte bevilgningene deres med cirka 1,3 millioner kroner. Det utgjorde et halvt årsbudsjett.

- Kuttene rammet mange ungdommer her hardt, sier Farooqi.

- For eksempel måtte vi si opp en produsent vi hadde i fast stilling. Nå henter vi inn folk utenfra når vi har penger. Men det er klart det ikke er bra for den kontinuiteten som er viktig for dem som vil satse. For noen av talentene stopper det opp fordi X-ray ikke har tilgang til viktige ressurser. Vi må tenke på ungdomsarbeid på lik linje med andre institusjoner, sier Farooqi, og er kritisk til at det ikke er lovpålagt for bydelene å ha et gratistilbud til ungdom. Vi har lokalene og vi utvikler talenter, sier han.

- Men når de kommer til et visst nivå, har vi ikke tilstrekkelig å tilby dem. Vi har ikke de faglige ressursene, scenen og utstyret som kreves for at de skal få vist seg frem for bransje og allmennhet. Den erfarne ungdomsarbeideren mener også at det fins altfor få profesjonelle scener som slipper til ungdom fra amatørmiljøene.

- Det er helt klart et hull her, slår han fast, og etterlyser flere kontaktpunkter mellom ungdommen, bransjefolk og de etablerte kulturinstitusjonene.

Rapgruppa JNL – Jokers Nation League – spås å være neste musikalske stjerneskudd på gang fra X-ray.

- Vi har fått et par tilbud fra store plateselskaper. Men bruker god tid på å vurdere alt som skjer. Vi vil ikke bli spist opp av noen som vil styre oss kommersielt, sier Jimmy Mir (22) bestemt. Også han savner et tilpasset mellomledd når de nå tar sats mot det profesjonelle.

- Vi har etter hvert fått en manager, men før det var det veldig slitsomt. Det hadde vært fint å ha et større apparat som kunne veiledet oss i denne prosessen.

Jo lengre opp i bransjen du kommer, jo større krav til fasiliteter. Vi skulle for eksempel gjerne hatt mer tilgang på studio enn vi har her, sier Jimmy.

Et annet problem, i følge Farooq Farooqi, er at altfor få profesjonelle scener slipper til ungdommer fra ungdomskulturhusene.

- Men vi har selv skapt alternative arenaer gjennom samarbeid med andre aktører, forteller han. Som å låne scenen til den årlige Mela-festivalen.

- Ved å bruke den til vår egen ungdomskulturfestival, "Summersplash" en uke før Mela-festivalen, sparer vi penger og gir ungdommen mulighet til å opptre på en profesjonelt rigget scene i sentrum, sier Farooq Farooqi.

Siden i fjor har X-ray også et samarbeid med Oslo World Music Festival, som omfatter kulturutveksling med ungdomsgrupper fra hele verden.

- I år kommer en dansegruppe fra London og setter opp et stykke sammen med våre folk, forteller han.

- Dette er eksempler på arenaer som fungerer som bindeledd mellom oss og det profesjonelle. Vi skulle hatt flere slike.

Farooq Farooqi mener også at etablerte kulturinstitusjoner i større grad må prioritere ungdom, selv om de er amatører.

- Sett av tid til å jobbe med ungdommen, skap konsepter og arenaer og gi dem muligheten til å vise seg fram, oppfordrer han.

Henriette Vold (22) er en av få unge som har fått en gylden mulighet ved Det Norske Teateret og Noregs Ungdomslag og Bondeungdomslaget i Oslo, der hun er med og etablerer en ungdomsscene, Den mangfoldige scena.

- Det er utrolig inspirerende og motiverende, sier Vold, som også er ansatt i X-ray som event- og arrangementkoordinator og prosjektleder for Summersplash '09. Akkurat nå jobber hun med åpningsshow til årets Bislett Games gjennom Den mangfoldige scena ved Det Norske Teateret.

- Jeg er opptatt av å bruke folk fra X-ray i alle deler av arrangementene. Det er viktig at de som får til noe, tar med seg folk herfra videre, sier Henriette, som har vært en del av ungdomskulturhuset i sju år. 22-åringen er også opptatt av at kulturen må utvikle seg. Hun snakker glødede om "urbanisering", som hun kaller den pågående sammensmeltingen av kulturformer og uttrykk

fra hele verden. Hun mener det vil føre til naturlig større mangfold blant utøverne og nye spennende former i kulturuttrykkene. Gammelt og nytt. Slamming, poesi og dans. Norsk folkedans og hiphop. Joik og r&b. Henriette vil blande så mye som mulig. Det er dette de jobber med ved Den mangfoldige scena.

- Det er også viktig for et samfunn at kulturen utvikler seg. Gjennom en slik urbanisering, kan vi også bli naturlig blinde for etnisk bakgrunn.

I Bergen er gruppa Absence i ferd med å få sitt nasjonale gjennombrudd som finalister i Norske Talenter.

- Det mangler et ledd mellom ungdomsdreven kultur og det profesjonelle, sier Piero Issa (23). Absence turnerer mellom grunnskoler med show og workshop, og gir barn og unge gratis danseundervisning ved Bergen Internasjonale Kultursenter (BIKS).

- Vi prøver å stimulere og hjelpe flere videre. Mange vet ikke hvordan de skal gå fram, og gir opp selv om de er veldig dyktige, sier Issa, og etterlyser bredere satsing på ungdomskulturhus.

- Det fins utrolig mange dyktige folk der som har mulighet til en karriere, men de må bli sett.

Hans inntrykk er at mange unge ikke klarer å orientere seg videre fra ungdomsaktivitetene, fordi de mangler oversikt over det profesjonelle kulturlivet og mulighetene der. Han tror også det handler om selvbilde og selvtillit:

- Mange av dem vi underviser, tror ikke at de kan komme inn i det store systemet. Vi må både vise dem mulighetene og få dem til å tro på det, sier han.

Også i Bergen foretrekker mange dansegulvet fremfor gressbanen.

- Det største problemet er den ujevne fordelingen av ressurser mellom fotball og den ungdomskulturen vi representerer. Spiller du fotball, så har du et uendelig spekter av muligheter for å videreutvikle deg på flere nivåer. Driver du med dans, som oss, stopper det opp når du når et visst nivå, sier Andreas Roksvåg (22) i Absence.

Selv har gruppa lært seg dans fra grunnen på egen hånd, bortsett fra enkelte kurs og workshops i regi av forskjellige ungdomskulturhus i Bergen. I ti år har de trent i lokalene til ungdomshus som BIKS, Future og 1880. I dag lever de alle mer eller mindre av dansen.

- Ungdomskulturhusene må bli i stand til å yte et sterkere faglig tilbud, mener Andreas.

- De må ha ressurser til mer enn disko, kafé og øvingsrom. Tilbudet må bli mer faglig kompetent, og det må satses enda mer på kursing og konkurranser. Det gjør alltid at folk yter mer. Selv ble vi veldig inspirerte til å fortsette å satse gjennom undervisning av Lars Undli og andre forbilder, forteller Roksvåg, og foreslår også kurs for ungdom i administrative emner, som drift av enkeltmannsforetak og hvordan bransjene de vil inn i, fungerer.

Absence gjør årlig flere skoleturneer. Førrige turné ble finansiert med 25 000 kroner i offentlig tilskudd.

- Det meste dekket tapt arbeidsfortjeneste for oss den uka turneen varte, sier Andreas Roksvåg.

- Vi prøver å stimulere skoleelevene til å være med på kreativ og fysisk aktivitet, både ved å snakke til dem og gjennom dansen. Vi legger alltid opp til at forestillingen skal være inspirerende og oppbyggelig. Gruppa underviser også barn og unge gratis ved byens ungdomskulturhus. Roksvåg mener slike tilbud er grunnleggende viktige for talentutvikling for ungdom med minoritetsbakgrunn.

- For en del kan det være veldig vanskelig å komme seg inn i kulturlivet på andre måter, sier han.

- Noen har opplevd krig og flukt, og er nye i Norge med alle utfordringer det kan innebære. Det er også en del rasisme og fordommer i Norge fremdeles. Det er ikke så mange år siden minoritetene ikke var synlige i kulturlivet i det hele tatt, påpeker han, og legger til:

- For mange, uavhengig av etnisk bakgrunn, er det også viktig at ungdomshusenes tilbud er gratis.

Fra Tromsø melder Mariann Josefsen (19) om faglige og ressursmessige utfordringer. Hun er leder for Danseverkstedet i Tromsø, som trener 40 barn og unge fra ti år og oppover.

- Vi har ikke plass til flere i lokalene på ungdomskulturhuset Tvibit, forteller hun.

- Og her i Tromsø er vi avhengige av å reise jevnlig på kurs i Oslo, for å utvikle oss og holde oss oppdatert, så elevene kan få et best mulig tilbud. Det er ikke nok kurstilbud for ledere innen dans her i Tromsø, sier Josefsen. Skoleringen av trenerne finansieres av kontingenter på 600 kr. halvåret.

Josefsen mener at de nordnorske scenene også må bli flinkere til å skape tilbud som gjør det mulig for amatører å prøve seg.

- Se på Dansefeber, det beviser virkelig at utdanning ikke er en forutsetning for å bli en god danser, slår hun fast.

- Utdanningsinstitusjonene er også for konforme og ensidige i stiler og uttrykk. Det er ikke lenge siden den første streetdance-utdanningen ble etablert i Norge, sier hun, og utfordrer Tromsøs teaterinstitusjoner til å åpne for samarbeid om en forestilling med ungdomskulturmiljøene.

- Og de må være mer til stede på ungdommens egne arenaer.

Hun mener bedre tilgang til ressurser er grunnleggende for å få flere talenter fra nord og flere med samisk bakgrunn opp og frem i norsk kulturliv. Pågangen er større enn de 40 elevene de har, men lokalene på ungdomskulturhuset Tvibit i Tromsø er ikke store nok til flere. Danseinstruktøren er også svært skuffet over at ungdomsklubben i hjembygda Lakselv, med sin store samiske befolkning, nylig ble nedlagt.

- Det er så feil. Også vi som ikke driver med fotball og svømming trenger en møteplass og et fellesskap som kan inspirere og være en inngangsport til videre utvikling, sier Mariann, som nærmest har

VIL PÅ OPERAEN: Henriette Vold (22) utfordrer Operaen til å la ungdomskulturhusene sette opp en egen forestilling i Bjørvika.

”vokst opp” på ungdomsklubben med en mor som har jobbet der i flere år.

Tilbake til Oslo: - Politikerne henter oss ofte inn på seminarer og konferanser, men de følger ikke opp det som blir sagt der, sukker Henriette Vold, som selv var deltaker på Lederforum i Mangfoldsåret mot slutten av 2008. Forumet, med kulturminister Trond Giske, sekretariatet og ledere for kulturinstitusjonene i Oslo, diskuterte mangfoldsarbeid og strategier.

- De unge skulle vært involvert på et tidligere tidspunkt i Mangfoldsåret, mener Farooq Farooqi. Henriette syns involveringen av ungdom generelt skjer lite planmessig.

- Der og da trenger de noen med litt minoritetsbakgrunn som kan gi litt mangfold og som kan fylle en ungdomskvotepost. De sier at de lytter til oss. Men skal gapet mellom ungdomsdreven aktivitet og det profesjonelle tettes, så må vi få være med i alle faser og ledd, slår hun fast.

- Kulturinstitusjoner og myndigheter kommer ikke til oss for å plukke oss opp. Men ok, la oss komme til dere, da. La oss sette opp en forestilling på Operaen, utfordrer hun.

- Og vi vil ikke bare stå på scenen. Vi vil delta i prosjektstyring, scenearbeid og regi, på alle nivåer. Gi oss følelsen av at Operaen tilhører oss også, og ikke bare de med ræva full av penger, sier hun bestemt.

Tanken er at å få være med å utvikle kulturinstitusjonene, både kan gi en eierskapsfølelse, vekke interessen for uttrykksformer, virke inkluderende og inspirere og motivere mange flere fra Oslo-ungdommen til å sikte mot Operaen eller andre institusjoner som arbeidsplass.

- De store institusjonene må bli mer jordnære. Mer underground.

Henriette Vold drømmer også om åpne dager for ungdomskulturhusene ved Nationaltheatret. Og igjen holder det ikke med kun en forestilling.

- Vi vil ha faglig fundert omvisning. Komme backstage. Se hvordan sminkører og kostymedesignere jobber, hva skuespillerne gjør før forestilling og hvordan teateret faktisk drives. De må ikke bare begrense det til å la oss sitte i salen under en forestilling. Igjen handler det om å komme tett på for å kunne se sin egen vei inn i den aktuelle institusjonen og bransjen, mener hun.

Selv gjør hun det som representant for X-ray og administrerende leder for dansegruppen ved Den mangfoldige scena.

- Det er utrolig givende og inspirerende for meg personlig. Og i tillegg til det kreative, så diskuterer vi nettopp hvordan politikere, organisasjoner og kulturarbeidere kan dra lasset sammen for et mer mangfoldig kulturliv, mener hun. Den mangfoldige scena er forbilledlig eksempel på samarbeid mellom det etablerte og ungdomsorganisasjonene synes hun.

Men ikke alle hindre kan fjernes med penger og faglige ressurser.

- Det var kult at en svart gutt gikk til finalen i realitykonkurransen om hovedrollen i Grease. Men mange reagerte negativt, og sa at en svart ikke kan spille John Travoltas rolle. Det viser at det fremdeles er mange som tenker i stereotyper, mener Jimmy Mir i JNL.

- I musikkverdenen ble det ikke rom for minoritetsbakgrunn før rappere som Carpe Diem slo gjennom på 90-tallet. De har vært viktige forbilder for mange unge musikere. De viste at vi kan også klare oss bra i Norge, gjøre suksess og få anerkjennelse for det vi gjør, sier han.

Det er viktig å bygge selvtillit og selvbylde hos minoritetsungdom. Skape tro på at det er mulig. Mange har opplevd dårlige tilbakemeldinger og føler at det ikke er plass til dem i det norske samfunnet, sier Jimmy, som selv underviser barn i rap på X-ray to ganger i uken. Han håper han med det kan bidra til at flere av dem satser profesjonelt når de blir eldre.

- Men fremdeles er det bare rap og hiphop som er preget av etnisk mangfold, sier Jimmy.

- Jeg synger jazz, og det er det ikke så mange brune som gjør i Norge enda. Vi trenger flere gode forbilder, konkluderer han.

- **For min del har det** at jeg er samisk bare vært en fordel som kulturutøver, sier Mariann Josefsen i Tromsø.

- Folk blir fascinerte og synes det er spennende. Det har åpnet dører som har gjort det mulig for meg å gjøre det jeg vil kulturelt. Samisk kulturliv blomstrer som aldri før, og vi har mange gode forbilder å strekke oss etter, sier Mariann.

- Selvfølgelig fins det fortsatt enkeltpersoner som har fordommer og ser samer som "snyltere som bare vil ha erstatning". Men fordelene er større enn ulempene, og jeg har i grunn aldri følt meg spesiell fordi jeg er samisk. Jeg har jo vokst opp på et sted hvor det er helt vanlig, og det er mer spesielt å være "søring". Den samiske befolkningen har blitt godtatt og inkludert, mener Josefsen.

- Sånn må det også bli med andre minoriteter.

Farooq Farooqi mener økt mangfold spesielt krever en holdningsendring ved de norske dramainstitusjonene.

- En del ungdom som jobber med drama hos, opplever at de kun er attraktive for roller hvor det er en del av karakteren å være "innvandrere". Det er altfor få andre roller for svarte skuespillere, sier han.

Henriette Vold forsto tidlig at hun ikke var aktuell til å spille Annie på en norsk teaterscene.

Henriette Vold forsto tidlig at hun ikke var aktuell til å spille Sonja i Reisen til Julestjernen på en norsk teaterscene. For Henriette er adoptert fra Sør-Korea.

- Det er en utvikling på gang, men de store teatrene er fremdeles veldig ensartet. De må bli modigere og mer utfordrende. Tenk om Nationalteatret satte opp en multietnisk versjon av Hairspray,

sier hun entusiastisk, og er klar i sin beskjed til institusjonene:

- De må bli mer fargeblinde, og se at scenene har godt av å gjenspeile det norske samfunnets mangfold.

- Får du kun "minoritetsroller", gir det en følelse av å ikke være likeverdig og likestilt. Mange ungdommer gir opp i møte med slike holdninger i kulturlivet, sier Farooqi.

- Samtidig er det viktig å ikke tenke for mye på det, men la det skje naturlig som mulig, understreker Henriette.

- "Urbaniseringen" er et godt eksempel på en slik naturlig prosess. Den dagen vi slutter å tenke på mangfold, så blir det mangfold. Det er veldig enkelt sagt, men sånn tror jeg det er.

Jimmy nikker:

- Jeg tror mye vil være annerledes når jeg ser ti år frem i tid. Globaliseringen og kulturblandingene vil bare fortsette.

UKM: som rekrutteringsarena?

Kan Ungdommens kulturmønstring bli en viktigere rekrutteringsarena for økt mangfold?

De kommersielle talentshowene har gitt ungdom med minoritetsbakgrunn en ny arena å bli sett og løftet fram på.

- For mange av oss stopper det allerede ved at vi ikke slipper til noe sted. Her må de slippe til alle, det var ikke mulig å utelukke noen i forkant. Da fikk alle lik mulighet til å vise hva de kunne, og det skulle ikke mer til for mange, sier Jimmi Mir i JNL.

En kjapp gjennomgang viser at unge med minoritetsbakgrunn er overrepresenterte i finalene på norske, TV-sendte talentshow.

- Tshawe i Madcon ble også allment kjent og populær gjennom Skal vi danse, det viser gjennomslagskraften til TV og hvor viktig det er å bli eksponert her, påpeker han.

Andreas Bottolfsen i Absence mener at statens egen talentiade, Ungdommens kulturmønstring, i større grad kunne hatt en rekrutteringsfunksjon med bredere markedsføring.

- Annonsering og pressedeckning er også hovedsaklig lokal. Arrangementet fungerer veldig bra i seg selv, men det er sjelden andre enn familie, venner og deltagere blant publikum. Med enkle grep, som for eksempel TV-sendt annonsering, kan UKM få et løft som gjør at mønstringen når et bredere publikum, sier Bottolfsen, som selv har flere deltagelser og priser i UKM med Absence bak seg.

FREMTIDENS RAPPERE: Rapgruppa JNL ved X-ray på ungdomskulturhus i Oslo. Jimmy Mir (22), Gabriel Correa (18), Walid Khelifi (16). Haris Usman (10) er elev hos den lovende gruppa på X-ray.

Kapittel 6 Mangfoldsåret oppsummert

Total Global: Nora Noor, Kohinoor, Duolva Duottar, Benoit Tamba, Tabanka Crew og Monica Ifjelika. Foto: Ellen Stokland

Med forbehold om endringer

- Noen sentrale utfordringer i gjennomføringen av Mangfoldsåret 2008

Tekst: Øystein Rakkenes Foto: Ellen Stokland

- En politisk satsing på mangfold avgrenset til kulturlivet alene kan virke som en selvmot-sigelse. Men skal vi utvikle et Norge hvor alle borgere sikres like vilkår til å delta på ulike nivåer i samfunnslivet, kan det være konstruktivt å sette søkelys på spesifikke områder, sier Bente Guro Møller, nasjonal koordinator for Mangfoldsåret, i denne samtalen med journalist Øystein Rakkenes.

- Med et skjerpet blikk på kulturfeltet kan vi lære mye om hvordan bevisst eller ubevisst ekskludering foregår. Denne kunnskapen kan brukes for å endre maktstrukturer, bringe flere stemmer inn i den offentlige samtalen og dermed utvide og utvikle den kommunikasjonen som er nødvendig for at et flerkulturelt samfunn skal fungere demokratisk.

Rammene for Mangfoldsåret ble gitt i Stortingsmelding nr 17 (2005-2006), hvor det ble satt klare føringer for hva markeringsåret for kulturelt mangfold skulle dreie seg om premissene for deltakelse og synlighet i kulturfeltet. Men er det i det hele tatt mulig å statsplanlegge kulturelt mangfold?

- Kulturelt mangfold er en sammensatt og levende prosess som nødvendigvis må foregå over lang tid. Med utgangspunkt i alle faktorene staten ikke kan – eller skal – dirigere, så sier det seg selv at en vellykket flerkultur ikke lar seg detaljstyre. Jeg vil gjerne få fram at det skjedde mye positivt i løpet av 2008. En undersøkelse gjennomført av Handelshøyskolen BI og Perduco viser at mer enn en tredjedel av landets befolkning besøkte et mangfolds- arrangement, enten det var en konsert, teater- og danseforestilling, arrangement på bibliotek og frivillighetssentra, utstillinger eller festivaler. På seminarer og konferanser over hele landet erfarte vi at diskusjonene og samtalene om kulturelt mangfold ble mer nyanserte. Men de viktigste resultatene kan ikke telles.

I løpet av Mangfoldsåret vokste det fram en økt bevissthet omkring betydningen av kulturelt mangfold hos institusjonsledere, frivillige institusjoner og aktører, profesjonelle som amatører. Prosesser er igang når det gjelder bredere rekruttering til kulturfeltet på alle områder. Samtidig har Kultur- og kirke departementet (KKD) fra 2008 lagt inn krav om at alle tilskuddmottakere skal rapportere på strategi for virksomhetens mangfoldsprofil. Men det er langt fram før vi kan si at kulturlivet

speiler samfunnets demografi. Ingen har trodd at ett års oppmerksomhet på dette temaet er nok. Derfor må det langsiktige, bestandige arbeidet for holdningsendringer, økt bevissthet og endret praksis fortsette.

Men det er da mange som har vært engasjert i, og jobbet godt med kulturelt mangfold i årevis?

Ja, det er riktig. For mangfoldsveteranene i det frie kulturlivet er det mangfoldsår hvert år. For noen av dem som har jobbet med mangfoldsperspektiv i en mannsalder var det nok provoserende å høre at ”nå er det satt i gang en prosess.” Vi vet av erfaringer at et velfungerende mangfoldssamfunn ikke er en fiks ferdig størrelse skapt på et år. Aktører som Center for Afrikansk Kulturformidling, Nordic Black Theatre, BIT Teatergarasjen, Bergen Internasjonale Kultursenter, Galleri 3,14, nettverket Du Store Verden og Stiftelsen Horisont har gjort en enorm innsats. Og flere med dem. Det er hos disse veteranene kompetansen på interkulturelt arbeid har vært å finne til nå.

St.meld.nr 17 sier at det er viktig å styrke og videreutvikle disse aktørenes virksomhet. At Melafestivalen og Riddu Riððu har fått status som knutepunktfestivaler er en anerkjennelse av viktige minoritetsinitierte kulturarenaers betydning for fellesskapet i et flerkulturelt samfunn. Og da Miloud Guiderk som første innvandrer ifjor ble slått til Ridder av 1. klasse av Den Kongelige Norske St. Olavs Orden, var det en fryd å være med på å hylle Norges første "mangfoldsridder."

Men er det ikke rart å snakke om å sette i gang prosesser for å endre kulturlivet når så mye har foregått innen for det flerkulturelle feltet gjennom lang tid?

I boka Mangfold eller enfold peker Anders Heger i sitt innlegg på at det gjennom mange år nesten ikke har gått en uke uten at det arrangeres konserter, utstillinger teaterforestillinger, poesimatineer eller diskusjonsforum med utgangspunkt utenfor den europeisk/amerikanske aksens. Dette har i forsvinnende liten grad vært merkbart i det institusjonaliserte kulturlivet. "Men det flerkulturelle bør ikke lenger betraktes som et felt på siden av det etablerte kulturliv. Det flerkulturelle er en tilstand", sier vår kulturminister. Han har understreket at kulturelt mangfold skal være et grunnleggende kjennetegn ved et dynamisk og levende kulturfelt.

Videre har han sagt: "Enda viktigere enn støtte til minoritetsgruppers kulturaktiviteter er det å sørge for at de etablerte kulturinstitusjonene ivaretar det kulturelle mangfoldet." Det har vært stimulerende å se hvordan mangfoldstenkingen kan vinne terreng når bevisst kulturpolitikk setter kritisk søkelys på hvordan vi bestyrer våre institusjoner. Et systemkritisk blikk, parett med forslag til hvordan kulturlivet kan reorganiseres i takt med endringene i samfunnet, er begynnelsen på en langsiktig utvikling.

– Spørsmålet om reorganisering eller en fornyelse av institusjonene har vært på agendaen i løpet av 2008. Hvilke grep er tatt?

KKD hadde allerede i 2007 gitt alle tilskuddsmottakere beskjed om å planlegge og gjennomføre aktiviteter i tråd med Mangfoldsårets målsetting. Vi har lagt spesielt vekt på noen fokuspunkter for arbeidet og bedt virksomhetene forankre mangfoldsperspektiv i sine langsiktige strategier, særlig med tanke på:

- programvirksomhet, produksjon og innhold, herunder innsamling, dokumentasjon og arkivering
- organisering, herunder styresammensetning, personale, ansettelsesprosedyrer og rekruttering
- målrettet publikumsarbeid
- samarbeid med frie aktører og minoritetsinitierte kulturtiltak

Særlig samarbeid mangfoldsaktører og større, etablerte institusjoner er blitt framhevet som viktig, særlig dersom dette kunne få langsiktige virkninger for de involverte.

Et annet grep med samme formål, var at Sekretariatet for Mangfoldsåret opprettet Lederforum. Det er et tverrfaglig forum der ledere ved de største kulturinstitusjonene i Oslo, flere av dem nasjonale, ble invitert til en møterekke hvor statsråden også deltok. En del strukturelle, faglige og ideologiske betingelser som styrer produksjonen og formidlingen i våre institusjoner ble løftet fram, drøftet og diskutert. Hva skal til for at det institusjonaliserte kulturfeltet skal bli åpent og tilgjengelig for flere talenter? Hvem definerer hva som legges i begrepet kvalitet og profesjonalitet og hvordan blir fortolkningen av disse begrepene

rokket ved i møte med mangfoldsperspektiv? Flere eksterne bidragsytere gav viktige innspill til arbeidet i Lederforum, blant annet teatersjef ved Svenska Riksteatern, Birgitta Englin. Hun argumenterte blant annet for at en programprofil med relevans for nye målgrupper burde bli et kvalitetskriterium for kulturinstitusjoner. To unge kvinner, Henriette Vold fra X-ray og Camara Joof fra Den mangfoldige scena, ga institusjonslederne tips om hvordan institusjonene kunne bli mer attraktive for et ungt publikum.

Dialog, samarbeid, bevisstgjøring og vilje til å lære av, og ikke bare om, andre var viktige poeng i innspillene. Når kulturinstitusjonene skal spille det flerkulturelle samfunn må dette også omfatte at institusjonen retter et kritisk, selvreflekterende blikk på interne strukturer, fagregimer og mekanismer som hindrer forandring, fornyelse og åpenhet mot nye aktører og målgrupper. Institusjonslederens holdninger og vilje til å fremme konstruktiv og kritisk selvrefleksjon internt i virksomheten er avgjørende for utviklingen av institusjonens samfunnsprofil.

Hva innebærer det å ha en mangfoldprofil?

Flere institusjoner rapporterer om internasjonalt samarbeid. At ensembler eller enkelt-kunstnere fra andre land besøker institusjonene med sine kunstneriske produksjoner kan være kunnskaps- og inspirasjonskilde for institusjonen og temporært føre til besøk av nye målgrupper. Men uten oppfølging gir det ingen garanti for at institusjonene over tid forankrer perspektiver på kulturelt mangfold i sin virksomhet. For å kunne si at man har en mangfoldprofil må man helst kunne vise til at perspektiver på kulturelt mangfold er ivaretatt på alle felt og nivåer i virksomheten i forhold til program, personal og publikumsarbeid og i styresammensetningen. Gjestespill fra utlandet må ikke komme istedenfor en åpning for de mange talenter og nyskapende kulturuttrykk som finnes i det flerkulturelle Norge. Vi må ha begge deler.

Hvorfor er det så viktig å få ledere og personell med interkulturell eller transnasjonal erfaring?

Kulturproduksjon og formidling er et bevissthetsarbeid som foregår i dialog med samfunnet.

Når samfunnet er i endring og har en mangfoldig sammensatt befolkning, må dette gjenspeiles i det offentlig finansierte kulturlivet for å være et levende kulturliv. Et kulturliv i takt med omverdenen trenger den kunnskapen og de erfaringene vi finner blant minoriteter og personer med migrasjonserfaring. En ensartet stab eller personalgruppe kan ha lett for å utvikle interne kulturer for utvelgelse, prioriteringer og samhandling som utelukker annerledes tenkende. I dag er mange institusjonsledere med i formelle og uformelle nettverk hvor makten i kulturlivet er akkumulert. Det som for noen utgjør en naturlig referanseramme, kan i praksis fungere som utelukkelse av andre. Blir nettverkene for interne, vil rekrutteringen av personer til lederposisjoner og styreverv også kunne bli for snever. Slike systemer kan til slutt være ugjennomtrengelige for personer som kommer utenfra.

Er det mulig å gjøre noe med dette?

Ja, men da må vi forandre systemene. Dette handler, som alle store samfunnsproblemer, om makt, relasjoner og kommunikasjon. Styrene er viktige. Men fremdeles foregår rekruttering til institusjonenes styrer fra lukkede nettverk. Derfor har Sekretariatet for Mangfoldsåret støttet prosjektet Styrende mangfold. Målsettingen for prosjektet er å bygge opp et alternativt nettverk for å få flere kvalifiserte personer med minoritets- eller migrasjonserfaring som potensielle kandidater til styreverv i offentlig støttede kulturinstitusjoner og organisasjoner. Det er viktig at institusjonene blir seg bevisst hva de vil med sine styrer, hvordan de kommuniserer institusjonens mål og behov og har en oppfatning av hva slags profiler de vil at styremedlemmene skal ha. Her må imidlertid statlig, fylkeskommunal og kommunal forvaltning som peker ut sine representanter til styrer følge opp. Det er gledelig at styreutnevnelser gjennom KKD under denne regjeringen er oppe i en andel på ca.10 prosent styrekandidater med minoritets- eller migrasjonserfaring. Styrende mangfold skal føre til en større variasjon i styresammensetningen over tid.

Hva tror du kan gjøres for å skape større variasjon i personalprofil, og hva skal til for at flere kunstnere med flerkulturell

bakgrunn skal få slippe til i de store kulturinstitusjonene?

Dette er store og komplekse spørsmål. Først og fremst må det være en vilje og en bevissthet hos dem som ansetter. Styret og ledelsen må se verdien av å fange opp og slippe til nye talenter.

Et tilbakevendende tema i Mangfoldsåret har vært hvordan man bedømmer kunstneres erfaring og kompetanse i Norge, når de har opparbeidet sin kompetanse i andre kultursamfunn. De kriteriene vi har innenfor utdannelsessystemet og innenfor de store, etablerte kulturinstitusjonene, er i hovedsak basert på såkalt vestlige verdier og tradisjoner. Det har vært og er selvsagt viktig for å forstå deler av vårt kunstliv, men vil ikke være tilstrekkelig for å forstå og ivareta det utbudet av kunstnere og uttrykk vi nå ser representert i Norge. Helt avgjørende for bredere rekruttering er selvfølgelig utdanningssystemet. Det er viktig å spørre: Har vi pedagogiske verktøy og utvelgelsesprosesser som er fordomsfrie, transparente og gjennomtenkte nok? Hvordan kan vi fange opp og ivareta talenter og størst mulig bredde av perspektiver i skolen, så vel som på andre arenaer der ungdom prøver og oppdager sine evner?

Mange minoritetsinitierte grupper gir gode tilbud til barn og unge. Dersom flere institusjoner åpner opp for samarbeid med disse organisasjonene, vil det være et godt utgangspunkt for talentutvikling og et potensiale for institusjonenes utvikling. Knut Kjeldstadli har flere ganger pekt på at skolen er den viktigste arenaen for sosialisering.

”Skolen er en av ikke så mange felles institusjoner som finnes. Fellesskolen må ha en nøkkelrolle i arbeidet med å skape samfunn, veve relasjoner, sikre delaktighet og et sett av delte tanke kategorier” sa han i sitt foredrag, som er gjengitt i denne rapporten.

Dette fordrer at pensum og fagtilfang gjennomgås med tanke på hvilke perspektiver og verdier som formidles. En viktig plattform for dannelse av sammensatt og samlende selvforståelse blant elevene er de estetiske fagene. Men når estetiske fag generelt er nedprioritert i hele skolesystemet og nesten utradert av videregående opplæring,

stimulerer ikke dette til å delta aktivt i kulturlivet. I tillegg knyttes yrkesvalg innenfor kultur og kunst til usikkerhet. Her må et holdningsendrende arbeid til. Alle barn og unge må få erfare at det er rom og reelle muligheter til å delta i kunst og kulturlivet. Gjennom estetiske uttrykk formidles mangfold av menneskelige erfaringer som kan skape gjenkjennelse og erkjennelse. På denne måten kan kulturfeltet bli det stedet hvor forståelsesrammene for vårt samfunn utvikles.

Ser du på kvotering som et mulig virkemiddel i forhold til rekruttering?

Kvotering av kvinner skulle sikre en mer rettferdig kjønnsbalanse i yrkeslivet. Selv om forslagene om kvotering opprinnelig var politisk betente og møtte sterk motstand, har denne mekanismen vist seg å gi gode resultater. Flere kunstnerne vi har møtt har imidlertid ikke ønsket kvotering. De vil bli betraktet ut fra sine kunstneriske prestasjoner. Mange har deltatt i diskusjoner om i hvilken grad det er riktig å knytte kunstneriske uttrykk til kulturell bakgrunn og dermed gjøre kunstnere til representanter for noe eller noen? Sekretariatet har forøkt å ha et dobbelt perspektiv på dette: Vi har pekt på hvordan mekanismer som fører til diskriminering bør endres. Samtidig har vi understreket at det er nødvendig å slippe til nye aktører som først og fremst skal ha rett til å bli bedømt ut fra sine evner. Men så lenge de som sitter i uttaks- og bedømmelseskomiteer ikke har tilegnet seg den nødvendige interkulturelle kompetanse innenfor gitte fagfelt, kan det være viktig å praktisere en moderat kvotering. Dette er prøvd ut blant annet av Norsk barnebokinstitutt som har gitt stipend til forfattere med familiebakgrunn fra andre verdensdeler. Vel å merke er de blitt tatt ut etter samme kriterier som andre studenter, kvalitetskravet er det ikke firet på. Det var heller ikke nødvendig, men stipendutlysningen fanget oppmerksomheten blant talenter som ellers kanskje ikke ville ha søkt seg til yrket.

Å utvikle meningsfulle indikatorer for å måle kulturlivets mangfold er et tema som bør vies oppmerksomhet og utredes grundig. Tross alt dreier det seg om verdier som likeverd, rettferdighet, vår evne og vilje til å dele makt

og slippe til talenter, kreativitet og ressurser som finnes i Norges sammensatte befolkning. Manuskonkurransen Nye scenetekster er et prosjekt som ga rom for nye stemmer og nye fortellinger fra det mangfoldige Norge. Prosjektet ble initiert av sekretariatet i samarbeid med åtte teaterinstitusjoner i Oslo. Tre dramatikere med flerkulturell bakgrunn fikk profesjonell oppfølging, og en av dem har nå fått kontrakt med Nationaltheateret.

La meg også nevne to kulturelle nyvinninger, gode eksempler på samarbeid som kommer til å bli en årlig foreteelse: Twist og Den mangfoldige scena. Twist er en teaterfestival skapt i samarbeid mellom Nordic Black Theater, Det Åpne Teater og Riksteateret. Den mangfoldige scena er et samarbeid mellom Det Norske Teatret og BUL, der man jobber med å rekruttere barn og ungdom fra skoler og miljøer der det går barn med foreldre fra andre land. Dette prosjektet når mange nivåer; barne- og ungdomsmiljøer, skoleverket og nærmiljøet rundt de skolene som er involvert.

Ble det stilt forventninger til Mangfoldsåret om at dere skulle gå inn i alle typer saker knyttet til kulturelt mangfold?

Vi erfarte at Stortingsmelding 17 også skapte forventninger vi ikke kunne innfri og som lå utenfor det ansvarsområdet vi kunne ta på oss. Vi ble blant annet kritisert for ikke å gå inn i problematikken rundt hijab og tvangsekteskap. Da har jeg måttet svare at i den grad man lager et teaterstykke om tvangsekteskap er det innenfor vårt ansvarsområde. Idet man tar opp bruk av hijab i museumsutstillinger, er det også høyst relevant. Men vi kan ikke ta ansvaret for den hele og fulle samfunnsdebatten rundt disse spørsmålene. I Statlig forvaltning lever vi under det man kaller sektoransvar. Vi har vært konsentrert rundt kultursektoren.

Kulturelt mangfold er et stort og vidt begrep. Lot det seg tøyse?

Mangetydigheten i kulturelt mangfold har vært diskutert i omtrent alle fora gjennom hele året. Det dreier seg i det vesentlige om to hovedbetydninger av kulturbegrepet: en knyttet til leve- og forståelsesformer, tradisjoner og

skikker, og en annen betydning knyttet til kunst- og kulturuttrykk og -utøvelse slik vi finner det innen for kulturlivet. Det er altså først og fremst denne siste betydningen som ligger til grunn for KKD's oppdrag. Vi har sett at aktører likevel fortolker kulturbegrepet forskjellig og at dette påvirker deres tilnærming til oppdraget. Vi fikk absolutt også erfare at begrepet "kulturelt mangfold" blir oppfattet på høyst forskjellig vis. Stortingsmeldingen legger en etnisk basert definisjon til grunn. Det punktet har vært gjenstand for kritikk, fordi mange fant disse rammene begrensende. I mange fylker bestemte de seg av den grunn for å inkludere seksuell legning og grader av funksjonshemming, og mange er opptatt av aktiviteter for døve som jo er en språklig minoritet i Norge.

Vi hadde fått beskjed av statsråd Giske om å legge vekt på det som står i Stortingsmelding 17, men vi hadde ikke mandat til å diktere fylkene til å strømlinjeforme sine arrangementer. I Andebu i Vestfold hadde de en flerkulturell barnefestival som også inkluderte døve, blinde og funksjonshemmede barn for å synliggjøre dem. Slik har det vært i flere fylker. Selvsagt ble også en slik vid fortolkning gjenstand for kritikk. "Mangfold er jo alt." Hadde det vært en strengere presisering i utgangspunktet, kunne noen misforståelser vært unngått. Jeg har likevel vært glad for alle motstemmene. Det tar jeg som levende engasjement for saken.

Kongehuset viste også stort engasjement for Mangfoldsåret. Hans Majestet Kong Harald snakket varmt for Mangfoldsåret i sin nyttårstale. Både han og Dronningen var til stede ved åpningen av Mangfoldsåret i Stavanger. HKH Mette Marit var æres-gjest under filmvisningen av Gender me om islam og homofili, og deltok på Pro-Senterets markering, to profilerte arrangementer for å synliggjøre marginaliserte grupper.

Hva med regionene?

Mange steder i distriktene så vi en oppfatning av kultur som går på være-, handle- og forståelsesmåter. Det resulterte i mange aktiviteter under overskriftene flerkulturelle uker eller internasjonale dager. Vi ser ikke bort fra at denne type arrangementer har vært begynnelsen på viktige prosesser. I den lille kommunen Haram, i Møre- og Romsdal, ble det arrangert et folketog som viste at det bor mer enn 40 ulike nasjonaliteter der, blant annet mange fra Polen. Dette førte til at frivillighetssentralen og biblioteket arrangerte visning av polske filmer på bygdekinoen. Resultatet ble at Haram kommune nå kunne gi et mer relevant kulturtilbud enn før til sine innbyggere. I tillegg ble det holdt seminarer hvor også næringslivet deltok i diskusjonen om hvordan Haram kan takle de utfordringene det er å være et lite samfunn med folk fra over 40 forskjellige land. En ny arena ble

skapt i Haram, ulike grupper i kommunen har fått møte hverandre, og det ble satt i gang arbeid og arrangementer som peker framover. Politikere og næringslivsfolk fra nærliggende kommuner ønsker nå å bruke Haram-modellen for utvikling av lokalsamfunn. Slike prosesser har vi sett flere steder i Norge i løpet av 2008. Særlig har bibliotek, frivillighetssentraler og museer vært viktige arenaer for nordboere med bakgrunn fra andre deler av verden.

Å møtes ansikt til ansikt er altså viktig?

Ja, absolutt. Den litauisk-franske filosofen Emmanuel Levinas skriver om betydningen av den annens ansikt. En nærhetsetikk. Har du sett den andres ansikt, kan du aldri gjøre den andre likegyldig for deg. De totalitære systemene trives som kjent best ved å gjøre folk ansiktsløse og anonyme ved å omforme individer til objekter, et nummer i rekka. Da er det lettere å utføre uhyrligheter overfor enkeltmennesker eller grupper, lett å ty til forskjellsbehandling. Når det gjelder vårt arbeid, er det et stort poeng å overføre de erfaringene man gjør ved å være nær til systemisk tenkning og organisering. Det er ikke alltid enkelt, men heri ligger noe av kjernen til videre arbeid.

Fylkeskontaktenesomhaddeansvarforåinformere om og organisere Mangfoldsåret i de forskjellige fylkene, har spilt en viktig rolle. De kjenner sine nærmiljøer, institusjoner, organisasjoner, tilgjengelige ressurser og demografi. Den metoden vi brukte kalte vi global tilnærming. I dette ligger det å ta utgangspunkt i hvordan det globale merkes der du bor, en sammensmelting av global og lokal. Det handler om en bevissthet om omverdenen og samtidig om å ta utgangspunkt i nærhet. Mangfoldet ser annerledes ut i Finnmark enn på Grønland i Oslo. Vi rådet folk til å planlegge ut fra sitt lokalmiljø egenart, slik at ressurser, institusjoner, organisasjoner og enkeltaktører i et område kan finne sitt globale samspill. Denne tilnærmingen fungerte godt mange steder. Vi har også lagt stor vekt på å forankre det arbeidet som ble gjort i Mangfoldsåret i fylkenes planarbeid, slik at kulturelt mangfold kan innarbeides som en naturlig og varig dimensjon i de rammene fylkene legger for kulturtilbudet til befolkningen.

Vi vet at det skjer mye fylkespolitisk, det har fylkeskontaktene rapportert om.

Fra sentralt hold var det lagt vekt på at finansiering skulle skje innen or vanlige budsjettammer, med øremerkede midler mente man at dette ville bli en temporær satsning. Noe mange var irritert og frustrert over dette. Det som likevel overrasket meg var alt som til tross for lite tid og penger faktisk ble gjennomført.

Hva har du lyst til å trekke fram?

Jeg har nettopp fått vite at Den Norske Opera & Ballett som en følge av gode erfaringer gjennom Mangfoldsåret, har opprettet en egen stilling for å følge opp institusjonens mangfoldsprofil. Det er også morsomt å kunne nevne museene, selv om det ikke har vært mulig å kontrollere og kvalitetssikre rapportene har 101 av 108 museer som har sendt inn rapport gjennomført mangfoldsaktiviteter. Det Norske Teatrets oppsetting av Jungelboka med Adil i hovedrollen lyktes med å få tenåringer til teateret, en målgruppe som absolutt ikke har tråkket ned dørene i norske teatre. Adil er eksempel på en danser med stort talent og appell til en generasjon som lever i et, for dem, selvfølgelig kulturelt mangfold. Disse ungdommene er framtidens publikum.

Ble det gitt rom for de kontroversielle og problematiske sidene ved flerkulturen?

Det har vært mer enn 100 seminarer og konferanser med mangfold som tema. Svært mange har tatt opp vanskelige spørsmål. Det finnes ikke entydige svar på disse spørsmålene, evnen til å finne komplekse tilnæringer må øves opp. Det er like viktig å ikke idyllisere som å unngå generaliseringer og forenklinger. Jeg synes jeg så en tendens til at meningsutvekslingene ble mer nyansert i løpet av 2008, men dessverre har retorikken hardnet til i forbindelse med finanskrise og valgdebatt.

Et av flere interessante temaene som har blitt debattert i løpet av året, er klasse. I Norge har vi gjennom senere år ikke lagt stor vekt på klasse, det har nærmest gått av moten. For mange innvandrere er klassebegrepet atskillig mer levende. En stor gruppe innvandrere, flyktninger og asylsøkere kommer til landet

med høy utdanning og stor faglig kapasitet. For flere av disse skjer det en omvendt klassereise. Den kompetansen og de kunnskaper de har blir ikke verdsatt og tatt i bruk, og de faller nedover på den sosiale rangstigen. Historikeren Knut Kjeldstadli har i boken Sammensatte samfunn pekt på at fremmedfiendtligheten har basis i måten økonomiske og sosiale ulikheter framtrer på og fortolkes. Derfor mener han at kampen mot klasseforskjell må settes i fokus. "Det er ikke nok å gi folk et rom for kultur hvis de ikke har husrom," sier han og peker dermed på nødvendigheten av en helhetlig politikk for et sammensatt samfunn. En slik politikk er viktig for å skape felleskap og samhold i mangfoldet på tvers av etniske og religiøse skillelinjer.

Et kulturelt mangfoldig samfunn er i en varig endringstilstand. En prosess som krever det å være nysgjerrig, det å være ydmyk, ha mot, kraft, evne til å lytte, vilje til å dele. Vi må finne og foredle nøklene til fellesskapet. Uten en mer rettferdig fordeling av goder, av rettigheter og plikter, vil ikke fellesskapet kunne gi det nødvendige grunnlaget vi trenger for gjensidig respekt og forståelse.

I løpet av året har jeg noen ganger fått spørsmål fra irriterte debattanter: "Kom med oppskriften da, si meg hva vi skal gjøre! Gi oss en modell." Da må jeg svare at jeg ikke har noen oppskrift. Det finnes ingen oppskrifter eller modeller på det vellykkede mangfoldssamfunnet. Historien viser at hvis vi lager for enkle oppskrifter på komplekse spørsmål og problemer, kan det fort gå galt. Mitt svar er: Lev med kompleksiteten, uenigheten og dilemmaene. Øv deg på å forholde deg til den. Legg variabelen kompleksitet inn i planleggingen for din arbeidsplass. Vær forberedt på endringer.

Det flerkulturelle samfunn er i sin natur i forandring. Selvfølgelig må vi ha felles kjøreregler og lover, faste rammer. Men vi trenger også fleksible modeller for samliv, vi trenger å "samfinne" måter å leve sammen på som koreografen og danseren Mia Habib sa det under Mangfoldsårets erfaringskonferanse i mai 2009. Vi må finne en norskhet sammen og et "vi" med mulighet for å ta opp i seg de forbehold om endringer som utviklingen av et moderne globalisert samfunn innebærer.

Mangfoldsårets bakgrunn og mandat

Tekst: Bente Guro Møller Foto: Ellen Stokland

Mangfoldsåret 2008 er et kulturpolitisk tiltak initiert av regjeringen Stoltenberg II ved kulturminister Trond Giske gjennom St. meld.17,(2005-2006) 2008 som markeringsår for kulturelt mangfold.

“Vår jobb må være å låse opp stengte dører og å rive ned barriærer som hindrer folk i å realisere sine evner, og å sørge for at alle får de samme mulighetene. Dette handler om likeverd, ikke likhet. Jeg vil fortsette å argumentere for mangfoldet, og for støtteordninger som sikrer at ulike minoriteter kan utvikle sine tradisjoner og kunstuttrykk. Jeg vil fortsette å slåss mot Carl I. Hagens krav om at innvandrere må “bli som oss”

Jeg vil kjempe for at folk kan gjøre sine egne valg, forme sine egne liv. Selvsagt med all den bagasje foreldre, religion, omgivelser og tradisjoner har gitt å bære på. Men samtidig med friheten til å kaste av seg bagasjen og velge sin egen retning. Mitt mål er at også kunstnere skal kunne gjøre slike frie valg uavhengig av hvilke forutbestemte roller jeg eller andre skulle ønske dem inn i.

Kultur- og kirkeminister Trond Giske, kronikk i Aftenposten 15. mars 2006

Norsk innvandringshistorie

Kulturelt mangfold er ikke noe nytt, verken i Norge eller i resten av verden. I Norge er samene definert som urbefolkning, og kvener, skogfinner, jøder, rom (sigøynere) og romani (tater, de reisende) fikk i 1999 status som nasjonale minoriteter. Innvandring til landet har ifølge historikerne pågått fra omkring år 900. I trebindsverket Norsk innvandringshistorie fastsettes dette tidspunktet ut fra at to vilkår må være oppfylt før det gir mening å snakke om innvandring. Det må finnes en tilstedeværende befolkning som andre vandret inn i, og det må finnes en makt, en form for stat som gjorde krav på et territorium med grenser til omverdenen. I mer enn 1100 år har altså folk av ulike grunner kommet flyttende til Norge, som i løpet av denne tiden har hatt skiftende former for samfunn og stat.

“Å vandre er å forandre,” skriver Knut Kjeldstadli, redaktør for Norsk innvandringshistorie. Han legger vekt på de gjensidige forandringene som skjer i møtene mellom nykommere og dem som har bodd i landet over lengre tid. Det siste bindet med tittelen “I globaliseringens tid”, forteller at følgene av internasjonal økonomi og politikk har preget innvandringen til Norge og resten av Europa på en sterkere måte enn tidligere siden slutten av 1960-tallet. I dag bor det folk med bakgrunn fra mer enn 200 land i Norge. Stadig flere barn og unge har en eller flere foreldre eller besteforeldre fra andre land. Samtidens og framtidens Norge er pluralistisk.

I Norsk innvandringshistorie fokuserer forfatterne gjennom hele framstillingen på forholdet mellom personer og grupper, majoriteter og minoriteter, institusjoner og forvaltning. Likeledes på samfunnsprosesser og maktforhold. Alle disse aspektene har også vært sentrale i løpet av Mangfoldsåret 2008, som er å forstå som begynnelsen på en prosess: et forsøk på å forme en kulturpolitikk som gir innbyggerne i dagens Norge størst mulig rom for likeverdig deltakelse og påvirkning av kulturlivet og i samfunnet for øvrig.

Norsk og internasjonal politikk for mangfold

Kulturelt mangfold har vært et mål i kulturpolitikken i lengre tid, i minst to ulike betydninger. På den ene siden har det handlet om å sørge for at kulturen ikke forstås som en handelsvare med de ensrettende konsekvenser dette kan ha. Offentlig kulturpolitikk skal i tråd med denne betydningen sørge for å opprettholde kulturelle uttrykk som ikke overlever i markedet. På den annen side har kulturelt mangfold i kulturpolitisk sammenheng også stått for “ulike typer kulturelle uttrykk i det flerkulturelle samfunn”. I den siste kulturmeldingen (St. meld 48, (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014) fastholdes det at kulturpolitikken ikke lenger kan basere seg på en forståelse av kultur som en homogen størrelse. Kulturpolitikken må ivareta det faktiske mangfoldet i samtiden.

Mangfoldsåret 2008 er et kulturpolitisk tiltak initiert av regjeringen Stoltenberg II ved kulturmi-

nister Trond Giske gjennom Stortingsmelding 17 (2005-2006) 2008 som markeringsår for kulturelt mangfold. Initiativet var inspirert av det svenske Mångkulturåret 2006, og bygger videre på mangeårig internasjonalt arbeid, blant annet i FN og Unesco, for å ivareta kulturelt mangfold som et positivt aspekt i samfunnsutviklingen. Regjeringens satsning på kulturelt mangfold og Mangfoldsåret 2008, kom som en oppfølging av Norges internasjonale forpliktelser. Norge har ratifisert Unescos konvensjoner om kulturelt mangfold, immatriell kulturarv og vern og fremme av et mangfold av kulturuttrykk (2007). Også Nordisk råd og Nordisk ministerråd og Europarådet har satt kulturelt mangfold på dagsorden gjennom flere samarbeidstiltak for det flerkulturelle samfunn i Norden.

2008 var Det europeiske året for interkulturell dialog. Europarådet utgav sin hvitbok om interkulturell dialog og det europeiske sivilsamfunnet engasjerte seg sterkt i utformingen av The Civil Society Platform for Intercultural Dialogue. Mens Sverige hadde formannskapet i Nordisk ministerråd i 2008, ble det tatt initiativ til å danne en nordisk arbeidsgruppe for kulturell kompleksitet og sameksistens. Du Store Verden fra Norge, Intercult fra Sverige og Københavns Internationale Teater fra Danmark var med i gruppen som i løpet av 2008 har levert en rekke anbefalinger med forslag til videre nordisk samarbeid for fremme av interkulturell forståelse i regionen. I løpet av 2008 ble det gjennomført tre store nordiske konferanser i regi av Nordisk forum for interkultur henholdsvis i København, Drammen og Stockholm.

Nordisk kulturfond har gjennom flere år hatt fokus på å minske fremmedfrykt og rasisme. Kulturfondet startet i 2008 satsningen Nye nordboere i det nordiske kultursamarbeide og etablerte en rådgivningsgruppe for utformingen av satsningen. Med satsningen ønsker Kulturfondet blant annet å anspore til samarbeidsprosjekter og søknader til Kulturfondet som kan avspeile den etniske mangfoldet de nordiske landene i dag representerer. Dette viser at politikere og bevilgende myndigheter både på nasjonalt og internasjonalt nivå erkjenner kulturelt mangfold som et vesentlig aspekt ved moderne samfunnsutvikling.

I Norge har det fra slutten av 1980-tallet blitt gjennomført ulike tiltak for å støtte utviklingen og involveringen av flerkulturelle aktører i kulturlivet. Det har imidlertid manglet en helhetlig tilnærming og en normalisering av det flerkulturelle perspektivet i generell kulturpolitikk.

Regjeringens løfter

Både i Regjeringen Stoltenberg Is Soria Moria-erklæring og i Kulturløftet I understrekes kulturelt mangfold som satsningsområde allerede i 2006:

”Det er viktig at det flerkulturelle perspektivet synliggjøres på alle felter i kulturlivet. Vi vil at kulturelt mangfold skal bli et grunnleggende premis i kunst- og kulturpolitikken. Det er derfor viktig at de nasjonale kulturinstitusjonene gjenspeiler dette i sine produksjoner, og at det i tillegg gis støtte til aktører på det flerkulturelle feltet.

Regjeringen Stoltenberg II valgte å la Kultur- og kirke departementet ha gjennomføringsansvar for markeringsåret for kulturelt mangfold og begrunnet dette slik:

”Etter regjeringens syn er kulturfeltet et av de viktigste områdene som påvirker betingelsene for fullverdig og kvalifisert deltagelse i et flerkulturelt samfunn.” (St. meld. 17. 2005-2006, pkt 4.s8)

Kulturfeltet blir altså tillagt egenskaper som kan bidra til å utvikle aktive samfunnsdeltakere.

Men det settes en betingelse for en slik funksjon; ”En forutsetning for at kulturfeltet skal spille en slik integrerende rolle, er imidlertid at kulturlivet selv er åpent og relevant for en stadig mer sammensatt befolkning.” (St.meld.17 2004-2005, pkt,4.s.8).

Mangfoldsåret 2008 er altså et statlig politisk tiltak for å utvikle kulturfeltet slik at det kan oppfylle sitt potensial som pådriver, for deltagelse i et moderne flerkulturelt samfunn. Målsettingen har ikke vært å finne raske, enkle og endelige løsninger på utfordringer knyttet til kulturpolitikk for et moderne samfunn. Det overordnede målet har vært langsiktig og prosessorientert:

- Starte prosesser som kan bidra til at kulturelt mangfold blir et markant og gjennomgående trekk ved norsk kulturpolitikk.

- Sette i gang prosesser for å endre holdninger og praksis i norsk kulturliv, slik at perspektivene det mangfoldige norske samfunn kan frembringe blir gjenspeilet og tatt i bruk.
- Sette i gang prosesser som på sikt kan øke innbyggernes kunnskap om og respekt for kulturelt mangfold.
- Gjøre kulturlivet mer tilgjengelig for deltakelse og medvirkning for alle.
- Stimulerer til arenautvikling og til at kulturaktører med ulik bakgrunn utvikler samhandlings- og samarbeidsmønstre.

Fokus på etnisk mangfold

Stortingsmelding 17 vektlegger samspillet mellom urbefolkningen, nasjonale- og nyere minoriteter og ulike grupper i majoritetsbefolkningen som

ramme for hvem som omfattes av kulturelt mangfold. Dette fokuset blir problematisert i andre artikler i denne rapporten.

Litteratur

Kjeldstadli, Knut "Norsk innvandringshistorie" Pax 2001

Evaluering av forsøk med Den kulturelle skolesekken i videregående skole, Telemarkforskning-Bø, 2007

St. meld 48, (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014

St. meld.17,(2005-2006) 2008 som markeringsår for kulturelt mangfold

Eriksen, Anne og Selberg, Torunn "Tradisjon og fortelling. En innføring i folkloristikk. Oslo 2006.

202 Bente Møller flankert av danserne i Floor Knights i anledning lansering av Mangfoldsårets program 3. desember 2007. Foto: Ellen Stokland

Organisering av Sekretariatet for Mangfoldsåret

Tekst: Bente Guro Møller

Mangfoldsåret har hatt et koordinerende sekretariat med tre medarbeidere tilknyttet Kultur- og kirkedepartementet. Sekretariatet har etablert og samarbeidet med et nettverk av rådgivere, fylkeskontakter og andre nøkkelaktører.

Ifølge Stortingsmelding 17 skulle det opprettes en prosjektgruppe for å samarbeide med institusjoner, organisasjoner og aktører om å samordne planleggingsarbeidet for og gjennomføringen av Mangfoldsåret. Denne gruppen ble etablert som Sekretariatet for Mangfoldsåret og besto av Bente Guro Møller som nasjonal koordinator og to rådgivere, Ellen Stokland og Namik Mackic.

Møller var kunstnerisk leder og gründer for Interkulturelt museum (IKM) i Oslo i 17 år, før hun ble engasjert av departementet. Stokland er medieviter og journalist med erfaring blant annet fra Melafestivalen, Amnesty International og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. Mackic er utdannet fra Norges Musikkhøgskole og har arbeidet som kunstner og produsent i musikk-, film- og scenekunstheltet.

Sekretariatets oppdrag har vært å informere, stimulere til samarbeid, samordne, være rådgivere og pådrivere samt bidra til at forvaltning, institusjoner, organisasjoner og aktører setter i gang aktiviteter og utvikler langsiktige strategier i tråd med Mangfoldsårets målsettinger. Sekretariatets medarbeidere har gjennomført en rekke møter, seminar og konferanser med aktører, organisasjoner og institusjoner, samt initiert og finansiert enkelte prosjekter.

Balansegang

Sekretariatet for Mangfoldsåret ble tildelt en rolle som innebar balanse mellom på den ene side å være pådriver i en kulturpolitisk prosess innenfor begrenset tid og med begrensede ressurser, og på den annen side imøtekomme dels motstridende interesser og behov blant aktørene i kulturfeltet. Oppgavene har vært mange og komplekse, tiden knapp og utfordringene store. En av de første og viktigste rådgiverne i planleggingsfasen var Yvonne Rock, som var leder for Mångkulturåret i Sverige i 2006. Hennes erfaringer og veiledning var til stor inspirasjon og bidro til å lette både planlegging og gjennomføring av prosjekter og tiltak.

Refleksjoner rundt organisasjonsstrukturen

Mine kolleger i sekretariatet og jeg har vært midlertidig ansatt i Kultur- og kirkedepartementet. Som departementsansatte har vi arbeidet nær beslutningstakerne med departementets reglement og lojalitetskrav som rammebetingelser for vårt arbeid. Samtidig heter det i St. meld. nr. 17(2005-2006): "Ut over mandatet vil gruppen (sekretariatet) få stor frihet til å legge opp arbeidet sitt." I perioder har det vært vanskelig å få klarhet i hva denne "friheten" innebærer. Geografisk ble sekretariatets mellomposisjon markert ved at vi har hatt kontorlokaler i Nasjonalmuseets administrasjonsbygning. Den administrative tilknytningen til kulturavdelingen i KKD har imidlertid vært tett og fungert godt.

En fordel ved det tette samarbeidet har vært at både, sekretariatet, referansegruppen, institusjonsledere og enkeltaktører ved flere anledninger har fått møte departementets politiske ledelse og hatt meningsutvekslinger. Nasjonal koordinator har også i perioder hatt egne møter med politisk ledelse for å drøfte aktuelle problemstillinger i forbindelse med gjennomføringen av Mangfoldsåret.

Kultur- og kirkedepartementet har aldri tidligere gjennomført et markeringsår med det for øye å bane vei for gjennomgripende kulturpolitiske endringer. Den mest sammenliknbare markeringen er kanskje Kvinneåret, men det ble ikke gjennomført av Kultur- og kirkedepartementet. De andre markeringsårene (Ibsen-året 2006, markeringen av årtusenskiftet, Wergeland2008 og 100-årsmarkeringen i 2005) har vært viet avgrensede og mer håndterlige temaer som ble avsluttet ved årets slutt. De var organisert som selvstendige enheter med større handlingsrom og frihet. Konsekvensene av den tette tilknytningen mellom Sekretariatet for Mangfoldsåret og departementet burde kanskje i større grad ha vært utredet før prosjektet ble satt i gang.

Interdepartemental samarbeidsgruppe

Kultur- og kirkedepartementet tok initiativet til å opprette en interdepartemental gruppe bestående av Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID), Kunnskapsdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Utenriksdepartementet for å samordne de ulike departementenes arbeid med kulturelt mangfold. Gruppen ble ledet av statssekretær i Kulturdepartementet Halvard Ingebretsen. Hensikten med samarbeidet har blant annet vært å finne tangeringspunkter eller sammenfallende interesseområder som kunne bidra til økt fokus på kulturelt mangfold.

Et resultat av dette er at AID i styringsdialogen med IMDi og Nav har oppfordret til fokus på kulturinstitusjonene i arbeid med å få innvandrere i jobb, blant annet gjennom Introduksjonsprogrammet og Ny sjanse.

Fylkeskontaktene

Alle institusjoner, organisasjoner og enkeltpersoner som mottar tilskudd fra Kultur- og kirkedepartementet var i sine tilskuddsbrev for 2007 blitt bedt om å planlegge aktiviteter for Mangfoldsåret 2008. For å synliggjøre det mangfoldet som finnes i hele landet og få til samarbeid mellom etablerte institusjoner og organisasjoner med tilknytning til minoriteter samt etablere eierskap til mangfoldsarbeidet, var det nødvendig med en bredere regional og lokal forankring. Alle fylkeskommuner ble våren 2007 anmodet om å peke ut fylkeskontakter som kunne være regionale samordnere for aktiviteter. De skulle ha kontakt med kommuner, institusjoner, organisasjoner og kunstnere i fylket. Enkelte kommuner valgte også å oppnevne lokale kontaktpersoner for Mangfoldsåret. Det har vært fylkeskontakter i alle fylker, noen steder to. Det har vært mye utskiftninger av fylkeskontakter i løpet av Mangfoldsåret. Les mer om fylkeskontaktene et annet sted i denne rapporten.

Referansegruppen

Våren 2007 ble det opprettet en rådgivende referansegruppe som skulle bistå sekretariatet i valg av fokus og retningslinjer for planlegging og gjennomføring av Mangfoldsåret. Medlemmene i gruppen var personer med faglig kompetanse innenfor ulike deler av kulturlivet. Flere av

dem er veteraner i arbeidet med og for kulturelt mangfold. Gruppen var også satt sammen med tanke på geografisk spredning og transnasjonal erfaringskompetanse. Referansegruppens medlemmer har vært de viktigste ikke-departementale rådgiverne og støttespillerne for sekretariatet, og spesielt for nasjonal koordinator når det gjelder tilnærming til alle de dilemmaene sekretariatet har stått overfor.

Les også referansegruppens innspill og refleksjoner over Mangfoldsåret et annet sted i rapporten.

Referansegruppens medlemmer:

Aud Jorunn Aano: Bibliotekar ved Stavanger kulturhus med erfaring fra ulike bibliotek, med i Norsk biblioteksforenings styringsfrihetsutvalg. Har samarbeidet tett med innvandrersamfunnsorganisasjoner, -råd og utdanningsinstitusjoner som arbeider med minoritetsspråklige barn og unge.

Benoit Tamba: Musiker og konsertarrangør fra Senegal, bosatt i Tromsø. Initiativtaker til verdensmusikkfestivalene i Tromsø som startet i 1997. Opptrer jevnlig med sitt band Djiromansa, som hovedsakelig består av musikere fra Tromsø.

Bjørn Jansen: Medlem av Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn og daglig leder i Studieforbundet Solidaritet. Styremedlem og sekretær i Landsorganisasjonen for Romanifolket, nestleder i Stiftelsen Romanifolkets / Taternes Kulturfond og styremedlem i Damini House of Culture.

Eli Borchgrevink: Daglig leder og en av to initiativtagere til Du Store Verden som arbeider for å fremme og styrke interkulturelle relasjoner i kunst- og kulturformidling både nasjonalt og internasjonalt. Bakgrunn som ballettdanser og fra kulturelt samarbeid mellom Norge, Afrika og Oseania.

Khalid Salimi: Forfatter, samfunnsdebattant og leder av Stiftelsen Horisont, redaktør for Samora og festivalsjef for Mela-festivalen i Oslo. Han ledet Antirasistisk Senter til 1996, og var deretter nestleder for Norsk kulturråd til 2004. Styremedlem i Kirkelig Kulturverksted og Litteraturhuset. Salimi har utgitt flere bøker.

Lavleen Kaur: Kriminolog og artist, kunstnerisk leder ved Indian Welfare Society. Flere års erfaring

som danser, koreograf og skuespiller på norske scener. Som forsker ved Universitetet i Oslo er hun opptatt av utfordringer det flerkulturelle Norge står ovenfor. Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene (KIM).

Lovleen Rihel Brenna: Leder for Foreldreutvalget for grunnopplæringen, foredragsholder og forfatter. Utdannet i pedagogikk, psykologi, sosialpedagogikk, migrasjon og flerkulturell forståelse. Hun er varamedlem i European Wergeland Center, har vært rådsmedlem i Verdikommisjonen og mottatt priser for sitt arbeid med integrering.

Marith Hope: Kurator og konsulent. Tidligere direktør for Riksutstillinger, og var tilsatt som prosjektleder for Mangfoldsåret ved Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design frem til høst 2008. Hun er utdannet kunstner og kunsthistoriker. Bosatt i Frankrike.

Mostafa Pourboyat: Rådgiver for Hedmark fylkeskommunes flerkulturelle satsning siden 1998. 20 års erfaring med flerkulturelt arbeid. Samfunnsviter med utdanning i ledelse.

Per Ananiassen: Teatersjef ved Teaterhuset Avant Garden i Trondheim. Han er utdannet teaterviter

og arbeidet som dramaturg ved Trøndelag Teater til og med vinteren 2008.

Tom Gravlie: Utenlandssjef i Rikskonsertene, ansvar for langsiktige musikk samarbeidsprogram i Asia på oppdrag fra Utenriksdepartementet. Tidligere leder av Norsk Flerkulturelt Musikkenter og festivalsjef for Verden i Norden-festivalen (nå: Oslo World Music Festival)

Viggo Vestel: Sosialantropolog i gruppe for migrasjonsforskning, ved forskningsinstituttet NOVA i Oslo. Han har arbeidet med en serie forskningsprosjekter om flerkulturelle ungdomsmiljøer i Groruddalen, og har ungdomskultur, kreativitet og kulturteori som særskilte interessefelt.

Honna Havas: Museumsleder ved Østsamisk museum i Neiden, Finnmark. Lang erfaring med arbeid på skoltesamiske miljøer i Norge, Finland og Russland. Utdannet arkeolog. Medlem av referansegruppen som til mars 2008.

Toril Iversen: Representant for Sametinget, fra Varangerbotn. Medlem av referansegruppen siden september 2008.

Referansegruppen i møte med kulturminister Trond Giske oktober 2007. Bak f.v. Mostafa Pourboyat, Khalid Salimi, Bente Møller (sekretariatet), Trond Giske, Viggo Vestel, Per Ananiassen, Eli Borchgrevink, Bjørn Jansen. Midten: Benoit Tamba. Foran f.v: Ellen Stokland (sekretariatet), Lavleen Kaur, Majoran Vivekananthan (sekretariatet) og Marith Hope. Aud Jorunn Aano, Honna Havas, Loveleen Rihel Brenna og Tom Gravlie var ikke til stede da bildet ble tatt. Foto: KKD

Prosjekter og tiltak initiert av Mangfoldsåret

Tekst: *Bente Guro Møller* Foto: *KKD*

Sekretariatet for Mangfoldsåret har hatt langsiktige målsettinger for sitt arbeid og har igangsatt noen få strategiske prøveprosjekter og samarbeid.

Sekretariatet hadde en budsjetttramme på 2 mill. kroner i 2007, 3 mill. kroner i 2008 og 1 mill. i 2009 til egeninitierte tiltak. Dette skulle hovedsakelig dekke sekretariatets aktiviteter som konferanser, møtevirksomhet, informasjon, utgivelser med mer. Aktører i det frie feltet og mindre organisasjoner som trengte finansiering til prosjekter var henvist til vanlige støtteordninger hos Norsk kulturråd og andre bevilgende myndigheter. Norsk kulturråd fikk en øremerket økning på 10 millioner kroner som skulle fordeles via de ordinære postene. Sekretariatet iverksatte prosjekter som skulle bidra på ulike måter til økt profesjonell deltakelse av personer med minoritetsbakgrunn i kulturlivet. Stikkord er bevisstgjøring i institusjonene, rekruttering til utdanning og institusjoner, talentutvikling og nettverksbygging, samt en systematisk tilnærming til økt, kvalifisert mangfold i styrerommene.

Lederforum

Tre ganger i løpet av 2008 og første halvdel av 2009 ble ledere ved et utvalg nasjonale og regionale kulturinstitusjoner i Oslo invitert til et fellesmøte i Kultur- og kirke departementet. Hensikten med møtene var gjennom diskusjon og utveksling av erfaringer, å sørge for en fruktbar og varig forankring av mangfoldsperspektivet i institusjonenes virksomhet.

Møtene i Lederforum har inneholdt presentasjoner av institusjonenes tiltak i anledning Mangfoldsåret. De har også fungert som tverrfaglige utviklingsfora der en rekke strukturelle, faglige og ideologiske betingelser for produksjon og formidling av kultur ble anskueliggjort og drøftet. Møtene inneholdt blant annet et foredrag om kvalitet ved kunstner og kurator Samir M'kadmi, en presentasjon ved svenske Riksteaterns direktør Birgitta Englin, som snakket om Riksteaterns gjennomgripende nyorientering i den senere tid, og to representanter fra ungdomskulturorganisasjoner som delte sine erfaringer, perspektiver og forventninger til det institusjonelle kulturlivet.

Diskusjonene i Lederforum har demonstrert at slike tverrfaglige møter kan videreutvikle mangfoldsdiskursen til å bli et relevant verktøy for å re-

vurdere og utvide institusjonenes handlingsperspektiver, og bidra til en fornyelse og styrking av kulturlivet som helhet.

De deltakende institusjonene har meldt interesse for å fortsette møtevirksomheten i Lederforum også fremover. Sekretariatet støtter dette initiativet og anbefaler at det opprettes også regionale utgaver av Lederforum.

Mangfoldsårets fylkeskontakter

I august 2007 hadde samtlige fylker oppnevnt fylkeskontakt for Mangfoldsåret. Det ble i perioden fra september 2007 til april 2009 avholdt seks samlinger med fylkeskontaktene. Disse samlingene ble etter hvert interessante diskusjonsplattformer og faglige utviklingsfora. Her ble en rekke problemstillinger knyttet til forståelsen av kulturelt mangfold belyst, og flere politiske, organisatoriske og økonomiske utfordringer ble konkretisert:

- Behøver arbeidet for kulturelt mangfold å forankres i en stilling i fylkeskommunen? Hvilket beslutningsnivå er påkrevet for å sikre at mangfoldsdimensjonen ivaretas over hele spekteret av fylkets ansvarsområder av en slik eventuell stilling? Alternativt, kan man stole på at mangfoldsdimensjonen vil bli godt nok ivaretatt, så lenge den kommer med i de regionale planer?
- Hvordan forankre mangfoldsperspektivet i de regionale planer? Trenger fylkene egne planer for kulturelt mangfold, eller er det best å skrive mangfold inn som en dimensjon i fylkeskommunens ordinære planarbeid?
- Hvordan sikre midler til nye regionale og lokale tiltak for kulturelt mangfold?
- Hvordan kan kommunikasjonen mellom myndighetene på statlig, regionalt og kommunalt nivå bli bedre? Hvordan sikre at innsatsen på de ulike nivåene blir koordinert, og at føringene som fylkene mottar fra de ulike departementer er mest mulig samlet?
- Hvordan sikre at befolkningsgrupper med minoritetsbakgrunn blir delaktige i regionalpolitiske beslutningsprosesser? Enkelte fylker har egne innvandrerråd; andre har det ikke. Den nye planloven inviterer

til bred deltakelse i regionale partnerskap, som en samordningsarena i forbindelse med regionalt planarbeid.

Fylkeskontaktenes innsats har vært formidabel, samtidig som nettopp denne måten å organisere det regionale forankringsarbeidet på avslørte hvor sårbart det er å betro ansvaret for kulturelt mangfold til enkeltpersoner. Da enkelte fylkeskontakter skiftet jobb, sluttet i sine stillinger, eller ble rammet av sykdom, opplevde sekretariatet for Mangfoldsåret at kontaklinjen til det regionale kulturliv og myndigheter ble brutt.

Styrende mangfold

Et rekrutteringsprogram som søker å identifisere og kvalifisere faglig relevante kandidater med interkulturell kompetanse til styreverv i norske kulturinstitusjoner. Prosjektet er administrativt og organisatorisk forankret i Du store verden og har mottatt tilskudd fra Norsk kulturråd og Sekretariatet for Mangfoldsåret.

Etter en innledende tankesmie høsten 2008 ble prosjektet definert som pilotprosjekt, med en langsiktig målsetning om at det etableres som fast tiltak. I perioden desember 2008–februar 2009 ble en første deltakergruppe på 17 kandidater definert. Selve treningsprogrammet startet i mars 2009, varte til juni 2009 og bestod av seminarer, institusjonsbesøk, samt et simulert styremøte med gjennomgang av reelle styresaker i en organisasjon. Programmet inneholdt blant annet fremleggelse av en institusjons strategi for kulturelt mangfold, samt en rekke innlegg og foredrag om kulturpolitikk, kulturforvaltning og styrets rolle og ansvar i kulturinstitusjonene.

Det bli utarbeidet en oppfølgingsmodul og søkt om midler for videreføring av Styrende mangfold. Det avgjørende leddet gjelder kontakten med myndigheter og instanser som oppnevner styremedlemmer. Våren 2009 er en regional utgave av Styrende mangfold under planlegging i Troms. Benoit Tamba fra Mangfoldsårets referansegruppe har påtatt seg ansvaret å bygge opp en variant av prosjektet i samarbeid med Otto Akos Meijer.

Gå DIN vei

Etter initiativ fra Sekretariatet for Mangfoldsåret og i samarbeid med 12 kunstnere og

kulturarbeidere av ulik opprinnelse ble det vinteren 2007/08 produsert en DVD ved navnet "Gå DIN vei". DVD-en inneholder 12 korte audiovisuelle portretter og var ment å inngå i et rollemodellprosjekt i ungdomsskolen. Her skulle elevene bevisstgjøres sine egne yrkesmuligheter ved at kunstnere og kulturarbeidere fra et spekter av ulike kulturbakgrunn fortalte om sin egen yrkesvei.

Deltakerne i prosjektet gjennomgikk et kurs i digitale fortellinger ved Høgskolen i Oslo. Portrettene ble utformet av kunstnerne selv, og viser et stort spenn fra informativ til poetisk og til humoristisk tone. Mens enkelte portretter er informative essays som fungerer som smakebiter på et liv som kunstner eller kulturarbeider, er andre mer generelle, reflekterende fortellinger som kan egne seg som underlag for samtaler omkring identitet og tilhørighet. DVD-en "Gå DIN vei" har, når denne rapporten går i trykk, ikke funnet sin vei inn i undervisningen. Men det er opprettet dialog med Nafo (Nettverk for den flerkulturelle opplæringen) om å ta DVD-en i bruk.

Nye scenetekster

Et dramatikktutviklingsprosjekt som skulle bidra til å finne nye stemmer fra det flerkulturelle Norge til teatrene. Prosjektet ble gjennomført som et samarbeid mellom Det Åpne Teater, Nordic Black Theatre, Oslo Nye Teater, NRK radioteatret, Riksteatret, Det Norske Teater og Nationaltheatret. Det Åpne Teater har hatt det administrative prosjektansvaret, mens alle teatrene har vært involvert i juryering og oppfølging. Tre dramatikere gikk videre og fikk utviklet sine tekster under tett dramaturgisk oppfølging. Les mer om prosjektet Nye scenetekster et annet sted i denne rapporten.

Kulturminner på reise

Mangfoldsåret 2008 og Kulturminneåret 2009 samarbeidet om å initiere og finansiere prosjektet for å bidra til en mer mangfoldig kultur- og kulturarv. Målgruppen var 8.klassinger som skulle dokumentere mangfoldet i dagliglivets kulturminner. Museer i 15 fylker og på Svalbard deltok sammen med skoleklassene. Prosjektet er omtalt et annet sted i denne rapporten.

Markedsføring og informasjonsformidling

Mangfoldsåret har først og fremst blitt kjent blant folk gjennom media, både før og under Mangfoldsåret. Sekretariatet har prioritert å møte mennesker i felt, på konferanser, seminarer og kulturarenaer og har bidratt med et 100-talls foredrag og innlegg i løpet av 2008. For øvrig har markeringsårets offisielle internettside www.kultureltmangfold.no vært den viktigste informasjonskanalen. I tillegg ble det utgitt en informasjonsfolder og iverksatt to plakatkampanjer i samarbeid med Ruter (tidl. Sporveien) på offentlige transportmidler i Oslo. Kampanjene ble utformet i samarbeid med reklamebyrå.

Mangfoldsårets offisielle nettside

Mangfoldsårets offisielle nettside ble lansert et drøyt halvår før markeringsåret startet. Nettsiden var først og fremst ment å være et sted hvor aktører kunne registrere sine aktiviteter, programmer og strategier og dele dem med andre. Det som ble registrert ble synlig i en kalender for Mangfoldsåret. Slik skulle nettsiden vise det nasjonale løftet disse små og store aktivitetene til sammen utgjorde. Oppslutningen om nettsidene var imidlertid ujevn og fallende, samtidig som det ble stilt spørsmålstegn ved enkelte av arrangementene som hadde sluppet igjennom. En omlegging av nettsidene ble igangsatt våren 2008, hvor også en ny løsning måtte utvikles fordi sekretariatet måtte bytte leverandør.

Det ble inngått samarbeid med Kulturnett Norge for kalenderregistrering og kategorisering av arrangementer etter fylke, dato og sjanger. Samtidig ble hovedfokus på nettsidene rettet mot informasjon om sekretariatet og KKDAs egne prosjekter, initiativer og tiltak. Ved utgangen av Mangfoldsåret var ca 1100 aktiviteter registrert på www.kultureltmangfold.no

Kampanje: Dette er ikke norsk kultur

Kampanjen "Dette er ikke norsk kultur. Det er bare en bitte liten del av den." ble gjennomført våren 2008 bestod av plakater der et par selbustrømper, en hardingfele, en sølje og en tine ble akkompagnert av den utfordrende teksten. Det ble henvist til våre hjemmesider som pekte på de globale historiske røttene til gjenstander og

mønster man er vant til å betrakte som rotnorske. Det "norske", var kampanjens hensikt å påpeke, har utviklet seg gjennom utveksling med andre kulturer og blir ikke noe mindre norsk av den grunn. Kampanjen pekte altså på historien og forsøkte å nyansere vårt syn på den norske kulturens egenart. Kampanjeplakatene er gjengitt i denne rapporten.

Kampanje: NYORGE

Kampanjen "NYORGE. Alle trenger kultur - kulturen trenger alle", pekte framover ved å sette fokus på betydningen av å forløse og ta i bruk kreativiteten i alle deler av befolkningen. Plakater viste fire unge kvinner og menn med ulik opprinnelse med hår omformet til levende symboler for skapende virksomhet: en oppslått bok, en cello, et bylandskap, filmbånd. Overskriften NYORGE antyder et nytt, dynamisk Norge med rom for forskjellighet. Med dette ønsket vi å stimulere til refleksjon rundt hva et nasjonalt prosjekt basert på menneskelige ressurser og potensial, uansett bakgrunn, kunne innebære. Det skapende feltet kan være arnested for et nytt, samlende "vi". Kampanjen var særlig rettet mot ungdom og oppfordret ungdom til å ta i bruk sine evner og være med på å forme vår felles fremtid. En egen nettside ble utformet for kampanjen: www.nyorge.no som lenker videre til et knippe nettstedet om skapende utdanninger i Norge. NYORGE-kampanjen ble gjennomført i forbindelse med hovedkonferansen i Mangfoldsåret. Kampanjeplakatene er gjengitt i denne rapporten.

Konferanser og markeringer

- **Vår viktigste jobb er å holde samtalen i gang, sier Yvonne Rock, tidligere koordinator for det svenske Mångkulturåret 2006. Debatter, nyansering av debattene og kunnskapsutvikling har vært høyt på agendaen gjennom hele Mangfoldsåret. Likeså har det vært viktig å synliggjøre det kulturelle mangfoldet.**

I tillegg til en mengde konferanser, seminarer og kulturprogrammer arrangert av lokale og regionale myndigheter og kulturaktører rundt om i landet, har tre markeringer og fire nasjonale seminarer/konferanser blitt arrangert i perioden

juni 2007–mai 2009, etter initiativ fra sekretariatet for Mangfoldsåret:

Seminar: Mangfoldsårets muligheter

Seminar på Det Norske Teater 13. juni 2007 samlet omkring 200 ulike aktører fra kulturinstitusjoner og kommuner med innspill til planlegging av og innholdet i Mangfoldsåret.

Statsråd Trond Giske sa i sitt innlegg at han ønsket en varig endring i måten Norge fremstår som kultursamfunn på. Han understreket at kulturinstitusjonene skulle integrere mangfoldstenkningen i sitt ordinære arbeid med de midlene de allerede har fått. Øremerkede midler til flerkulturelle tiltak kan virke mot sin hensikt, fordi flerkultur er en varig tilstand og kan ikke henvises til en særskilt sektor.

Andre medvirkende var professor Thomas Hylland Eriksen og Yvonne Rock, nasjonal koordinator for Mångkulturåret 2006 i Sverige.

Konferanse: Dilemmaer i dialogen

På FNs verdensdag for kulturelt mangfold 21. mai 2008 inviterte Mangfoldsåret og Unesco-kommisjonen til felles konferanse om utfordringer for demokrati og deltakelse i Norge. Nærmere 200

deltakere var til stede på Felix konferansesenter i Oslo hvor søkelyset blant annet ble satt på minoriteter blant minoritetene i diaspora.

Hovedinnledere var statssekretær Kjell Erik Øie i Barne- og likestillingsdepartementet holdt et innlegg under tittelen Ubehaget i dialogen, og den internasjonalt anerkjente antropologen, professor Arjun Appadurai fra The New School i New York snakket om de parallelle samfunnene som kan oppstå blant minoritetsgrupper, og medias rolle i denne prosessen. Andre medvirkende var Mala Wang-Naveen (Aftenposten), Loveleen Rihel Brenna (Foreldreutvalget i grunnskolen), Ashraf al-Khadra (Al-Arabyia), Nazneen Khan-Østrem (Høgskolen i Oslo) og Elisabeth Eide, forsker ved Culcom (Kulturell kompleksitet i det nye Norge, Universitetet i Oslo).

Konferanse: Alle kunstens regler

Hovedkonferansen i Mangfoldsåret om veier til mangfold i utdanning og kulturliv ble avviklet på Universitetsbiblioteket i Oslo 6.-7. november 2008 og tok for seg problemstillinger rundt den smale rekrutteringen til kunst- og kulturfaglige utdannelse og kultursektoren. Konferansens ledende spørsmål var: Hvem er det profesjonelle

Kulturminister Trond Giske introduserer til paneldiskusjon under Mangfoldsårets erfaringskonferanse 25. mai 2009. Foto: Ellen Stokland

kulturliv ment for? Hvem søker seg til skapende utdanninger, og på hvilke vilkår slipper de inn? Hvem sin kunst, kultur og kulturarv skal forankres i opplæringen? I hvilken grad får skoleelever mulighet til å prøve sine egne evner og talenter i den norske skolen? Hva er, i det hele tatt, vilkårene for å delta i det skapende Norge?

Det komplekse krysningsfeltet mellom utdanningssektoren og kultursektoren fra barnehage til profesjonelt arbeidsliv ble belyst gjennom to dager og fem parallellseminarer med nærmere 40 foredrag, kommentarer, paneldebatter og kunstneriske refleksjoner. Blant innleggsholderne var kulturminister Trond Giske, den britiske pedagogen og regjeringsrådgiveren Paul Roberts, den tyske filosofen Wolfgang Welsch, historikeren Knut Kjeldstadli, leder for Norsk Skuespillersenter Shanti Brahmachari, kurator ved Nasjonalmuseet Gavin Jantjes og utdanningsminister Bård Vegar Solhjell.

Konferansen var arrangert av Sekretariatet for Mangfoldsåret og Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen, i samarbeid med Den kulturelle skolesekken, Fellesrådet for kunstfagene i skolen, MiFA/ Universitetet i Oslo, NAFO/Høgskolen i Oslo, Nettverk for estetiske fag/Høgskolen i Oslo, Rikskonsertene og Riksteatret.

Konferanse: Nye horisonter for kulturen

Mangfoldsårets erfaringskonferanse gikk av stabelen 25. mai 2009 på Dansens Hus i Oslo og oppsummerte med tre nøkkeltemaer for fremtiden: institusjoner for et deltakersamfunn, bredere rekruttering gjennom utdanning og arenaer for talentutvikling, og mangfoldets rolle i regional utvikling. Konferansens temaer ble forent under det retoriske spørsmålet: Hvorfor må mangfoldsperspektivet skrives inn i politikken?

Statsråd Trond Giske åpnet konferansen og ledet det aller første panelet bestående av tidligere kulturminister i Sverige Leif Pagrotsky (saksordfører for Mångkulturåret 2006), Morgenbladets kulturelledaktør Lena Lindgren, politisk rådgiver i AID Hadia Tajik og direktør i Cappelen-Damm Anders Heger. Et politikerpanel ble utfordret på sine respektive partiers planer om oppfølging av Mangfoldsårets målsetninger. Et annet panel, bestående av unge kunstnere

og kulturutøvere med mangfoldig bakgrunn var freidige og sikre i sin påpeking av aktuelle problemstillinger som myndighetene bør ta tak i. Et tredje panel handlet om hvilken rolle mangfold kan spille for regional og lokalt utvikling – ikke bare lokalt kulturliv. Andre medvirkende var direktør for svenske Riksteatern, Birgitta Englin (se egen artikkel i denne rapporten), Loveleen Rihel Brenna, leder av Foreldreutvalget for grunnskolen, kulturforsker Helene Egelands analyse av fylkenes gjennomføring av Mangfoldsåret (gjengitt i denne rapporten) og Stiftelsen Horisons leder Khalid Salimi. Sitater til ettertanke og bilder fra konferansen er gjengitt et annet sted i denne rapporten.

Åpning, Verden i Operaen og Total Global

Mangfoldsåret var kulturaktørens år. Også kommuner og fylkeskommuner rundt om i landet valgte å markere Mangfoldsåret på hver sitt vis. Kultur- og kirkedepartementet tok selv initiativ til tre markeringer i løpet av Mangfoldsåret: Offisiell felles åpning med Stavanger 2008 12. januar, Verden i Operaen 27. april og Total Global i Oslo 14.-15. juni. Se bildekavalkade over disse arrangementene et annet sted i denne rapporten.

Hva er etnisitet?

"En folkegruppe som lever helt isolert er ikke etnisk, dens individer vil forstå seg selv som mennesker, ikke som en spesiell sort mennesker. Etnisitet kan beskrives som en sosial prosess hvor grenser mellom ulike folkegrupper blir markert og vedlikeholdt. (...) Etnisitet er altså et aspekt ved en relasjon og ikke en egenskap ved en person eller en gruppe. I dag vil de fleste forskere si at etnisitet eksisterer mellom og ikke innenfor grupper. Etnisitet handler om sosial utveksling av kulturelle forskjeller, det er en vedvarende kommunikasjon om kulturell ulikhet mellom grupper som oppfatter seg som forskjellig fra hverandre, men som likevel har en viss kontakt med hverandre. Etnisk identitet aktualiseres når kulturelle forskjeller blir relevante for samhandlingen. (...) Den etniske grensen gjøres relevant i konfliktsituasjoner som rekker fra hverdagslivets små situasjoner til organiserte politiske konflikter."

Anne Eriksen og Torunn Selberg: Tradisjon og fortelling. En innføring i folkloristikk. Oslo 2006.

Referansegruppens erfaringer

Tekst: Referansegruppen for Mangfoldsåret Foto: KKD

”En satsning fra regjeringens side med et år som markerer kulturelt mangfold og som også vil sette langsiktige spor i norsk kulturliv, er et viktig og betimelig bidrag.”

Den rådgivende referansegruppen for Mangfoldsåret 2008 ble etablert i april 2007 og hadde sitt første møte 4. mai 2007. Alle møtene har foregått sammen med Sekretariatet for Mangfoldsåret. Referansegruppen har møtt politisk ledelse i Kultur- og kirkedepartementet (KKD) to ganger i perioden.

I oppnevningensbrevet til referansegruppens medlemmer heter det:

”Målet med markeringsåret er at aktiviteter og prosesser skal bidra til:

- *å stimulere nye og eksisterende miljøer som arbeider med å fremme kulturelt mangfold*
- *å styrke etablerte kulturinstitusjoners samhandling med utøvere og publikum med minoritetsbakgrunn*
- *å utvikle det flerkulturelle perspektivet innenfor alt kulturarbeid*
- *å etablere arenaer der de ulike aktørene kan utfordre hverandre*

I tråd med intensjonen i stortingsmeldingen er det nå oppnevnt en referansegruppe for Mangfoldsåret 2008. Referansegruppen er bredt sammensatt med hensyn til medlemmenes kompetanse innenfor ulike fagfelt samt kulturell bakgrunn, kjønn, alder og geografi.

Referansegruppens mandat er:

- *å være rådgivende organ for Mangfoldsåret 2008*
- *å diskutere, vurdere og gi innspill om begrepsbruk, prinsipper for strategi - og målformuleringer og konkrete programtiltak knyttet til Mangfoldsåret 2008.”*

En oppsummering av perioden inkluderer følgende betraktninger:

Referansegruppens rolle i Mangfoldsåret

Innledningsvis vil referansegruppen understreke at en satsning fra regjeringens side med et år som markerer kulturelt mangfold og som også vil sette langsiktige spor i norsk kulturliv, er et viktig og betimelig bidrag. At det ble satt sammen en referansegruppe med viktige aktører på dette

feltet, ser vi også som en anerkjennelse av arbeidet til gruppens medlemmer fra ansvarlig politisk ledelse. Vi håper at vi har klart å bidra på en verdifull måte, innenfor de rammer som forelå.

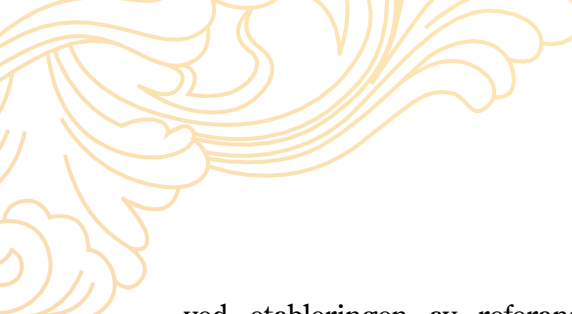
Referansegruppens samlede utgangspunkt var en positiv innstilling til Mangfoldsåret og et engasjement for å være en god støtte som rådgivende organ for Mangfoldsårets sekretariat. Gruppen ble sammensatt for å representere bred kompetanse og erfaring med hensyn til kulturelt mangfold, og har fra første møte understreket viktigheten av at Mangfoldsåret skulle sette i gang prosesser med langsiktige og håndfaste resultatmål. Seriøse råd og innspill fra gruppen var ment som et vektig og faglig bidrag til KKD's utvikling av Mangfoldsårets profil og gjennomføring. I dette arbeidet har spørsmålet om videreføring av Mangfoldsårets intensjoner, også etter 2008, stått sentralt.

Referansegruppen vurderer erfaringene fra det løpende samarbeidet med Mangfoldsårets sekretariat som både fruktbart og interessant.

I et større perspektiv fortøner bildet seg likevel noe annerledes. Selv om gruppen som rådgivende organ ikke kunne kreve at dets råd og innspill ble fulgt, vil vi likevel løfte fram at kun få av våre råd er blitt tatt til følge. Referansegruppen skulle gjerne ha spilt en større rolle i arbeidet, og forventet å bli involvert i større grad enn vi ble.

Vi ser særlig tre forhold som viktige i denne sammenhengen:

1. **For sen etablering:** Det burde vært etablert en referansegruppe som rådgivende organ for KKD langt tidligere i prosessen og under planleggingen av Mangfoldsåret 2008. Dette ville ha sikret en tidligere igangsetting av prosesser som var nødvendige for gruppen for å bidra effektivt.
2. **Sekretariat uten beslutningsmyndighet:** Mangfoldsårets sekretariat har vært direkte tilknyttet/underordnet KKD. Den nasjonale koordinatoren har dermed hele tiden vært avhengig av overordnede beslutningstakere i vesentlige deler av sitt arbeid. Styringsstrukturen var kjent allerede

ved etableringen av referansegruppen, og inngikk således i de etablerte premissene. Det er imidlertid vår anbefaling at en slik struktur i fremtidige arbeidsprosesser bør vurderes annerledes. Med denne styringsformen har referansegruppen vært rådgivende organ for et sekretariat uten beslutningsmyndighet, og som dermed har fungert som et mellomledd til beslutningstakerne. Et mer omfattende mandat og tydeligere beslutningsmyndighet til Sekretariatet for Mangfoldsåret, og/eller en mer direkte kommunikasjon mellom referansegruppen og beslutningstakerne i KKD, ville gjort referansegruppens bidrag langt mer verdifullt.

3. **Uheldig fellesåpning med Stavanger 2008:** En rekke avgjørelser var tatt før de kom på referansegruppens bord. Tidspresset i et prosjekt som Mangfoldsåret, er mye lettere å håndtere dersom rådgivende organer tas mer med tidlig i prosessen. Referansegruppen var avhengig av at politisk ledelse ville ta i betraktning det arbeidet som ble gjort i gruppen. Her vil vi særlig trekke frem lanseringen av Mangfoldsåret: Selve bakgrunnen for realiseringen av et slikt år var at kulturelt mangfold i dagens Norge er lite synlig. Et markeringsår var derfor en ypperlig anledning til å endre dette. Gruppen anså i denne forbindelse selve lanseringen av Mangfoldsåret som et vesentlig tiltak, og insisterte derfor på at lanseringen skulle gjøres som en selvstendig og offentlig begivenhet. At åpningen ble lagt sammen med åpningen av "Stavanger 2008 - europeisk kulturhovedstad", sto derfor i klar motsetning til intensjonen om synliggjøring.

Videreføring

Det har skjedd mange positive ting i Mangfoldsåret, og det er igangsatt verdifulle endringsprosesser blant annet i de etablerte institusjonene som vi håper vil være av langsiktig karakter. Det er viktig å understreke at det kulturelle mangfoldet ikke er et forbigående fenomen. Referansegruppen appellerer derfor til KKD om å sørge for at erfaringene fra Mangfoldsåret blir fulgt opp. Referansegruppen har i perioden gitt en rekke råd som vi ser som viktige og verdifulle elementer til en videre handlingsplan/strategi for videreføring

av arbeidet med de langsiktige mål som ligger i Stortingsmelding nr. 17.

Vi ser det som svært viktig at KKD's tiltak i Mangfoldsåret – som f.eks. påbud i de årlige tildelingsbrevene om en strategi for kulturelt mangfold i alle lag av institusjonene – opprettholdes og videreføres. En tett oppfølging og resultatvurdering fra KKD er med andre ord helt nødvendig for å sørge for at prosessene leder til reelle endringer på lang sikt.

For å sikre en slik videreføring råder referansegruppen departementet til å etablere en rådgivende gruppe for beslutningstakerne i KKD, med et klart mandat og resultatmål for f.eks. en fireårs periode. Vi ser det som viktig og nødvendig at en slik gruppe etableres umiddelbart etter Sekretariatet for Mangfoldsårets formelle avslutning 1. juli 2009.

Vi vil i den anledning sitere kulturminister Trond Giske:

"Det aller viktigste er å erkjenne at kulturelt mangfold ikke er en sektor i kulturlivet. Kulturelt mangfold må være en tilstand."

(Kulturminister Trond Giskes kronikk i Aftenposten, 8. november 2006)

Referansegruppen vil med dette sterkt understreke at denne tilstanden må sikres og styrkes med videre oppfølgingstiltak. Det er behov for en helhetlig og interdepartemental strategi for dette arbeidet fra regjeringen også etter Mangfoldsåret 2008. Selve prøvesteinen på om det norske Mangfoldsåret skal anses som et viktig og meningsfylt arrangement eller ikke, ligger i spørsmålet om de ønskede prosessene det var ment å skulle stimulere, faktisk realiseres, følges opp og utvikles videre i årene som kommer.

Referansegruppen vil videre understreke at de større potensialene som finnes i mangfoldets Norge, bare vil kunne virkeliggjøres ved at den norske staten legger til rette for at alle borgere får lik tilgang i form av rettigheter og muligheter til å benytte landets kulturelle ressurser. Mangfoldsåret 2008 – og den estetisk-kunstneriske dimensjonen som har vært dette årets hovedfokus – er derfor bare en del i en større sammenheng som handler om hvordan det kulturelle mangfoldet, i en langt videre betydning, får anledning til å utvikle seg i dagens og fremtidens Norge.

Norsk kulturråd og Mangfaldsåret 2008

Tekst: Ole Jacob Bull Foto:

Dette inneheld nokre fakta og synspunkt om Mangfaldsåret sett frå Kulturrådets synsvinkel. Det må understreka at vurderingane ikkje byggjer på forskning, men på dei data som Kulturrådet la fram i si årsmelding for 2008.

Bakgrunnen er at Kulturrådet fekk ein auke til kulturelt mangfald over statsbudsjettet for 2008 på 10 millionar kroner, øymerka til tiltak på ei rekkje kunst- og kulturområde. Fordelinga var slik: 1 mill. kroner til dans, 1 mill. kroner til fri scenekunst, 1 mill. kroner til gjestespel scenekunst, 1 mill. kroner til biletkunst og kunsthandverk, 1 mill. kroner til rom for kunst, 2 mill. kroner til barne- og ungdomskultur og 3 mill. kroner til musikktiltak. Dessutan vart innkjøpsordninga for omsett litteratur auka med 2 mill. kroner.

Det vart understreka at Kulturrådet reint allment skulle prioritere prosjektsøknader med ein mangfaldsdimensjon innanfor ordinære avsetningar, fristar, behandlings- og vedtaksprosedyrar. Dette vil med andre ord seie ei vidareføring av den praksisen Kulturrådet sjølv valde etter avslutninga av Mosaikkprogrammet for ti år sidan, og som går ut på å integrere midlar til kulturelt mangfald i dei ordinære avsetningane til kunst- og kulturformål.

Totalt løyvde Norsk kulturfond 31,5 mill. kroner til kulturelt mangfald i 2008, mot 20,6 mill. kroner i 2007. Talet på tiltak som fekk støtte auka frå 164 i 2007 til 219 i 2008. Tala omfattar tilskot frå Norsk kulturfond (med unnatak for innkjøpsordningane for litteratur) til prosjekt der ein kulturell mangfaldsdimensjon er ein integrert del av prosjektet. Søknadene er handsama innanfor ordinære avsetningar og fagutval. Kva eit prosjekt med ein mangfaldsdimensjon er, er diskutabelt og vil kunne variere frå kunstområde til kunstområde. Det er derfor mogeleg at dei oversyna Kulturrådet legg fram på dette punktet ikkje er absolutt konsistente.

Dei enkelte kunstområda

Mykje av det som vert skapt av kunst i samtida — særleg innanfor og som ein kombinasjon av uttrykk innanfor felta biletkunst, scenekunst og musikk — inngår i komplekse relasjonar, der det både er vanskeleg og problematisk å bryte produksjonane

ned til å handle om "kulturelt mangfald" ettersom svært mykje dreier seg om dette innanfor samtidskunsten. Generelt må det seiast at Kulturrådet har forsøkt å leggje avgjerande vekt på sjølv prosjektets karakter, i motsetning til forhold som til dømes har å gjere med avsendars etniske eller kulturelle bakgrunn eller liknande. Denne måten å vurdere søknader til kulturfondet på er også i samsvar med ordinær praksis, der ei kvalitetsvurdering av sjølv kunstprosjektet, eventuelt kombinert med kunstnarens reint faglege merittar, vert tillagt avgjerande vekt.

Når dette er sagt, ynskte rådet å fange opp nye initiativ og stimulere eksisterande verksemder på feltet, ikkje berre med tanke på å styrkje minoritetskunsten, men til allmenn berikelse for kunst- og kulturlivet. Kulturrådets tolking av sitt mangeårige arbeid for auka kulturelt mangfald har gått ut på å auke inkluderinga av nye kunstnariske uttrykk gjennom å betre produksjons- og formidlingsvilkåra, leggje til rette for rekruttering av nye grupper av skapande og utøvande kunstnarar og vere spesielt merksam på behovet for nye publikumsarenaer og møtestader som desse uttrykka krev. Ved sidan av at desse kan ha eit tverrfagleg preg, kan uttrykka ofte appellere til eit yngre publikum som ikkje finn seg til rette innanfor dei etablerte arenaene.

Det vart registrert auka aktivitet på ei rekkje område i løpet av Mangfaldsåret. Folkebiblioteka ynskte i høgare grad å formidle litteratur frå framande språkområde og kulturar, og Kulturrådet mottok fleire søknader enn tidlegare om støtte til omsetjingar til norsk av manus skrivne av forfattarar i Noreg med minoritetsbakgrunn. Også frå poesifestivalar og litteraturtilstellingar med minoritetsprofil var interessa for støtte stor. Til arrangement for barn og unge vart det registrert ei markant auka interesse allereie frå

Totalt vart det løyvd 31,5 millionar kroner til kulturelt mangfald i 2008 frå Norsk kulturfond, mot 20,6 millionar kroner i 2007

Sett frå forvaltinga si side kan dessutan behovet for statistikk og oversikter over løyvingar få en utilsikta diskriminerande effekt, dersom dei ikkje vert grunnjevne ut frå meir grunnleggjande kvalitative omgrep om prosessane innanfor samtidas kunst- og kulturliv.

siste halvdel av 2007, og auken heldt fram gjennom heile 2008. Eit interessant trekk ved løyvingane frå Kulturfondet var at dei ofte gjekk til tverrfaglege prosjekt til born i førskole- og grunnskolealder der kunstnarar med minoritetsbakgrunn arrangerte kurs med dans, forteljarkunst og musikk. Tilsvarande fagleg breidde fann ein også innanfor tiltak for ungdom og unge vaksne der kurs innanfor hiphop, breakdans, låtskriving, tekstskrivning, film- og musikkproduksjon fekk meir støtte i Mangfaldsåret enn tidlegare.

På musikkområdet var interessa stor frå konsertarrangørar og verdsmusikkfestivalar som i løpet av dei siste åra har etablert seg i dei største byane (Tromsø, Bergen, Trondheim og Oslo), og det vart gitt pengar til ulike musikkproduksjonar og showcases med utspring i minoritetskulturar. Også prosjekt med utspring i samisk og kvensk kultur mottok meir støtte enn tidlegare år. Ensemblestøtta vart utvida til å omfatte musikkgrupper som Shekere, Banjo Mosele og Bengalo.

Scenekunsten opplevde ein merkbar aukande tendens til kunstnarisk problematisering av tema knytte til kulturelt mangfald. I nokre prosjekt vart dette presentert i eit transkulturelt scenespråk, medan andre handsama kulturelle minoritetar meir tradisjonelt. Tilskotsmottakarane var dels etablerte miljø som til dømes Nordic Black Theatre, dels nyare prosjekt som Floorknights og miljø som ÅarjelhsaemienTeatere/Sydsamisk Teater. Auken i talet på søknader var særleg merkbar på området scenetekstutvikling, mindre merkbar innanfor ordninga for fri scenekunst.

Gjennom satsinga "Kulturelle endringsprosesser og samtidskunsten" har Kulturrådet sidan 2002 ynskt å styrkje den kritiske refleksjonen kring endringsprosesser i samtidskunsten som kan knytast til tema som kulturell globalisering og

internasjonalisering, og korleis desse endringane påverkar og utfordrar samtidskunstens estetiske verdiar og praksisar. Mangfaldsåret førte til ei styrking av kvaliteten på mange av dei prosjekta denne satsinga genererte. Dette gjeld både for tiltak innanfor det organiserte kunstlivet og innanfor mindre institusjonar. Av utstillingar som fekk støtte kan nemnast: 2Move/Migratory Aesthetics på Stenersenmuseet, Recycling the Lookingglas/Trash Art – Found objects arrangert av The Agency — Alternativ kunstplattform og Norske Kunstforeninger.

Avsetninga til kulturvern fekk overraskande nok ikkje auka midlar frå departementet i samband med Mangfaldsåret. Overraskande fordi dette fagområdet gjennom dei siste knappe ti åra har vore spesielt oppteken av å skaffe seg ny kunnskap om endringsprosesser knytte til nyare migrasjon og folkesamansetning i Noreg. Kulturrådet har parallelt med dette lagt stor vekt på ei sterkare samtidsorientering ved musea, og har i denne samanheng vore opptekne av å stimulere til eit klarare mangfaldsperspektiv. Kulturrådets arbeid og dei prosjekta dette har generert har medverka til fornya aktualitet for minoritetskulturens historie i Noreg heilt fram til våre dagar. Kulturelt mangfald og det pluralistiske Noreg var eitt tema innanfor dokumentasjons- og forskingsprosjektet På sporet av den tapte samtid, som var inne i si avslutningsfase i 2008.

Arenaer og spelestader med fleirkulturell profil var ei prioritert oppgåve for Kulturrådet også i Mangfaldsåret. I løpet av året fekk eit mindre utval ambisiøse og svært lovande tverrfaglege festivalar ein del støtte. Det er særleg grunn til å trekkje fram African History Week som dei siste åra har etablert seg som ein viktig arena.

Behov for kunnskap

I etterkant av Mangfaldsåret kan det vere grunn til undersøkje nærare kva ein har oppnådd på dette området gjennom dei siste ti åra. Derfor har Kulturrådet teke initiativ til eit bokprosjekt med førebels tittel Kulturelt mangfald i kulturlivet av professor i sosialantropologi Odd Are Berkaak. Boka skal handle om og problematisere dei endringane som har skjedd på dette feltet frå midten av 1990-tallet og fram til i dag. Det vert lagt

vekt på samspelet mellom ein sterkt tiltakande "global" tankegang i stadig opposisjon til den tradisjonelt lokale og nasjonale kulturpolitikken. Desse samfunnsmessige endringane skal drøftast i lys av nye tiltak som er sett i verk innanfor kulturfeltet. Kulturrådet har også teke initiativ til undersøkinga Arbeidsvilkår blant kunstnere med innvandringsbakgrunn av sosiologen Helene Egeland som vert publisert medio juni 2009.

Sett frå forvaltinga si side kan dessutan behovet for statistikk og oversikter over løyvingar få en utilsikta diskriminerande effekt, dersom dei ikkje vert grunnjevne ut frå meir grunnleggjande kvalitative omgrep om prosessane innanfor samtidas kunst- og kulturliv.

Generasjonsskifte

Generelt kan det sjå ut som vi no er vitne til eit generasjonsskifte blant entreprenørar, produsentar og utøvarar som krev ny innsikt og nye grep i kombinasjon med det vi allereie veit.

Ei erfaring som Kulturrådets administrasjon har gjort ved fleire høve er tankevekkjande. Å drive oppsøkjande verksemd mot ungdomsmiljø som ber bod om noko nytt og lovande, har berre delvis gitt resultat. Det kan verke som ikkje-profesjonelle grupper som til dømes Dancing Youth, Tabanka Crew og Ungdomsfabrikken har større interesse av kommersielle og meir marknadstilpassa uttrykk enn å utvikle seg i ei meir profesjonell kunstfagleg retning. Dette treng sjølv sagt ikkje vere gale, men dersom dette er uttrykk for ein veikskap ved den offentlege politikken, bør dette vere av interesse.

Eit grunnleggjande spørsmål er om Kulturrådet i løpet av Mangfaldsåret medverka til noko kvalitativt nytt, eller om hovudinntrykket er meir av det same. Det ligg i Kulturrådets mandat at det skal støtte nyskapande kunst og stimulere til fornying både estetisk og kunstnarisk. Men like viktig innanfor Mangfaldsårets perspektiv hadde det vore dersom vi hadde fått i gang nytenking

Mangfaldsåret medverka til eit mykje breiare engasjement frå institusjonane si side enn tidlegare. Fleire aktørar på dei ulike kunstområda tok initiativ til samarbeidsprosjekt

omkring produksjons- og samarbeidsformer samt praksis knytte til formidling og rekruttering. Dersom ein skal få til varige framsteg på desse områda, må det gjerast nokre forsøk av meir strukturell karakter. At departementets auka løyvingar til Kulturrådet i løpet av Mangfaldsåret var øymerka til svært konkrete formål – jf. oversikta over – medverka utan tvil til å styrkje desse områda, men i for liten grad til forsøk og praktisk eksperimentering frå vår side, til dømes knytte til modellar for rekruttering og integrering av minoritetane i institusjonar og ordningar.

Konklusjon

Med eit mogeleg unntak for biletkunstområdet – som kvalitativt hadde nokre svært interessante prosjekt – var som nemnd aktiviteten stor og dei gode prosjekta mange, men sett frå Kulturrådets perspektiv no i etterkant av Mangfaldsåret, kan ein nok spørje om fornying var eit gjennomgåande trekk ved det store fleirtalet av dei kulturrådsfinansierte prosjekta.

Det er likevel grunn til å leggje vekt på at Mangfaldsåret medverka til eit mykje breiare engasjement frå institusjonane enn tidlegare. Fleire aktørar på dei ulike kunstområda tok initiativ til samarbeidsprosjekt, og her ser det ut til at produksjonsmessige nyskapningar fann stad med godt resultat, som til dømes Twist-festivalen på scenekunstområdet. Ei positiv røymsle i Kulturrådet var at institusjonane opplevde større ansvar, ikkje minst fordi vi er overtydde om at dette også er eit uttrykk for at sjølv aktiviteten innanfor minoritetskulturen er mykje meir samansett og nyansert no enn for berre få år sidan. Mangfaldsåret medverka som ein katalysator til å få fram denne kompleksiteten.

Ole Jacob Bull, direktør Norsk kulturråd

Noen høydepunkter: Fra Stavanger via Bjørvika til Torshov

Tekst og foto: *Ellen Stokland*

Hele Rogaland sto på hodet da Mangfoldsåret og Stavanger2008 hadde felles åpning i Stavanger 12. januar 2008. I april åpnet endelig den storslagne operaen i Bjørvika, og Mangfoldsåret var med på feiringen og inviterte til Verden i Operaen. Midtveis i året sto Total Global i Torshovparken på programmet, en kulturmønstring der flerkulturelle kunstnere fra hele landet var invitert.

Mangfoldsåret har vært aktørenes år, og det er først og fremst frie grupper, det frivillige feltet, store og små kulturaktører og -institusjoner som har stått for kultur- og kunstarrangementer. Kultur- og kirke departementet ved Sekretariatet for Mangfoldsåret har fokusert mest på langsiktig arbeid, men tre store kulturbegivenheter har vært initiert av KKD:

Felles åpning med Stavanger2008 som europeisk kulturhovedstad i samarbeid med Dansens hus.

Verden i Operaen ble organisert av Stiftelsen Horisont 27. april, med bidrag fra både Kultur- og kirke departementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Total Global var Mangfoldsårets midtveismarkering og ble flott gjennomført av Du Store Verden. 14.-15. juni var det folkefest i Torshovparken i Oslo, og viktig seminar om tilskuddsordninger. Gjensidigestiftelsen var hovedsponsor. Sekretariatet for Mangfoldsåret takker alle som har stått på.

Her følger noen bilder fra disse høydepunktene.

Åpning i Stavanger: Kongen og Dronningen fikk blomster av Jenny (7) og Andrea Hagerup (5) da de ankom til åpningsgallaen for Mangfoldsåret og Stavanger2008 12. januar 2008. I sin tale sa Kongen at Stavanger2008 skulle være Mangfoldsårets flaggskip, og kulturminister Trond Giske erklærte Mangfoldsåret for åpnet. (Foto: Stavanger2008)

Åpning i Stavanger: "Imitated - rather than original". Dansere fra Nordic Black Theatre og Dansens hus med urbant danseinnslag basert på den unge kulturens mangfoldighet og inkluderende holdning var Mangfoldsårets bidrag under åpningsgallaen. Koreografi: Hooman Sharifi. Kostymer: Sylvia Denaise. Treskulptur: Kari Noreger. Dansere: Niusha Almassian, Rikke Baewert, Loan Hà, Peder Horgen, Ayaz Hussain, Maria Karlsen, Lavleen Kaur, Restegar Moradi og Mathew Smith. (Foto: Stavanger2008)

Verden i Operaen: Dhol-trommer ønsket velkommen da mangfoldet inntok den nye operaen i Bjørvika søndag 27. april 2009.

218 Norge-Sri Lanka: Friends in Harmony danset klassisk tamilsk og sinegalesisk dans med dansere fra Sri Lanka og Norge.

Sufjoik: I klassisk Mela-stil bød Verden i Operaen på kulturmøter og fusjon mellom ulike musikk- og kulturtradisjoner. Transjoiks Frode Fjellheim fra Trondheim og qawwalikunstneren Sher Miandad Khan fra Pakistan med spesialkomponert sufjoik.

Horfor det: I 2005 sto elever fra Hallagerbakken på scenen under Melafestivalen og høstet enorm suksess. I 2008 var de blitt 6.- og 7. klassinger og gjentok suksessen og sjarmerte publikum i senk med sin versjon av Trond Viggo-klassikeren "Hvorfor det!".

Koramesteren: Solo Cissokhoer griot fra Senegal og Norge og en av verdens fremste utøvere på strengeinstrumentet kora. I 2003 fikk han BBC Awards for World Music. Med seg i Operaen hadde han familien som musikere og dansere.

Politikere: Khalid Salimi (i midten) flankert av daværende arbeids- og inkluderingsminister Bjarne Håkon Hanssen (t.v) og statssekretær i Kultur- og kirkedepartementet Halvard Ingebrigtsen.

Internasjonal stjerne: Maryam Mursal flyktet fra Somalia i 2001 og har gjestet Norge flere ganger og har optrådt sammen med Women's Voice på Melafestivalen.

Verden i Operaen: Danseren Sudesh Adhana fremførte utdrag av forestillingen "Det tredelte øye" av koreografen Ella Fiskum. Øverst: Operaen morer også de minste.

Total Global: Alle fylker ble invitert til å bli med på midtveisfeiringen av Mangfoldsåret. Fra Fredrikstad kom tre unge Congo Boyz med rap. Øverst: Tabanka Crew.

Vertsskapet: Hannah Wozene Kvam og Brother Bunthu var prosjektledere for Total Global. Kulturminister Trond Giske åpnet folkefesten lørdag 14. juni 2008.

Mangfoldsåret: Nasjonal koordinator Bente Guro Møller ønsket velkommen til seminar om tilskuddsordninger og folkefest i Torshovparken.

Tidlig krøkes: Fremtidens publikum var allerede på plass og lot seg underholde av flerkultur fra hele Norge og i mange sjangre.

Total Global: Folkefesten inviterte også til et etterlengtet seminar om tilskuddsordninger. Gjensidigestiftelsen var hovedaktør og hovedsponsor for Total Global.

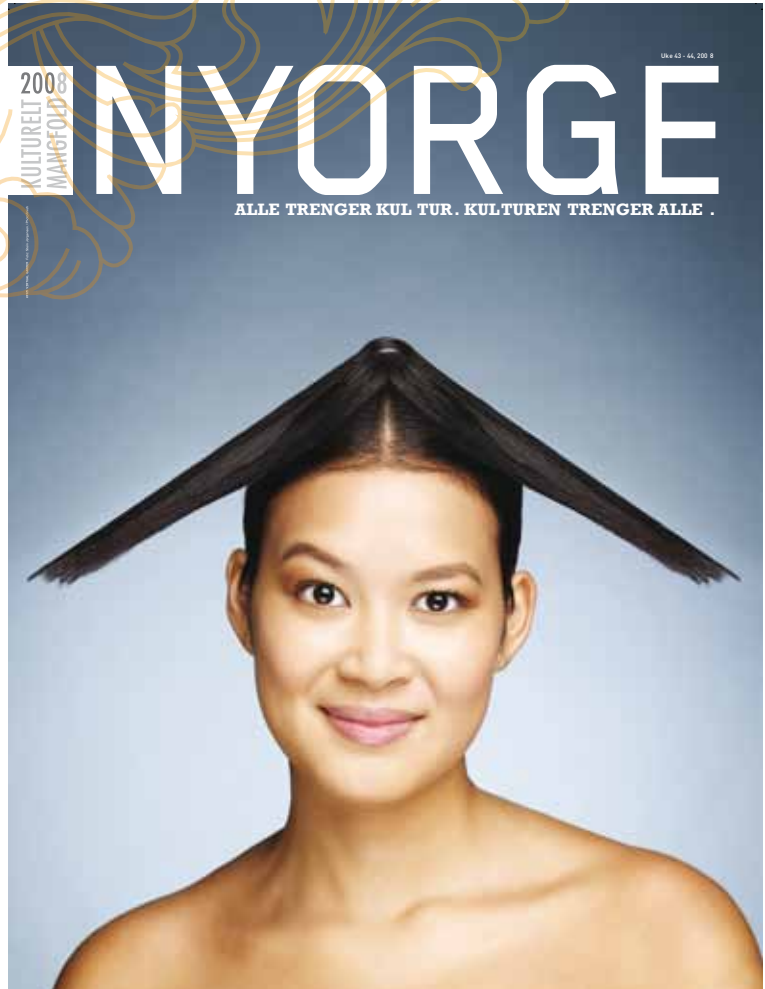
Tabanka Crew: Danseglede med en kraftfull blanding av 40 nasjonaliteter. Gruppen som danser karibisk dans har vokst seg stor på kort tid i Mangfoldsåret.

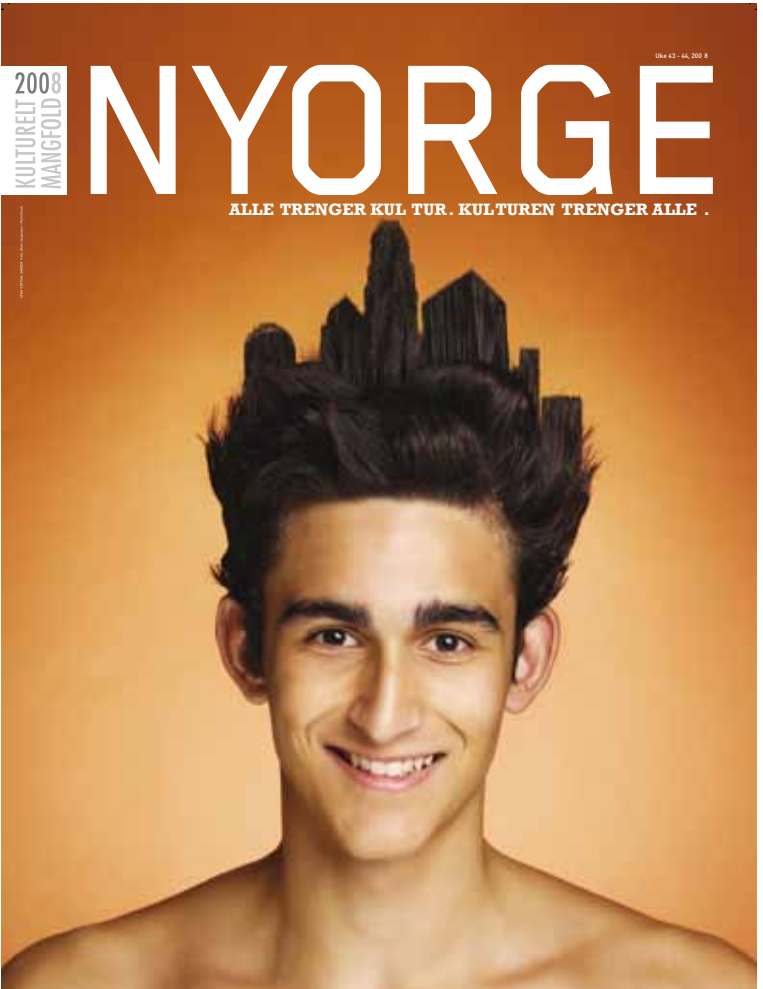
Årets nordmann: Kohinoor hadde med seg unge dansere. En lang rekke unge kjente og mindre kjente kvalitetsartister inntok scenen med smittende formidlingsevne og klare budskap.

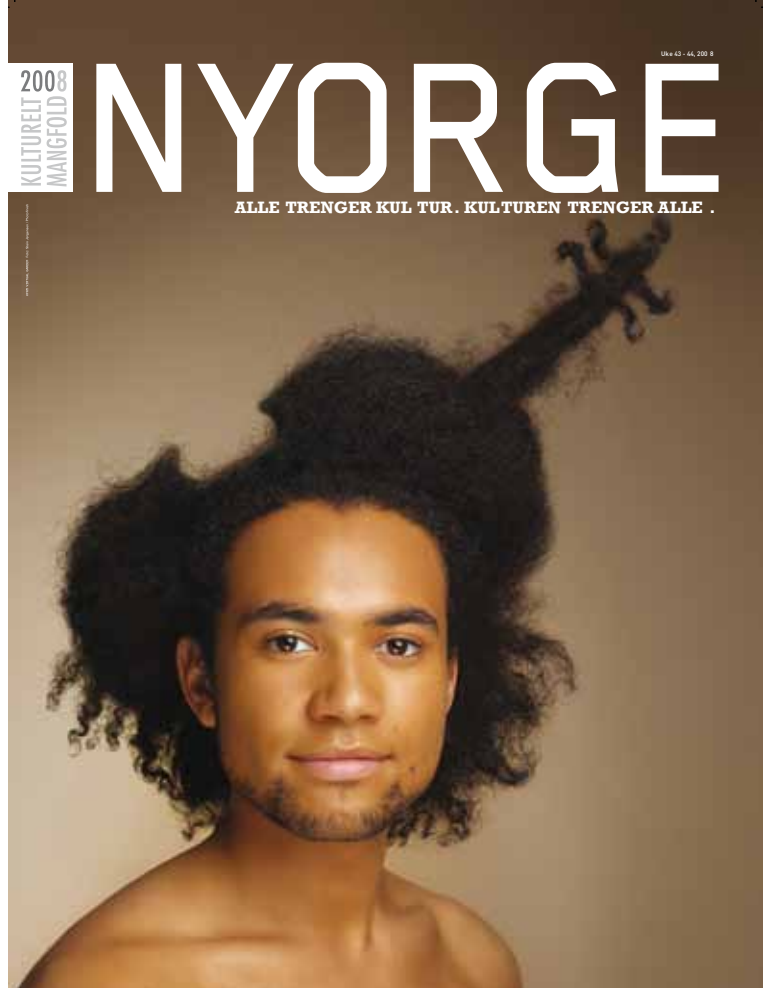
Mauritania og Norge: Becaye Aw og Unni Løvlie fremførte norsk folkemusikk på Total Global 2008.

Ruter# KULTUR- OG KIRKEDEPARTEMENTET www.nyorge.no

Ruter# KULTUR- OG KIRKEDEPARTEMENTET www.nyorge.no

224 Ruter# KULTUR- OG KIRKEDEPARTEMENTET www.nyorge.no

Ruter# KULTUR- OG KIRKEDEPARTEMENTET www.nyorge.no

Veier videre

Av: Bente Guro Møller

Kulturelt mangfold handler om oss alle, våre relasjoner til hverandre og betingelsen for hvordan vi kan leve sammen og delta i utformingen av vårt samfunn. Kort sagt det handler om demokratiutvikling.

"Gjennom en overskridende praksis kan en ny verden bli mulig", skriver dag Østerberg i artikkelen Hinsides liberalismen, Klassekampen 2. juni 2009.

Stortingsmelding nr. 17, 2008 som markeringsår for kulturelt mangfold har en etnisk basert definisjon av mangfold. Erfaringene fra Mangfoldsåret peker imidlertid på behovet for å frikoble kulturelt mangfold fra etnisitet. Selvfølgelig er eldre og nyere minoriteter, deriblant innvandrere, en viktig faktor i moderne samfunn.

"Å etablere en årsakssammenheng mellom innvandring og kulturelt mangfold er å forenkle et komplisert spørsmål," skriver Rasoul Nejadmehr i denne rapporten. Han mener at kulturelt mangfold ikke bare handler om emigranter og innvandrere, men om dyptgående sosiale prosesser som har forandret kulturens vilkår. Nejadmehr understreker at vi trenger å nyansere vår oppfatning når det gjelder globale forbindelser og kulturflyt, for å kunne formulere et nytt kunnskapsideal og en kulturpolitikk som er seg sin omverden bevisst.

Vi må fokusere på ikke bare hva vi lærer, men også hvordan vi lærer å forstå og respektere hverandre og vår samtid. Utdanningsinstitusjoner og alle typer læreprosesser må være basert på at vi lytter til og ikke bare snakker om, men med hverandre, at vi ikke bare lærer om, men av hverandre.

Vi trenger arenaer hvor vi kan møtes, se hverandre som medborgere og medmennesker, lære å respektere hverandre og skape og arbeide sammen. Det gir andre erfaringer enn å lese statistikk og tabloide overskrifter med stemmesankende politikeres vulgærforenklinger. Gjennom Mangfoldsåret har det vært påpekt gang på gang hvor vanskelig det er for kunstnere og kulturarbeidere med minoritets- eller migrasjonsbakgrunn å få rom innenfor det institusjonaliserte kulturellevet. Samtidig har det blitt framhevet at representasjonstankegang kan ende med en etnisk essensialisme hvor kulturaktører blir sett på som representanter for en viss folkegruppe og ofte blir henvist til spesifikke arrangementer og arenaer.

Å finne ut av hva det er i institusjons-, organisasjons- og utdannelsessystemer som kan hindre at talenter får utvikle seg – uavhengig av hva slags bakgrunn de har – blir sett på som et nødvendig skritt på veien videre.

Dette krever systematisk oppmerksomhet fra forskere, samt oppfølging fra myndighetene. I tillegg må institusjonslederne evne å reflektere konstruktivt og kritisk over kulturinstitusjonenes samfunnsoppgaver.

Birgitta Englin, teatersjef ved svenske Riksteatern, har ydmykt og modig delt sine erfaringer med institusjonsledere i Norge. Hun tar blant annet utgangspunkt i de erfaringer yngre generasjoner vokst opp i moderne urbane strøk har. De har vokst opp både med interkulturell utveksling i sine nærmiljøer og med globale kontakter via nettbaserte medier. Hennes råd er verdt å merke seg.

Inviterer man folk inn i institusjonen og lar dem være delaktige på egne vilkår, kan de bidra til en aktualisering og en fornyelse som institusjonen ikke makter alene, hevder Englin. Men først må de nordiske institusjonene kvitte seg med sin tradisjonelle rolle som kulturens ombud på vegne av folket. Uten å åpne seg opp for omverdenen og dele sin makt med publikum og brukere, går institusjonene med ryggen inn i framtida. Da kan vi risikere at demokratiets bevilgninger står i stadig sterkere kontrast til et publikum som har vokst seg vekk fra institusjonene.

Spørsmålet er om vi har tid og råd til å vente på at alle institusjonsledere skal tenke som Englin. Gode prosesser er satt i gang, men fremdeles er det langt igjen til kulturelt mangfold er et gjennomgripende trekk ved kulturellevet. Holdningsendrende og bevissthetsfremmende arbeid må fortsette, men er ikke tilstrekkelig for å skape strukturelle endringer.

Det kan være på tide å prøve ut ulike former for kvotering av underrepresenterte grupper. Dette

er allerede prøvd ut med gode resultater ved blant annet journalistutdanning på Høyskolen i Oslo. Ved utprøving av kvotering må konsekvenser av slike ordninger utredes og diskuteres. Kvotering er en metode som har til hensikt å nøytralisere en eventuell favorisering. Moderat kvotering er det ikke forskjellsbehandling som finner sted, men nøytralisering av diskriminerende praksis.

Politikk er ikke bare det som foregår i kommunestyre og på Stortinget. Ideologiske meninger formes og utvikles i det offentlige rom hvor mennesker møtes, eksponeres for opplevelser og utveksler synspunkter, i gallerier, museer, på teatre og i konsertsaler. Å gi plass for flere perspektiver og slippe til flere stemmer i disse rommene handler om å styrke demokratiet.

Men en visjon for kulturlivet må også dreie seg om innhold, og følgelig strekke seg lenger enn bare å fjerne barrierer som skaper ulike betingelser for deltakelse. Likeverdighet betyr også rom for forskjellighet i temavalg, fokus, estetiske koder.

Vi må ha et kulturliv som gir rom for kunstneres vilje til å ta risiko, være i opposisjon, vekke opinion, få fram nyanser. Et solidarisk demokratisk samfunn bygget på fellesskap kan også ivareta individets rettigheter.

Politikerne bør prioritere penger til forskning og utviklingsarbeid innenfor kulturfeltet, støtte opp om metodeutvikling for interkulturelt arbeid og avsette midler til å utrede meningsgivende indikatorer for kulturelt mangfold. Antakelig vil disse indikatorene også forandre seg over tid etter hvert som nye generasjoner nordmenn vokser opp og finner sine måter å skape og utøve kunst og kultur på.

Politikk og teori om og for et kulturelt mangfoldig kulturliv er viktig, men det er praktikerne som fører den levende kulturen videre. I mange år har aktører innenfor det såkalte frie feltet levd i mangfold i hverdagen og bygget opp en bred kompetanse på interkulturelt arbeid. I løpet av Mangfoldsåret 2008 delte disse aktørene raust av sin kompetanse med store kulturinstitusjoner. Mens de store institusjonene som regel har tryggede rammer og ofte store faste budsjetter, sliter

mange av de frie aktørene med lite ressurser. Mangfoldsaktørene og flere av aktørene som får tilskudd må få et skikkelig løft slik at denne kompetansen kan styrkes og videreutvikles.

Gjennomføringen av Kulturløftet 2 bør ha kulturelt mangfold som et selvfølgelig og gjennomgripende trekk. Dette er en gylden anledning til å ikke bare gi disse aktørene en velfortjent påplussning i budsjettet, men også sikre at den kompetansen de sitter inne med kan komme institusjoner som har liten erfaring med kulturelt mangfoldsarbeid til gode.

Minoritetsinitierte kulturinitiativ bør støttes og videreutvikles. Spesielt bør samarbeid mellom slike tiltak og store institusjoner stimuleres.

Det er viktig at de store institusjonene fortsetter å jobbe med mangfoldsperspektiv som en selvfølgelig del av virksomheten og innenfor de ordinære budsjettene. KKD må følge opp de krav til rapportering på strategi for mangfold som ligger i tildelingsbrevene. Sanksjoner mot tilskuddsmottakere som ikke følger KKDs krav bør vurderes.

Det bør avsettes midler gjennom Norsk kulturråd til prosjekter for metodeutvikling i forhold til publikumsarbeid og prosjekter (av overgripende administrativ karakter), som kan bidra til større mangfold organisatorisk, f.eks i forhold til styresammensetning og personalprofil.

Her blir også praksisplass- og hospitantordninger viktig. Dersom institusjonene er villige til å påta seg ansvar for opplæring av hospitanter med interkulturell kompetanse, bør lønnsutgifter til hospitantene dekkes gjennom en offentlig støtteordning.

Fadderordninger og ulike former for mentorordninger har vært prøvd ut i næringsliv og i deler av offentlig sektor. Også i kulturlivet bør det være mulig at mer erfarne kunstnere og kulturarbeidere påtar seg støtte/rådgiverfunksjon for nykommere i feltet.

For å få en bredere rekruttering til kunst- og kulturfeltet må man generelt gi estetiske fag høyere status i skoleverket, skape bedre vilkår for ung-

domsmiljøers egne kulturuttrykk, og en større kontaktflate mellom store institusjoner og disse miljøene. Dessuten må lærekrefter og pensum innenfor utdannelseinstitusjoner justeres i forhold til landets demografi og internasjonal påvirkning.

Erfaringer fra Sverige viser at svært høy prosentandel av all jobbrecrutering foregår gjennom såkalte svake forbindelser – sosiale relasjoner og uformelle nettverk – noe som ofte ekskluderer ikke-vestlige innvandrere. Dette skjer ikke nødvendigvis med overlegg, men er en del av daglige rutiner og arbeidsmetoder.

Derfor er det viktig å skape nye sosiale, uformelle og profesjonelle nettverk som kan bidra til å øke forbindelse mellom ulike grupper og individer i kulturlivet. Den beste måten å skape slike nettverk på er rett og slett å gi aktører mulighet for å samarbeide.

Man lærer hverandre best å kjenne gjennom praksis.

Erfaringer fra Mangfoldsåret viser at utfordringene er forskjellige innenfor de ulike kunst- og kulturfeltene. Dette har også Helene Egeland vist gjennom sin undersøkelse Arbeidsvilkår for kunstnere med innvandrerbakgrunn. Dansere, forfattere og billedkunstnere har ulike takhøyder for hybriditet. Hvert fagfelt må bestrebe seg på å finne fagspesifikke tilnærminger til kulturproduksjon som gir rom for tradisjoner, nyskaping og eksperimentering og som fanger opp perspektiver og erfaringer i et sammensatt samfunn. I framtidige diskusjoner må vi forsette å holde kampen for nyansene levende, slik at også de nødvendige skarpt formulerte kulturuttrykk gjør sin virkning.

Aktiv deltakelse i og oppfølging av nordisk- og internasjonalt arbeid for interkulturell forståelse må fortsette. Viktige impulser til nye strategier utføres på flere nivåer.

Kulturloven gir klare føringer om at alle skal ha like muligheter for deltakelse i kulturlivet. Men loven er en ting, hvordan den praktiseres noe annet. Mangfoldsårets langsiktige mål må følges

opp politisk og forvaltningsmessig på statlig, regionalt og kommunalt plan hvis de skal gjennomføres. Viktige kulturpolitiske avgjørelser tas på fylkeskommunalt nivå. Erfaringer vi gjorde gjennom Mangfoldsåret viser store forskjeller i befolkningssammensetningen i ulike regioner. Selv om vi alle blir utsatt for global påvirkning, betyr ikke det at all kultur blir lik. Lokale eller globale varianter av kulturproduksjon vil vokse fram og gi rike variasjoner innenfor kulturlivet i Norge.

Dette er forhold som den amerikanske demografen og mannen bak begrepet de kreative klasser, Richard Florida, og flere andre har påpekt. Hver region må ut fra sine ressurser og sin befolkningssammensetning finne veien til et mer mangfoldig kultur- og samfunnsnivå. På bakgrunn av dette kan mangfold være et avgjørende element i stedsutvikling og kreativ verdiskaping. Kulturelt mangfold er en dynamisk prosess hvor poenget er å tåle å være underveis uten å finne endelige løsninger på alle utfordringer.

Det er likevel viktig å sette seg noen konkrete mål.

2014 og grunnlovsjubileet burde være en første milepæl. Innen den tid bør man ha utredet og utformet meningsfulle måter å undersøke om det offentlig finansierte kulturtilbudet fungerer i forhold til samfunnets sammensatthet. Grunnlovsjubileet er også en utmerket anledning til å markere et utvidet norskhetsbegrep og et inkluderende "vi". Derfor er det dumt at Stortingets grunnlovskomiteé foreløpig ikke har funnet plass til denne type mangfoldsrefleksjoner. Komiteen er foreløpig lite representativ for befolkningen når ni av tolv medlemmer er hvite menn over 40 år.

Norsk identitet er i endring. Stadig flere barn og unge vokser opp med foreldre eller besteforeldre fra andre deler av verden. En voksende bevissthet minner menneskene på deres mange identiteter og flerfoldige tilhørighet, noe som gjør det vanskelig å klassifisere befolkningen i stabile kategorier som etnisitet. I generasjonene som kommer, vil migrasjonen fortsette. Folk vil flytte på seg til Norge og fra Norge. Det vil bli stadig nye måter å være norsk på. Dette må gjenspeiles i den kulturelle markeringen av 2014.

Grunnlovsjubileet er også en markering av viktige prinsipper for folkestyre. Utsatte grupper eller minoriteter må også i vårt framtidige folkestyre kunne kjenne seg trygge på at deres rettigheter ikke bare er bygd på ulike regjeringers godvilje. Jubileet i 2014 er i så måte en god anledning til å bygge dette vernet inn i det vi må tro blir den reviderte og oppdaterte Grunnloven av 1814. Ei grunnlov for Norge av i dag og i morgen.

100-årsmarkeringen for allmenn stemmerett i Norge i 2013 er en god anledning for å minne om at kampen for likestilling må føres på tvers av generasjoner. Samtidig bør hver generasjon og hver borger kunne føre sin årvåkne versjon av kampen for likestilling og likeverd, ut fra den sosioøkonomiske og politiske situasjon de befinner seg i. Kampen for likestilling og likeverd blir aldri vunnet en gang for alle.

Vi som er eldre i kulturlivet må gi rom for nye måter å møte samfunnet på. Det betyr ikke at erfaringer og kompetanse bygget opp over tid skal forkastes, men at flere og nye perspektiver får plass og blir møtt med respekt i det offentlige

rom. Det ligger et verdifullt potensial til erkjennelse og utvikling i brytningen mellom tradisjon og fornyelse.

En slik åpenhet vil også vise hvilke muligheter og potensialer som ligger i det å arbeide med kompleksitet. Å la kulturelt mangfold bli normen handler ikke om å gi slipp på seg selv, sin plass eller sine drømmer, det handler om å møte verden med en åpenhet for flere perspektiver, drømmer og plasser – summen av regnestykket er flere muligheter, for alle. For å komme dit må vi altså arbeide på flere fronter. Det flerkulturelle Norge påvirkes av både globale, nasjonale og lokale betingelser for det livet vi skal leve sammen. Å skape likeverdige muligheter for oss alle kan også innebære ekstraordinære og spesielt tilrettelagte tiltak.

Kunst- og kulturproduksjon kan vise vei til et bedre og mer mangfoldig samfunn. Men bare hvis vi utvikler en helhetlig politikk for et flerkulturelt samfunn på alle samfunnsområder, gir det mening å si: Alle trenger kultur og kulturen trenger alle.

St.meld. nr. 17

(2005–2006)

2008 som markeringsår for kulturelt mangfold

*Tilråding fra Kultur- og kirkedepartementet av 2. juni 2006,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

«Generalkonferansen i De forente nasjoners organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur, som var samlet i Paris fra 3. til 21. oktober 2005 i sin 33. sesjon, ...

som er klar over at et kulturelt mangfold skaper en rik og variert verden som gir flere valgmuligheter og beriker menneskelige evner og verdier, og at det derfor er en grunnleggende kilde til bærekraftig utvikling for samfunn, folk og nasjoner,

som minner om at et kulturelt mangfold som får utfolde seg i et klima med demokrati, toleranse, sosial rettferdighet og gjensidig respekt mellom folk og kulturer, er en absolutt nødvendighet for fred og sikkerhet på lokalt, nasjonalt og internasjonalt plan, ...»

(Fra fortalen i UNESCOs konvensjon av 20. oktober 2005 om å verne og fremme et mangfold av kulturuttrykk)

1 Internasjonalt sideblikk

Internasjonalt blir kulturelt mangfold i økende grad framhevet som et positivt aspekt i samfunnsutviklingen. FNs «Human Development Report» for 2004 har som tittel «Cultural liberty in today's diverse world». Rapporten presenterer en bred gjennomgang av kulturdimensjonens rolle i global utvikling. Bl.a. understrekes det at for å kunne skape levedyktige samfunn, må vi ha en politikktutforming som stimulerer til kulturelt mangfold, og som erkjenner at vi som enkeltindivider kan ha flere og komplementære identiteter. «Land behøver ikke velge mellom nasjonal enhet og kulturelt mangfold. Undersøkelser viser at de to hensynene kan sameksistere og faktisk ofte gjør det», heter det i rapporten.

Innenfor UNESCO, De forente nasjoners organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur, har problemstillinger knyttet til kulturelt mangfold i en global sammenheng, vært tema i en årrekke. «Our Creative Diversity» er tittelen på en rapport som i 1995 ble lagt fram av en kommisjon, ledet av FNs tidligere gene-

ralsekretær, Javier Pérez de Cuéllar. Norsk medlem i kommisjonen var professor Ole Henrik Magga. Et av hovedbudskapene i rapporten er at kulturpolitikk må utformes slik at den oppmuntrer til og legger til rette for konstruktiv pluralisme, der mangfold er en kilde til kreativitet.

En oppfølging av de Cuéllar-rapporten konkretiserte seg i UNESCOs universelle erklæring om kulturelt mangfold fra 2001. Der heter det bl.a. i artikkel 1:

«Kulturen antar forskjellige former gjennom tid og rom. Dette mangfoldet kommer til uttrykk i særegenheten og mangfoldet i identiteten til de grupper og samfunn som til sammen utgjør menneskeheten. Som kilde til utveksling, fornyelse og kreativitet er det kulturelle mangfold like nødvendig for menneskeheten som det biologiske mangfold er for naturen.

Slik sett er det kulturelle mangfold menneskehetens felles arv, og det bør anerkjennes og opprettholdes til gagn for nålevende og framtidige generasjoner.»

En ytterligere forsterking av de perspektivene som ligger i UNESCOs arbeid med kulturelt mangfold som en positiv samfunnsdimensjon, ble fullført på generalkonferansen 2005, der det ble vedtatt en konvensjon om å verne og fremme et mangfold av kulturuttrykk, også kalt konvensjonen om kulturelt mangfold. Konvensjonens hovedfunksjon er å bekrefte statenes rett til å utforme og gjennomføre kulturpolitiske tiltak for å verne og fremme et mangfold av kulturuttrykk.

På mange måter er konvensjonen en stadfesting av viktige premisser for norsk kulturpolitikk gjennom en årrekke. Kulturpolitikken i Norge og flere andre land er basert på erkjennelsen av at markedskrefter og konkurranse er et utilstrekkelig grunnlag for å sikre et mangfoldig og kvalitativt godt kulturliv i en verden med økende globalisering. Det kreves en aktiv kulturpolitikk som legger til rette for et variert og

nyskapende kulturliv. Dette er nødvendig for å kunne sikre et mangfold av kulturuttrykk og dermed gi reelle valgmuligheter. Konvensjonen legitimerer den rolle en målrettet kulturpolitikk kan spille for å sikre kulturelt mangfold, både nasjonalt og internasjonalt. Konvensjonsteksten vil fungere som et generelt referansedokument for framtidig lovgiving og politikktforming innenfor kultur- og mediefeltet.

Regjeringen vil om kort tid legge fram en proposisjon for Stortinget med forslag om å ratifisere UNESCO-konvensjonen om kulturelt mangfold.

Det forberedes også norsk ratifikasjon av en annen UNESCO-konvensjon, som handler om vern av immateriell kulturarv. Den skaper grunnlag for mer systematisk innsats for å dokumentere og fremme immaterielle kulturuttrykk som dans, musikk, tradisjonell håndverkskunnskap m.m. i Norge, men også gjennom internasjonale prosjekter i samarbeid med bl.a. utviklingsland.

EU-kommisjonen var en sterk pådriver for å få vedtatt UNESCO-konvensjonen om kulturelt mangfold. Denne aktive holdningen er forankret i artikkel 151 i EF-traktaten, den såkalte kulturartikkelen. Der står det bl.a. at Fellesskapet skal bidra til at kulturene i medlemsstatene blomstrer, men at nasjonale og regionale ulikheter skal respekteres, samtidig som den felles kulturarven skal fremheves.

I strategiene for hvordan Fellesskapet skal oppmuntre samarbeid mellom medlemsstater, og – hvis nødvendig – bistå og supplere medlemslandenes tiltak, står bl.a. at Fellesskapet skal satse på å forbedre kunnskapen om og distribuere de europeiske folkenes kultur og historie, bidra til ikkekommersiell kulturutveksling og til kunstnerisk og litterært skapende virksomhet, inkludert den audiovisuelle sektoren. I artikkelen står det videre at Fellesskapet og medlemslandene skal begunstige samarbeid med tredje land og med internasjonale organisasjoner innenfor kulturfeltet, spesielt Europarådet. Det viktige punkt 4 i artikkel 151, den horisontale bestemmelsen, pålegger Fellesskapet å ta hensyn til de kulturelle aspektene i sin myndighetsutøvelse på andre områder i traktaten, særlig når det gjelder å respektere og fremme mangfoldet av kulturer.

Med formelt grunnlag i EØS-avtalen og Stortingets vedtak har Norge deltatt i alle EUs kulturprogram, og norske kulturaktører har generelt hatt stort utbytte av deltakelsen både når det gjelder faglig samarbeid og støtte fra EU.

Neste rammeprogram for kultur, Kultur 2007, forventes vedtatt av EUs organer i løpet av våren/sommeren 2006, og det forventes at programmet vil vektlegge de flerkulturelle aspektene. Videre har EU-kommisjonen foreslått at 2008 skal bli det euro-

peiske året for interkulturell dialog. Forslaget er nå til behandling i Europaparlamentet og Rådet, og vedtak om dette tiltaket forventes også i løpet av våren/sommeren 2006. Tiltaket er åpent for EØS/EFTA-landene, og det tas sikte på å foreslå norsk deltakelse i aktivitetene i dette året, og det vil være naturlig å få til synergieffekter med det foreslåtte markeringsåret for kulturelt mangfold.

Stavanger og Sandnes kommuner og Rogaland fylkeskommune er av EU utpekt som europeisk kulturhovedstad i 2008 sammen med Liverpool. Kulturhovedstaden Stavanger 2008 har «Open Port» / «Åpen havn» som motto og har i sitt omfattende program en rekke tiltak som vedrører kulturelt mangfold så vel på globalt, europeisk, nasjonalt, regionalt som lokalt nivå. Et eksempel er «Stemmens år» i 2007 som oppkjøring til selve kulturhovedstadsåret. Under «Stemmens år» vil ulike typer kunstnere fra hele landet utforske og gjøre kjent vårt lands mange ulike audio-kulturelle uttrykk.

Den viktigste oppgaven til Europarådet i dag er å verne om menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsippet. Disse tre grunnpilarer i organisasjonens virksomhet betegnes ofte som en felles europeisk arv som må beskyttes og utvikles. Arbeidet med å utføre denne oppgaven har en viktig kulturdimensjon.

Europarådet har arbeidet målrettet med å definere en demokratisk kulturpolitikk spesielt med tanke på å opprettholde et kulturelt mangfold. I lys av dette ble det utarbeidet en Deklarasjon om kulturelt mangfold i 2000 (Declaration on Cultural Diversity). Dokumentet understreker viktigheten av internasjonalt kultursamarbeid for å møte utfordringene som globaliseringen byr på. Som det første internasjonale instrumentet i sitt slag gir dokumentet mulighet for en felles europeisk tilnæringsmåte for å verne om og utvikle det kulturelle mangfoldet.

Et sentralt prosjekt som er blitt gjennomført i regi av Europarådet i kjølvannet av deklarasjonen, er studiet av nasjonal kulturpolitikk og kulturelt mangfold i perioden 2001 – 2003. Det ble gjennomført komparative studier i syv vestlige land og i åtte land i Øst-Europa med det formål å belyse det kulturelle mangfold i kulturpolitikk og kulturell praksis.

Arbeidet med prosjektet om interkulturell og interreligiøs dialog og konfliktforebygging har vært blant hovedprioriteringene i Europarådet de siste årene. Det er åpenbare muligheter for å styrke det kulturelle mangfoldet i Europa gjennom en slik dialog. Det er Europarådets overbevisning at dialog mellom kulturer og religioner kan bidra til konfliktforebygging og kan føre til forsoning i etterkant av inntrufne konflikt- og krisesituasjoner.

Betydningen av både en religiøs og en kulturell dimensjon i en slik dialog ble synliggjort fra norsk side gjennom Norges formannskap i Ministerkomiteen i Europarådet i andre halvdel av 2004, da man bl.a. arrangerte en internasjonal konferanse om interkulturell utdanning i Oslo. De norske prioriteringene på kulturområdet i forbindelse med Europarådets tredje toppmøte i mai 2005 var også knyttet til styrking av den interreligiøse og interkulturelle dialogen. Dette kom med i den vedtatte erklæringen og i handlingsplanen fra toppmøtet.

Medlemslandene i Europarådet arbeider for tiden med en presentasjon med gode eksempler på aktiviteter som bidrar til interkulturell dialog og konfliktforebygging. Norge har oversendt informasjon om tiltak som bl.a. Nordic Black Theatre, «Du store verden!», Internasjonalt Kultursenter og Museum, Stiftelsen Horisont/Mela-festivalen, Senter for Afrikansk Kulturformidling, Samarbeidsrådet for tros- og livssynsamfunn, etc. Dette arbeidet skal ses i sammenheng med kompendiet om europeisk kulturpolitikk – en publikasjon fra Europarådet – som har som mål å presentere alle medlemslandenes kulturpolitikk. Norge kommer med i kompendiet i 2006.

Europarådet har nylig besluttet å utarbeide en melding (white paper) som skal leveres til Ministerkomiteen i Europarådet om interkulturell dialog. Det planlegges å lansere det endelige dokumentet i forkant av EUs «European Year of Intercultural Dialogue» i 2008.

De internasjonale instrumentene som omhandler kulturelt mangfold, er delvis preget av retningslinjer og anbefalninger som går på forholdet mellom selvstendige nasjonalstater. Det gjelder spesielt UNESCO-konvensjonen om kulturelt mangfold fra 2005. Totalt sett inneholder imidlertid de internasjonale instrumentene også til dels klare føringer med hensyn til nasjonal politikktutforming. Budskapene har ett fellestrekk: kulturelt mangfold og pluralisme kan og bør være en kilde til positiv samfunnsutvikling.

Kulturelt mangfold er på ulike måter blitt satt på dagsorden både i *Nordisk Råd* og *Nordisk Ministerråd*. Kulturlivet i Norden er under stadig forandring. Kunstnere fra mange land og nye nordboer med andre kulturelle røtter arbeider og virker i Norden og oppretter nye globale fellesskap. På oppdrag av Nordisk Råd la samarbeidsministrene i Nordisk Ministerråd i 1999 fram en sektorovergripende handlingsplan mot rasisme og fremmedfrykt.

På denne bakgrunn startet de nordiske kulturministrene et samarbeid i 1999 med en målsetning om å integrere det kulturelle mangfold i Norden i den institusjonelle virkeligheten og styrke nordisk kulturell identitet som bygger på mangfold og toleranse.

Innsatsen er en integrert del av arbeidet i ulike fora innenfor kunstområdet, som alle – i varierende grad – retter sin oppmerksomhet mot spørsmål som tar sikte på å fremme et kulturelt mangfold.

I årene 2001-2003 ble det innenfor det nordiske kultursamarbeidet satset spesielt på det flerkulturelle samfunn i Norden. Midler fra kulturministrenes strategiske kulturpolitiske satsninger ble avsatt til nordiske prosjekter som hadde som formål å fremme et kulturelt mangfold. Fremme av kulturelt mangfold har også vært gjenstand for temadebatt på ministermøtene.

I forbindelse med Nordisk Råds 50 års jubileum i 2002 ble det under det norske formannskapet i Nordisk Ministerråd arrangert en stor nordisk kulturmønstring i Norge, Det unge Norden – fellesskap og kulturelt mangfold. Målet var å synliggjøre det kulturelle mangfoldet blant unge i Norden med særlig vekt på bidrag fra unge med minoritetsbakgrunn. Det var videre en målsetting å stimulere til økt kontakt, dannelse av nettverk og utvikling av kulturelle samarbeidsprosjekter over landegrensene, samt gjøre det nordiske samarbeidet og relevante støtteordninger kjent for nye ungdomsgrupper». Satsingen på kulturelt mangfold ble videreført av Sverige under deres formannskap i 2003.

I 2006 har Norge igjen formannskapet i Nordisk Ministerråd. Norge har tatt initiativ til en nordisk konferanse om det flerkulturelle samfunnet. Denne vil bli avholdt tidlig i 2007.

En ny struktur for det nordiske kultursamarbeidet skal gjelde fra 1. januar 2007.

I utkast til ny handlingsplanen for det nordiske kultursamarbeidet for 2007-2009 er én av hovedmålsetningene at kultursamarbeidet i Nordisk ministerråd skal bidra til å fremme og verne et mangfold av kulturuttrykk i Norden.

Nordisk Råd har gjennom temakonferanser, offentlige høringer og rapporter satt søkelyset på å klarlegge hvorvidt og i tilfelle hvordan de nordiske land kan opptre samordnet i kampen mot rasisme og fremmedhat.

Nordisk Kulturfond, som har som formål å fremme kultursamarbeidet mellom de nordiske land ved å yte støtte til samarbeidsprosjekt innenfor kunst, kultur, utdanning og forskning, har også særlig fokus på prosjekter som tar sikte på å minske fremmedhat og rasisme.

Av de nordiske landene skal Sverige særlig nevnes i denne sammenhengen. Der har myndigheter og institusjoner på kulturområdet siden 2000 vært pålagt å rapportere årlig til regjeringen hvordan de arbeider, så vel internt som eksternt, for å fremme en samfunnsutvikling som kjennetegnes av respekt og

toleranse, og der etnisk, kulturelt, språklig og religiøs mangfold ivaretas som en positiv kraft.

Som et ledd i arbeidet med å styrke kulturelt mangfold bestemte den svenske regjeringen at 2006 skulle være et markeringsår for kulturelt mangfold. Hensikten med «Mångkulturåret» er å øke innbyggernes muligheter til å delta i kulturlivet, samt å skape et samspill mellom ulike tradisjoner. Samtidig er det et mål å stimulere offentlig finansierte kulturvirksomheter til å speile det kulturelle og etniske mangfoldet som finnes i dagens Sverige. Det langsiktige målet er at mangfoldet i kulturlivet skal øke og bli en naturlig og selvsagt del av de offentlig finansierte kulturvirksomhetenes grunnoppdrag på permanent basis.

Sverige har nå kommet halvveis inn i sitt markeringsår, og et overveldende antall kulturaktører, ikke minst institusjoner, har redegjort for en omfattende program- og tiltaksvirksomhet som på mange ulike måter demonstrerer det rike kulturelle mangfoldet i Sverige.

Erfaringene fra det svenske «Mångkulturåret» skal vurderes nøye i forberedelsene til det norske mangfoldsåret i 2008.

2 Det flerkulturelle perspektivet i norsk kulturpolitikk

Gjennom flere år har det blitt gjennomført ulike former for tiltak for å få til en bedre involvering av ulike krefter og aktører. Så langt har imidlertid tiltakene stått litt på siden av den øvrige kulturpolitikken. Ofte har det vært snakk om prosjektfinansierte og tidsavgrensede tiltak. Det har manglet en helhetlig tilnærming og en sterkere grad av integrering av det flerkulturelle perspektivet i den ordinære kulturpolitikken. Det forhindrer ikke at en rekke tiltak har gitt nyttige erfaringer som skal benyttes i utformingen av en kulturpolitikk der det flerkulturelle aspektet får en tydeligere profil.

Noen av de sentrale institusjonene har over flere år støttet eller initiert tiltak med formål å styrke den flerkulturelle dimensjonen i norsk kulturliv. *Norsk kulturråd* har en sentral rolle. Etter at Mosaikk-programmet ble avsluttet i 2002, har Kulturrådet videreutviklet en flerkulturell profil på sine tiltak.

Den relative delen av midler fra Norsk kulturfond til tiltak som relateres til kulturelt mangfold, har steget fra 6,7 % i 2003 til 7,9 % i 2005. Konkret betyr det at i 2005 tildelte Norsk kulturråd vel 20 mill. kroner til ulike tiltak for kulturelt mangfold. Innenfor enkeltområder som kulturvern og scenekunst var andelen til flerkulturelle tiltak henholdsvis 22 % og 18 % i 2005.

Gjennom Norsk kulturråds forvaltning av kap. 320 post 74 i 2005 gikk 10,3 % av midlene, eller 12,1

mill. kroner, til ni forskjellige virksomheter som på ulike måter manifesterer det kulturelle mangfoldet. Det gjelder Afrikansk kulturformidling, Nordic Black Theatre, inkludert utdanningsprosjekt Nordic Black Express, avsetningen til verdensmusikk/internasjonal folkemusikk i Musikkverkstedordningen, Internasjonalt Kultursenter og Museum, Stiftelsen Cosmopolite Scene, Du Store Verden!, Samspill, Stiftelsen Horisont og Da-mini House of Culture. Midlene til disse tiltakene i 2005 representerer en tredobling siden 2000.

Også *ABM-utvikling – statens senter for arkiv, bibliotek og museum* har gjennom flere år støttet tiltak som fremmer kulturelt mangfold. I perioden 2003-2006 har andelen tilskudd som gikk til prosjekter med relevans for minoritetsgrupper, økt fra 4,2 % i 2003 til 7,5 % i 2005. Konkret betyr det at av samlede tilskuddsmidler på i overkant av 28 mill. kroner i 2005 gikk litt over 2 mill. kroner til prosjekter med tilknytning til minoritetsgrupper.

Fondet for lyd og bilde har også en registrering av sine tildelinger i relasjon til å fremme kulturelt mangfold. Av en samlet tildeling på 21 mill. kroner i 2005 gikk 12 %, eller 2,5 mill. kroner, som tilskudd til prosjekter med relevans for kulturelt mangfold. Blant enkeltkategorier som film/video og tekstproduksjon utgjorde prosjekter for kulturelt mangfold henholdsvis 28 % og 12 % i 2005.

Totalt sett viser dette at både Norsk kulturråd, ABM-utvikling og Fondet for lyd og bilde har en aktiv tildelingsstrategi overfor prosjekter og tiltak som kan avspeile og fremme kulturelt mangfold.

Som produserende og formidlende institusjon, med bl.a. over 9000 konserter (2005) i skoler og barnehager, når *Rikskonsertene* barn og unge med et variert tilbud av musikkuttrykk. Siden 2001 har Rikskonsertene hatt en såkalt verdensmusikkserie, *World*, som har som formål å spre dette musikkuttrykket ut over landet. Serien har både innvandrere og nordmenn som målgruppe. Interessen har vært stadig stigende, ikke minst har det ført til at innvandrergupper utenfor de store byene har fått et tilbud som de identifiserer seg med. Rikskonsertenes årlige festival – Oslo World Music Festival – har utviklet seg til en nasjonal arena for verdensmusikk. Dessuten markerer Rikskonsertenes økende utenlandsvirksomhet, bl.a. i samarbeid med UD og NORAD, institusjonens erfaringsgrunnlag som aktør i et målrettet arbeid for å styrke kulturelt mangfold på musikkområdet.

Riksteatret har utarbeidet strategier for å rekruttere kunstnere med minoritetsbakgrunn og å nå nye publikumsgrupper. I strategiplanen (2006/2010) legger de bl.a. vekt på at kunstnerisk personell skal speile det kulturelle mangfoldet i samfunnet, rekrut-

tere nye publikumsgrupper og utvikle internasjonale relasjoner. Riksteatret skal fremme toleranse og likeverd gjennom repertoar, personalpolitikk og allianser med andre samfunnsaktører.

Samisk språk og kultur har i mange år hatt en spesiell plass i arbeidet med å styrke kulturelt mangfold. I henhold til Grunnloven § 110a er norske myndigheter forpliktet til å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppen kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

Dette blir fulgt opp i dialog og samråd med Sametinget.

Fra 2002 er forvaltningsansvaret for en rekke samiske kulturinstitusjoner og tiltak overført fra Kultur- og kirke departementet til Sametinget. Sametinget forvalter en rammebevilgning til kulturformål, og det er opp til Sametinget å prioritere innenfor denne rammen.

Samelovens § 1-5 slår fast at samisk og norsk er likeverdige språk, og at de skal være likestilte etter bestemmelsene i samelovens kapittel 3. Disse bestemmelsene ble vedtatt i 1992. Formålet med loven er blant annet å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppen i Norge kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Loven skal fremme likestilling mellom samisk og norsk språk.

Loven sikrer rett til bruk av samisk språk innenfor forvaltningsområdet. Dette er i overensstemmelse med det generelle prinsippet om at et språk må kunne brukes for at det skal kunne holdes i hevd. Forvaltningsområdet utgjør i dag kommunene Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger, Tana, Kåfjord og Tysfjord.

NRKs vedtekter slår fast at det skal være daglige sendinger for den samiske befolkning i radio og fjernsyn. Også de kommersielle kringkasterne TV 2, Kanal 24 og P 4 er gjennom konsesjonsvilkårene forpliktet til å ha sendinger særskilt beregnet for den samiske befolkning.

Over statsbudsjettet er det i 2006 bevilget 13,4 mill. kroner til utgivelse av tre samiske aviser.

Sametinget har bedt Kultur- og kirke departementet om å gjennomføre en evaluering av samelovens språkregler. Forberedelsen til evalueringen er godt i gang.

Nasjonale minoriteter er etniske, religiøse og/eller språklige minoriteter med langvarig tilknytning til landet de bor i. Jøder, kvener, rom (sigøynere), romanifolket (taterne/de reisende) og skogfinner blir regnet som nasjonale minoriteter i Norge. Disse gruppene er beskyttet av Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter, som Norge har ratifisert. I tillegg er minoritetsspråkene kvensk, romani og romanes beskyttet av *Den euro-*

peiske pakta om regionseller minoritetsspråk.

Av senere års tiltak for å styrke nasjonale minoriteters kulturarv og kulturuttrykk kan nevnes oppbyggingen av Kvensk institutt, tidligere Kvæntunet - Norsk senter for kvensk språk og kultur, i Børselv i Porsanger kommune og Romaniavdelingen ved Glomdalsmuseet i Elverum.

Flere norske museer arbeider med dokumentasjon av minoritetskultur, og ABM-utvikling - Statens senter for arkiv, bibliotek og museer prioriterer dette området. I tillegg er det gitt støtte til nasjonale minoriteters kultur gjennom Norsk kulturråd.

NRK har fått nedfelt i sine vedtekter at NRK skal gi tilbud til nasjonale minoriteter. Medietilsynet vil føre tilsyn med at vedtektene følges opp.

Medietilsynet har en tilskuddsordning for nærradiodrift for minoriteter. Det er bl.a. gitt tilskudd til radiosendinger rettet mot romanifolket.

Lov om endringer i lov 18. mai 1990 nr. 11 om stedsnavn ble vedtatt av Stortinget 14. april 2005. For å tydeliggjøre at loven skal sikre ivaretagelsen av kvenske (og samiske) stedsnavn er dette særskilt nevnt i lovens formålsparagraf. Det finnes en egen navnekonsept for kvensk som arbeider i 50 pst. stilling.

Riksantikvaren satte i 2003 i verk et prosjekt som har som formål å få i gang et arbeid med identifisering, registrering og ivaretagelse av nasjonale minoriteters kulturminner og kulturmiljøer. Prosjektet må sees som et første skritt på veien mot et formalisert engasjement fra sentrale kulturmyndigheters side for å ivareta de nasjonale minoritetenes kulturytringer. En arbeidsgruppe skal legge fram en anbefaling innen utgangen av 2006.

I arbeidet med nasjonale minoriteters kultur er det en hovedutfordring hvordan man på en best mulig måte skal kunne integrere kulturpolitiske prinsipper med minoritetspolitiske prinsipper.

3 Kulturpolitiske utfordringer

Med et klart samfunns mål om å stimulere til kunnskap om og respekt for kulturelt mangfold kan noen av de kulturpolitiske utfordringene uttrykkes på følgende måte:

- Hvordan kan et majoritetssamfunn legge til rette for at grupper og enkeltindivider fra minoriteter kan delta i og videreutvikle egne kulturaktiviteter?
- Hvilke virkemidler er hensiktsmessige i hvilke sammenhenger: kvotering, spesielle programmer, og/eller integrering i majoritetssamfunnets etablerte ordninger og institusjoner?
- Hvordan utvikle gjensidig kunnskap om og forståelse for forskjellighet på en måte som skaper aksept av og respekt for ulikheter i kulturuttrykk?

- Hvordan kan det etablerte kulturlivet i økende grad reflektere det flerkulturelle samfunnet?
- Hvordan legge til rette for nyskaping basert på det kulturelle mangfoldet?
- Hvordan på en best mulig måte integrere kulturpolitiske og minoritetspolitiske prinsipper?

Spørsmålsrekka kan utvides, og svarene er foreløpig få. Som nevnt ovenfor, er det prosesser i gang som viser at sentrale aktører tar utfordringene seriøst, men arbeidet er ennå i en startfase. Gjennom målrettet arbeid i årene som kommer, skal det kulturpolitisk stimuleres til at aktørene kan utvikle mange ulike tilnæringsmåter for å utvikle og synliggjøre det kulturelle mangfoldet.

Utfordringene kan konkretiseres ytterligere på noen sentrale områder i kulturpolitikken.

Barn og unge

Vi står overfor store utfordringer i forhold til barn og unge med minoritetsbakgrunn. Barn og ungdom som gruppe er langt mer heterogen enn befolkningen som helhet, særlig i bysamfunn. I Oslo har nærmere 40 % av elevene i grunnskolen minoritetsbakgrunn. I enkelte bydeler er dette tallet langt høyere. Dette reflekteres i liten grad i kulturfeltet.

Institusjoner og tiltak i skjæringspunktet mellom utdannings- og kulturfeltet – som Den kulturelle skolesekken, kulturskolene og utdanningsinstitusjonene – vil måtte spille en sentral rolle i denne sammenhengen.

I samarbeid med Kunnskapsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet er Kulturog kirke departementet i gang med arbeidet for å styrke kulturskolene. Så snart evalueringen av Den kulturelle skolesekken foreligger, vil departementet vurdere hvordan denne ordningen kan videreutvikles. Dette er sentrale tiltak som kan bidra til å fremme kulturelt mangfold i kulturformidlingen til barn og unge, og til å styrke bredere rekruttering på tvers av kulturelle, sosiale og økonomiske skiller.

Frivillig innsats i lokalsamfunnene er viktig for å skape kulturelle møteplasser. Regjeringen har gitt tilskudd til ti nye frivillighetssentraler, gjeninnført Frifondsordningen på statsbudsjett og styrket flere andre tiltak rettet mot barn og unge. Ungdom med minoritetsbakgrunn er imidlertid sterkt underrepresentert i det frivillige organisasjonslivet, og det er behov for å vurdere tiltak som kan bedre dette. Barne- og ungdomsorganisasjonsutvalget, som ble nedsatt i september 2005, utreder den statlige støttepolitikken til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene. Mandatet nevner konkret at utvalget skal se på utfordringene til organisasjoner for unge fra minoritets-

og innvandremiljø og fremme forslag for å styrke rammevilkårene til disse. Utvalget skal overlevere sin utredning til Barne- og likestillingsdepartementet den 30. juni 2006.

Arkiv, bibliotek og museum

Innenfor arkiv-, bibliotek- og museumsfeltet er det behov for å styrke dokumentasjon og formidling av minoritetskulturer og sikre at institusjonene blir steder der minoriteter selv kan forme og oppleve kulturelle trekk som vedrører egen identitet. Like viktig er det at majoriteten får innsikt i minoritetenes kulturer og at kulturelle endringer i det norske samfunnet blir belyst. Samtidig vil det også være aktuelt å drive målrettet informasjon om disse endringene.

Som nevnt ovenfor, er ABM-utvikling og Norsk kulturråd involvert i flere prosjekter som bidrar til slik dokumentasjon og formidling. Dessuten har virksomheter og institusjoner som Internasjonalt kultursenter og museum (IKM) og Norsk Folkemuseum i en årrekke arbeidet for å fremme kunnskap om og respekt for kulturelt mangfold.

Bibliotekene spiller en sentral rolle for utdanning, informasjonstilgang, litteratur- og kulturformidling. Et vellykket tiltak, som ble styrket i 2006, er Det Flerspråklige Biblioteket ved Deichmanske bibliotek som formidler litteratur og annen informasjon til minoritetsspråklige over hele landet.

Språk

I samarbeid med Kunnskapsdepartementet har Kultur- og kirke departementet satt i gang arbeidet med en *stortingsmelding om språk*. En helhetlig språkpolitikk for vår tid må ta hensyn til den totale språksituasjonen i landet. I tillegg til norsk språk vil meldingen omfatte samisk som offisielt språk, samt språklige rettigheter for nasjonale minoriteter og alle med minoritetsspråklig tilknytning. Meldingen vil også behandle språkets betydning for inkludering, samt opplæring for minoritetsspråklige barn og unge og kvinner med minoritetsbakgrunn.

Kunstfeltet

Det har vist seg å være en utfordrende og tidkrevende prosess å oppnå reell likestilling og inkludering i kunstfeltet. En viktig barriere er ulike forståelser av profesjonalitet. For å komme nærmere målet om et inkluderende kunstfelt er det behov for parallell satsing på å bygge opp profesjonalitet og kvalitet i minoritetsmiljøene selv og å skape gjensidig fruktbare møter på etablerte og nye arenaer.

En rekke mindre virksomheter som Nordic Black Theatre, Mela-festivalen og Du Store Verden! – for bare å nevne noen eksempler – besitter en betydelig

kompetanse som må videreutvikles. Dette er tiltak som i dag mottar driftsstøtte gjennom Kulturrådet.

Kunstnerpolitikken er viktig i denne sammenhengen. Kultur- og kirke departementet vil få gjennomført en bredt anlagt undersøkelse av kunstneres arbeids- og inntektsforhold. Undersøkelsen vil være en del av grunnlagsmaterialet for departementets arbeid med en stortingsmelding om kunstnerpolitikken. Det legges opp til at undersøkelsen også fremskaffer data om kunstneres språk-/minoritetsbakgrunn. Dette vil gi et bedre kunnskapsgrunnlag for å kunne utvikle tiltak som kan styrke forutsetningene for yrkesaktivitet blant kunstnere med minoritetsbakgrunn.

Det er avgjørende at de etablerte institusjonene rekrutterer kunstnere med minoritetsbakgrunn og blir tilgjengelige for nye publikumsgrupper. Enkelte institusjoner, som Rikskonsertene, har de siste tiårene satset særskilt på å formidle uttrykk med forankring i ulike deler av verden, og Riksteatret er i ferd med å utvikle strategier for å fremme kulturelt mangfold i sin virksomhet. Likevel gjenspeiles det kulturelle mangfoldet i liten grad i det institusjonaliserte kunstfeltet.

Mye er opp til institusjonene selv for at de skal lykkes i å revurdere og supplere sitt tradisjonelle verdigrunnlag. Samtidig må kulturpolitikken stimulere mer aktivt til et utvidet kulturelt demokrati. Det må sikres gode rammevilkår for institusjonene og stilles krav om fornyelse. Målet er kulturinstitusjoner som har mot og mulighet til å fornye seg i takt med endringene i samfunnet og i kunst og kulturfeltet. Det langsiktige målet er at kulturelt mangfold skal inngå som en naturlig del av institusjonenes ordinære virksomhet.

Generelt er kompetansen på området hevet de siste årene, ikke minst i kraft av evalueringer av tiltak og prosjekter i regi av Kulturrådet. Og med Regjeringens målsetning for kulturbudsjettet innen 2014 bør det bli rom for en vesentlig styrking av innsatsen for å fremme kulturelt mangfold. Det danner et godt utgangspunkt for det videre arbeidet.

4 Hvorfor et markeringsår for kulturelt mangfold?

Etter regjeringens syn er kulturfeltet et av de viktigste områdene som påvirker betingelsene for fullverdig og kvalifisert deltagelse i et flerkulturelt samfunn. En forutsetning for at kulturfeltet skal spille en slik integrerende rolle, er imidlertid at kulturlivet selv er reelt åpent og relevant for en stadig mer sammensatt befolkning.

Målet bør være å utvikle et reelt flerkulturelt samfunn hvor kulturuttrykk møtes og utvikles, og nye

kulturuttrykk skapes. Moderne samfunn er flerkulturelle fra grunnen av, og moderne kulturer er komplekse og foranderlige. Kulturpolitikken må legge bak seg en begrunnelse som ensidig vil fremme en nasjonal enhetskultur. Det vil virke både begrensende og ekskluderende. Formålet skal være å legge til rette for at kulturlivet kan utvikle seg med utgangspunkt i det mangfoldet som preger dagens kultursituasjon.

I Soria Moria-erklæringen er det slått fast at regjeringen vil synliggjøre det flerkulturelle perspektivet på alle felter i kulturlivet og bidra til å skape bedre møteplasser mellom majoritets- og minoritetskulturer. For å få dette til trengs imidlertid et mer samlet grep om den statlige innsatsen for å fremme kulturelt mangfold som en vesentlig dimensjon i kulturpolitikken.

Regjeringen vil sørge for at det blir et samsvar mellom retorikk og politisk handling og sikre at nødvendige strategier og tiltak for å fremme kulturelt mangfold faktisk blir gjennomført. Som et ledd i slik strategiutforming vil regjeringen derfor bruke 2008 som et år der kulturelt mangfold blir framhevet.

Målet med markeringsåret er at aktiviteter og prosesser gjennom det året skal bidra til å øke innbyggernes muligheter til å delta i og oppleve det mangfold av kulturuttrykk som dagens norske samfunn faktisk kan frambringe. Videre skal året brukes til å utvikle arenaer og tiltak som stimulerer kulturaktørene med bakgrunn henholdsvis i majoritets- og minoritetskulturer til å utvikle samhandlings- og samarbeidsmønstre. Institusjoner og organisasjoner som mottar offentlig støtte til kulturaktiviteter, skal i større grad enn i dag avspeile det kulturelle mangfoldet som finnes i dagens Norge. Et mer langsiktig mål er å øke innbyggernes kunnskap om og respekt for kulturelt mangfold som en nødvendig og positiv dimensjon ved det norske samfunnet. Slik sett skal 2008 markere starten på en utvikling der stimulering av kulturelt mangfold blir et markant og gjennomgående trekk ved norsk kulturpolitikk.

En mer utviklet og tydeligere politikk for å fremme kulturelt mangfold innebærer på ingen måte forsøk på å glatte over reelle interessekonflikter og faglig uenighet. Det ligger i sakens natur at når ulike verdsett og holdninger møtes, vil det kunne være konfliktfylt, enten som konsekvens av reell faglig uenighet, eller på grunn av misforståelser og misoppfatninger. Poenget er at ulikheter og divergerende synspunkter blir kommunisert slik at alle parter kan prøve å forstå og dermed også ha et grunnlag for å respektere, på tross av uenighet. Arbeidet med å fremme kulturelt mangfold skal alltid være forankret i et klart og ufravikelig krav: ingen skal kunne henvis

til respekt for kulturelt mangfold for å rettferdiggjøre brudd på menneskerettighetene eller de grunnleggende frihetene som er nedfelt i Verdenserklæringen om menneskerettighetene og i folkeretten.

5 Organisering

For å få til 2008 som et kultur mangfoldsår med omfattende aktivitet og faglig substans, er det viktig fra første stund å involvere alle relevante aktører for å utvikle og planlegge mål, strategi og konkrete tiltak. Utfordringene og dilemmaene ligger på flere områder, delvis i grenselandet mellom kultur-, integrerings- og utdanningspolitikk. Det skal etableres en prosjektgruppe som skal samordne planleggingsarbeidet for et kultur mangfoldsår i 2008. I sitt arbeid skal prosjektgruppen involvere relevante institusjoner og organisasjoner som representerer minoritetskulturer og etablerte kulturinstitusjoner og –organisasjoner, samt utdanningsinstitusjoner fra det som kan kalles «majoritets-Norge». Sametinget og regional og lokal forvaltning skal også involveres i forberedelsen av kultur mangfoldsåret.

I utformingen av mangfoldsåret skal det legges vekt på likestillingsdimensjonen og de behov barn og unge har. Det er videre naturlig å se et markeringsår for kulturelt mangfold i sammenheng med Norges utenrikskulturelle aktiviteter, og Kultur- og kirke departementet og Utenriksdepartementet vil samarbeide om dette. Markeringsåret skal dessuten koples opp til regjeringens strategi for norsk kultursamarbeid med utviklingsland.

Utgangspunktet for prosjektgruppens arbeid skal være erfaringer som er høstet fra ulike kulturinstitusjoners og organisasjoners engasjement med å fremme kulturelt mangfold. Det omfatter bl.a. Norsk kulturråds utvikling av et flerkulturelt perspektiv innenfor kunstfeltet og Rikskonsertenes mangeårige aktivitet for å formidle et variert tilbud av musikkuttrykk og flerkulturelle festivaler av typen Mela, for å nevne noen få eksempler. Prosjektgruppen skal dessuten ta hensyn til erfaringene fra det pågående «Mångkulturåret 2006» i Sverige.

Det skal utarbeides mål, strategier og konkrete programtiltak for å markere 2008 som et år for kulturelt mangfold. Det skal bl.a. legges vekt på:

- å stimulere nye og eksisterende miljøer som arbeider målrettet med å fremme kulturelt mangfold som en realitet i dagens Norge;
- å styrke etablerte kulturinstitusjoners kontakt, kommunikasjon og samhandling med utøver og publikumsgrupper med minoritetsbakgrunn;
- å utvikle det flerkulturelle perspektivet innenfor etablerte tiltaks- og tilskottsordninger innenfor

kulturfeltet;

- å etablere arenaer der de ulike aktørene kan drøfte og utfordre hverandre når det gjelder sentrale begreper i kunst- og kulturlivet som «ytringsfrihet», «kunstnerisk frihet», «forståelse og respekt for det som er annerledes», «kvalitet», «profesjonalitet», m.m.;
- å se den nasjonale markeringen av kulturelt mangfold i sammenheng med Norges utenrikskulturelle aktiviteter.

Som ledd i planleggingsarbeidet vil departementet få innhentet erfaringsmateriale om hvordan den flerkulturelle dimensjonen i kulturlivet faktisk fungerer. Som eksempel skal nevnes: hvordan innvandrere og andre minoritetsgrupper bruker kultur- og medietilbud, hvordan et utvalg kulturinstitusjoner håndterer kulturelt mangfold som del av virksomhetenes faglige profil og hvordan andre land i sin kulturpolitikk integrerer kulturelt mangfold som en dimensjon.

Det legges opp til at arbeidet i prosjektgruppen skal følges av en forsker/forskningslag som også vil få i oppgave å evaluere markeringsåret og effekten av det.

Det tas sikte på å få etablert prosjektgruppen på et tidligst mulig tidspunkt. Ut over mandatet vil gruppen få stor frihet til å legge opp arbeidet sitt. I budsjettproposisjonene for 2007 og 2008 vil departementet rapportere om framdriften i arbeidet.

6 Administrative og økonomiske konsekvenser

Det vil være behov for noen øremerkede budsjettmidler som «såpenger» for å sette i gang tiltak. Ellers vil etablerte institusjoner og ordninger bli utfordret til å utvikle en flerkulturell aktivitetsprofil i 2008 innenfor sine respektive budsjettammer. Totalt sett forutsettes aktivitetene og tiltakene i mangfoldsåret dekket innenfor ordinære budsjetter.

Kultur- og kirke departementet

tilrår:

Tilråding fra Kultur- og kirke departementet av 2. juni 2006 om 2008 som markeringsår for kulturelt mangfold blir sendt Stortinget.

Dette er en tekstgjengivelse av innholdet i Stortingsmelding nr. 17

Litteraturliste

- Alvik, Ola (red.) (2004): *Kulturmøter. Lokalsamfunnet, lokalhistorien og møtet med det fremmede*. Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt.
- Bauman, Zygmunt (2001): *Flytende modernitet*. Oslo: Vidarforlagets Kulturbibliotek.
- Bjørgan, Harald Johan (red.) (2007): *Kultur former framtida. Hvordan og hvorfor kultur virker*. Oslo: Andrimne forlag og kommunikasjons hus as.
- Bromark, Stian og Herbjørnsrud, Dag (2002): *Blanke løgner, skitne sannheter*. Oslo: Cappelen.
- Bromark, Stian og Herbjørnsrud, Dag (2005): *Norge – et lite stykke verdenshistorie*. Oslo : Cappelen.
- Can, Mustafa (2008): *Tett inntil dagene. Fortellinger om min mor*. Oslo: Cappelen
- Egeland, Helene (2007): *Det ekte, det gode og det coole. Södra teatern og den dialogiske formasjonen av mangfoldsdiskursen*. Linköping: Linköpings universitet.
- Eriksen, Thomas Hylland (red.) (1997): *Flerkulturell forståelse*. Oslo: Tano Aschehoug
- Eriksen, Thomas Hylland og Vetlesen, Arne Johan Vetlesen (red.) (2007): *Frihet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, Thomas Hylland (2008): *Globalisering. Åtte nøkkelbegreper*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, Thomas Hylland (1994): *Kulturelle veikryss. Essays om kreolisering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, Thomas Hylland (2008): *Storebrorsyndromet. Jakten på lykken i overflodssamfunnet*. Oslo: Aschehoug.
- Eriksen, Thomas Hylland og Vetlesen, Arne Johan Vetlesen (red.) (2006): *Trygghet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Fuglerud, Øyvind (red.) (2004): *Andre bilder av "de andre". Transnasjonale liv i Norge*. Oslo: Pax.
- Fuglerud, Øyvind og Eriksen, Thomas Hylland (red.) (2007): *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*. Oslo: Pax
- Furumark, Anna (2004): *Varför blir det så snett II?* Stockholm: Mångkulturellt centrum.
- Giske, Trond (red.) (2009): *Mangfold eller enfold. 21 stemmer om kultur i vår tid*. Oslo: Aschehoug.
- Habermas, J. (1983): *Moralbewusstsein und kommunikatives Handeln*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Heurgren, Vendela og Magnusson, Leif (red) (2006): *NoBo. Boken om Norra Botkyrka*. Stockholm: Mångkulturellt centrum.
- Johansen, Liv Bjørnhaug og Vedel, Ida Tolgensbakk (red.) (2008): *Mangfoldige minner. Veier til Norge*. Oslo: Aschehoug.
- Kjeldstadli, Knut, red. (2003): *Norsk innvandringshistorie bd. I-III*, Oslo: Pax.
- Kjeldstadli, Knut (2008): *Sammensatte samfunn. Innvandring og inkludering*. Oslo: Pax.
- Levinas, Emmanuel (1993): *Den Annens humanisme*. Overs. og utgiv. A. Aarnes. Oslo: Aschehoug.
- Motturi, Aleksander (2007): *Etnotism. En essä om mångkultur, tystnad och begäret efter mening*. Göteborg: Clandestinobiblioteket.
- Mørland, Liv (2005): *Flykt, min sønn – flykt*. Stavanger: Hertervig forlag.
- Pripp, Oscar, red. (2004): *Mångfald i kulturlivet*. Stockholm: Mångkulturellt centrum
- Roberts, Paul (2006): *Nurturing Creativity in Young People. A Report to Government to inform future policy*. London: dcms, Department for culture, media and sport.
- Shalev- Gerz, Ester (2006): *First generation*. Stockholm: Mångkulturellt centrum.
- Vetlesen, Arne Johan (red.) (1996): *Nærhetsetikk*. Oslo: ad Notam Gyldendal.
- Østerberg, Dag (2009): *Hinsides liberalismen. Klassekampen, 02.06.2009*
- Øverenget, Einar (2003): *Hannah Arendt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Dokumenter utgitt av departementer og andre offentlige instanser:

- ABM- utvikling (2006): *BRUDD. Om det ubehagelige, tabubelagte, marginale, usynlige, kontroversielle*. Oslo: ABM skrift
- ABM- utvikling (2005): *Min stemme - vår historie. Dokumentasjon av det flerkulturelle Norge*. Oslo: ABM skrift
- Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2007): *Et inkluderende språk*. Oslo: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.
- Baklien, Bergljot og Krogh, Unni (2002): *Evaluering av Mosaikk - Et program under Norsk kulturråd*. Oslo: Norsk kulturråd.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2007): *Trygghet og mangfold. En skeiv erfaringskonferanse. Rapport*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet
- Barne- og likestillingsdepartementet (2009): *Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering. 2009- 2012*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

- Egeland, Helene (2009): *Arbeidsvilkår blant kunstnere med innvandrerbakgrunn*. Oslo: Norsk kulturråd i kommisjon hos Fagbokforlaget.
- Einarsen, Hans Philip (2005): *Mellom undringshjem og kamparenaer. Museer og den flerkulturelle virkeligheten*. Oslo: ABM skrift
- Foreldreutvalget for grunnskolen (2005): *Broer mellom hjem og skole – Håndbok om samarbeid mellom minoritetsspråklige foreldre og skolen*. Oslo: FUG
- Holmesland, Hilde (2006) *De nasjonale minoritetene*. Oslo ABM skrift.
- IMDi, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2006): *IMDi-rapport-2007. Integreringsbarometeret 2006. Om befolkningens holdninger til integrerings- og mangfoldsspørsmålet*. Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.
- IMDi, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2008): *VI og DE. En håndbok om kommunikasjon på tvers av kulturer*. Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.
- Kultur- og kirkedepartementet (1996) *NOU 1996:7 Museum, mangfold, minne, møtestad*. Oslo: Kultur- og kirkedepartementet
- Likestillings- og diskrimineringsombudet (2008): *Kartlegging av diskriminering i statlig sektor – første trinn?* Oslo: LDO, Likestillings- og diskrimineringsombudet
- Reed, Lisbeth (2006): *Å finne styrken i mangfoldet. Ei håndbok til deg som jobber med barn og unge*. Kristiansand: Utgitt av Vest-Agder fylkeskommune med støtte fra IMDi.
- Rekdal, Per Bjørn (2005): *ABM- institusjonene i Norden. Kompetanseoppbygging for et multikulturelt normalsamfunn*. Oslo: ABM skrift.
- St.meld. nr. 17 (2005-2006): *2008 som markeringssår for kulturelt mangfold*. Oslo: Kultur- og kirkedepartementet
- St. meld. nr 24 (2008-2009): *Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv*. Oslo: Kultur- og kirkedepartementet
- St.meld. nr. 32 (2007-2008): *Bak kulissene. Om scenekunst i Norge*. Oslo: Kultur- og kirkedepartementet.
- Statens offentlige utredninger, SOU (2005:91). *Agenda för mångkultur. Delbetänkande från kommitèn för samordning av Mångkulturåret 2006*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Statens offentliga utredningar, SOU (2007:50) *Mångfald är framtiden. Slutbetänkande av kommitèn för samordning av Mångkulturåret-2006*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- UDI, Utlendingsdirektoratet (2002): *Rapport om rasisme og diskriminering i Norge 2001–2002*. Oslo: Utlendingsdirektoratet
- Vest-Agder fylkeskommune (2001): *Velg mangfold! Redskap for flerkulturell rekruttering. Håndbok for kommunal sektor*. Kristiansand: Vest-Agder fylkeskommune.